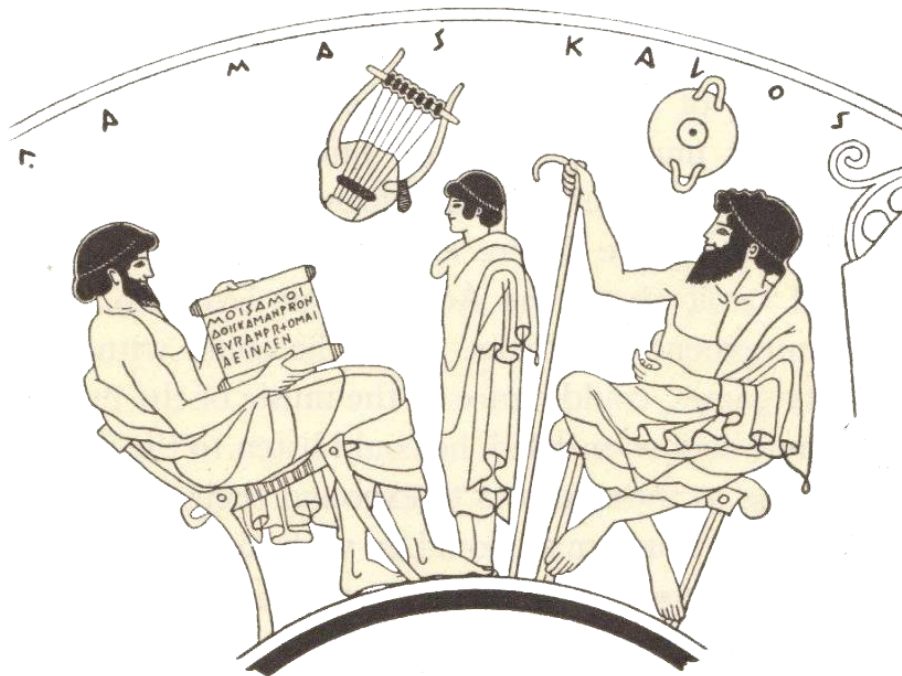

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Μεταπτυχιακή εργασία

Ο ενιαίος κλάδος των Φιλολόγων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Απόψεις εκπαιδευτικών για την ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επόπτης καθηγητής: Σταύρος Καμαρούδης

Α΄ Βαθμολογήτρια: Άννα-Καρολίνα Ρετάλη

Β΄ Βαθμολογήτρια: Σοφία Ηλιάδου-Τάχου

Δημήτριος Γουσόπουλος

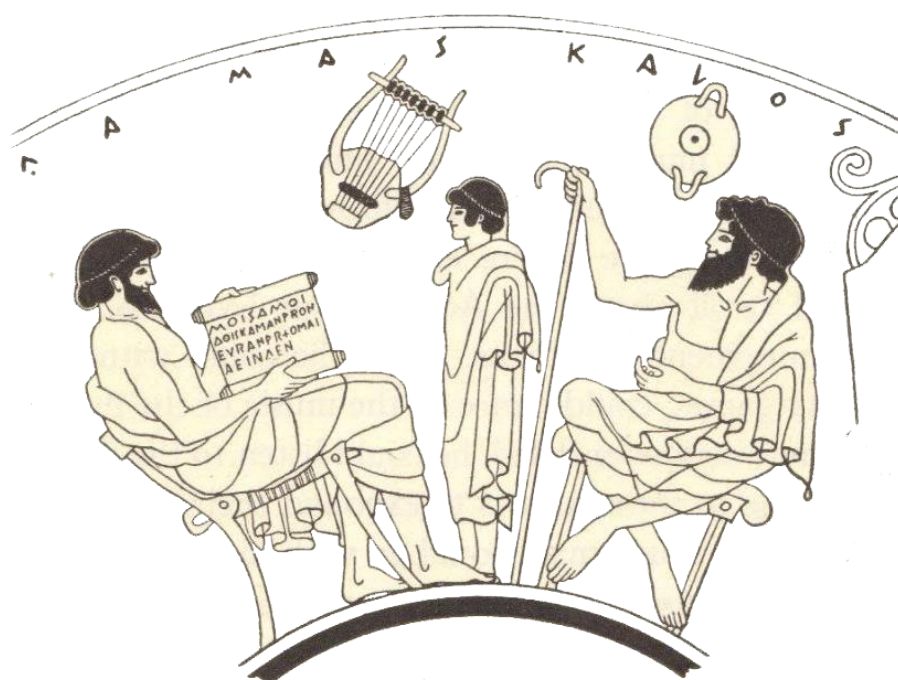
Φλώρινα, Ιούνιος 2023

UNIVERSITY OF WESTERN MACEDONIA
SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES
DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION
MASTER'S DEGREE PROGRAM
EDUCATIONAL STUDIES AND NEW TECHNOLOGIES
SPECIALIZATION: HUMANITIES STUDIES

Master's Thesis

The unified branch of Philology in Secondary Education: Teachers' views on the assignment and allocation of teaching subjects

THESIS SUPERVISION COMMITTEE

Supervisor: Stavros Kamaroudis

First member: Anna-Carolina Retali

Second member: Sofia Iliadou-Tachou

Dimitrios Gousopoulos

Florina, June 2023

Περίληψη

Ανάμεσα στις δεκάδες εκπαιδευτικές ειδικότητες, ο ενιαίος κλάδος των φιλολόγων (ΠΕ02) αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση. Πρώτον, είναι τυπικά ο αρχαιότερος εκπαιδευτικός κλάδος και βασικός πυλώνας της δημόσιας εκπαίδευσης. Δεύτερον, είναι ο πιο πολυσυλλεκτικός καθώς σήμερα πλέον περιλαμβάνει πτυχία από εννέα (9) διαφορετικές Σχολές και δεκατρία (13) διαφορετικά τμήματα (22 αν ληφθεί υπόψη και η διαφορετική έδρα) της ημεδαπής μόνο. Τρίτον, είναι ο πολυπληθέστερος καθώς το αποτύπωμα των φιλολογικών ωρών στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα είναι πολύ μεγαλύτερο από οποιαδήποτε άλλη ειδικότητα. Τέταρτον, καλείται να αναλάβει μεγάλη ποικιλία διδακτικών αντικειμένων, πολλές φορές χωρίς αυτά να καλύπτονται επαρκώς από τις προγενέστερες σπουδές. Και ενώ οι περισσότερες μελέτες σχετικά με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των φιλολόγων ως μελλοντικών εκπαιδευτικών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συνήθως εξαντλούνται στην εξέταση των μεταρρυθμίσεων, τον πολιτικό-κοινωνικό χαρακτήρα των Προγραμμάτων Σπουδών και τη γενικότερη ελληνική εκπαιδευτική ιστοριογραφία, ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις που εξετάζεται η τυπική γνωστική κατάρτιση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 συσχετίζοντας το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν με τα σχολικά αντικείμενα που καλούνται να αναλάβουν, ενώ σχεδόν ποτέ δεν έχει ζητηθεί η γνώμη των εν ενεργεία εκπαιδευτικών ΠΕ02 για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου. Έτσι, στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται και σχολιάζονται οι απόψεις 374 εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα, κυρίως όμως επιχειρείται να διερευνηθεί αν ο ενιαίος χαρακτήρας του κλάδου απασχολεί και προβληματίζει τους/τις εκπαιδευτικούς ΠΕ02. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήρθαν να επιβεβαιώσουν ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 αναγνωρίζουν τα ζητήματα αυτά και μάλιστα με μεγάλα ποσοστά δηλώνουν ότι από τη μια απαιτείται περιορισμός των πανεπιστημιακών τμημάτων που παράγουν εκπαιδευτικούς ΠΕ02 και αυστηρότερη αξιολόγηση στην αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων, από την άλλη θεωρούν ότι τα ζητήματα του κλάδου ΠΕ02 οφείλονται σε κακό εκπαιδευτικό σχεδιασμό που δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια. Παράλληλα, κατά πλειοψηφία δηλώνουν ότι επιθυμούν τόσο την κατάτμηση του κλάδου όσο και την αντιστοίχιση της εξειδίκευσης του κάθε πτυχίου με τα σχολικά διδακτικά αντικείμενα. Από την επεξεργασία και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων φάνηκε ότι κατά βάση οι απόφοιτοι/απόφοιτες των τμημάτων Φιλολογίας και μάλιστα με ειδίκευση κλασική είναι αυτοί/αυτές που διαφοροποιούνται αισθητά. Μικρότερο βαθμό διαφοροποίησης παρουσιάζουν και οι απόφοιτοι/απόφοιτες των ιστορικών τμημάτων, ενώ περισσότερο ανεκτικοί στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 φαίνονται οι απόφοιτοι/απόφοιτες των φιλοσοφικών τμημάτων.

Abstract

Among the dozens of educational specialisations, the unified branch of philologists (PE02) is a special case. Firstly, it is typically the oldest educational discipline and a fundamental pillar of public education since the establishment of the first faculty of Philosophy in 1837. Secondly, it is the most diverse as it nowadays includes degrees from nine (9) different faculties and thirteen (13) different departments (22 if the different campus is taken into account) in the country alone. Thirdly, it is the most numerous as the footprint of humanities hours in the school timetable is much larger than any other discipline. Fourth, it is called upon to undertake a wide variety of teaching subjects, often without these being adequately covered by the prior studies. And while most studies on the training of philologists as future teachers for secondary education are usually limited to an examination of the reforms, the political-social character of the curricula and the general Greek educational historiography, there are few cases where the typical educational background of PE02 teachers is examined by relating the university department from which they graduated to the school subjects they are asked to take on, and hardly ever the active PE02 teachers have been asked for their opinion on the unified status of the branch. Thus, this thesis presents the views of 374 PE02 teachers on the above issues, but mainly attempts to explore whether they find the unified nature of the branch problematic. The results of the survey came to confirm that PE02 teachers do identify these issues and with high percentages they state that on the one hand there is a need to limit the number of university departments that produce PE02 teachers and a stricter evaluation in the recognition of professional rights, on the other hand they consider that the issues of the PE02 branch are due to poor educational design that creates a body of teachers with heterogeneous characteristics and significant discrepancies in expertise and knowledge. At the same time, a majority of them say that they want both the branch to be subdivided and the specialisation of each degree to be matched with the school teaching subjects. From the processing and analysis of the research data, it appeared that it is basically the graduates of the departments of Philology and especially those with a specialization in classics who are differentiated. Graduates of history departments also show a lesser degree of differentiation, while the graduates of the philosophy departments seem to be more tolerant of the unified character of the PE02 branch.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, την κα. Σοφία Ηλιάδου-Τάχου και ιδιαίτερα την κα. Άννα-Καρολίνα Ρετάλη, η οποία είχε την καλοσύνη να προσφέρει πολύτιμες υποδείξεις και παρατηρήσεις στην εργασία. Ξεχωριστά θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για τη συνεργασία μου με τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Σταύρο Καμαρούδη. Με την εμπειρία, την ηρεμία και την επιστημονική του επάρκεια υπήρξε πολύτιμος δάσκαλος και συμπαραστάτης στην προσπάθειά μου. Νιώθω πραγματικά ευτυχής για την ευκαιρία που είχα να συνεργαστώ μαζί του. Τον ευχαριστώ θερμά.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθώ και στο υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό του Μεταπτυχιακού Προγράμματος. Στα δύο χρόνια των σπουδών μου συνεργάστηκα με εξαιρετικούς καθηγητές και καθηγήτριες που στήριξαν την προσπάθειά μας με πραγματικό ενδιαφέρον και κατανόηση. Ευχαριστίες ανήκουν και σε όλες και όλους τις συμφοιτήτριες και τους συμφοιτητές μου. Μέσα σε δύσκολες συνθήκες, με πανδημία, κουραστικές μετακινήσεις, καθημερινές προσωπικές και επαγγελματικές υποχρεώσεις, στηρίξαμε ο ένας τον άλλον και φτάσαμε με επιτυχία στο τέλος του ταξιδιού.

Ο παρών μεταπτυχιακός τίτλος είναι ο δεύτερος που αποκτώ τα τελευταία δύο χρόνια. Όπως τον προηγούμενο, έτσι και αυτόν τον αφιερώνω στη μητέρα μου. Το ίδιο θα κάνω και κάθε φορά που θα καταφέρνω κάτι μικρό ή μεγάλο στη ζωή μου. Γιατί, ό,τι είμαι, ό,τι έχω κάνει και ό,τι θα κάνω οφείλεται αποκλειστικά σε εκείνη.

Δ.Γ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κατάλογος Πινάκων	9
Κατάλογος Γραφημάτων	11
Συντομογραφίες και Ακρωνύμια	12
Εισαγωγή.....	13
ΜΕΡΟΣ Α: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Οι πανεπιστημιακές σπουδές των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02	16
1.1. Φιλοσοφικές Σχολές.....	16
1.1.1. Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών.....	22
1.1.2. Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης	26
1.1.3. Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων	30
1.1.4. Φιλοσοφική Σχολή Κρήτης.....	32
1.1.5. Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Κύπρου	34
1.2. Σχολές Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών	37
1.2.1. Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Πάτρας.....	40
1.2.2. Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Βόλου	42
1.2.3. Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών Καλαμάτας.....	43
1.2.4. Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Κομοτηνής.....	44
1.2.5. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών Κέρκυρας	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων	48
2.1. Νομικό πλαίσιο και επαγγελματικά δικαιώματα	48
2.1.1. Η τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών	50
2.1.2. Ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 Φιλολόγων	55
2.1.3. Η φυσιογνωμία των τμημάτων ΠΕ02	57
2.1.4. Η ανάθεση των σχολικών μαθημάτων	67
2.1.5. Συγκριτική εξέταση των Προγραμμάτων Σπουδών	73
2.2. Ενδοσχολική κατανομή των μαθημάτων	80
2.2.1. Το διδακτικό προσωπικό ΠΕ02	81
2.2.2. Σχολική διδασκαλία και εξειδίκευση	88
2.3. Συμπεράσματα.....	94
ΜΕΡΟΣ Β: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Εισαγωγικά στοιχεία	100

3.1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	100
3.2. Ταυτότητα της έρευνας.....	103
3.2.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	103
3.2.2. Ερευνητικά ερωτήματα.....	103
3.2.3. Αναγκαιότητα - Σημαντικότητα της έρευνας	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μεθοδολογία	106
4.1. Πληθυσμός-στόχος και δειγματοληψία	106
4.2. Διαδικασία μέτρησης	108
4.3. Ερευνητικό Εργαλείο.....	109
4.4. Αξιοπιστία και εγκυρότητα	110
4.5. Περιορισμοί	112
4.6. Εργαλείο ανάλυσης και επεξεργασίας.....	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Στατιστική ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων	114
5.1. Το προφίλ του δείγματος.....	114
5.2. Παρουσίαση των απαντήσεων	122
5.2.1. Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02.....	122
5.2.2. Σχετικά με το πλήθος των φιλολογικών τμημάτων	125
5.2.3. Σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02.....	129
5.2.4. Σχετικά με την υποθετική κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02.....	132
5.2.5. Σχετικά με την πρόταση κατάτμησης του κλάδου ΠΕ02.....	134
5.3. Το 1ο ερευνητικό ερώτημα	137
5.4. Το 2ο ερευνητικό ερώτημα	143
5.5. Εξέταση των υπόλοιπων ανεξάρτητων μεταβλητών	149
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Συζήτηση	156
6.1. Συμπεράσματα.....	156
6.2. Σχετικά με την ουδέτερη τιμή.....	157
6.3. Προτάσεις για μελλοντική αξιοποίηση των ευρημάτων.....	158
Βιβλιογραφία	160

1. Ελληνόγλωσση	160
2. Ξενόγλωσση	172
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	175
Παράρτημα Α. Έντυπα της έρευνας	175
1. Συνοδευτική επιστολή	175
2. Ερωτηματολόγιο	176
Παράρτημα Β. Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία.....	181
Παράρτημα Γ. Οδηγοί Σπουδών	209

Κατάλογος Πινάκων

A. Πίνακες

ΜΕΡΟΣ Α΄: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

- 1.1.1. [Εμβλήματα και διάσημα Πανεπιστημίων με Φιλοσοφικές Σχολές](#)
- 1.1.2. [Εμβλήματα και διάσημα Πανεπιστημίων με Ανθρωπιστικές Σχολές](#)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

- 2.1.1. [Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Φιλολογίας](#)
- 2.1.2. [Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Ιστορίας](#)
- 2.1.3. [Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Φιλοσοφίας](#)
- 2.1.4. [Αναθέσεις μαθημάτων στον κλάδο ΠΕ02: Γενικά Ημερήσια Γυμνάσια](#)
- 2.1.5. [Αναθέσεις μαθημάτων στον κλάδο ΠΕ02: Γενικά Ημερήσια Λύκεια](#)
- 2.2.1. [Βαθμολογική βάση των τμημάτων κλάδου ΠΕ02. Σχολικό έτος 2022](#)
- 2.2.2. [Προτιμήσεις των επιτυχόντων στα τμήματα κλάδου ΠΕ02. Σχολικό έτος 2022](#)
- 2.2.3. [Πλήθος πτυχίων όλων των ειδικοτήτων με ανάθεση σε φιλολογικό μάθημα](#)

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

- 4.1.1. [Κατάλογος ΔΔΕ που συμμετέχουν στο δείγμα του ερωτηματολογίου](#)
- 4.4.1. [Αξιοπιστία του ερωτηματολογίου με βάση τον δείκτη Cronbach's Alpha](#)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

- 5.1.1. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με το φύλο](#)
- 5.1.2. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με τα χρόνια υπηρεσίας](#)
- 5.1.3. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με την υπηρεσιακή κατάσταση](#)
- 5.1.4. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με το σχολείο υπηρετήσης](#)
- 5.1.5. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με το ανώτατο επίπεδο σπουδών](#)
- 5.1.6. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με βασικό πτυχίο σπουδών](#)

- 5.1.7. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με τα ομαδοποιημένα τμήματα](#)
- 5.1.8. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με την ειδικευση του πτυχίου](#)
- 5.1.9. [Κατανομή του δείγματος \(N=374\) σε σχέση με το μάθημα προτίμησης](#)
- 5.3.1. [Συνολικός βαθμός διαφωνίας με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02](#)
- 5.3.2. [Μέση τιμή και τυπική απόκλιση των δηλώσεων 1-20](#)
- 5.3.3. [Μέση βαθμολογία κάθε επιμέρους κλίμακας των δηλώσεων 1-20](#)
- 5.3.4. [Υψηλότερα αθροιστικά ποσοστά συμφωνίας με την κατάτμηση του κλάδου](#)
- 5.4.1. [Ισότητα των διακυμάνσεων και έλεγχος ANOVA \(ανά πτυχίο\)](#)
- 5.4.2. [Ισότητα των διακυμάνσεων και έλεγχος ANOVA \(ανά ειδικευση\)](#)
- 5.4.3. [Αποτελέσματα post hoc tests με το κριτήριο Tukey \(ανά πτυχίο\)](#)
- 5.4.4. [Αποτελέσματα post hoc tests με το κριτήριο Tukey \(ανά ειδικευση\)](#)
- 5.4.5. [Υπολογισμός μεγέθους επίδρασης στον πληθυσμό \(ανά πτυχίο\)](#)
- 5.4.6. [Υπολογισμός μεγέθους επίδρασης στον πληθυσμό \(ανά ειδικευση\)](#)
- 5.5.1. [Συχνότητα των απαντήσεων στη Δ.18 \(πρόταση κατάτμησης\) ανά τμήμα](#)
- 5.5.2. [Το τμήμα αποφοίτησης ως πρώτη επιλογή στις Πανελλαδικές](#)
- 5.5.3. [Αντιπροσωπευτικότερο μάθημα με βάση το τμήμα προέλευσης](#)
- 5.5.4. [Αντιπροσωπευτικότερο μάθημα με βάση την ειδικευση](#)

Κατάλογος Γραφημάτων

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

- 5.1.1. [Πίτα: Τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος](#)
- 5.1.2. [Πίτα: Τμήμα πρώτης επιλογής](#)
- 5.1.3. [Πίτα: Αντιπροσωπευτικότερο σχολικό μάθημα](#)
- 5.2.1. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A1](#)
- 5.2.2. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A2](#)
- 5.2.3. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A3](#)
- 5.2.4. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A4](#)
- 5.2.5. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A5](#)
- 5.2.6. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A6](#)
- 5.2.7. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A7](#)
- 5.2.8. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A8](#)
- 5.2.9. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A9](#)
- 5.2.10. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A10](#)
- 5.2.11. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A11](#)
- 5.2.12. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A12](#)
- 5.2.13. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A13](#)
- 5.2.14. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A14](#)
- 5.2.15. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A15](#)
- 5.2.16. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A16](#)
- 5.2.17. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A17](#)
- 5.2.18. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A18](#)
- 5.2.19. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A19](#)
- 5.2.20. [Ραβδόγραμμα με την κατανομή των απαντήσεων στη Δήλωση A20](#)
- 5.5.1. [Ραβδόγραμμα συγκέντρωσης των Μ.Ο. του ερωτηματολογίου ανά τμήμα](#)

Συντομογραφίες και Ακρωνύμια

ΑΕΙ	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΑΠΣ	Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (για τη σχολική εκπαίδευση)
ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΣΕΠ	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
Δ.	Δήλωση (του παρόντος ερωτηματολογίου)
ΔΠΘ	Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ΕΚΠΑ	Εθνικό (και) Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΚΕΘΙ	Κέντρο Έρευνας (για) Θέματα Ισότητας
ΚΕΜΕΤΕ	Κέντρο Μελέτης (και) Τεκμηρίωσης (ΟΛΜΕ)
Ν.	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΟΛΜΕ	Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης
ΟΣ	Οδηγός Σπουδών (προπτυχιακού προγράμματος των τμημάτων)
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕ	Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση
Π.Θ.	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
ΠΠΕ	Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής Επάρκειας
(Π)ΠΣ	(Προπτυχιακό) Πρόγραμμα Σπουδών
ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΦΕΚ	Φύλλο (της) Εφημερίδας (της) Κυβερνήσεως
ΦΚΣ	(τμήμα) Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
ΦΠΨ	(τμήμα) Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας

Εισαγωγή

Ανάμεσα στις δεκάδες εκπαιδευτικές ειδικότητες, ο ενιαίος κλάδος των φιλολόγων (ΠΕ02) αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση. Είναι τυπικά ο αρχαιότερος εκπαιδευτικός κλάδος και βασικός πυλώνας της δημόσιας εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του πρώτου ελληνικού Πανεπιστημίου στην Αθήνα, η Φιλοσοφική Σχολή εξυπηρετούσε *"τον σημαντικότερον σκοπόν του Πανεπιστημίου, ή τον περί μορφώσεως αξίων διδασκάλων διά τα γυμνάσια και ελληνικά σχολεία"* (ΦΕΚ Α 16/14-4-1837), που θα διέδιδε «την εθνική ιδεολογία μέσα από την εκπαίδευση λειτουργώντας ως φορέας] εθnikοποίησης των πληθυσμών εντός και εκτός συνόρων». ¹ Έκτοτε, «το πνεύμα της φιλοσοφικής σχολής μπαίνει και σε όλη την ανώτερη παιδεία και συντελεί και αυτό στην επιτυχία ή την αποτυχία της». ² Για σχεδόν έναν αιώνα η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών αποτελούσε τη μοναδική τριτοβάθμια δομή παραγωγής φιλολόγων, μέχρι το 1925 που ιδρύθηκε η Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης. Ακολούθησε το 1964 (και ως αυτόνομη το 1970) η Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων και το 1977 η Φιλοσοφική Σχολή Κρήτης. Από το 1982 (και οριστικά το 1984) με την υποχρεωτική κατάτμηση των Σχολών σε τμήματα αλλά και την ίδρυση νέων τμημάτων εκτός Φιλοσοφικής αρχίζουν να δημιουργείται ένα σκηνικό ασάφειας. Κάθε Φιλοσοφική Σχολή διακρίνεται σε τρία τμήματα, με σαφώς διαφορετικό αντικείμενο αλλά κοινά επαγγελματικά δικαιώματα και κοινή επετηρίδα διορισμού.

Η τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών αποτελεί την πιο σημαντική στιγμή στη σύγχρονη ιστορία του φιλολογικού κλάδου. Οι διεργασίες και οι συζητήσεις που προηγήθηκαν, οι λόγοι που επιλέχθηκαν αυτές οι δομές και οι ειδικεύσεις για κάθε τμήμα αλλά και οι αποφάσεις για τα αντικείμενα στα οποία κάθε τμήμα ειδικεύεται διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τη φυσιογνωμία του κλάδου μέχρι σήμερα. Παράλληλα, μετά την τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών αρχίζουν να ιδρύονται νέα τμήματα είτε ως αυτόνομα είτε ενταγμένα σε Σχολές που πλέον δε φέρουν την επωνυμία Φιλοσοφική αλλά προσιωνίζουν ευρύτερη επιστημονική συνεργασία και διαπραγμάτευση (Ανθρωπιστικών Σπουδών, Κοινωνικών Σπουδών κ.α.). Σήμερα πια υπάρχουν εννέα (9) διαφορετικές Σχολές και δεκατρία (13) διαφορετικά τμήματα (22 αν ληφθεί υπόψη και η διαφορετική έδρα) της ημεδαπής μόνο, τα πτυχία των οποίων όλα εντάσσονται αδιάκριτα στον κλάδο ΠΕ02. Επιπλέον, η ανάθεση φιλολογικών μαθημάτων (πχ. Ιστορία, Φιλοσοφία) συχνά γίνεται και σε άλλους κλάδους, συνηθέστερα των Κοινωνικών Επιστημών και των ξενόγλωσσων φιλολογιών. Τα παραπάνω δείχνουν ότι ο κλάδος των φιλολόγων δεν είναι μόνο ο αρχαιότερος αλλά και ο πολυπληθέστερος, με όποια ζητήματα αυτό συνεπάγεται στην τυπική ανάθεση αλλά και

¹ Λιάκος (2010α) 52.

² Δελμούζος (1944) 12.

την ενδοσχολική κατανομή των σχολικών μαθημάτων. Ζητήματα που κυρίως έχουν να κάνουν με την τυπική επιστημονική, διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια των εκπαιδευτικών φιλολόγων. Από αυτά θα μας απασχολήσει κυρίως το πρώτο, για τα άλλα δύο θα υπάρχουν μόνο σποραδικές αναφορές.

Με βάση τα παραπάνω περίγραμμα, στο ΜΕΡΟΣ Α και στο Κεφάλαιο 1 της παρούσας εργασίας θα εξεταστούν οι τριτοβάθμιες δομές, από την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου στην Αθήνα μέχρι τη σημερινή εποχή με τις δεκάδες Σχολές και Τμήματα, που εκπαιδεύουν τους/τις μελλοντικούς/μελλοντικές εκπαιδευτικούς για να διδάξουν τα σχολικά φιλολογικά μαθήματα. Θα προηγηθεί μια συνοπτική παρουσίαση της φυσιογνωμίας, του ρόλου και της πορείας μέσα στον χρόνο της Σχολής που ονομάζεται Φιλοσοφική, και έπειτα θα εξεταστούν ξεχωριστά η ίδρυση, η δομή, η λειτουργία και τα γενικά χαρακτηριστικά κάθε Φιλοσοφικής Σχολής. Αφετηρία φυσικά θα είναι η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συνέχεια το αντίπαλο δέος, δηλαδή η Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης. Ακολουθεί η Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων και Κρήτης. Η συζήτηση θα κλείσει με τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Κύπρου, για τον μόνο λόγο ότι παρέχει χωρίς περαιτέρω διαδικασίες επαγγελματικά δικαιώματα ισότιμα και αντίστοιχα με κάθε άλλη Φιλοσοφική Σχολή του ελλαδικού χώρου. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι νεότερες αλλά και τροποποιημένες τριτοβάθμιες δομές που εκπαιδεύουν φιλόλογους. Σ' αυτές περιλαμβάνονται όλα τα τμήματα που παρέχουν μεν επαγγελματικά δικαιώματα φιλόλογου αλλά δεν ανήκουν στην παραδοσιακή Φιλοσοφική Σχολή. Αρχικά, θα γίνει σύντομος λόγος για το πλαίσιο που δικαιολογεί τη μετάβαση από την επωνυμία "Φιλοσοφική Σχολή" σε άλλες επωνυμίες. Έπειτα, θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στην ίδρυση, δομή, λειτουργία και τα γενικά χαρακτηριστικά κάθε Σχολής, και συγκεκριμένα της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στην Πάτρα, της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών στην Καλαμάτα, της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στον Βόλο, της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών στην Κομοτηνή, και της Σχολής Ιστορίας και Μετάφρασης-Διερμηνείας στην Κέρκυρα.

Στο Κεφάλαιο 2 θα γίνει αναφορά σε ζητήματα ανάθεσης και κατανομής των διδακτικών αντικειμένων στον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02. Με τον όρο "ανάθεση" νοείται η τυπική δυνατότητα που παρέχεται σε κάθε εκπαιδευτικό του κλάδου ΠΕ02 να αναλάβει τη διδασκαλία των φιλολογικών σχολικών μαθημάτων, ενώ ο όρος "κατανομή" αναφέρεται στις εσωτερικές οδηγίες και ενδοσχολικές διεργασίες που καθορίζουν ή καλύτερα ρυθμίζουν ποια συγκεκριμένα διδακτικά αντικείμενα θα αναλάβει τελικά ο/η κάθε εκπαιδευτικός φιλόλογος. Ουσιαστικά, οι δύο αυτοί όροι ταυτίζονται, ή καλύτερα ο δεύτερος όρος είναι καταχρηστικός, καθώς, όπως θα δούμε, τυπικά δεν τίθεται θέμα επιλογής: κάθε εκπαιδευτικός που εντάσσεται στον κλάδο ΠΕ02

μπορεί αυτοδίκαια να αναλάβει με Α΄ ανάθεση τη διδασκαλία οποιουδήποτε φιλολογικού μαθήματος, ανεξάρτητα από το ποιο πανεπιστημιακό τμήμα έχει τελειώσει. Η σειρά επιλογής των μαθημάτων πάλι καθορίζεται αποκλειστικά από την παλαιότητα της οργανικής θέσης. Ωστόσο, θα εξεταστεί αν τα τυπικά προσόντα που υπόσχεται και διασφαλίζει κάθε πανεπιστημιακό τμήμα δικαιολογούν την ανάθεση όλων των φιλολογικών μαθημάτων συλλήβδην σε κάθε εκπαιδευτικό του κλάδου ΠΕ02, και αν επιστημονική εξειδίκευση του/της κάθε φιλόλογου θα έπρεπε να αποτελεί κριτήριο για την (υποχρεωτική ή κατά προτεραιότητα) ενδοσχολική κατανομή των μαθημάτων. Προκαταβολικά, να διευκρινιστεί ότι δεν τίθεται σε διαπραγμάτευση ούτε η φιλολογική ταυτότητα ούτε η επιστημονική επάρκεια του/της κάθε εκπαιδευτικού του κλάδου ΠΕ02 ούτε η αυταξία οποιουδήποτε πανεπιστημιακού τμήματος. Εξετάζεται σε τυπικό και μόνο επίπεδο αν ο σκοπός, η αποστολή και τα Προγράμματα Σπουδών του κάθε τμήματος συνάδουν και αντιστοιχούν στα συγκεκριμένα σχολικά μαθήματα που οι εκπαιδευτικοί του κλάδου ΠΕ02 θα κληθούν να διδάξουν, και κατ' επέκταση αν δικαιολογείται ο κλάδος ΠΕ02 να είναι ενιαίος.

Αρχικά, θα περιγραφεί το νομικό πλαίσιο που διέπει τον διορισμό των εκπαιδευτικών ΠΕ02 και την επακόλουθη δυνατότητα που έχουν να διδάξουν μαθήματα στο σχολείο. Θα φανεί ότι, παρά τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, η νομοθεσία ενίοτε δεν αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο όλα τα πανεπιστημιακά τμήματα. Στη συνέχεια, θα γίνει εκτενής αναφορά στην τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών το 1984, καθώς ουσιαστικά αυτή αποτελεί την αφετηρία της πολυδιάσπασης του κλάδου. Έπειτα, θα εξεταστούν συγκριτικά ο σκοπός, η αποστολή και τα Προγράμματα Σπουδών κάθε πανεπιστημιακού τμήματος, αλλά και οι αναθέσεις των σχολικών μαθημάτων. Για την εξέταση θα αξιοποιηθούν τα ιδρυτικά νομοσχέδια (ΦΕΚ), οι τρέχοντες Οδηγοί Σπουδών κάθε τμήματος, και τα ισχύοντα Ωρολόγια Προγράμματα για τη δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση. Να σημειωθεί ξανά ότι εξετάζεται μόνο η τυπική πιστοποίηση των εκπαιδευτικών να διδάξουν τα συγκεκριμένα σχολικά μαθήματα, όχι γενικά η επιστημονική επάρκεια. Η αξιολόγηση θα γίνει καθαρά με κριτήρια ποσοτικά και τυπολογικά. Η συζήτηση θα ολοκληρωθεί με αναφορές στην ενδοσχολική κατανομή των μαθημάτων, αλλά και στην αξία της επιστημονικής εξειδίκευσης στο σημερινό διεπιστημονικό και διαθεματικό σχολείο.

Στο ΜΕΡΟΣ Β΄ (Κεφάλαια 3-5) ο λόγος περνά στους/στις εν ενεργεία εκπαιδευτικούς ΠΕ02 της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ποσοτικής εμπειρικής έρευνας. Στην έρευνα συμμετείχαν 374 εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που εξέφρασαν το ποσοστό συμφωνίας ή διαφωνίας τους σε είκοσι (20) δηλώσεις σχετικά με τα ζητήματα που παρουσιάζονται στο ΜΕΡΟΣ Α΄ της παρούσας εργασίας, με κυριότερο τη συμφωνία ή διαφωνία τους σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02.

ΜΕΡΟΣ Α: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Οι πανεπιστημιακές σπουδές των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02

Στην ενότητα αυτή θα εξεταστούν οι τριτοβάθμιες δομές, από την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου στην Αθήνα μέχρι τη σημερινή εποχή με τις δεκάδες Σχολές και Τμήματα, που εκπαιδεύουν τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς για να διδάξουν τα σχολικά φιλολογικά μαθήματα. Εξυπακούεται φυσικά ότι κάθε φοιτητής και φοιτήτρια ενδέχεται να θέλει να σπουδάσει και για άλλους λόγους αλλά κατά βάση ο σκοπός της Φιλοσοφικής (αλλά και κάθε καθηγητικής σχολής) είναι επαγγελματικός και επιστημονικός. Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Δελμούζο, ο πρώτος τίθεται για «να μορφώσει το προσωπικό που θα διδάξει στη μέση παιδεία τα ιστορικοφιλολογικά και φιλοσοφικά μαθήματα» και ο δεύτερος για «την καλλιέργεια της επιστήμης, των επιστημών που υπάγονται στη φιλοσοφική σχολή». Στο βάθος τους φυσικά οι δυο σκοποί γίνονται ένας, δηλαδή «σκοπός της [Φιλοσοφικής είναι] να μορφώσει καλούς επιστήμονες».³ Κατά κανόνα βέβαια όλοι και όλες οι απόφοιτοι της Φιλοσοφικής Σχολής, αρχικά, θα επιδιώξουν να δουλέψουν στη μέση εκπαίδευση, και ορισμένοι μόνο θα ασχοληθούν με την έρευνα και την πανεπιστημιακή διδασκαλία. Βασικός λοιπόν λόγος που κάποιος/κάποια θα επιλέξει Φιλοσοφικές ή Ανθρωπιστικές Σχολές είναι για να εργαστεί ως εκπαιδευτικός φιλόλογος.⁴

1.1. Φιλοσοφικές Σχολές

Η ιστορία του εκπαιδευτικού φιλόλογου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη Φιλοσοφική Σχολή και ξεκινά με την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου της χώρας. Το διάταγμα για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Αθήνα εκδόθηκε την 31 Δεκεμβρίου 1836 (12 Ιανουαρίου 1837 με το Νέο Ημερολόγιο), και από τον Όθωνα, υπογράφεται από τους Άρμανσπεργκ, Ι. Ρίζο, Κρίστιαν Σμαλτς, Δρόσο Μανσόλα, Α.Γ. Κριεζή, Γ. Λασσάνη (ΦΕΚ Α 86/31-12-1836). Το διάταγμα όριζε ότι το πανεπιστήμιο θα άρχιζε να λειτουργεί επισήμως την τρίτη ημέρα του Πάσχα του 1837 και ότι θα φέρει την ονομασία «Πανεπιστήμιον του Όθωνος». Θα είχε τέσσερις Σχολές, δηλαδή των Γενικών Επιστημών (Φιλοσοφίας, Φιλολογίας, Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών κλπ), της Θεολογίας, της Ιατρικής, και των Νομικών και Πολιτικών Επιστημών. Συγκεκριμένα, τα σχετικά άρθρα του διατάγματος έχουν ως εξής (ΦΕΚ Α 86/31-12-1836, σ. 446):

«[...] . Άρθρ. 1. Θέλει συστηθῆ δι' ὄλον τὸ κράτος πανεπιστήμιον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἀνοιχθῆ ἐπισήμως τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ πάσχα 1837.

³ Τα παραθέματα από: Δελμούζος (1944) 9-12.

⁴ πβ. Νούτσος (1991) 270, Αβδελά (2010) 42, Δημοπούλου (2021β) 722, Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 124.

Πρὸς μνήμην δὲ τοῦ Συστήσαντος αὐτὸ θέλει φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «Πανεπιστήμιον τοῦ Ὅθωνος.»

Ἄρθρ. 2. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο σύγκειται ἀπὸ τέσσαρας σχολὰς (facultés), δηλ.

Α'. Τὴν τῶν γενικῶν ἐπιστημῶν ὡς φιλοσοφίας, φιλολογίας, μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίως δὲ χημείας, φυσικῆς, ἀστρονομίας, τῶν διαφόρων μερῶν τῆς φυσικῆς ἱστορίας, γεωγραφίας, καταστατικῆς καὶ ἱστορίας μὲ τὰς βοηθητικὰς ἐπιστήμας αὐτῶν.

Β'. Τὴν τῆς θεολογίας·

Γ'. Τὴν τῆς ἰατρικῆς·

Δ'. Τὴν τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Τὸ πανεπιστήμιον ἐν γένει, δηλ. ἡ ἔνωσις ὅλων τῶν σχολῶν αὐτοῦ, ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν κατάστημα χάριν τῆς ὑψηλοτέρας ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως».

Ἡ ἴδρυση τοῦ πανεπιστημίου επιβεβαιώθηκε καὶ συμπληρώθηκε με δεῦτερο διάταγμα τῆς 14/26 Ἀπριλίου 1837 που υπέγραψε ὁ ἴδιος Ὁθωνας. Εκεί ὀρίστηκε ὡς ἡμέρα ἐναρξῆς τῶν εργασιῶν τοῦ 3^ῆ (15^ῆ) Μαΐου τοῦ 1837, καὶ τὸ Πανεπιστήμιο ἔλαβε, κατὰ τὰ γερμανικὰ πρότυπα, τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνα καὶ ἰδρυτῆ του: Ὁθώνειον Πανεπιστήμιον. Ὁ νέος κανονισμὸς που ἐξέδωσε Ὁθωνας ἦταν πολὺ πιο σύντομος, σε σχέση με τὸ διάταγμα που εἶχε ἐκδώσει ἡ Ἀντιβασιλεία τὴν προηγούμενη χρονιά, ἐξακολουθοῦσε ὅμως νὰ ἔχει κι αὐτὸς ὡς πρότυπο τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια, καὶ κυρίως τὸν ἀντίστοιχο κανονισμὸ τῆς Βαυαρίας τοῦ 1827.⁵ Παρουσιάζει ὡστόσο καὶ κάποιες διαφορές, με πιο ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὸ θέμα μας, αὐτὴ που ἔχει νὰ κάνει με τὴν ὀνοματοδοσίαν τῶν Σχολῶν. Συγκεκριμένα (ΦΕΚ Α 16/14-4-1837, σ. 64):

Ἄρθρ. 3. Τὸ πανεπιστήμιον σύγκειται πρὸς τὸ παρὸν ἀπὸ τέσσαρας σχολὰς, δηλαδή, 1) Τὴν τῆς θεολογίας, 2) Τὴν τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν, 3) Τὴν τῆς ἰατρικῆς, 4) Τὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἄλλης ἐγκυκλίου παιδείας».

«Αὐτές οἱ σχολές καὶ ὄχι ἄλλες», ἐξηγεῖ ὁ Δερτιλῆς, «εἶχαν προτεραιότητα γιὰ τὸ κράτος καὶ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία. Ἡ Νομικὴ γιὰ νὰ διαμορφώσει νομοθεσίαν καὶ νὰ στελεχώσῃ τὴν Δικαιοσύνην, ἡ Φιλοσοφικὴ γιὰ νὰ στελεχώσῃ τὰ σχολεῖα, ἡ Ἰατρικὴ γιὰ εὐνόητους λόγους καὶ ἡ Θεολογικὴ γιὰ νὰ στελεχώσῃ τὴν ἐκκλησίαν, που γιὰ τὸ κράτος ἦταν δυνάμει πηγὴ νομιμότητος».⁶ Ἐπομένως, τὸ Πανεπιστήμιο με τὴ συγκεκριμένη ὀργάνωση υπῆρξε μιὰ στρατηγικὴ ἐπιλογή, μιὰ πολιτικὴ πράξη.⁷ Καὶ ἡ ἐκπαίδευση «εἶναι πρωτίστως πολιτικὴ πράξη καὶ ἀποτελεῖ

⁵ Καραμανωλάκης (2021) πβ. Παναζίδης (1889) 7: «Τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ὀργάνισθη κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Γερμανικῶν».

⁶ Δερτιλῆς (2014) 298.

⁷ πβ. Δερτιλῆς (2014) 297-8: «Δεν μποροῦσε νὰ υπάρξει καλύτερη νομιμοποίηση ἀπὸ αὐτὴν που προσέφεραν ἡ θρησκεία καὶ ὁ ἀκράτος πατριωτισμὸς, τὸν ὁποῖο ἐνθάρρυνε ἡ ἴδια ἡ Ἐυρώπη, με τὴν ἀρχαιολατρία, τὸν κλασικισμὸ καὶ τὸν ρομαντισμὸ».

τον κυρίαρχο ιδεολογικό μηχανισμό του κράτους», και οπωσδήποτε «η εκπαιδευτική πολιτική είναι αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής πολιτικής».⁸ Η φοίτηση για όλες τις σχολές ήταν τετραετής πλην της Φιλοσοφικής που ήταν τριετής. Κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του Πανεπιστημίου, θα εγγραφούν 52 φοιτητές (8 στη Θεολογική, 22 στη Νομική, 4 στην Ιατρική και 18 στη Φιλοσοφική), και 75 τακτικοί ακροατές (2 στη Φιλοσοφική, 2 στην Ιατρική και 7 στη Νομική).⁹ Η κεντρική σφραγίδα του Πανεπιστημίου έφερε στο κέντρο της μια κουκουβάγια, σύμβολο της θεάς Αθηνάς και της σοφίας.¹⁰

Σε αντίθεση με αυτό που σήμερα καταλαβαίνουμε, η Φιλοσοφική Σχολή περιλάμβανε το Φιλολογικό, το Φυσικό και το Μαθηματικό Τμήμα. Η υπαγωγή των φυσικομαθηματικών επισημών στη Φιλοσοφική ακολουθούσε την πρακτική των Γερμανικών πανεπιστημίων της εποχής και στηρίζεται στην αντίληψη ότι αυτές αποτελούν μέρος του ευρύτερου τομέα της φιλοσοφίας.¹¹ Η φιλοσοφία δηλαδή νοείται με την ευρύτερη έννοια, κατά το αριστοτελικό «ή τὸ ὄλον ἀγαθὸν θεωροῦσα»,¹² ως συγκεφαλαίωση και επικάλυψη όλων των επισημών. Άλλωστε, η αυτόνομη διδασκαλία επιστημονικών μαθημάτων εκείνη την εποχή «προσέκοπτεν εις την ερριζωμένην ιδέαν, ότι αι φυσικαί επιστήμαι ἦσαν κατ' ουσίαν ξέναι προς τα γράμματα της ανθρωπιστικής παιδείας και προς την προγονικήν παράδοσιν, ἥτις θα διαμόρφωνε τον εθνικὸν χαρακτήραν της νέας Ελλάδος».¹³ Έτσι, από την πρώτη στιγμή «το πνεῦμα της Φιλοσοφικής Σχολῆς μπαίνει και σε ὅλη την ανώτερη παιδεία και συντελεί και αυτό στην επιτυχία ή την αποτυχία της».¹⁴ Η Φιλοσοφική έγινε «το θεσμικὸ κέντρο και η κινητήριος δύναμη του Πανεπιστημίου», καθώς εξυπηρετούσε τη γενικότερη λογική ότι σκοπὸς του ἦταν η εκπαίδευση και η παιδεία, ὅπως προερχόταν ὄχι ἀπὸ την ἀπόκτηση επιμέρους δεξιοτήτων ἀλλὰ ἀπὸ τη διαπλοκή και την αρμονική σύνθεση των γνώσεων ὑπὸ την αἰγίδα της φιλοσοφίας.¹⁵ Στη λογική αυτή καθόλου τυχαίον δεν εἶναι ὅτι η σφραγίδα της Σχολῆς ἔφερε ως ἔμβλημα τον Αριστοτέλη.¹⁶

Το 1862, ἀμέσως μετὰ την ἔξωση του Ὁθωνα, το Οθῶνειον Πανεπιστήμιον μετονομάζεται σε Εθνικὸν Πανεπιστήμιον «ὡς ἴδρυμα κοινὸν ὀλοκλήρου τοῦ Ἑθνους».¹⁷ Στα τέλη του 19^{ου}

⁸ Μπουζάκης (1989) 11.

⁹ Μπουζάκης (2006) 37· πβ. Σφυροέρας (1987) 12.

¹⁰ Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης & Μπάρκουλα (2014) 14.

¹¹ Λάππας (2004) 58-9· βλ. και Φραντζή (1998) 27: «Η ιδιότυπη αυτή υπαγωγή [...] είχε γίνει υπό την επίδραση γερμανικών - μυστικιστικών και μεταφυσικών - επιστημολογικών αντιλήψεων που θεωρούσαν τις φυσικές ιδίως επιστήμες υποτελείς και υποδεέστερες των φιλολογικών»· πβ. Αντωνίου Χ. (2006) 18.

¹² Αριστοτέλης *Προτρεπτικός προς Θεμισώνα*, 9.

¹³ Στεφανίδης (1948) 16. Αναλυτικά για την προσπάθεια του «φυσικοφιλόλογου» Στεφανίδη να συνταιριαστούν οι φυσικές επιστήμες με τη φιλολογία και τη λογοτεχνία, βλ. Κρητικός (1997) 41-71.

¹⁴ Δελμούζος (1944) 12.

¹⁵ πβ. Καραμανωλάκης (2021).

¹⁶ Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης & Μπάρκουλα (2014) 14.

¹⁷ Σφυροέρας (1987) 16· πβ. Λάππας (2004) 127: «Το Πανεπιστήμιο αναδεικνύεται σε σύμβολο εθνικής ενότητας».

αιώνα ήταν πια αισθητή η διαμάχη ανάμεσα στον κρατικό παρεμβατισμό και την αυτονομία της πανεπιστημιακής κοινότητας.¹⁸ Η Φιλοσοφική ειδικά αρνείται πεισματικά να εγκαταλείψει τον κλασικισμό και τον σχολαστικισμό, και να προσεγγίσει τα νέα κοινωνικοπολιτικά και εκπαιδευτικά δεδομένα, και σε κάθε προσπάθεια άσκησης ελέγχου από το κράτος διακηρύσσει κυνικά ότι αυτή είναι που "κίθεται" για την πρόοδο της επιστήμης και μόνο αυτή γνωρίζει τις ανάγκες για τη θεραπεία της.¹⁹ Επιπλέον, ο αυτοπροσδιορισμός της Σχολής ως θεματοφύλακα της εθνικής γλώσσας την τοποθετεί στην αιχμή του αντιδημοτικιστικού κινήματος.²⁰ Στο πλαίσιο αυτό, το 1899 ο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης υπουργός της κυβέρνησης Θεοτόκη, Αθανάσιος Ευταξίας καταθέτει στη Βουλή πέντε νομοσχέδια για τη δημοτική, τη μέση και την ανώτατη εκπαίδευση που κατά πολλούς «αποτελούν την πρώτη πλήρη διατύπωση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης».²¹ Παρότι τα νομοσχέδια, εκτός από ένα, δε ψηφίστηκαν λόγω παραίτησης του Ευταξία,²² οδήγησαν αργότερα σε μια σειρά από αλλαγές, με κυριότερη για την τωρινή συζήτηση τη διάσπαση της Φιλοσοφικής.

Το 1911 το Πανεπιστήμιο αλλάζει και πάλι επωνυμία αλλά και νομική υπόσταση, για να συμμορφωθεί προς τη διαθήκη του ευεργέτη Ιωάννη Δόμπολη που όριζε ότι θα διατεθεί η τεράστια περιουσία του "πρὸς ἀνίδρυσιν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν οἰαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἣτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῷ 1906, Πανεπιστήμιον ὀνομασθησόμενον Καποδιστριακόν". Ἔτσι, με τους Ν. 3823/1911 (ΓΩΚΓ') και Ν. 3825/1911 (ΓΩΚΕ') το Πανεπιστήμιο Αθηνών διχοτομείται σε «Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» και «Εθνικόν Πανεπιστήμιον». Η Φιλοσοφική (μαζί με τη Θεολογική και τη Νομική) υπήχθησαν στο Καποδιστριακό, οι θετικές Σχολές στο Εθνικό.²³ Το έμβλημα της Φιλοσοφικής αλλάζει και τη θέση του Αριστοτέλη παίρνει η Μνημοσύνη.²⁴ Από τα αξιοσημείωτα της περιόδου αυτής είναι επίσης ότι στον Ν. 2251/14-7-1920 «Περί ιδρύσεως και λειτουργίας Ελληνικού Πανεπιστημίου εν Σμύρνη» δεν προβλεπόταν η ίδρυση Φιλοσοφικής. Θεωρήθηκε ότι, επειδή η Αθήνα με το Πανεπιστήμιό της παρείχε κατά βάσιν κλασική παιδεία, το νέο ίδρυμα έπρεπε να ήταν μια υπέρβαση σε σχέση με εκείνο της Ελληνικής πρωτεύουσας, που θα συνδυάζει ανθρωπιστική και τεχνοκρατική εκπαίδευση, με βάση τις ανάγκες της περιοχής.²⁵ Με τον Οργανισμό του 1922 η Φιλοσοφική εντάσσεται στο ενοποιημένο

¹⁸ βλ. Μπουζάκης (2006) 137-41, Παπαστράτης (2007) 25-7.

¹⁹ βλ. Παπαστράτης (2007) 25.

²⁰ Σιμενή (2007) 8· πβ. Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης & Μπάρκουλα (2014) 19-22.

²¹ Φραγκουδάκη (1987) 22· πβ. Μπουρνάζος (1999) 189-91.

²² Οι ακριβείς λόγοι παραμένουν υπό διερεύνηση. Ο ίδιος θα υπαινιχθεί τη μεγάλη αντίδραση της αντιπολίτευσης, την ισχνή πλειοψηφία της κυβέρνησης και την αναποφασιστικότητα του πρωθυπουργού, βλ. Μπουρνάζος (1999) 203.

²³ πβ. Σφυροέρας (1987) 18, Μπουζάκης (2006) 63.

²⁴ Καραμανωλάκης (2006) 62.

²⁵ πβ. Γεωργιάδου (2007) 334.

ξανά Πανεπιστήμιο Αθηνών που φέρει τώρα την επωνυμία "Εθνικόν και Καποδιστριακόν" και έμβλημά του πλέον την κεφαλή της θεάς Αθηνάς (1.1.1).²⁶ Η ονομασία του Πανεπιστημίου και το έμβλημα (πέρα από κάποιες αισθητικές παραλλαγές) διατηρούνται έως και σήμερα.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1920 η Φιλοσοφική Σχολή έχει χάσει αρκετά από τα προνόμια που την καθιστούσαν μέσο παραγωγής, καλλιέργειας και διάχυσης της εθνικής ιδεολογίας.²⁷ Η σταδιακή υποχώρηση των Γενικών Μαθημάτων στη διάρκεια του 19ου αιώνα κάτω από τις πιέσεις των άλλων Σχολών (οριστικά καταργήθηκαν με τους νόμους του 1911),²⁸ αλλά και η αυτόνομηση της Φυσικομαθηματικής (1904) από τη "μητέρα" Φιλοσοφική, δηλωτική του νέου θετικιστικού πνεύματος που επικρατεί στο Πανεπιστήμιο στα τέλη του 19ου αιώνα, συνιστούν πλήγμα για τη Φιλοσοφική Σχολή.²⁹ Η ενόχληση της Φιλοσοφικής επειδή παραμερίστηκε κατά τον σχεδιασμό του Πανεπιστημίου Σμύρνης έγινε έντονη δυσφορία με την ίδρυση το 1926 του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καθώς θεωρήθηκε ότι αυτό δημιουργήθηκε για να λειτουργήσει ως ιδεολογικό αντίβαρο στο "Αθήνησιν" ακαδημαϊκό κατεστημένο.³⁰ Με τον Οργανισμό του 1932 (Ν. 5343/23-3-1932) μάλιστα έρχονται νέα πλήγματα στο κύρος της Φιλοσοφικής, καθώς για πρώτη φορά αποκτά δύο διακριτά τμήματα, το Φιλολογικό και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό. Μάλιστα, ο Νόμος αρχικά προέβλεπε ότι η Φιλοσοφική θα διακρινόταν σε τρία τμήματα, Φιλολογικό, Ιστορικό, Αρχαιολογικό (Άρθρο 180).³¹ Η Σχολή και πάλι αντέδρασε αλλά τελικά δέχτηκε τον Νόμο, περιορίζοντας όμως την κατάτμηση στα δύο τμήματα.³²

Συνοψίζοντας, σε όλη την περίοδο των πρώτων 100 χρόνων η Φιλοσοφική Αθηνών αντιδρά και στρέφεται ενάντια σε εκείνες τις επιβαλλόμενες ρυθμίσεις, που επηρεάζουν ή και επαναπροσδιορίζουν τι αποτελεί "έγκυρη γνώση" και τη σχέση της με τις αξίες για την οικοδόμηση μιας "αγαθής" κοινωνίας. Κεντρικό διακύβευμα των παρεμβάσεων της Σχολής είναι η διατήρηση του οριοθετημένου, μέσω της έμφασης της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής ως εθνικής γλώσσας, "επιτρεπτού πεδίου συλλογισμού" των φοιτητών της και συνεπώς των οριοθετημένων θεμιτών τρόπων με τους οποίους οι τελευταίοι ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, συλλογίζονται αυτό που επιτρέπεται.³³ Για τα επόμενα χρόνια, το διακύβευμα αυτό θα αναμετρηθεί και

²⁶ πβ. Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης & Μπάρκουλα (2014) 14

²⁷ πβ. Χατζηστεφανίδου (2002) 669.

²⁸ βλ. Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης & Μπάρκουλα (2014) 27.

²⁹ Σιμενή (2007) 3.

³⁰ Παπαδάκης (2004) 130-1· πβ. Φούκας (2015) 174, σ.16· Αβδελά (2010) 40: «Το Πανεπιστήμιο Αθηνών έχασε, μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης [...] το μονοπώλιό του ως αυστηρός θεματοφύλακας της εθνικής ενότητας».

³¹ Δημοπούλου (2021α) 21.

³² Καραμανωλάκης (2007) 203-4.

³³ Σιμενή (2007) 8.

συχνά θα συγκρουστεί με το νέο ανώτατο ίδρυμα της Θεσσαλονίκης.³⁴ Από το 1925 το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, εμφανίστηκε ως ένας θεσμός που εξυπηρετούσε τη μεγάλη ανάγκη που υπήρχε για διδακτικό προσωπικό της μέσης και της δημοτικής εκπαίδευσης.³⁵ Παράλληλα, άφηνε τη δυνατότητα εισόδου σε πνευματικές και κοινωνικές δυνάμεις, οι οποίες ήταν αποκλεισμένες από το Πανεπιστήμιο της Αθήνας και ειδικότερα από τη Φιλοσοφική Σχολή.³⁶ Σημαντική καινοτομία του νέου Πανεπιστημίου αποτελεί το γεγονός ότι προβλέπεται η ίδρυση Σχολών που δεν υπήρχαν στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, καθώς και η διαίρεση των Σχολών σε Τμήματα, με στόχο την εξειδίκευση σε διάφορους τομείς (ενδεικτικά η Φιλοσοφική είχε 11 τμήματα).³⁷

Σημαντικό σταθμό στην πορεία των μεταρρυθμίσεων στην Ανώτατη Εκπαίδευση, και κατ' επέκταση στη Φιλοσοφική Σχολή, αποτέλεσαν τα νομοσχέδια του 1964 (Ν.Δ. 4425/1964). Για πρώτη φορά η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο δε γίνεται πλέον με εισιτήριες εξετάσεις που διενεργεί η κάθε Σχολή και θεσπίζεται το Ακαδημαϊκό Απολυτήριο, το οποίο απέβλεπε να «*απαλλάξει τα ΑΕΙ από τον δυσβάστακτον φόρτον των εισιτηρίων διαγωνισμών*».³⁸ Παράλληλα, με τον ίδιο νόμο ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Πατρών (χωρίς Φιλοσοφική Σχολή όμως) και με το Ν.Δ. 735/1964 ιδρύεται η Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων ως παράρτημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Παρά τις καινοτομίες της η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 συνοδεύτηκε από πολλές αντιδράσεις (Φιλοσοφική Σχολή Αθήνας, ΟΛΜΕ κλπ) με έρεισμα την υπονόμηση των θεμελίων του κλασσικού ελληνικού πολιτισμού, και η προσπάθεια αναχαιτίστηκε υποχρεωτικά από τα επακόλουθα πολιτικά γεγονότα (Ιουλιανά, δικτατορία συνταγματαρχών).³⁹ Πέρα από αυτό, οι μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις στην εκπαίδευση της περιφερειακής Ελλάδας δεν ήταν ολοκληρωμένες προτάσεις αστικοδημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, δεν κάλυπταν τα εσωτερικά και εξωτερικά χαρακτηριστικά του συστήματος, αλλά στόχευαν απλώς στην προσαρμογή της εκπαίδευσης σ' εκείνη τη μορφή κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, που θα εξακολουθούσε να διατηρεί ως κυρίαρχο δομικό στοιχείο του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού την εξάρτηση.⁴⁰

Η δομή των Φιλοσοφικών Σχολών θα αλλάξει ριζικά με τον Ν. 1268/1982 «*Για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων*» και μαζί με τα νομοθετήματα που θα ακολουθήσουν (κυριότερο ο Ν. 4009/2011) διαμορφώνει το τοπίο μέχρι και σήμερα. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι κάθε Σχολή που χορηγεί περισσότερα από ένα πτυχία μετατρέπεται σε

³⁴ Για την αντίδραση του Πανεπιστημίου Αθηνών στην ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, βλ. Σιμενή (2003) 816-29.

³⁵ πβ. Τερζής (1988) 152-4.

³⁶ Σταυρίδη-Πατρικίου (1989) 221-2· πβ. Φούκας (2015) 172-5.

³⁷ Μέχρι το 1982 ο όρος "τμήματα" δε αναφέρεται σε αυτόνομες ακαδημαϊκές μονάδες αλλά στις ειδικεύσεις που παρέχει η κάθε Σχολή, οι οποίες όμως όλες οδηγούν σε ενιαίο πτυχίο, βλ. Δημοπούλου (2021α) 17.

³⁸ βλ. Μακρίδης & Σταυρινάδης (2007) 14.

³⁹ βλ. Φραγκουδάκη (2007) 5 σ.9· πβ. Σαματάς (1995) 125, Παπαμανώλης (1989) 158.

⁴⁰ πβ. Μπουζάκης (1989) 14.

αντίστοιχο τμήμα. Με το Π.Δ. 445/1984 το ζήτημα της κατάτμησης ρυθμίζεται καλύτερα. Η Φιλοσοφική Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων κατατέμνεται σε τρία τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Η Φιλοσοφική Κρήτης το έχει ήδη κάνει έναν χρόνο νωρίτερα. Με την τροποποίηση του Ν.Δ. 3149/2003 προβλέπεται ότι κάθε τμήμα χορηγεί ενιαίο πτυχίο με κατευθύνσεις ή ειδικεύσεις, δηλαδή ό,τι ακριβώς ισχύει και σήμερα. Από το 1984 και μέχρι σήμερα δεν έχει ιδρυθεί άλλη Φιλοσοφική Σχολή. Αυτό δε σημαίνει όμως ότι δεν έχουν ιδρυθεί νέα τμήματα για την εκπαίδευση των φιλολόγων. Για παράδειγμα, τα τμήματα Φιλολογίας σε Κομοτηνή, Πάτρα και Καλαμάτα, αλλά αυτά εντάχθηκαν σε Σχολές Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών. Τμήματα Ιστορίας – Αρχαιολογίας έχουν επίσης ιδρυθεί, συνήθως όμως εμπλέκουν και άλλες επιστήμες (πχ. Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία, Διαχείριση Πολιτισμικών Αγαθών). Μόνο αυτούσιο, το τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας που μόλις πρόσφατα (2019) ιδρύθηκε στην Πάτρα. Από όλα τα τμήματα Φ.Π.Ψ. σταδιακά η Ψυχολογία αυτονομείται και έπειτα διακρίνεται η Φιλοσοφία από την Παιδαγωγική. Σήμερα μόνο στη Θεσσαλονίκη εξακολουθεί να υπάρχει τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής.

1.1.1. Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών

Στα πρώτα ΠΣ της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών η οργάνωση της διδασκαλίας ήταν κατά τα γερμανικά πρότυπα. Άλλωστε, η πλειονότητα του διδακτικού προσωπικού είχε σπουδάσει σε γερμανόφωνα πανεπιστήμια,⁴¹ και η Φιλολογία, υπό την επίδραση του Γερμανού φιλόλογου August Boeckh,⁴² διδασκόταν ως διευρυμένη έννοια, στην οποία εγκολπώνονται και από την οποία αργότερα θα προκύψουν και οι υπόλοιποι κλάδοι των ανθρωπιστικών επιστημών (αρχαιολογία, ιστορία, φιλοσοφία κτλ).⁴³ Σκοπός του τμήματος Φιλολογίας ήταν να στελεχώσει τη Μέση Εκπαίδευση με φιλολόγους εξειδικευμένους στη διδασκαλία της αρχαίας και λατινικής γλώσσας, και η εκπαίδευσή τους περιοριζόταν στα Φιλολογικά Φροντιστήρια όπου μάθαιναν πώς να εξηγούν (γραμματικά και συντακτικά) ένα κείμενο στη σχολική τάξη (ΦΕΚ Α 16/14-4-1837, σ. 63). Η ερευνητική και επιστημονική διάσταση ήταν απύσχα, τόσο και η παιδαγωγική. Μόνη προτεραιότητα «να υπηρετήσει, όπως και οι ακαδημίες της αρχαιότητας, τα γράμματα, τη φιλοσοφία, τις επιστήμες».⁴⁴ Η διατύπωση του σχεδίου για την ίδρυση «*Σχολείων του λαού*,

⁴¹ πβ. Σφυροέρας (1987) 12, Λάππας (2004) 148-51.

⁴² Ο Boeckh (1837), παρουσίασε μια ολοκληρωμένη και συστηματική προσέγγιση στη μελέτη της φιλολογίας, την οποία όρισε ως τη μελέτη της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην ιστορική τους εξέλιξη. Πρότεινε έναν τετραμερή διαχωρισμό της φιλολογίας, αποτελούμενο από τη γραμματική, τη μετρική, την κριτική και την αρχαιογνωσία. Τόνισε τη σημασία της μελέτης του ιστορικού και πολιτιστικού πλαισίου ενός συγκεκριμένου κειμένου, καθώς και της γλώσσας στην οποία γράφτηκε.

⁴³ Καραμανωλάκης (2021).

⁴⁴ Λάππας (2004) 123· πβ. Βερέβη (2004).

Ελληνικών Σχολείων, Γυμνασίων, και ενός Πανεπιστημίου» (1836) είναι χαρακτηριστική: "Ο των φιλολογικών διδάσκαλος μάλιστα, επιθυμών ν' αξιωθή του τοιούτου επαγγέλματος, χρεωστεί [...] τουλάχιστον, και τούτο κατά το παρόν μόνον, ν' αποδείξη, παρόντων εξεταστών, την εις Πλάτωνα και Όμηρον δεινότητά του".⁴⁵ Το 1842 ιδρύεται και το Φιλολογικό Φροντιστήριο που έχει ως σκοπό την άσκηση των φοιτητών "εις τε το γράφειν ευφραδώς την αρχαίαν Ελληνικήν και την Λατινικήν γλώσσαν, και εις την κριτικήν έρευναν και ανάλυσιν των κλασσικών συγγραφέων και ποιητών".⁴⁶ Ενδεικτικό της προτεραιότητας των κλασικών σπουδών είναι το γεγονός ότι μπορεί η φοίτηση στο Πανεπιστήμιο να ήταν τριετής, αλλά τόσο οι φοιτητές των τριών άλλων σχολών όσο και οι φοιτητές της Φιλοσοφικής που είχαν επιλέξει τις φυσικομαθηματικές επιστήμες, ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν ένα επιπλέον έτος με Γενικά μαθήματα φιλοσοφίας, ιστορίας και φιλολογίας (ΦΕΚ Α 16/14-4-1837, Προσωρινός Κανονισμός, Άρθρο 17), και "να εμφανίσουν έκθεσιν εις το αρχαίον ελληνικόν περί ενός τινός αντικειμένου του αυτού κλάδου" (Άρθρο 20).

Μέχρι τα τέλη του αιώνα η δομή και η φιλοσοφία της Σχολής ελάχιστα αλλάζει, και κατά βάση παρήγαγε δύο κατηγορίες εκπαιδευτικού προσωπικού: καθηγητές για τα Γυμνάσια (φιλολόγους, μαθηματικούς, φυσικούς) και διδασκάλους για τα ελληνικά σχολεία. Οι φιλολογικές σπουδές παραμένουν βασικό προσόν για τον διορισμό στη Μέση Εκπαίδευση «της οποίας το υπερφορτωμένο πρόγραμμα είχε καθαρά θεωρητικό-κλασικιστικό προσανατολισμό». ⁴⁷ Με το Β.Δ. της 18ης Οκτωβρίου 1850 «Περί προσόντων των καθηγητών καί Ελληνοδιδασκάλων», ορίζεται ότι από το έτος 1851 "ουδείς θέλει είσθαι δεκτός ίνα καθέξη διδασκαλικήν θέσιν, εάν δέν διήλθε τήν σειράν των μαθημάτων του φιλολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου καί των του Φροντιστηρίου",⁴⁸ ενώ οριζόταν ότι γυμνασιάρχες μπορούσαν να γίνουν μόνο φιλόλογοι καθηγητές, κάτι μάλιστα που θα παραμείνει μέχρι το 1939. Με τον Ν. 2297/1895 (ΒΣΖη') «Περί προσόντων των καθηγητών και ελληνοδιδασκάλων» η διάταξη γίνεται αυστηρότερη (καθώς υπήρχαν φαλκιδεύσεις) και ως καθηγητές Γυμνασίων διορίζονται όσοι αποφοίτησαν (δηλαδή κατέχουν πτυχίο) συγκεκριμένα από το Φιλολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής.⁴⁹

Κατά την πρώτη δεκαετία λειτουργίας της Φιλοσοφικής Σχολής είχαν εγγραφεί 46 φοιτητές και μέχρι το 1890 έχουν ανέλθει στους 3514. Η Φιλοσοφική είναι η τρίτη σε δημοφιλία επιλογή των φοιτητών (μετά τη Νομική και την Ιατρική), και προτιμάται κυρίως από άτομα από χαμηλά

⁴⁵ βλ. Αντωνίου Δ. (1992) 152-3· πβ. Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης, Μπάρκουλα (2014) 15: «Το Φιλολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής, το κατεξοχήν πανεπιστημιακό τμήμα για τη μελέτη του παρελθόντος, προσδιόρισε εξαρχής τον χρονικό του ορίζοντα στην κλασική αρχαιότητα».

⁴⁶ βλ. Λάμπας (2004) 139-40.

⁴⁷ Δημαράς (1988) κα'.

⁴⁸ βλ. Αντωνίου Δ. (2008) 496· πβ. Κυπριανός (2015) 100.

⁴⁹ πβ. Λίκα (2014) 41-2. Για τις φαλκιδεύσεις, βλ. Τσεσμετζή-Μαραγκάκη (2007) 40.

οικονομικά στρώματα, στα οποία χορηγούνταν υποτροφίες για να μπορέσουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, αλλά και αλλοδαπούς, λόγω της ζήτησης που υπήρχε στα ελληνικά σχολεία της Οθωμανικής Επικράτειας για διδακτικό προσωπικό.⁵⁰ Ωστόσο, παρότι οι φοιτητές πλέον έχουν αυξηθεί σημαντικά, δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες των ελληνικών κυρίως σχολείων, με αποτέλεσμα αυτά σταδιακά να υποβαθμιστούν.⁵¹ Σε αυτό συντέλεσε επίσης το γεγονός ότι, παρά τις νομικές διατάξεις, λίγοι φοιτητές παρακολουθούσαν το Φιλολογικό Φροντιστήριο και πιο λίγοι κατόρθωναν να λάβουν πτυχίο Φιλολογίας, κάτι που δημιουργούσε ελλείμματα στον τομέα στελέχωσης των σχολείων με ικανό προσωπικό.⁵² Χαρακτηριστικό είναι ότι παρότι οι εγγραφέντες φοιτητές στη Φιλοσοφική Σχολή μέχρι το 1847-48 ανήλθαν στους 202, ως το τέλος αυτής της περιόδου πτυχιούχοι εξήλθαν μόνο 3, οι οποίοι και άσκησαν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.⁵³ Στις σημαντικές στιγμές της Σχολής πρέπει οπωσδήποτε να καταγραφεί το 1890, όταν η Ιωάννα Στεφανόπολι (ή Στεφανοπούλου) γίνεται η πρώτη φοιτήτρια που εγγράφεται στη Φιλοσοφική Αθηνών, και την ακολούθησε το 1892 η Θηρεσία Ροκά.⁵⁴

Με τα νομοσχέδια Ευταξία η Φιλοσοφική Σχολή μετασχηματίζεται και το φυσικομαθηματικό τμήμα αυτονομείται. Συγκεκριμένα, με Β.Δ. (ΦΕΚ 116/4-6-1904) ιδρύονται η Φιλοσοφική "εις ἣν ὑπάγεται τὸ φιλοσοφικὸν ἢ φιλολογικὸν τμήμα" και η Σχολή των Φυσικῶν και Μαθηματικῶν επιστημῶν με φυσικό και μαθηματικό τμήμα. Η νέα Φιλοσοφική διαιρείται σε τμήματα αρχαίας και νεότερης φιλολογίας, και η φοίτηση πλέον γίνεται τετραετής. Για τα επόμενα χρόνια, η λειτουργία της Φιλοσοφικής Σχολής συνίσταται σε επαγγελματική και αφορά την εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικῶν για τη στελέχωση των σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, αλλά και εθνική που μένει προσηλωμένη στην ιδέα ενός κέντρου "εν ᾧ συντηρείται και ζωπυρούται αεί το πυρ του Εθνικού ιδεώδους".⁵⁵ Το δίπτυχο αυτό θα τεθεί σε αμφισβήτηση και θα αναμετράται διαρκῶς με τα νέα δεδομένα που θα δημιουργήσει η ίδρυση της δεύτερης Φιλοσοφικής στη Θεσσαλονίκη. Στο πλαίσιο αυτό, και μετά την ατελή μεταρρύθμιση του 1964, η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών σταδιακά εγκαταλείπει τα «κεκτημένα της και τις θεωρητικές παραδοχές που τα δικαιολογούν»,⁵⁶ και εναρμονίζεται στη νέα πραγματικότητα. Σημαντικότερη για την τωρινή συζήτηση, η διαίρεση με τον Ν. 1984 της Σχολής σε τρία τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας – Αρχαιολογίας, και Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας

⁵⁰ πβ. Παντερμαράκη & Παπαδοπούλου (2014) 10.

⁵¹ πβ. Κυπριανός (2015) 102.

⁵² Αντωνίου Χ. (2011) 853· πβ. Τσεσμετζή-Μαραγκάκη (2007) 40-1.

⁵³ Αντωνίου Χ. (2006) 78.

⁵⁴ πβ. Δερτιλής (2014) 299, Φουρναράκη (1987) 56-7.

⁵⁵ βλ. Σιμενή (2007) 3· πβ. Λιάκος (2010α) 51-2.

⁵⁶ Σιμενή (2007) 9.

(ΦΠΨ). Από το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας κατατέμνεται στα εξής νέα Τμήματα: α) Τμήμα Φιλοσοφίας και β) Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο Τομέας Ψυχολογίας του Τμήματος Φ.Π.Ψ. εντάσσεται στο υφιστάμενο Τμήμα Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής, χωρίς να αποτελεί διακριτό Τομέα. Τα νέα τμήματα εντάσσονται στη Φιλοσοφική Σχολή. Εκτός από τα φιλολογικά τμήματα, η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών περιλαμβάνει και τα ακόλουθα: Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Θεατρικών Σπουδών, Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Μουσικών Σπουδών, Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών.

Το τμήμα Φιλολογίας ιδρύθηκε το 1837, είναι το παλαιότερο τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής, ενώ έχει δώσει την επωνυμία σε ολόκληρο τον εκπαιδευτικό κλάδο. Σήμερα, το πτυχίο παρέχει τρεις κατευθύνσεις: Κλασική φιλολογία, Μεσαιωνική και Νεοελληνική Φιλολογία, και Γλωσσολογία. Σύμφωνα με τον Ο.Σ., το τμήμα Φιλολογίας έχει ως αντικείμενο μελέτης την *"Επιστήμη της Φιλολογίας"* και *"αποσκοπεί στη μετάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων που θα επιτρέψουν στους πτυχιούχους να αναλύουν και να κατανοούν τα κείμενα της Ελληνικής και Λατινικής γραμματείας, γλώσσας από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας [... και να] ακολουθούν επιτυχή σταδιοδρομία κυρίως στον χώρο της εκπαίδευσης"*.⁵⁷ Σημειώνεται, τέλος, ότι το πτυχίο του Τμήματος Φιλολογίας παρέχει στους πτυχιούχους του πιστοποιημένες τη διδακτική και την παιδαγωγική επάρκεια, σύμφωνα με τον Ν. 4186/2013.

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ ιδρύθηκε το 1982, ωστόσο η διδασκαλία της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μετρά 184 χρόνια αδιάλειπτης παρουσίας και εξέλιξης, καθώς από την ίδρυση του Πανεπιστημίου το 1837, τα μαθήματα ιστορίας και η αρχαιολογία είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα του Φιλολογικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής.⁵⁸ Το 1932 η Φιλοσοφική Σχολή χωρίστηκε σε δυο τμήματα –Φιλολογικό και Ιστορικό-Αρχαιολογικό, με κοινό όμως πτυχίο. Το τμήμα για πρώτη φορά αυτονομείται το 1982 και διακρίνεται σε δύο Τομείς: Ιστορίας και Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης. Σύμφωνα με τον Ο.Σ. ο τομέας Ιστορίας του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας *"έχει ως στόχο την κατάρτιση ιστορικών σε όλο το χρονικό και θεματικό φάσμα της ελληνικής και παγκόσμιας ιστορίας, από την αρχαιότητα στη συγχρονία"*, ενώ το πρόγραμμα σπουδών *"συμπληρώνεται και με μαθήματα τόσο από τον Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης όσο και από άλλα Τμήματα κυρίως της Φιλοσοφικής Σχολής, με επιδίωξη την πολύπλευρη ανάπτυξη του φοιτητή"*

⁵⁷ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) 13.

⁵⁸ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) 6.

και της φοιτήτριας, -ιδιαίτερα για όσους και όσες θα διδάξουν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση".⁵⁹

Το τωρινό τμήμα Φιλοσοφίας του ΕΚΠΑ ιδρύθηκε το 2019, η σπουδή όμως και η έρευνα της φιλοσοφίας υπήρξαν πρωταρχική μέριμνα του ιδρυτικού διατάγματος της Φιλοσοφικής Σχολής στο Οθώνειο τότε Πανεπιστήμιο (1837).⁶⁰ Το 1982 «Φιλοσοφικόν» ονομάστηκε το ενιαίο τμήμα της πρώην Φιλοσοφικής και το 1984 το τμήμα αυτό κατατμήθηκε και έμεινε πια ως «Τομέας Φιλοσοφίας» στο νεοσυσταθέν Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (ΦΠΨ). Το ΦΠΨ είχε 3 διακριτούς τομείς (Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας) και για πολλά χρόνια αποτελούσε το μόνο πανεπιστημιακό τμήμα που θεράπευε την Παιδαγωγική Επιστήμη στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση.⁶¹

Το Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΕΚΠΑ έχει ως βασικό σκοπό την "καλλιέργεια και προαγωγή της γνώσης στις επιστήμες της εκπαίδευσης μέσω της διδασκαλίας και της έρευνας".⁶² Το ΠΣ του Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης παρέχει "ειδίκευση σε γνωστικά αντικείμενα των ανθρωπιστικών σπουδών, που διδάσκονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Αρχαία Ελληνικά, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Ιστορία) και τις διδακτικές τους μεθοδολογίες, με στόχο τη διαμόρφωση μιας πολύπλευρης και δυναμικής εκπαιδευτικής ταυτότητας των μελλοντικών καθηγητών των ανθρωπιστικών μαθημάτων (φιλολόγων)".⁶³ Σύμφωνα με τον Ο.Σ. "αποστολή του είναι να εκπαιδεύει εκπαιδευτικούς-φιλόλογους, οι οποίοι θα διαθέτουν τα αναγκαία τυπικά και ουσιαστικά προσόντα προκειμένου να εκπληρώνουν αποτελεσματικά τους στόχους των σύνθετων και απαιτητικών εκπαιδευτικών συνθηκών, προτάσσ[οντας] τις Επιστήμες της Εκπαίδευσης και εντάσσ[οντας] στο δικό τους επιστημολογικό πλαίσιο τη γνώση των γνωστικών αντικειμένων των ανθρωπιστικών σπουδών".⁶⁴

1.1.2. Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1925 (Ν. 3341/1925) και άρχισε να λειτουργεί από το 1926, μαζί και η Φιλοσοφική Σχολή, που αποτέλεσε την πρώτη Σχολή του. Την πολιτική πρωτοβουλία για την ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είχε αναλάβει ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, αρχηγός της Δημοκρατικής Ένωσης, ο οποίος έγινε πρωθυπουργός για μερι-

⁵⁹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) 18.

⁶⁰ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2022) 11.

⁶¹ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) 4.

⁶² Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) 4.

⁶³ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) 5.

⁶⁴ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) 6-7.

κούς μήνες το 1924, τελικά ο Νόμος ψηφίστηκε από τη συντηρητική κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου και δημοσιεύτηκε ως νέος οργανισμός όμως από την κυβέρνηση Παγκάλου.⁶⁵ Το 1926, μετά την πτώση της δικτατορίας, επανήλθε σε ισχύ ο προηγούμενος νόμος. Η ίδρυση και η λειτουργία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Φιλοσοφικής του Σχολής συνοδεύονται από ιδεολογικές παλινδρομήσεις και κυβερνητικές παλινωδίες λόγω της ανώμαλης πολιτικής κατάστασης και των έκτακτων συνθηκών της εποχής (10 κυβερνήσεις και 18 υπουργοί Παιδείας κατά την περίοδο 1924 – 1932).⁶⁶ Παρότι στις αρχικές προθέσεις των ιδρυτών του Πανεπιστημίου ήταν η ανάπτυξη των θετικών επιστημών,⁶⁷ η πρώτη Σχολή που ιδρύθηκε ήταν η Φιλοσοφική. Η επιλογή της Φιλοσοφικής Σχολής ως πρώτης Σχολής στο νέο πανεπιστημιακό ίδρυμα δεν ήταν ούτε τυχαία ούτε συμπτωματική: τίθεται τέρμα στην αποκλειστικότητα της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών, δημιουργούνται νέες προοπτικές εξέλιξης όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης και ανοίγονται δυνατότητες μεταρρύθμισής της «από τα κάτω» με την προετοιμασία κατάλληλων εκπαιδευτικών για τη μέση βαθμίδα.⁶⁸ Παράλληλα, η Φιλοσοφική είχε να διαχειριστεί και την κεντρική πολιτική του κράτους σχετικά με τη γλωσσική αφομοίωση των ξενόγλωσσων πληθυσμών που παρέμεναν στην ελληνική επικράτεια μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας.⁶⁹ Η πολιτική αυτή «οδήγησε στην έξαρση των αντιπαραθέσεων, στο ιδεολογικό επίπεδο» και εκφράστηκε με συγκρούσεις «ανάμεσα στους μεταρρυθμιστές, οι οποίοι επέβαλαν τη δημοτική ως γλώσσα της εκπαίδευσης και τους αντιμεταρρυθμιστές, οι οποίοι [...] στήριξαν την κυριαρχία της καθαρεύουσας ως εκπαιδευτικής γλώσσας».⁷⁰ Η Φιλοσοφική Θεσσαλονίκης τάχθηκε με το μεταρρυθμιστικό πλαίσιο και τη δημοτική, ενώ η Φιλοσοφική Αθηνών παρέμενε σταθερή στην υπεράσπιση της εθνικής γλώσσας.

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο (ο οποίος στην ολότητά του ποτέ δεν εφαρμόστηκε) η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης χωριζόταν σε δύο κατευθύνσεις (Φιλοσοφικό και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα) και χορηγούσε πέντε πτυχία (το Φιλοσοφικό: Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Κλασικής Φιλολογίας, Μεσαιωνικής και Νεωτέρας Ελληνικής Φιλολογίας· το Ιστορικό-Αρχαιολογικό: Ιστορίας, Αρχαιολογίας). Από το Νοέμβριο του 1935 η

⁶⁵ Μαρκέτος (2007) 3-7.

⁶⁶ Μαυροσκούφης (2015) 6.

⁶⁷ πβ. Παπαναστασίου, Α., *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Συνεδρίασις 37, 24-3-1924, σ. 584: «Ιδιαίτερος δε θα φροντίσωμεν διά την εκπαιδευτικήν οργάνωσιν των βορείων του Κράτους επαρχιών [...] ιδρύοντες τα κατάλληλα πρακτικά προ πάντων σχολεία, έτι δε και δεύτερον Πανεπιστήμιον εν Θεσσαλονίκη περιλαμβάνον και τας πρακτικὰς επιστήμας».

⁶⁸ Φούκας (2019) 384.

⁶⁹ Το Πανεπιστήμιο με έδρα «την πρωτεύουσα των Νέων Χωρών», βλ. Σιμενή (2003) 818, θα βοηθούσε «τα μέγιστα και εις τον εξελληνισμόν της Θράκης», βλ. Παπαναστασίου, Α., *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Συνεδρίασις 83, 16-7-1924, σ. 997· πβ. Φούκας (2015) 172-5,

⁷⁰ Ηλιάδου-Τάχου (2004).

Σχολή άρχισε να χορηγεί δυο πτυχία, το Φιλολογικό και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό, εναρμονιζόμενη με τη δομή της Φιλοσοφικής Αθηνών.⁷¹ Το 1952 καθιερώθηκε κοινή φοίτηση κατά τα τρία πρώτα χρόνια και εξειδίκευση κατά το τέταρτο σε έναν από τους κλάδους: Κλασικής Φιλολογίας, Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας, Φιλοσοφίας, Ιστορίας, και Αρχαιολογίας. Δύο χρόνια μετά ακολούθησε νέα διαίρεση από το τρίτο έτος σε δυο τμήματα, το Φιλολογικό και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό. Το Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας άρχισε να λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 1951-52. Το 1954, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης μετονομάζεται σε Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Ν. 3108/1954).⁷² Ακολούθησε η λειτουργία του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας (1954-55) και των Τμημάτων Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας (1960-61). Τα Τμήματα Βαλκανικών και Ανατολικών Γλωσσών και Φιλολογιών δε λειτούργησαν ποτέ. Το 1964 (Β.Δ. 735) ιδρύθηκε στα Ιωάννινα Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, που αργότερα ανεξαρτητοποιήθηκε μέσα στο πλαίσιο του αυτόνομου Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων.

Την ίδια χρονιά, η Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης χωρίζεται σε τέσσερα τμήματα: Κλασικών Σπουδών, Μέσων και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφικών Σπουδών και Αρχαιολογικών Σπουδών. Τα τέσσερα τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής είχαν κοινά μαθήματα στο πρώτο έτος και λειτούργησαν ως και το ακαδημαϊκό έτος 1971-72. Καινοτομία της περιόδου αυτής και μετέπειτα ήταν ότι η γλωσσολογία παρουσίαζε σημαντική ανάπτυξη, κάτι που η Φιλοσοφική Σχολή έλαβε υπόψη της και την προβίβασε από απλό μάθημα του Κλασικού Τμήματος και του αρχαιογνωστικού κλάδου του Ιστορικού Τμήματος σε επίσημο Τμήμα.⁷³ Από το ακαδημαϊκό έτος 1972-73 ως και το ακαδημαϊκό έτος 1981-82 η Φιλοσοφική Σχολή διαιρέθηκε σε επτά τμήματα (Κλασικών Σπουδών, Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Ιστορικών Σπουδών, Αρχαιολογίας και Τέχνης, Φιλοσοφικών Σπουδών, Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής, Γλωσσολογίας) με κοινά μαθήματα στα πρώτα δύο έτη. Κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1982-83, με τον Νόμο 130/1983 (ΦΕΚ Α 57/3-5-1983), τα επτά τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής συμπύχθηκαν σε ένα, το Φιλοσοφικό, με επτά «ειδικεύσεις», και αυτονομήθηκαν τα τέσσερα τμήματα του Ινστιτούτου Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών. Με το Π.Δ. 445/1984, το αδόκιμο τούτο σχήμα, το οποίο λειτούργησε μόνο για δύο ακαδημαϊκά έτη, καταργήθηκε,⁷⁴ και τριχοτομήθηκε στα τμήματα Φιλολογίας, Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας. Από το τελευταίο αυτό Τμήμα ανεξαρτητοποιήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 1993-94

⁷¹ πβ. Δημοπούλου (2021α) 22.

⁷² Φούκας (2015) 172 σ.5.

⁷³ βλ. Δημοπούλου (2021α) 39.

⁷⁴ πβ. Δημοπούλου (2021α) 21-7.

(Π.Δ. 152/1993, ΦΕΚ Α 63/27-04-1993) το σημερινό Τμήμα Ψυχολογίας. Σήμερα η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης απαρτίζεται από οκτώ Τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας, Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας. Καθένα από αυτά χορηγεί ξεχωριστό πτυχίο. Εκτός από το Τμήμα Ψυχολογίας, τα υπόλοιπα κατοχυρώνουν επαγγελματικά δικαιώματα σε δομές και βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος ως διδακτικό προσωπικό. Τα τρία πρώτα (Φιλολογίας, Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής) στον κλάδο ΠΕ02, τα ξενόγλωσσα Τμήματα στον κλάδο ΠΕ05, ΠΕ06, ΠΕ07, ΠΕ34 αντίστοιχα.

Το τμήμα Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης προσφέρει ενιαίο πτυχίο με τρεις ειδিকেύσεις, που αντιστοιχούν στους Τομείς του ως εξής: (α) Ειδίκευση Κλασικής Φιλολογίας: Τομέας Κλασικών Σπουδών, (β) Ειδίκευση Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών: Τομέας Μεσαιωνικών Ελληνικών Σπουδών, και Τομέας Νεοελληνικών και Συγκριτολογικών Σπουδών, (γ) Ειδίκευση Γλωσσολογίας: Τομέας Γλωσσολογίας (ΦΕΚ 3823/17-08-2021). Στόχος του τμήματος Φιλολογίας είναι *"η διαμόρφωση καταρτισμένων φιλολόγων και γλωσσολόγων που γνωρίζουν και μελετούν την ελληνική γλώσσα και γραμματεία στη διαχρονία τους [... και] η δημιουργία δασκάλων ικανών να υπηρετήσουν τα φιλολογικά μαθήματα στην ελληνική εκπαίδευση"*.⁷⁵

Το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης *"αποτελεί τη συνέχεια των εδρών της Ιστορίας, της Αρχαιολογίας και της Λαογραφίας, από τις πρώτες που ιδρύθηκαν στη Φιλοσοφική Σχολή"*.⁷⁶ Το τμήμα προσφέρει ενιαίο πτυχίο με ειδίκευση στην Ιστορία ή την Αρχαιολογία και την Ιστορία της Τέχνης, ενώ οι τρέχοντες Τομείς είναι: (α) Αρχαίας Ελληνικής και Ρωμαϊκής, Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Ιστορίας, (β) Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, (γ) Αρχαιολογίας, (δ) Ιστορίας της Τέχνης. Σύμφωνα με τον Ο.Σ., το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας *"αποσκοπεί στην κατάρτιση ιστορικών και αρχαιολόγων"*, και οι απόφοιτοι του τμήματος *"ανάλογα με την ειδίκευση και την πρακτική άσκηση που έχουν επιλέξει, δύνανται να αποκτήσουν τις παρακάτω δεξιότητες: α) τη διδασκαλία της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση"*.⁷⁷

Το τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (το μοναδικό στην Ελλάδα που παρέμεινε με αυτήν τη δομή) χορηγεί ενιαίο πτυχίο με ειδিকেύσεις

⁷⁵ [Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ](#).

⁷⁶ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) 13.

⁷⁷ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) 57.

α) στη Φιλοσοφία και β) στην Παιδαγωγική. Σύμφωνα με το Π.Δ. 152/1993 (Άρθρο 1) το πτυχίο του τμήματος "θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας και παρέχει το δικαίωμα εγγραφής στην επετηρίδα του κλάδου φιλολόγων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης". Αποστολή του τμήματος είναι "η προαγωγή της έρευνας και της διδασκαλίας της Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής, η κατάρτιση επιστημόνων για τις ανάγκες της Εκπαίδευσης, η παροχή παιδαγωγικής κατάρτισης και διδακτικής άσκησης σε φοιτητές και πτυχιούχους των τμημάτων, τα οποία προετοιμάζουν μέλλοντες εκπαιδευτικούς για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση" (Άρθρο 2). Στον Ο.Σ. αναφέρεται μόνο ότι το τμήμα "προάγει την επιστήμη στα αντίστοιχα επιστημονικά πεδία" [εν. Φιλοσοφία και Παιδαγωγική],⁷⁸ ενώ ενδιαφέρον έχει ότι τα μαθήματα που δανείζεται το τμήμα από τα άλλα τμήματα της Φιλοσοφικής (κυρίως το Φιλολογικό) χαρακτηρίζονται ως "μαθήματα φιλολογικής κατάρτισης".⁷⁹

1.1.3. Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων

Στα χρόνια μετά τον Εμφύλιο η εκπαίδευση παρουσιάζει κατά γενική ομολογία έντονες ελλείψεις, και αποφασίζεται στα μέσα του 1957 η συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής Παιδείας από διακεκριμένες προσωπικότητες. Η Επιτροπή, ανάμεσα σε άλλα, προτείνει τη σταδιακή ίδρυση ενός τρίτου Πανεπιστημίου.⁸⁰ Έναν χρόνο αργότερα η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου ψηφίζει το Ν.Δ. 4425/1964 (ΦΕΚ 216, τ. Α΄) «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραις» αλλά και το Βασιλικό Διάταγμα 735/1964 (ΦΕΚ 267, τ. Α΄) «Περί ιδρύσεως της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου εν Ιωαννίνους». Το διάταγμα υπογράφηκε στις 28 Νοεμβρίου του 1964 από την τότε διάδοχο Ειρήνη, τον Υπουργό Οικονομικών Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και τον Υφυπουργό Παιδείας Λουκή Ακρίτα, ο οποίος έκανε λόγο για ένα «πνευματικό ορόσημο του ελληνισμού και για ένα μεγάλο πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο στην πρωτεύουσα της Ηπείρου».⁸¹ Ο πρώτος πυρήνας του Πανεπιστημίου λειτούργησε για πρώτη φορά κατά το ακαδημαϊκό έτος 1964-65 και η οργάνωση της νέας Σχολής περιελάμβανε τετραετή κύκλο σπουδών με κοινά μαθήματα στο πρώτο έτος και μετά χορηγούσε δύο ειδικεύσεις: Κλασικών Σπουδών, και Μέσων και Νέων Ελληνικών Σπουδών. Το 1970 με το υπ' αριθμ. 746/1970 Ν. Δ. «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Ιωαννίνους» ιδρύθηκε ανεξάρτητο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα στα Ιωάννινα. Παράλληλα, ιδρύθηκε η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στην οποία εντάχθηκε το παράρτημα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου. Ο

⁷⁸ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) 9.

⁷⁹ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) 36.

⁸⁰ Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας (1958) 30 και 65, βλ. Αντωνίου

⁸¹ [Κοσμητεία Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων](#).

διαχωρισμός σε ειδικεύσεις πλέον γίνεται στο τρίτο έτος. Το διάσημο για τον Κοσμήτορα της Σχολής καθορίστηκε το 1971. Πρόκειται για την περιστερά μετά στεφάνου ελαίας, η οποία αντιγράφει απεικόνιση αρχαίου νομίσματος της Κασσώπης (1.1.1.).⁸²

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1977-1978 η Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων (εναρμονιζόμενη με την πρακτική των Φιλοσοφικών Σχολών Αθήνας και Θεσσαλονίκης) άρχισε την απονομή πτυχίων Ιστορικών Σπουδών, ενώ από το 1979-1980 προστέθηκαν οι ειδικεύσεις Παιδαγωγικής και Αρχαιολογικών Σπουδών, και κατά το ακαδημαϊκό έτος 1980-1981 οι ειδικεύσεις Αρχαιολογίας και Επιστημών Αγωγής. Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1984-1985 η ενιαία, έως τότε, Φιλοσοφική Σχολή, με βάση το Π.Δ. 445/1984, κατατμήθηκε σε τρία Τμήματα: της Φιλολογίας, της Ιστορίας και Αρχαιολογίας, και της Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Με τον Ν. 4559/2018 (ΦΕΚ 142/Β' /3-8-2018) από το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.) της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων μετονομάζεται σε Τμήμα Φιλοσοφίας.

Σήμερα, το Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής απονέμει πτυχίο τριών ειδικοτήσεων: α) Κλασικής Φιλολογίας, β) Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας, γ) Γλωσσολογίας. Η ειδίκευση Γλωσσολογίας επαναλειτούργεί από το ακαδημαϊκό έτος 2021-22. Αποστολή του Τμήματος Φιλολογίας είναι *"να παράσχει επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση σε νέους και νέες φιλόλογους, να τους εφοδιάσει δηλαδή με τις απαραίτητες γνώσεις και τα κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία που θα τους επικουρήσουν στη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Βασικός επιστημονικός στόχος του Τμήματος Φιλολογίας είναι να φέρει τους φοιτητές και τις φοιτήτριες σε επαφή με όλες τις πτυχές και εκφάνσεις της λογοτεχνίας, από τη μελέτη της αρχαίας ελληνικής και λατινικής γραμματείας έως την εμβάθυνση στη μεσαιωνική και τη σύγχρονη ευρωπαϊκή και νεοελληνική λογοτεχνία, καθώς και να τους μυήσει στη συστηματική ανάλυση της γλώσσας, αποσκοπώντας τελικά στην πληρέστερη επιστημονική τους συγκρότηση και την πνευματική τους ολοκλήρωση"*.⁸³ Σύμφωνα με τον ΟΣ, *"επικρατέστερη απασχόληση"* των πτυχιούχων του τμήματος είναι ο διορισμός ή πρόσληψη στη δευτεροβάθμια δημόσια ή ιδιωτική εκπαίδευση.⁸⁴

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων συγκροτείται από τέσσερεις Τομείς: α) Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας, β) Ιστορίας Νεωτέρων Χρόνων, γ) Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, και δ) Λαογραφίας. Το τμήμα προσφέρει τις *"απαραίτητες γνώσεις πάνω στις βασικές κατευθύνσεις των Ιστορικών και Αρχαιολογικών Σπουδών, καθώς και*

⁸² [Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων](#).

⁸³ [Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων](#).

⁸⁴ ΟΣ Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) 7.

της Λαογραφίας. Οι απόφοιτοι απασχολούνται κυρίως στη δημόσια και στην ιδιωτική Μέση Εκπαίδευση".⁸⁵ "Αναλυτικότερα οι απόφοιτοι του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας μπορούν να εργασθούν: Ως εκπαιδευτικοί στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση και κατάρτιση".⁸⁶

Σύμφωνα με τον Ν. 4559/3-8-2018, το Τμήμα Φιλοσοφίας χορηγεί πτυχίο το οποίο θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο του τμήματος Φ.Π.Ψ. Όσον αφορά τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων του Τμήματος, αυτοί εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων της παρ. 2 του άρθρου 29 του Ν. 4521/2018 (Α' 38).⁸⁷ Σύμφωνα με τον Ο.Σ., "ένα πτυχίο Φιλοσοφίας όπως αυτό που χορηγεί το Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν προετοιμάζει για μια αυστηρά προδιαγεγραμμένη επαγγελματική πορεία", ενώ σημειώνεται ότι "οι απόφοιτοι του Τμήματος Φιλοσοφίας διαθέτουν τα επαγγελματικά δικαιώματα του Φιλολόγου, μπορούν να διδάσκουν σε σχολεία Μέσης/Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα".⁸⁸

1.1.4. Φιλοσοφική Σχολή Κρήτης

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης ιδρύθηκε με το Ν.Δ. 87/1973 (ΦΕΚ Α 159/1973) «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων εις Θράκην και εις Κρήτην» και με το ΦΕΚ Α 239/1973 ορίστηκε το όνομα «Πανεπιστήμιο Κρήτης» με έδρα το Ρέθυμνο. Η Φιλοσοφική Σχολή της Κρήτης ιδρύθηκε ως ενιαία Σχολή το 1976 με το Π.Δ. 655/1976 (ΦΕΚ Α 241/10-09-1976) και άρχισε να λειτουργεί από το 1977. Με το Άρθρο 2 ορίζεται ότι η Σχολή παρέχει τρία πτυχία: Κλασσικών Σπουδών, Μέσων και Νέων Ελληνικών, Ιστορικών και Αρχαιολογικών Σπουδών. Το 1980 συγκροτήθηκαν στην ενιαία Φιλοσοφική Σχολή οι εξής πέντε Τομείς: Κλασικών σπουδών, Μεσαιωνικών και Νεωτέρων σπουδών, Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Παιδαγωγικών Σπουδών. Η Φιλοσοφική Σχολή Κρήτης, με τη μεταρρύθμιση του 1983 (Ν. 103/1983) και στο πλαίσιο της αυτοδύναμης λειτουργίας του Πανεπιστημίου, διαιρέθηκε σε τρία τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, τα οποία δύο χρόνια αργότερα αυτονομήθηκαν. Είναι η πρώτη φορά που μια Φιλοσοφική Σχολή χωρίζεται σε τρία τμήματα, κάτι που έναν χρόνο αργότερα θα επηρεάσει σημαντικά τις επιλογές και των Φιλοσοφικών Σχολών Αθήνας και Θεσσαλονίκης.⁸⁹

Το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης ιδρύθηκε το 1983 και από την ίδρυσή του συγκροτήθηκε σε τέσσερις Τομείς: Κλασικών Σπουδών, Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλο-

⁸⁵ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2022) 6.

⁸⁶ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2022) 7.

⁸⁷ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) 5-6.

⁸⁸ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) 11.

⁸⁹ πβ. Δημοπούλου (2021α) 73-4.

λογίας (από το 1992 μετονομάστηκε σε Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας), Γλωσσολογίας, Θεατρολογίας και Μουσικολογίας (από το 2019 μετονομάστηκε σε Θεατρικών, Κινηματογραφικών και Μουσικών Σπουδών). Οι απόφοιτοι/απόφοιτες του τμήματος διαθέτουν "γνώση στα επιστημονικά αντικείμενα των τεσσάρων κατευθύνσεων του Π.Σ." και "επάρκεια διδασκαλίας των γλωσσών και της γραμματείας, αρχαίας ελληνικής, λατινικής και νέας ελληνικής".⁹⁰ Ως εκ τούτου, μπορούν να εργαστούν (και εργάζονται), ανάμεσα σε άλλα, "ως Φιλολόγοι στη Δευτεροβάθμια και την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Δημόσια και Ιδιωτική)".⁹¹

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης λειτουργεί ως αυτόνομο Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής από το ακαδημαϊκό έτος 1983-1984 (Π.Δ. 103 ΦΕΚ 48/15-4-1983). Από την ίδρυσή του χωρίζεται σε τέσσερις τομείς: στον Τομέα Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας, τον Τομέα Ιστορίας Νεοτέρων Χρόνων, τον Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης και τον Τομέα Ανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών. Το τμήμα έχει στόχο "να εξοικειώσει τους φοιτητές και τις φοιτήτριες με τις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις στους επιστημονικούς χώρους της ιστορίας και της αρχαιολογίας, με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης",⁹² ενώ παράλληλα προετοιμάζει τους φοιτητές και τις φοιτήτριές του για "διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση".⁹³

Το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (ΦΚΣ) του Πανεπιστημίου Κρήτης με το Άρθρο 11 του Ν.103/1983 χωρίστηκε σε τρεις τομείς (Φιλοσοφίας, Ψυχολογίας και Κοινωνιολογίας, Παιδαγωγικής) και "έχει ως θεμελιώδη αποστολή να καλλιεργεί και να προάγει τη Φιλοσοφία και τις Κοινωνικές Επιστήμες με την ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα στο πλαίσιο της Φιλοσοφικής Σχολής".⁹⁴ Αργότερα, (Υ.Α. ΒΙ/465, ΦΕΚ 1681/1999) οι Τομείς περιορίστηκαν σε δύο: Τομέας Φιλοσοφίας και Τομέας Θεωρίας και Μεθοδολογίας των Κοινωνικών Επιστημών. Πρόκειται για το μοναδικό τμήμα της παραδοσιακής δομής των Φιλοσοφικών Σχολών που περιλαμβάνει και τις Κοινωνικές Σπουδές (στις υπόλοιπες Φιλοσοφικές το τμήμα είναι μόνο Φιλοσοφίας ή Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής), με το παράδοξο μάλιστα να είναι ότι «στο διπλανό κτήριο υπάρχει Σχολή Κοινωνικών Επιστημών». ⁹⁵ Σύμφωνα με τον Ο.Σ., το Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος είναι σχεδιασμένο έτσι ώστε "να διασφαλίζει στις/στους πτυχιούχους του Τμήματος ευρεία παιδεία στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και εκπαίδευση σε δια-

⁹⁰ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) 3.

⁹¹ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) 4.

⁹² Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) 3.

⁹³ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) 4.

⁹⁴ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης (2021) 4.

⁹⁵ Αβδελά (2010) 41.

φορετικές μεθόδους εργασίας και έρευνας. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης, οι οποίες, σε συνδυασμό με τα μαθήματα που προσφέρονται από τα δύο άλλα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής, δίνουν σε όσες/ους το επιθυμούν τη δυνατότητα να εργαστούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση".⁹⁶

1.1.5. Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Κύπρου

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ιδρύθηκε με τον Νόμο 144/1989 της Κυπριακής Δημοκρατίας και άρχισε τη λειτουργία του τον Σεπτέμβριο του 1992.⁹⁷ Με τον Ν. 2413/1996 αναγνωρίστηκε "ως ανώτατο αυτοδιοικούμενο εκπαιδευτικό ίδρυμα, ομοταγές με τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ημεδαπής και τα Τμήματα αυτού ως ισότιμα με τα Τμήματα των ελληνικών Α.Ε.Ι.". Η Φιλοσοφική Σχολή ιδρύθηκε το 1996. Είναι η κατεξοχήν Σχολή των Γραμμάτων και του Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Κύπρου. Την Φιλοσοφική Σχολή αποτελούν τρία Τμήματα (Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Τμήμα Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας) και τρία Καθιδρύματα (Σχολείο Ελληνικής Γλώσσας, Πολιτιστικό Κέντρο, Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας).

Αποστολή του τμήματος Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας είναι "η έρευνα και η διδασκαλία στα επιστημονικά πεδία της κλασικής φιλολογίας και της φιλοσοφίας". Ειδικότερα, το τμήμα "παρέχει άρτια επιστημονική κατάρτιση καθιστώντας τους αποφοίτους του ικανούς να σταδιοδρομήσουν ως εκπαιδευτικοί λειτουργοί στη Μέση Εκπαίδευση".⁹⁸ Σύμφωνα με το Π.Δ. 299/1997 (όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 367/2001, ΦΕΚ Α 245/22-10-2001), ο τίτλος Κλασικών Σπουδών που απονέμεται από το Πανεπιστήμιο της Κύπρου είναι αντίστοιχος με τον τίτλο σπουδών που απονέμεται από τα Τμήματα Φιλολογίας με ειδίκευση στην Κλασική Φιλολογία των Ελληνικών Πανεπιστημίων, ενώ ο τίτλος Φιλοσοφίας που απονέμεται από το Πανεπιστήμιο της Κύπρου, είναι αντίστοιχος με τον τίτλο σπουδών που απονέμεται από τα Τμήματα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας με ειδίκευση στη Φιλοσοφία, ή Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής με ειδίκευση στη Φιλοσοφία των Ελληνικών Α.Ε.Ι.

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Κύπρου "καλλιεργεί την πρωτογενή έρευνα αλλά και τη διδασκαλία του ανθρώπινου παρελθόντος στον μεσογειακό και ευρωπαϊκό χώρο".⁹⁹ Στον εξαιρετικά λιτό Ο.Σ. δε γίνεται κάποια αναφορά σε επαγγελματικά δικαιώματα αλλά στην ιστοσελίδα σημειώνεται ότι το τμήμα "εκπαιδεύει τους επιστήμονες του αύριο

⁹⁶ [Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης.](#)

⁹⁷ Για την αναλυτική ιστορία του Πανεπιστημίου, βλ. Παύλου (2015) 165-200.

⁹⁸ Στρατηγικό σχέδιο Τμήματος ΚΦΙ 2021-2025 του Πανεπιστημίου της Κύπρου, 4.

⁹⁹ Στρατηγικό σχέδιο Τμήματος ΙΑ 2021-2025 του Πανεπιστημίου της Κύπρου, 1.

τόσο στην αίθουσα διδασκαλίας όσο και στο πεδίο, παρέχοντάς τους τα απαραίτητα μεθοδολογικά και γνωσιολογικά εφόδια για μια επιτυχή καριέρα στον χώρο του πολιτισμού και της παιδείας".¹⁰⁰ Σύμφωνα με το Π.Δ. 299/1997 (όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 367/2001, ΦΕΚ Α 245/22-10-2001), ο τίτλος σπουδών Ιστορίας και Αρχαιολογίας που απονέμεται από το Πανεπιστήμιο της Κύπρου, είναι αντίστοιχος με τον τίτλο σπουδών που απονέμεται από τα Τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας με ειδίκευση στην Ιστορία, ή Ιστορίας και Εθνολογίας με ειδίκευση στην Ιστορία ή Ιστορίας των Ελληνικών Α.Ε.Ι.

Το τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου "έχει στόχο την απόκτηση βασικών γνώσεων στα τέσσερα γνωστικά πεδία της Βυζαντινής φιλολογίας, της Νεοελληνικής φιλολογίας, της Γλωσσολογίας και της Θεωρίας". Ο Ο.Σ. δεν είναι διαθέσιμος αλλά στην ιστοσελίδα σημειώνεται ότι οι απόφοιτες και οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να εργαστούν, μεταξύ άλλων, "ως εκπαιδευτικοί φιλολογικών μαθημάτων στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα εκπαίδευσης".¹⁰¹ Σύμφωνα με το Π.Δ. 299/1997 (όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 367/2001, ΦΕΚ Α 245/22-10-2001), ο τίτλος σπουδών Βυζαντινής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας που απονέμεται από το Πανεπιστήμιο της Κύπρου είναι αντίστοιχος με τον τίτλο σπουδών που απονέμεται από τα Τμήματα Φιλολογίας με ειδίκευση στη Μεσαιωνική και Νεοελληνική Φιλολογία των Ελληνικών Πανεπιστημίων.

Για τα εγχώρια (δηλαδή της Κύπρου) επαγγελματικά δικαιώματα ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην ιστοσελίδα του τμήματος Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας, όπου σημειώνεται ότι "αν σου αρέσει να διδάσκεις, μπορείς να σταδιοδρομήσεις ως φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση. Όπως ξέρεις, πλέον τα πολλά χρόνια αναμονής για διορισμό είναι παρελθόν. Τώρα κάθε δύο χρόνια το Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου διεξάγει γραπτές εξετάσεις – οι επιτυχάνοντες διορίζονται χωρίς καθυστέρηση".¹⁰²

¹⁰⁰ [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Κύπρου.](#)

¹⁰¹ [Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου.](#)

¹⁰² [Τμήμα Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας: Προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης.](#)

Πίνακας 1.1.1. Εμβλήματα και διάσημα Πανεπιστημίων με Φιλοσοφικές Σχολές

Έμβλημα του Πανεπιστημίου Αθηνών (1837)

Διάσημο της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών (1911)

Έμβλημα του Ε.Κ.Π.Α. (1922)

Έμβλημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1925)

Διάσημο της Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων (1966)

Έμβλημα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1971)

Έμβλημα του Πανεπιστημίου Κρήτης (1973)

Έμβλημα του Πανεπιστημίου της Κύπρου (1989)

1.2. Σχολές Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

Από την ίδρυση η πρώτη Σχολή με στόχο την εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας ονομάστηκε Φιλοσοφική, με την έννοια ότι περιλάμβανε όλες τις απαιτούμενες, για εκείνη την εποχή, επιστήμες (φιλολογία, φυσική, μαθηματικά). Σταδιακά η επωνυμία αυτή άρχισε να γίνεται όλο και λιγότερο αντιπροσωπευτική. Το 1904 (ΦΕΚ 116/4-6-1904) το Φυσικομαθηματικό αυτονομήθηκε και στη Φιλοσοφική απέμεινε μόνο ένα τμήμα "*τὸ φιλοσοφικὸν ἢ φιλολογικὸν τμήμα*", που με τη σειρά του διαιρέθηκε σε κατευθύνσεις αρχαίας και νεότερης φιλολογίας. Το πτυχίο ωστόσο που χορηγείται είναι ακόμη ενιαίο. Στον ιδρυτικό οργανισμό του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ν. 3341/1925) προβλεπόταν ένδεκα (11) τμήματα για τη Φιλοσοφική Σχολή με ξεχωριστά πτυχία, ανάμεσά τους και τα ξενόγλωσσα. Το 1932 και η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών χωρίστηκε σε δύο (2) τμήματα –Φιλολογικό και Ιστορικό-Αρχαιολογικό, με κοινό πτυχίο όμως. Η Φιλοσοφική άρχισε να παίρνει τη σημερινή της μορφή με την ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής στην Κρήτη (ΦΕΚ Α 241/10-09-1976) που προέβλεπε τρία (3) πτυχία: Κλασσικών Σπουδών, Μέσων και Νέων Ελληνικών, Ιστορικών και Αρχαιολογικών Σπουδών. Αυτή η Φιλοσοφική Σχολή είναι και η τελευταία που θα ιδρυθεί. Τα επόμενα χρόνια, μετά από διάφορους πειραματισμούς, όλες οι Φιλοσοφικές Σχολές (Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Κρήτης) θα τριχοτομηθούν σε τμήματα Φιλολογίας, Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας. Ήταν φανερό ότι η ενιαία Σχολή δεν μπορούσε πλέον να καλύψει ολόκληρο το εύρος των επιστημών που περιλαμβάνει και η ανάγκη για εξειδίκευση απαιτούσε τη μετάβαση από τις Σχολές γενικής μόρφωσης σε Τμήματα που έχουν αυστηρά διαρθρωμένο πρόγραμμα σπουδών.¹⁰³ Στο πλαίσιο αυτό, η επωνυμία "Φιλοσοφική" δεν αρκεί ή αστοχεί να αποτυπώσει τη φυσιογνωμία και το περιεχόμενο των τμημάτων, ενώ φαίνεται και κάπως παράταιρο η Σχολή να φέρει την επωνυμία ενός από τα τρία τμήματα που την συναποτελούν.

Έτσι, από το 1984 και μετά κάθε τμήμα που ιδρύεται και είχε στόχο την εκπαίδευση των μελλοντικών φιλολόγων δεν εντάσσεται σε Φιλοσοφική Σχολή και είτε είναι ανεξάρτητο είτε εντάσσεται σε σχολή που δεν ονομάζεται Φιλοσοφική. Θα εγκαινιαστεί λοιπόν μια νέα διάκριση στην ακαδημαϊκή οργάνωση των γνωστικών αντικειμένων, εκείνη ανάμεσα στα κεντρικά ή παλαιά πανεπιστήμια και στα περιφερειακά ή νέα πανεπιστήμια.¹⁰⁴ Το 1989 ιδρύεται η πρώτη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στην Πάτρα που διαφοροποιείται πλέον ριζικά από τη δομή της παραδοσιακής Φιλοσοφικής, καθώς περιλαμβάνει τμήματα όπως το Παι-

¹⁰³ Δημοπούλου (2021) 56-7.

¹⁰⁴ Αβδελά (2010) 41.

δαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης, το τμήμα Νηπιαγωγών (αργότερα μετονομάστηκε σε Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία) και το τμήμα Θεατρικών Σπουδών. Το τμήμα Φιλολογίας θα ενταχθεί στη Σχολή το 1994, το τμήμα Φιλοσοφίας το 1999 και το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας μόλις το 2019. Το 1993 ιδρύεται στον Βόλο Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου (αργότερα θα μετονομαστεί όπως αυτή στην Πάτρα) με τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Λαογραφίας (μετέπειτα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας), και το 2003 ιδρύεται Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών με έδρα την Καλαμάτα. Απαρτίζεται από δύο τμήματα: Τμήμα Φιλολογίας και Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών. Η Σχολή παρότι περιλαμβάνει μόνο τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής συνειδητά αποφεύγει τη χρήση της επωνυμίας "Φιλοσοφική", και συμμορφώνεται στη γενικότερη «τάση ομογενοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης η οποία συνοδεύει την διεθνοποίηση της γνώσης και των κριτηρίων του τι θεωρείται γνώση»,¹⁰⁵ με στόχο τη "*μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ολόκληρη την Ευρώπη*".¹⁰⁶ Άλλωστε, τα ευρωπαϊκά (και όχι μόνο) πανεπιστημιακά ιδρύματα από καιρό έχουν εντάξει τις Σχολές Φιλοσοφικών ή Κλασικών σπουδών υπό τον γενικότερο και πιο ουδέτερο όρο "ανθρωπιστικές".¹⁰⁷ Η προσαρμογή της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα ευρωπαϊκά δεδομένα θα συνεχιστεί το 2013, όταν ιδρύονται ή μετονομάζονται τρεις Σχολές σύμφωνα με τη νέα λογική: Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στον Βόλο, Σχολή Ιστορίας και Μετάφρασης-Διερμηνείας στην Κέρκυρα, και Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών με έδρα την Κομοτηνή, και θα ολοκληρωθεί μόλις το 2020 όταν η Σχολή στην Κέρκυρα θα μετονομαστεί κι αυτή σε Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι η χρήση του όρου "ανθρωπιστικές" μπορεί μεν να παραμερίζει κάποια ιδεολογικά στερεότυπα, σηματοδοτεί ωστόσο «περισσότερο αμηχανία παρά γνωστική επάρκεια», καθώς οι γνωστικές πειθαρχίες που εντάσσονται σε αυτόν δεν είναι πάντα οι ίδιες αλλά διαφέρουν από χώρα σε χώρα.¹⁰⁸

Υπάρχουν ωστόσο και άλλοι λόγοι που οδήγησαν στον παραμερισμό του όρου "Φιλοσοφική". Εδώ και αρκετά χρόνια οι κλασικές σπουδές (πυρήνας των Φιλοσοφικών Σχολών), περνούν κρίση, κυρίως επειδή η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία της οικονομίας της αγοράς οδήγησε στην πρωτοκαθεδρία των υλικών αξιών που προωθούν τη χρήσιμη γνώση και τον πρακτικό ωφελιμισμό, και υπό την έννοια αυτή οι κλασικές σπουδές απαξιώθηκαν ως αντιπαραγωγικές,

¹⁰⁵ Λιάκος (2010β) 1.

¹⁰⁶ European Commission (2023)· πβ. Κλάδης (2000) 19-21.

¹⁰⁷ πβ. [University of Oxford: Humanities Division](#), [Harvard University: Arts & Humanities Division](#).

¹⁰⁸ Αβδελά (2010) 43-4, 48.

μη χρηστικές και αναχρονιστικές.¹⁰⁹ Ο νεοφιλελευθερισμός δηλαδή απορρίπτει την ίδια την ιδέα του "μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα" και επιμένει ότι όλες οι αξίες πρέπει να μετριοούνται από την αγορά, και έτσι οι κλασικές σπουδές εμφανίζονται άνευ αξίας, και αυτό λειτουργεί αποτρεπτικά τόσο για την ενασχόληση με τις κλασικές σπουδές όσο και για το καθεστώς των κλασικών σπουδών στο πανεπιστήμιο.¹¹⁰ Μάλιστα, επειδή η αρχαία ελληνική λογοτεχνία διαφέρει από όλες τις νεότερες, καθώς είναι η πρώτη ευρωπαϊκή λογοτεχνία και η μεγάλη πρόγονος όλων των νεοτέρων, στην συνείδηση των περισσότερων οι κλασικές σπουδές περιλαμβάνουν τη μελέτη έργων του αρχαίου ελληνικού, κυρίως, πολιτισμού,¹¹¹ αυτό δηλαδή που αντιπροσωπεύουν οι παραδοσιακές Φιλοσοφικές, είναι αναμενόμενο οποιαδήποτε κρίση στις κλασικές σπουδές να αφορά και να επηρεάζει πρωτίστως τις Φιλοσοφικές Σχολές.¹¹² Να σημειωθεί βέβαια ότι τα τελευταία χρόνια συνολικά οι ανθρωπιστικές σπουδές περνούν κρίση και όχι μόνο οι κλασικές, αλλά αυτό δεν είναι κάτι που θα απασχολήσει την παρούσα εργασία.

Στα παραπάνω να προστεθεί ότι η σύγχρονη κατανόηση της έρευνας αμφισβητεί την παραδοσιακή έννοια των αυστηρά καθορισμένων πεδίων γνώσης στις επιστήμες,¹¹³ ενώ αμφισβητήθηκε και η παραδοσιακή οργάνωση του Α.Π. σε ανεξάρτητα μεταξύ τους διδακτικά αντικείμενα, διότι είναι γνωσιοκεντρική και δεν εκφράζει τις αντιλήψεις και τις ανάγκες των παιδιών.¹¹⁴ Αντίθετα, όπως σημειώνει ο Samuel Goldman, αναπληρωτής καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο George Washington, τα μαθήματα ανθρωπιστικών επιστημών είναι υπερβολικά εξειδικευμένα, δεν έχουν προφανή επαγγελματική πρακτικότητα, δεν είναι σε επαφή με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των φοιτητών και έχουν υποτιθέμενα οφέλη που κινούνται στη λεπτή γραμμή μεταξύ άυλου και άσχετου.¹¹⁵ Παράλληλα, διατυπώνεται όλο και πιο συχνά η άποψη ότι η φιλοσοφία (επιστήμη στην οποία άμεσα παραπέμπει η επωνυμία Φιλοσοφική) έχει χάσει την επαφή της με τα σύγχρονα κοινωνιολογικά δεδομένα.¹¹⁶ Έτσι, η διεπιστημονικότητα και η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών πεδίων αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, και υπό την έννοια αυτή πανεπιστημιακές Σχολές που εστιάζουν αποκλειστικά σε ένα και μόνο

¹⁰⁹ πβ. Μαυροσκούφης (2018) 2-3, Νέζη (2012) 1-5. Υπάρχει βέβαια και αντίλογος που από νωρίς είχε διατυπωθεί, βλ. Shorey (1910) 613: «We are not saying that it is a great thing for our undergraduates to know a little classics. We are saying that it is a monstrous thing that they should not know any», πβ. Ravitch (2000) 115-20.

¹¹⁰ Shumway (2017) 7.

¹¹¹ Νέζη (2012) 1-2.

¹¹² πβ. Λιάκος (2010α) 51: «[Οι Φιλοσοφικές Σχολές] έχουν επίκεντρο την αρχαιότητα, δηλαδή τον πυρήνα της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας». Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης, Μπάρκουλα (2014) 15: «Το Φιλολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής [...] προσδιόρισε εξαρχής τον χρονικό του ορίζοντα στην κλασική αρχαιότητα».

¹¹³ πβ. Marins et al. (2019), Boon & Van Baalen (2019).

¹¹⁴ Ματσαγκούρας (2002) 23.

¹¹⁵ Goldman (2014) 20. πβ. Δημοπούλου (2021β) 726: «Ο λόγος που οι φιλολογικές σπουδές συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με τον διορισμό στη δημόσια εκπαίδευση είναι ότι το αντικείμενό τους δεν βρίσκει ανταπόκριση στην αγορά εργασίας».

¹¹⁶ βλ. Higgins & Dyschkan (2014). Για τον αντίλογο, βλ. Ivaniuk et al. (2021).

αντικείμενο φαντάζουν πια ξεπερασμένες. Στο πλαίσιο αυτό, τα νέα πανεπιστημιακά τμήματα που παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα του κλάδου ΠΕ02 αποφεύγουν πλέον τη μονοδιάστατη φυσιογνωμία και τους αναχρονιστικούς συνειρμούς, και περιλαμβάνουν στην επωνυμία τους (φυσικά και στα Προγράμματα Σπουδών τους) τη μελέτη και άλλων επιστημονικών τομέων. Έτσι έχουμε τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών. Μόνο τα νεοϊδρυθέντα τμήματα Φιλολογίας δεν παρουσιάζουν παραλλαγές στην επωνυμία. Υποστηρίζεται ωστόσο ότι «οι συνδυασμοί στις ονομασίες των Σχολών και των Τμημάτων είναι τυχαίοι» και «υπαγορεύτηκαν από τοπικούς σε κάθε ίδρυμα συσχετισμούς και ιδιαιτερότητες, χωρίς κεντρικό σχεδιασμό και κυρίως χωρίς πλέον ενιαία ιδεολογική και επιστημολογική αντίληψη, μολονότι κάθε επιλογή υπαινίσσεται διακριτό ιδεολογικό στίγμα».¹¹⁷

1.2.1. Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Πάτρας

Η ίδρυση του Πανεπιστημίου Πατρών (Β.Δ. 828/1966, ΦΕΚ Α 215/30-11-1966) είχε ως βασικό στόχο την αποσυμφόρηση των δύο παλιών πανεπιστημίων για την εξασφάλιση μίας πιο ολοκληρωμένης και ποιοτικότερης επιστημονικής κατάρτισης των σπουδαστών μέσα από τη χρήση σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας.¹¹⁸ Η αλήθεια βέβαια είναι ότι η ίδρυση του Πανεπιστημίου έγινε υπήρξε προβληματική μέσα σε μια ιδιαίτερα ταραγμένη πολιτικά περίοδο (Κυβέρνηση αποστατών, δικτατορία) με αποτέλεσμα «αντί να παραδειγματιστούν τα παλιά κεντρικά από το νέο αυτό περιφερειακό Πανεπιστήμιο και περιθωριοποιηθούν, έγινε ακριβώς το αντίθετο».¹¹⁹ Η αρχική πρόθεση ήταν το νέο Πανεπιστήμιο να έχει Τεχνολογικό χαρακτήρα προκειμένου να παράγει τις σύγχρονες ειδικότητες για τη σύγχρονη οικονομία και βιομηχανία,¹²⁰ γι' αυτό ίσως και δεν ιδρύθηκε από την αρχή Φιλοσοφική ή Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, παρότι υπήρχε η πρόβλεψη.¹²¹ Η Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών τελικά ιδρύθηκε 25 χρόνια μετά με το Π.Δ. 378/1989 (ΦΕΚ Α 166/16-06-1989) και αρχικά περιλάμβανε το Παιδαγωγικό

¹¹⁷ Αβδελά (2010) 41-2· πβ. Καλπαζής (1991) 275: «Η προσπάθεια αποκέντρωσης της παιδείας με τη δημιουργία όχι περιφερειακών, αλλά κυριολεκτικά ακριτικών πανεπιστημίων έχει αποτύχει [...] επειδή αυτά ιδρύθηκαν ως αντίγραφα των κεντρικών, χωρίς δυνατότητες ανάπτυξης δικής τους προσωπικότητας που να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες συνθήκες του χώρου και του μεγέθους τους».

¹¹⁸ Καψάσκη (2002) 536.

¹¹⁹ Βρυχέα & Γαβρόγλου (1985) 23.

¹²⁰ Καψάσκη (2002) 540.

¹²¹ Η πρόταση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων προέβλεπε την ίδρυση Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών. Βέβαια όχι μόνο δεν ιδρύθηκε η Σχολή αλλά τελικά εγκαινιάστηκε μόνο μία (αυτή των Φυσικών Επιστημών) από τις πέντε Σχολές που αρχικά είχαν προβλεφθεί, πβ. Καψάσκη (2002) 540-1. Ο Ανδρέας Παπανδρέου είχε κάνει λόγο τότε για «Πανεπιστήμιο φάντασμα» (εφ. *Το Βήμα*, 30-11-1964).

Δημοτικής Εκπαίδευσης, το τμήμα Νηπιαγωγών (αργότερα μετονομάστηκε σε Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία) και το τμήμα Θεατρικών Σπουδών που ιδρύθηκε με το ίδιο διάταγμα (κεφ. Β', άρθρο 3). Η ίδρυση των νέων τμημάτων στην Πάτρα (θα ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια και άλλα σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας), σηματοδοτεί μια πολιτική αποκέντρωσης του πανεπιστημιακού θεσμού, μέσω της ίδρυσης νέων Πανεπιστημιακών τμημάτων στην περιφέρεια.¹²² Με το Π.Δ. 305/1994 ιδρύεται το τμήμα Φιλολογίας και εντάσσεται στη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πέντε χρόνια αργότερα, ιδρύεται το Τμήμα Φιλοσοφίας με το Π.Δ. 206/1999 (Φ.Ε.Κ.179/6-9-1999). Μέχρι και το 2004, η λειτουργία και ο εξοπλισμός του χρηματοδοτήθηκε κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση με το πρόγραμμα Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. – Διεύρυνση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Μόλις πρόσφατα, με τον Ν. 4610/2019 ιδρύθηκε το τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας με έδρα το Αργίνο. Με το Π.Δ. 52/2022 όμως η έδρα της Σχολής μεταφέρθηκε από το Αργίνο στην Πάτρα (Άρθρο 6).

Το Τμήμα Φιλολογίας λειτουργεί από το 1994 και αυτονομήθηκε διοικητικά κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002. Οι ειδικεύσεις που παρέχει το πτυχίο του τμήματος Φιλολογίας ορίζονται με το Π.Δ. 167/2001 και είναι: Κλασικών Σπουδών, Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, και Γλωσσολογίας. Το τμήμα έχει ως αποστολή (Π.Δ. 305/1994) "*να καλλιεργεί και να παράγει [sic] τη σπουδή α) της αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και γραμματείας, β) της νέας Ελληνικής Γλώσσας και γραμματείας, και γ) της συγκριτικής φιλολογίας με την ακαδημαϊκή και εφαρμοσμένη διδασκαλία, έρευνα και αναζήτηση*" (Άρθρο 2). Σύμφωνα με τον Ο.Σ., με την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών οι φοιτητές / φοιτήτριες "*θα έχουν αποκτήσει θεωρητική και εφαρμοσμένη επιστημονική γνώση σε θέματα αρχαίας και λατινικής, βυζαντινής και νέας ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, καθώς και γλωσσολογίας και στα επιμέρους αντικείμενα που συνθέτουν τα γνωστικά αυτά πεδία*".¹²³ Ο Ο.Σ. του τμήματος δεν κάνει καμία ξεχωριστή αναφορά στα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων.

Το τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας θεραπεύει τις "*επιστήμες της ιστορίας και της αρχαιολογίας, οι οποίες αποτελούν θεμελιώδη πεδία των ανθρωπιστικών σπουδών και σταθερές της διεθνούς έρευνας*".¹²⁴ Προήλθε από το Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών που είχε ιδρυθεί το 2004 στο Αργίνο. Για τον λόγο αυτό "*εντάσσονται στο πρόγραμμα σπουδών του και μαθήματα τα οποία δεν είναι αυτονόητο ότι θα προσφέρονταν σε παλαιότερα αντίστοιχα Τμήματα στον ελληνικό πανεπιστημιακό χώρο*".¹²⁵ Οι πτυχιούχοι του

¹²² Αντωνίου Χ. (2006) 23.

¹²³ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2023) 34.

¹²⁴ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2022) 4.

¹²⁵ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2022) 4.

τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας έχουν τα προσόντα και τις δυνατότητες να απασχοληθούν στην "Εκπαίδευση (δημόσια, ιδιωτική, μη τυπική, άτυπη και δια βίου εκπαίδευση). Υπάρχουν εξασφαλισμένα επαγγελματικά δικαιώματα με το ΠΕ02 Φιλολόγων".¹²⁶

Το Τμήμα Φιλοσοφίας ιδρύθηκε με το Π.Δ. 206/1999 (Φ.Ε.Κ. 179/6-9-1999) και άρχισε να λειτουργεί τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Αποστολή του είναι "η καλλιέργεια και προαγωγή της φιλοσοφίας με τη διδασκαλία και την έρευνα καθώς και η συμβολή στην ανάπτυξη του φιλοσοφικού στοχασμού απαραίτητου για την ενσυνείδητη καλλιέργεια των επιστημών άλλων γνωστικών πεδίων. Επίσης την κατάρτιση επιστημόνων ικανών να μελετούν, να ερευνούν και να διδάσκουν την επιστήμη αυτή" (Άρθρο 1).

1.2.2. Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Βόλου

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ιδρύθηκε το 1984 (Π.Δ. 83/1984, ΦΕΚ Α 31/20-3-1984) και περιλάμβανε πέντε (5) τμήματα, τα δύο παιδαγωγικά για δασκάλους και νηπιαγωγούς. Ένα χρόνο μετά, με το Π.Δ. 302/1985 ιδρύθηκε η Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, στην οποία εντάχθηκαν τα δύο παιδαγωγικά τμήματα. Το 1993 με το Π.Δ.177/1993 (ΦΕΚ Α 65/28-4-1993) μετονομάζεται σε Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με έδρα τον Βόλο και με τον ίδιο νόμο εντάσσεται σ' αυτή το νεοϊδρυθέν Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Λαογραφίας. Λειτουργεί και δέχεται φοιτητές από το Σεπτέμβριο του 1998 (περίπου 100 κάθε χρόνο). Το τμήμα είναι αυτόνομο από το 2002 και μετονομάστηκε σε Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Π.Δ. 3027/2002, ΦΕΚ Α 152/28-6-2002). Χορηγεί ενιαίο πτυχίο στο οποίο αναγράφεται η ειδίκευση που έχει επιλέξει ο φοιτητής και η οποία αντιστοιχεί σε μία από τις τρεις κατευθύνσεις του Τμήματος (Ιστορία, Αρχαιολογία, Κοινωνική Ανθρωπολογία). Το πτυχίο με κατεύθυνση Ιστορία και Αρχαιολογία θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των τμημάτων Ιστορίας - Αρχαιολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι. (Άρθρο 4). Η ειδίκευση Ιστορίας και Αρχαιολογίας αντιστοιχεί στον κλάδο ΠΕ02, ενώ η ειδίκευση Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στον κλάδο ΠΕ78. Μετά από 20 χρόνια η Σχολή μετονομάζεται (για άλλη μια φορά) σε Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, σύμφωνα με το Π.Δ. 92/5-6-2013 (Α' 131). Σήμερα η Σχολή περιλαμβάνει έξι (6) τμήματα: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό τμήμα Ειδικής Αγωγής, τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, τμήμα Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών και τμήμα Πολιτισμού και Δημιουργικών Μέσων και Βιομηχανιών. Υπάρχουν ακόμα δύο Τμήματα που ιδρύθηκαν το 2019, το τμήμα Ψυχολογίας και

¹²⁶ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2022) 16.

το τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, τα οποία δεν έχουν ακόμα λειτουργήσει μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας ο τομέας Ιστορίας *"επιδιώκει την κατάρτιση ιστορικών όλων των περιόδων [...] Η διεπιστημονική προσέγγιση και η συνομιλία με τις επιστήμες της Αρχαιολογίας, της Ιστορίας της Τέχνης, της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και της Φιλολογίας αποτελεί κομβικό στοιχείο της διδασκαλίας. Οι πτυχιούχοι με ιστορική ειδίκευση έχουν τις απαραίτητες εκπαιδευτικές δεξιότητες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση"*.¹²⁷ Οι πτυχιούχοι με αρχαιολογική ειδίκευση *"έχουν την απαραίτητη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση ώστε να μπορούν να προσληφθούν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, να συμμετάσχουν σε ανασκαφές και να στελεχώσουν Μουσεία, δημόσια ή ιδιωτικά. Επίσης μπορούν να εργαστούν σε Προγράμματα Διαχείρισης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Εργαστήρια και άλλους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε Ερευνητικά Προγράμματα καθώς και σε πολιτιστικούς και εκδοτικούς οργανισμούς"*.¹²⁸ Οι πτυχιούχοι με ανθρωπολογική κατεύθυνση δεν ανήκουν στον κλάδο ΠΕ02 αλλά στον κλάδο ΠΕ78 (Κοινωνικών Επιστημών) και έχουν την κατάρτιση και τα τυπικά προσόντα για να απασχοληθούν στην εκπαίδευση, σε μουσεία, στην τοπική αυτοδιοίκηση, σε ιδιωτικούς επιχειρήσεις και φορείς, σε φορείς κοινωνικής παρέμβασης και σε ΜΜΕ.

1.2.3. Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών Καλαμάτας

Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου ιδρύθηκε το 2000 (Π.Δ. 13/2000, ΦΕΚ Α 12/1-2-2000). Η Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών ιδρύθηκε το 2003 (Π.Δ. 118/2003, ΦΕΚ Α 102/5-5-2003) και είναι εγκατεστημένη στην πόλη της Καλαμάτας. Απαρτίζεται από δύο Τμήματα: Τμήμα Φιλολογίας και Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών.

Το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών ξεκίνησε να λειτουργεί το 2003/2004. Οι προπτυχιακές σπουδές διακρίνονται σε δύο Κατευθύνσεις: α) Κατεύθυνση Ιστορίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, και β) Κατεύθυνση Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών. Το τμήμα *"έχει ως αποστολή ι) να καλλιεργεί και να προάγει τη γνώση για την ιστορία, την αρχαιολογία και τη διαχείριση των πολιτισμικών αγαθών με έμφαση στην ανάπτυξη της επιστήμης στους τομείς της Ιστορίας της Ελλάδας, της επιγραφικής, της ενάλιας αρχαιολογίας καθώς και της διαχείρισης μνημείων και της Μουσειολογίας, ιι) να*

¹²⁷ [Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου.](#)

¹²⁸ [Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου.](#)

παρέχει στους φοιτητές και στις φοιτήτριες τα απαραίτητα εφόδια που εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία" (Άρθρο 1). Σύμφωνα με τον Ο.Σ. του τμήματος: "Ο συνδυασμός αφενός της Ιστορίας και αφετέρου της Αρχαιολογίας με τη Διαχείριση των Πολιτισμικών Αγαθών προσφέρει την ευκαιρία στους πτυχιούχους του Τμήματος να διευρύνουν τις γνώσεις τους, αλλά και τις δυνατότητες εξεύρεσης εργασίας σε περισσότερους επαγγελματικούς τομείς (π.χ. Αρχαιολογική Υπηρεσία, Μουσεία, τοπικά πολιτιστικά και πνευματικά κέντρα, τουριστικές υπηρεσίες κλπ.). Επίσης, οι πτυχιούχοι του Τμήματος έχουν την δυνατότητα να συμμετάσχουν στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για την πρόσληψη εκπαιδευτικών στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση".¹²⁹

Το τμήμα Φιλολογίας ξεκίνησε να λειτουργεί το 2005/2006 και το Πρόγραμμα Σπουδών του προσφέρει τρεις Θεματικούς Κύκλους: α) Κλασικής Φιλολογίας, β) Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας και γ) Γλωσσολογίας. Το τμήμα "έχει ως αποστολή ι) να καλλιεργεί και να προάγει τη γνώση για την κλασική και σύγχρονη ελληνική και ξένη λογοτεχνία και γλωσσολογία και να μελετά τα φιλοσοφικά ρεύματα που επηρεάζουν την εξέλιξή τους, ιι) να παρέχει στους φοιτητές και στις φοιτήτριες τα απαραίτητα εφόδια που εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία" (Άρθρο 1). Αναλυτικότερα, στον Ο.Σ. αναφέρεται: "Με την ολοκλήρωση των σπουδών τους, οι απόφοιτοι και οι απόφοιτες του Τμήματος Φιλολογίας: Διαθέτουν ένα ολοκληρωμένο σώμα γνώσεων, στο οποίο εμπεριέχονται βασικά στοιχεία από τις επιστημονικές περιοχές της κλασικής φιλολογίας (αρχαίας ελληνικής και λατινικής φιλολογίας), της βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας, της ιστορικής γλωσσολογίας, της λαογραφίας και της ειδικής παιδαγωγικής".¹³⁰

1.2.4. Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Κομοτηνής

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.) ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1973 με το Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 87 της 27ης Ιουλίου 1973 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων εις Θράκην και εις Κρήτην» και ξεκίνησε τη λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1974-1975. Ονομάστηκε «Δημοκρίτειο» προς τιμήν του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Δημόκριτου, ο οποίος καταγόταν από την πόλη Άβδηρα της Θράκης. 40 χρόνια μετά με το Π.Δ. 86/2013 (ΦΕΚ Α 124/3-6-2013) στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης ιδρύεται, και συγκροτείται Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών με έδρα την Κομοτηνή και Τμήματα: α) Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, β) Ελληνικής Φιλολογίας, και γ) Ιστορίας και Εθνολογίας.

¹²⁹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας (2023) 13.

¹³⁰ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας Καλαμάτας (2022) 9.

Το τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης με έδρα την Κομοτηνή ιδρύθηκε ως ανεξάρτητο το 1990 με το Π.Δ. 149/1990 (ΦΕΚ 56/10-4-1990) και εντάχθηκε το 2013 στη Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών. Χορηγεί ενιαίο πτυχίο με δύο ειδικεύσεις: α) στην Ιστορία και β) στην Εθνολογία. Δέχεται κατ' έτος περίπου 200 φοιτητές και φοιτήτριες. Το τμήμα έχει ως αποστολή *"να ερευνά την ιστορική πορεία των λαών της ανθρωπότητας από την καταγωγή τους ως σήμερα, καθώς και τους παράγοντες που την επηρεάζουν [...] να παρέχει στους πτυχιούχους του την απαραίτητη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση για την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία και εξέλιξη"* (Άρθρο 2). Σύμφωνα με το Άρθρο 3, οι πτυχιούχοι του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας μπορούν να απασχολούνται, μεταξύ άλλων, *"στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διδασκαλία κυρίως των ιστορικών μαθημάτων"*. Από το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 λειτουργεί στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης *"με σκοπό να παρέχει στους αποφοίτους του Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, ώστε να διαθέτουν τεκμηριωμένο επαγγελματικό δικαίωμα διορισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως καθηγητές του κλάδου «ΠΕ02 Φιλολογοί»"*.¹³¹

Το τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης με έδρα την Κομοτηνή ιδρύθηκε το 1993 με το Π.Δ. 365/1993 (ΦΕΚ Α 156/13-09-1993) ως ανεξάρτητο και δέχτηκε τους πρώτους φοιτητές του το ακαδημαϊκό έτος 1995-1996. Το Τμήμα αυτονομήθηκε διοικητικά κατά το ακαδημαϊκό έτος 2008, ενώ με το Π.Δ. 86/2013 εντάχθηκε στη νεοσυσταθείσα τότε «Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών» του Δ.Π.Θ. Δέχεται περίπου 150 φοιτητές και φοιτήτριες κάθε έτος. Μέχρι το ακ. έτος 2017-2018 το Τμήμα πρόσφερε δύο ειδικεύσεις: Κλασική Φιλολογία, Βυζαντινή και Νεοελληνική Φιλολογία. Από το ακ. έτος 2018-2019 το Τμήμα προσφέρει και τρίτη ειδίκευση, αυτή της Γλωσσολογίας. Σύμφωνα με τον Ο.Σ. το τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας στην Κομοτηνή *"δεν υστερεί σε τίποτε από τα άλλα φιλολογικά τμήματα της χώρας μας. Παρέχει ποιοτική και εξειδικευμένη επιστημονική γνώση σε επί μέρους τομείς των Ανθρωπιστικών Επιστημών και προβάλλει τις Ανθρωπιστικές Σπουδές ως εθνικό πολιτισμικό αγαθό. Εκπαιδεύει, με υψηλά επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια, φιλόλογους και γλωσσολόγους και διαμορφώνει επιστήμονες ικανούς να προσφέρουν σημαντικό έργο, είτε ως ερευνητές είτε ως δάσκαλοι"*.¹³² Το πτυχίο του τμήματος θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των τμημάτων Φιλολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι. (Π.Δ. 365/1993, Άρθρο 3) και αυτό γιατί *"το Τμήμα έχει φροντίσει να δοθούν οι βάσεις όλων των*

¹³¹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Κομοτηνής (2023) 71.

¹³² Ο.Σ.Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής (2023) 4.

γνωστικών αντικειμένων, που είναι απαραίτητα σε καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, σε όλους τους φοιτητές, ανεξάρτητα από την ειδίκευση που τελικά θα επιλέξουν".¹³³

1.2.5. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών Κέρκυρας

Μπορεί η ιστορία να καταγράφει το Πανεπιστήμιο Αθηνών ως το πρώτο Πανεπιστήμιο της νεότερης Ελλάδας, στην ουσία όμως, το πρώτο πανεπιστημιακό ίδρυμα ήταν η Ιόνιος Ακαδημία στην Κέρκυρα. Ιδρύθηκε το 1824 και λειτούργησε μέχρι το 1864, όταν και τα Επτάνησα ενσωματώθηκαν στην Ελληνική επικράτεια. Η έμπνευση ανήκε στον βρετανό φιλέλληνα Φρειδερίκο Νορθ. Από το 1811 προετοίμαζε την ίδρυση του Πανεπιστημίου με έδρα αρχικά την Ιθάκη, με την έναρξη της Επανάστασης όμως η έδρα μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα. Ο πρώτος Οργανισμός του Πανεπιστημίου προέβλεπε την ίδρυση τεσσάρων Σχολών: Θεολογικής, Νομικής, Ιατρικής και Φιλοσοφικής, δομή πανομοιότυπη με αυτή που θα έχει λίγα χρόνια αργότερα και το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η Ιόνιος Ακαδημία διέκοψε τη λειτουργία της και διαλύθηκε αθόρυβα αμέσως μετά την ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα.¹³⁴ 120 χρόνια μετά το Ιόνιο Πανεπιστήμιο έρχεται ως συνέχεια της Ιονίου Ακαδημίας, του πρώτου Ελληνικού Πανεπιστημίου.

Η ίδρυση του Ιονίου Πανεπιστημίου έγινε μαζί με τα Πανεπιστήμια σε Αιγαίο και Θεσσαλία και είχε υπαγορευθεί από την πολιτική αποκέντρωσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την παράλληλη ανάπτυξη γνωστικών αντικειμένων, που ως τότε δεν είχαν διακονηθεί από τα άλλα Πανεπιστήμια. Το τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου με έδρα την Κέρκυρα ιδρύθηκε με το Π.Δ. 83/1984 (ΦΕΚ Α 31/20-3-1984) αρχικά ως ανεξάρτητο και αποτελεί ως σήμερα το μοναδικό αμιγώς ιστορικό τμήμα της χώρας. Με το Π.Δ. 79/2013 (ΦΕΚ Α 119/28-5-2013) το τμήμα Ιστορίας εντάσσεται στη νεοσυσταθείσα Σχολή Ιστορίας και Μετάφρασης-Διερμηνείας, μαζί με το τμήμα Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας. Μόλις πρόσφατα με την Υ.Σ. 159130/Ζ1 (ΦΕΚ Β 5312/3-12-2020) η Σχολή μετονομάστηκε σε Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, με την ίδια σύνθεση. Σύμφωνα με τον Ο.Σ. του τμήματος Ιστορίας "*Πυρήνας των παρεχόμενων σπουδών είναι η Ιστορία, δηλαδή η ιστορική έρευνα και η επιστημονική μεθοδολογία ανάλυσης και ερμηνείας του ιστορικού γίνεσθαι από την αρχαία έως τη σύγχρονη εποχή, η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και η διδακτική της Ιστορίας*".¹³⁵ Σχετικά με τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων αναφέρεται ότι "*οι σπουδές στο Τμήμα Ιστορίας, πέραν της δυνατότητας άμεσης επαγγελματικής αποκατάστασης στον εκπαιδευτικό τομέα, δίνουν όλα τα εφόδια για την περαιτέρω εξειδίκευση σε όλα τα πεδία των ανθρωπιστικών επιστημών από την ψυχολογία έως*

¹³³ Ο.Σ.Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής (2023) 14.

¹³⁴ πβ. Αγγελομάτη (2010) 12-3.

¹³⁵ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Κέρκυρας (2023) 3.

την λογοτεχνία, και των κοινωνικών επιστημών, από την δημοσιογραφία και την πολιτική έως την οικονομία",¹³⁶ και σε άλλο σημείο ότι "σύμφωνα με τη Μελέτη για την Αγορά Εργασίας Ιστορικών, οι απόφοιτοι του Τμήματος Ιστορίας, ειδικευμένοι ιστορικοί, μπορούν να απασχοληθούν (μεταξύ άλλων) ως καθηγητές στη Μέση Εκπαίδευση, τόσο σε δημόσια, όσο και ιδιωτικά σχολεία".¹³⁷

Πίνακας 1.2.1. Εμβλήματα και διάσημα Πανεπιστημίων με Ανθρωπιστικές Σχολές

<p>Έμβλημα του Πανεπιστημίου Πατρών (1966)</p>	<p>Έμβλημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (1984)</p>
<p>Έμβλημα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (2000)</p>	<p>Έμβλημα του Ιονίου Πανεπιστημίου (1984)</p>
<p>Έμβλημα του Δημοκρίτειου Πανεπ. Θράκης (1973)</p>	<p>Διάσημο του Τμήματος Φιλολογίας Κομοτηνής (1993)</p>

¹³⁶ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Κέρκυρας (2023) 3.

¹³⁷ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Κέρκυρας (2023) 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων

Στην ενότητα αυτή θα συζητηθεί το νομικό πλαίσιο και τα επαγγελματικά δικαιώματα των εκπαιδευτικών φιλολόγων, και κατ' επέκταση η ανάθεση των σχολικών διδακτικών αντικειμένων. Όπως θα φανεί, τόσο ο κομβικός νόμος του 1982 όσο και τα ιδρυτικά ΦΕΚ για κάθε Σχολή και Τμήμα προβλέπουν ορισμένες φορές περιορισμούς, ενώ περιλαμβάνουν και διατυπώσεις που μαρτυρούν ότι ο κλάδος των φιλολόγων θεραπεύει πολλές και διαφορετικές επιστήμες. Για παράδειγμα, στον Ν.1268/1982 (άρθρο 6) ορίζεται ότι *"οι Σχολές διαιρούνται σε Τμήματα που το καθένα καλύπτει το γνωστικό αντικείμενο μίας επιστήμης και τα Τμήματα με τη σειρά τους διαιρούνται σε Τομείς που ο καθένας συντονίζει τη διδασκαλία μέρους του γνωστικού αντικειμένου του Τμήματος που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο πεδίο της επιστήμης"*. Γίνεται λοιπόν σαφές ότι κάθε τμήμα καλύπτει (και κατ' επέκταση παρέχει επάρκεια) σε μία επιστήμη. Θα ανέμενε επομένως κανείς ότι κάθε τμήμα θα προέβλεπε διακριτά επαγγελματικά δικαιώματα και αναθέσεις μαθημάτων, κάτι που τέθηκε εξ αρχής από τις Γενικές Συνελεύσεις ως προϋπόθεση. Ωστόσο, «τούτος ο αυτονόητος αναγκαίος όρος [...] ουδέποτε υλοποιήθηκε με συνέπεια οι πτυχιούχοι των τριών Τμημάτων, ως καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης, να διδάσκουν μαθήματα για τα οποία είναι λίγο πολύ ή απολύτως αναρμόδιοι – με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ποιότητα της δημόσιας εκπαίδευσης».¹³⁸ Αυτή η δυσαρμονία εντάθηκε τα επόμενα χρόνια με την ίδρυση πολλών σχολών και τμημάτων (κυρίως στην περιφέρεια) που συμπεριέλαβαν στα ΠΣ αντικείμενα της Φιλοσοφικής, και επακόλουθα διεκδίκησαν συμμετοχή στα επαγγελματικά δικαιώματα του φιλόλογου.

2.1. Νομικό πλαίσιο και επαγγελματικά δικαιώματα

Μέχρι το 1984 οι Φιλοσοφικές Σχολές ήταν η μοναδική πηγή για τη στελέχωση της δημόσιας εκπαίδευσης με φιλολόγους.¹³⁹ Με τον τελευταίο νόμο πριν την τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών (Ν. 309/1976) ορίζεται ότι *"το διδακτικόν προσωπικόν της Μέσης Εκπαιδύσεως κατανέμεται εις τους ακόλουθους Κλάδους της Α' Κατηγορίας: [...] Κλάδος Α2 Φιλολόγων"* (Άρθρο 32). Με το Άρθρο 35 διευκρινίζεται ότι στον Κλάδο Α2 εντάσσονται όσοι κατέχουν *"πτυχίον των Φιλοσοφικών Σχολών των Πανεπιστημίων της ημεδαπής"*. Ενδιαφέρον έχει να σημειώσουμε ότι ο Κλάδος Α2 είναι ο μόνος για τον οποίο δεν προβλέπεται *"ισότιμον πτυχίον οματαγούς Πανεπιστημίου της αλλοδαπής"*. Με τον Ν. 1566/1985 *"Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτε-*

¹³⁸ Καράογλου (2004) 2.

¹³⁹ Για εκτενή παρουσίαση του συστήματος πρόσληψης των φιλολόγων στη Μέση Εκπαίδευση από το 1836 έως και τον ΑΣΕΠ, βλ. Λίκα (2014) 29-93· πβ. ΚΕΜΕΤΕ (2010).

ροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» και μια λιτή και περιεκτική διατύπωση επικαιροποιούνται τα προσόντα διορισμού του εκπαιδευτικού προσωπικού της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Άρθρο 14): "*Κλάδος ΑΤ2 Φιλολόγων: πτυχίο οποιουδήποτε τμήματος, εκτός των ξενόγλωσσων, φιλοσοφικής σχολής ή τμήματος ιστορίας Α.Ε.Ι. της ημεδαπής*". Είμαστε ακόμη σε μια εποχή που οι Φιλοσοφικές Σχολές μόλις έχουν διασπαστεί και το μόνο τμήμα εκτός Φιλοσοφικής με επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου είναι το νεοϊδρυθέν τμήμα Ιστορίας στην Κέρκυρα (1984). Στην πορεία ιδρύονται τα τμήματα Ιστορίας και Εθνολογίας (1990) και Ελληνικής Φιλολογίας (1993) στην Κομοτηνή, το τμήμα Φιλολογίας (1994) και το τμήμα Φιλοσοφίας (1999) στην Πάτρα, το τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Λαογραφίας (1993) στον Βόλο (από το 2002 μετονομάστηκε σε τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας), και τα τμήματα Φιλολογίας, και Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (2000) στην Καλαμάτα. Εντωμεταξύ, ο εκπαιδευτικός κλάδος ΑΤ2 Φιλολόγων που προβλεπόταν από τον Ν. 1566/1985, μετονομάστηκε με το άρθρο 15 του Ν. 1586/1986 (37 Α') σε κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων. Για να οριστούν τα επαγγελματικά δικαιώματα των νέων τμημάτων που προέκυψαν από το 1985 και μετά, ήρθε ο Ν. 3577/2007 και προσέθεσε στην αρχική διατύπωση τη φράση: "*ή πτυχίο του Τμήματος Φιλοσοφίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών*". Η διατύπωση αυτή παραμένει σε ισχύ μέχρι και σήμερα (Ν. 4997/2022).

Μερικές ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις που απορρέουν από τη διατύπωση αυτή του Νόμου. Αρχικά, παρά τη δημιουργία επτά νέων τμημάτων, ο νομοθέτης του 2007 (αλλά και του 2022) έκρινε αναγκαίο να αναφερθεί συγκεκριμένα μόνο στο τμήμα Φιλοσοφίας της Πάτρας. Προφανώς, θεώρησε ότι η διατύπωση του 1985 "*ή τμήματος ιστορίας Α.Ε.Ι. της ημεδαπής*" καλύπτει το τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας. Για το τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Λαογραφίας στον Βόλο (αργότερα τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας) είχε ήδη προβλεφθεί με τον Ν. 65/1993 ότι το πτυχίο "*θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των Τμημάτων Ιστορίας – Αρχαιολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι.*". Έτσι, ο νομοθέτης του 2007 θεώρησε ότι καλύπτεται από την αρχική διατύπωση: "*πτυχίο οποιουδήποτε τμήματος φιλοσοφικής σχολής*". Το τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών στην Καλαμάτα δεν είχε ακόμη ενταχθεί στον κλάδο ΠΕ02. Αυτό θα γίνει το 2010 με το Π.Δ. 9/2010 (ΦΕΚ Α 13/9-2-2010). Ενδιαφέρον έχει να σημειώσουμε ότι ο νομοθέτης δε θεώρησε απαραίτητο να αναφερθεί στα τμήματα Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής, και Φιλολογίας Πάτρας και Καλαμάτας, παρότι τυπικά δεν καλύπτονται από την αρχική διατύπωση του Νόμου, αφού τα τμήματα αυτά ιδρύθηκαν είτε ως ανεξάρτητα είτε ενταγμένα σε σχολή που δεν

ονομάζεται Φιλοσοφική. Επομένως, τυπικά δεν αντιπροσωπεύουν "πτυχίο οποιουδήποτε τμήματος, εκτός των ξενόγλωσσων, φιλοσοφικής σχολής ή τμήματος ιστορίας Α.Ε.Ι.". Ο νομοθέτης προφανώς θεώρησε αυτονόητο ότι τα τμήματα αυτά εντάσσονται στον κλάδο των Φιλολόγων, καθώς φέρουν τόσο την επωνυμία του κλάδου όσο και του ιστορικότερου τμήματος της παραδοσιακής Φιλοσοφικής.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι στην εκπαιδευτική συνείδηση η Φιλοσοφική Σχολή ρίχνει ακόμη βαριά τη σκιά της, καθώς αυτονόητα επαγγελματικά δικαιώματα φιολόγου έχουν μόνο τα τμήματα που ανήκουν στη Φιλοσοφική Σχολή ή που η επωνυμία τους είναι πανομοιότυπη με την επωνυμία ενός από τα τρία τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής Σχολής. Έτσι, ακόμη και για το τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας της Κομοτηνής, επειδή το "Ελληνικής" πλεονάζει και δημιουργεί ενδεχομένως ερωτηματικά σε σχέση με την παραδοσιακή επωνυμία του τμήματος (δηλαδή "τμήμα Φιλολογίας"), ο νομοθέτης κατά τον ιδρυτικό νόμο (Ν. 365/1993, ΦΕΚ Α 156/13-09-1993) έκρινε απαραίτητο να διευκρινίσει ότι "*το πτυχίο του τμήματος [εν. Ελληνικής Φιλολογίας] θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των τμημάτων Φιλολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι.*" (Άρθρο 3). Αντίθετα, για τα τμήματα Φιλολογίας Καλαμάτας και Πάτρας, επειδή ακριβώς έχουν πανομοιότυπη επωνυμία με το παραδοσιακό τμήμα της Φιλοσοφικής, δεν υπάρχει τέτοια διευκρίνιση. Το ίδιο συμβαίνει και με τα υπόλοιπα νεοϊδρυθέντα τμήματα. Για όποια η επωνυμία διαφοροποιείται από αυτή του παραδοσιακού τμήματος της Φιλοσοφικής (πχ. Ιστορίας και Εθνολογίας ή Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας ή Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών), ο νομοθέτης φροντίζει να αναφέρει ρητά τα επαγγελματικά τους δικαιώματα. Για όσα τμήματα δεν υπάρχει απόκλιση από την επωνυμία "Ιστορίας-Αρχαιολογίας" (πχ. Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πάτρας), τότε διευκρίνιση δεν υπάρχει. Για τα τμήματα Φιλοσοφίας η αναφορά στα επαγγελματικά δικαιώματα δεν είναι ιδρυτική αλλά επιβεβαιωτική, καθώς όλα (εκτός από αυτό της Πάτρας) προέρχονται από τη διάσπαση του παραδοσιακού τμήματος της Φιλοσοφικής.

2.1.1. Η τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών

Στην εισηγητική έκθεση ενώπιον της Δ' Συντακτικής Συνέλευσης το 1924 ο τότε Υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Ι. Σ. Λυμπερόπουλος σημείωνε ότι η δημιουργία δεύτερου Πανεπιστημίου είναι απαραίτητη *«όχι μόνον διά να δημιουργηθή εν δεύτερον πνευματικόν κέντρον εκτός των Αθηνών, αλλά κυρίως, ίνα υπάρξη επιστημονική και διδακτική άμιλλα και παρ' ημίν, μέλλουσα να έχη τα πλέον ευεργετικά αποτελέσματα και διά το Πανεπιστήμιον*

Αθηνών». ¹⁴⁰ Στα αμέσως επόμενα χρόνια ψηφίστηκε και ξεκίνησε τη λειτουργία του το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, που θα αποτελέσει τον αντίποδα του Πανεπιστημίου Αθηνών τόσο σε ιδεολογικό προσανατολισμό όσο και σε οργανωτικό επίπεδο. Αυτή η "άμιλλα" των δύο κεντρικών Πανεπιστημίων θα κυριαρχήσει στην πνευματική ζωή της χώρας για τα επόμενα χρόνια, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στη διάρθρωση των Φιλοσοφικών Σχολών και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση του προφίλ των σημερινών εν ενεργεία εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης. ¹⁴¹ Οι Φιλοσοφικές Σχολές των δύο κεντρικών Πανεπιστημίων είχαν εξ αρχής διαμετρικά αντίθετες προοπτικές. Μπορούμε να υπογραμμίσουμε τρεις βασικές διαφορές ανάμεσα στα προγράμματα σπουδών, οι οποίες διαφοροποιούν τη Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης από την αντίστοιχη των Αθηνών: α) περιορίζονται οι εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών, β) δημιουργούνται νέα γνωστικά αντικείμενα, και, γ) διαχωρίζονται αντικείμενα που στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών διδάσκονται μαζί. Έτσι, το Πρόγραμμα Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης διαφοροποιείται αισθητά από το αντίστοιχο της Φιλοσοφικής Αθηνών, καθώς οργανώνεται με βάση δύο θεμελιώδεις αρχές: την αρχή της ειδικευσης και την αρχή της ευρύτητας. Ο πλουραλισμός, η εξειδίκευση και η πολυμέρεια, επομένως, φανερώνουν ότι τόσο οι ιδρυτές όσο και οι πρώτοι καθηγητές της νέας Φιλοσοφικής Σχολής δίνουν διαφορετικό περιεχόμενο και νόημα στο προφίλ και στον ρόλο του μελλοντικού εκπαιδευτικού. ¹⁴²

Η δομή των Φιλοσοφικών Σχολών θα αλλάξει ριζικά με τον Ν. 1268/1982 «Για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» και μαζί με τα νομοθετήματα που θα ακολουθήσουν (κυριότερο ο Ν. 4009/2011) διαμορφώνει το τοπίο μέχρι και σήμερα. Συγκεκριμένα, προβλέπεται: "Κάθε Σχολή που χορηγεί ένα πτυχίο μετατρέπεται σε αντίστοιχο Τμήμα" (Άρθρο 30, παρ. 1), ενώ "Κάθε Σχολή που χορηγεί περισσότερα από ένα πτυχία χωρίζεται σε Τμήματα αντίστοιχα με τα χορηγούμενα πτυχία" (Άρθρο 30, παρ. 2). Άρα, με βάση αυτή τη ρύθμιση, οι Φιλοσοφικές Σχολές μετονομάστηκαν σε Τμήματα, διατηρώντας τις ειδικεύσεις που παρείχαν έως τότε. Να διευκρινιστεί ότι ο όρος "τμήματα" έως το 1982 αφορά τις ειδικεύσεις που παρέχει κάθε Σχολή, δηλαδή τους κλάδους τους οποίους μπορούν να ακολουθήσουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες μίας Σχολής, οι οποίοι όμως οδηγούν όλοι σε ένα ενιαίο πτυχίο. Μετά το 1982 με τον όρο "τμήματα" εννοούμε τις ακαδημαϊκές μονάδες που συνθέτουν μία Σχολή (ή είναι αυτοτελείς), οι οποίες έχουν ξεχωριστό αριθμό εισακτέων και παρέχουν διαφορετικά πτυχία και οι οποίες αποτελούνται από Τομείς που ο καθένας ασχολείται με ξεχωριστή γνωστική

¹⁴⁰ βλ. Φούκας (2009) 51.

¹⁴¹ πβ. Δημοπούλου & Φούκας (2019) 358, Φούκας (2009) 51.

¹⁴² Φούκας (2009) 217-8.

περιοχή του αντικειμένου του Τμήματος.¹⁴³ Μέσα στο πλαίσιο αυτό, πριν τη ψήφιση του Νόμου του 1984, συνεδρίασαν οι Γενικές Συνελεύσεις των ενιαίων Φιλοσοφικών τμημάτων Αθήνας και Θεσσαλονίκης για να αποφανθούν σχετικά με την προτεινόμενη από το Νομοσχέδιο κατάτμηση.

Τον Οκτώβριο του 1983, η Γενική Συνέλευση του Φιλοσοφικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών αποφάσισε ομόφωνα την κατάτμηση του σε τρία επιμέρους τμήματα: το Φιλολογικό (με κατευθύνσεις Κλασικής Φιλολογίας και Νέας Ελληνικής και Βυζαντινής Φιλολογίας), το Ιστορικό-Αρχαιολογικό (με κατευθύνσεις Ιστορίας και Αρχαιολογίας) και το Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας (με κατευθύνσεις Φιλοσοφίας και Ψυχοπαιδαγωγικής). Η κατάτμηση αυτή είναι σχεδόν απόλυτα σύμφωνη με αυτή που προτείνεται στο Νομοσχέδιο. Διαφορές εντοπίζονται στις κατευθύνσεις του Φιλολογικού (είναι Νέας Ελληνικής και Βυζαντινής αντί για την προτεινόμενη Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής, ενώ δεν προβλέπεται κατεύθυνση Γλωσσολογίας) και στο τμήμα ΦΠΨ, όπου τα αντικείμενα της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής συγχωνεύονται σε μία ειδίκευση. Πέρα απ' αυτά, η έγκριση της απόφασης συνοδεύτηκε από δύο επιφυλάξεις. Η πρώτη αφορούσε τον χωρισμό των επιστημονικών αντικειμένων στα τμήματα Ιστορίας-Αρχαιολογίας και ΦΠΨ. Συγκεκριμένα, θεωρήθηκε ότι η σύνδεση των επιστημών της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας δεν είναι απαραίτητη αλλά έγινε για να μπορούν οι πτυχιούχοι του να διορίζονται και στην Αρχαιολογική Υπηρεσία και στη μέση εκπαίδευση. Σχετικά με το τμήμα ΦΠΨ, εκφράστηκαν επιφυλάξεις κατά πόσο είναι συμβατή η σύνδεση της Ψυχολογίας με την Παιδαγωγική σε μία ειδίκευση. Παρόλαυτα, δεν προτάθηκε η δημιουργία χωριστού Φιλοσοφικού Τμήματος, «διότι ελλόχευε ο κίνδυνος να μην υπήρχαν υποψήφιοι φοιτητές».¹⁴⁴

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η επιλογή των αντικειμένων που παρέχει το καθένα από τα τρία νέα Τμήματα του ενιαίου Φιλοσοφικού τμήματος Αθηνών έγινε πρωτίστως με πρακτικά κριτήρια και δευτερευόντως με επιστημονικά, και είχε ως βασικό στόχο τη δημιουργία τμημάτων που να εξασφαλίζουν τη δίοδο στη μέση εκπαίδευση. Ο Νούτσος σημειώνει: «Η τριμελής διαίρεση υπήρξε προϊόν συμβιβασμού, τον οποίο προέκρινε η Πολιτεία, ανάμεσα στην πρόταση για αυτοτελή σπουδή κάθε επιστημονικού κλάδου [...] και στην επίκληση των λειτουργικών προβλημάτων [...], στα οποία προστέθηκαν εξογκωμένες οι δυσκολίες της επαγγελματικής αποκατάστασης των πτυχιούχων».¹⁴⁵ Στο πλαίσιο αυτό, και οι προτάσεις των φοιτητών που συμμετείχαν στη Γενική Συνέλευση ήταν αναμενόμενο να υποστηρίζουν την κατανομή των γνωστικών αντικειμένων με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η επαγγελματική αποκατάσταση

¹⁴³ βλ. Δημοπούλου (2021α) 17.

¹⁴⁴ Δημοπούλου & Φούκας (2019) 354.

¹⁴⁵ Νούτσος (1991) 268.

των αποφοίτων και των τριών Τμημάτων με διορισμό στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.¹⁴⁶ Επιπλέον, μπορεί η κατάτμηση να έγινε με κριτήριο το γνωστικό αντικείμενο αλλά είναι σαφές ότι κάθε τμήμα φιλοξενεί περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα, κι αυτό ισχύει όχι μόνο για το ΦΠΨ και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό αλλά και για το Φιλολογικό που ενώ δείχνει ενιαίο, εντούτοις στεγάζει τόσο διαφορετικές μεταξύ τους επιστήμες.¹⁴⁷ Δεν προξενεί εντύπωση επομένως ότι οι φοιτητές είχαν ζητήσει τετραμερή διαχωρισμό, ώστε να υπάρχει ένα τμήμα Κλασικής Φιλολογίας και ένα τμήμα Νέας Ελληνικής και Βυζαντινής, κάτι όμως που δεν πραγματοποιήθηκε.¹⁴⁸ Το συγκεκριμένο αίτημα διατυπώθηκε είτε με γνώμονα το εύρος των γνωστικών αντικειμένων που προφανώς απαιτεί ξεχωριστό τμήμα για το καθένα (Μεσαιωνική και Νεοελληνική) είτε με στόχο μία περαιτέρω επαγγελματική διαφοροποίηση των αποφοίτων.¹⁴⁹ Γενικά, η κατάτμηση του ενιαίου Φιλοσοφικού τμήματος Αθηνών δεν έγινε χωρίς αντιδράσεις και παρατηρήθηκε έλλειψη συντονισμού μεταξύ των τμημάτων στα Προγράμματα Σπουδών.¹⁵⁰ Η προτεινόμενη διατμηματική συνεργασία, που άλλωστε προβλεπόταν και από τον Ν. 1268/ 82 (άρθρο 24), δε βρήκε πρόσφορο έδαφος, με χαρακτηριστικότερη την αρχική άρνηση του τμήματος Φιλολογίας να προσφέρει μαθήματα Αρχαίων και Νέων Ελληνικών στα άλλα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής, αντιδρώντας έτσι για το δικαίωμα εγγραφής των αποφοίτων των άλλων δύο τμημάτων στη φιλολογική επετηρίδα.¹⁵¹

Περνώντας τώρα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, η Γενική Συνέλευση αποφάσισε το Φιλοσοφικό Τμήμα να κατατμηθεί σε τρία επιμέρους Τμήματα: το Φιλολογικό, το Ιστορικό-Αρχαιολογικό και το Τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνικών Σπουδών, καθένα από τα οποία θα έχει χωριστό αριθμό εισακτέων και θα παρέχει χωριστό πτυχίο που θα αντιστοιχεί σε διαφορετική επετηρίδα για τον διορισμό στη μέση εκπαίδευση.¹⁵² Το τελευταίο αυτό αποτελεί μια ριζοσπαστική πρόταση που θα μπορούσε να αλλάξει ριζικά τον επαγγελματικό προσανατολισμό χιλιάδων αποφοίτων των φιλολογικών τμημάτων. Παρότι τελικά δεν ενσωματώθηκε στο Νομοσχέδιο, η πρόταση αυτή ανταποκρινόταν στη γενικότερη τάση της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης για εξειδίκευση (θυμίζουμε ότι από την ίδρυσή της προβλεπόταν να παρέχει ένδεκα πτυχία, σε αντίθεση με την αντίστοιχη Σχολή της Αθήνας που προέβλεπε μόνο δύο). Ενδιαφέρον έχει ότι στην πρόταση κατάτμησης δεν αναφέρονται οι προτεινόμενες ειδικεύσεις του κάθε τμήματος, όπως συνέβη στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Αθηνών, κάτι που για μια ακόμη φορά αποδεικνύει

¹⁴⁶ πβ. Δημοπούλου (2021α) 70.

¹⁴⁷ πβ. Γκότοβος (1991) 3-4.

¹⁴⁸ πβ. Δημοπούλου (2021α) 91-2.

¹⁴⁹ Δημοπούλου & Φούκας (2019) 355.

¹⁵⁰ Τερζής (1986) 193.

¹⁵¹ Μπιλιώνη (2003) 48.

¹⁵² πβ. Δημοπούλου (2021α) 72.

ότι τα δύο Πανεπιστήμια δίνουν βάρος σε διαφορετικά ζητήματα.¹⁵³ Να σημειωθεί ότι η αρχική σκέψη ήταν οι απόφοιτοι του τμήματος ΦΠΨ να μη διδάσκουν στη μέση εκπαίδευση τα φιλολογικά-γλωσσικά μαθήματα αλλά φιλοσοφία, λογική, ψυχολογία, κοινωνιολογία και επαγγελματικό προσανατολισμό.¹⁵⁴ Τη Γενική Συνέλευση απασχόλησε και η διαφαινόμενη μείωση των εισακτέων, ως μέτρο αντιμετώπισης της αναμενόμενης ραγδαίας αύξησης του φοιτητικού πληθυσμού, μετά την κατάτμηση. Υποστηρίχθηκε ότι αν μειωθούν οι εισακτέοι θα φύγουν πολλά παιδιά στο εξωτερικό, ενώ συγκεκριμένα για τη μείωση των εισακτέων στον Τομέα Φιλοσοφίας εκφράζεται ο φόβος ότι θα αποβεί το λιγότερο δημοφιλές με αποτέλεσμα να υπάρχουν μόνο φιλόλογοι στη μέση εκπαίδευση.¹⁵⁵

Αφού λήφθηκαν υπόψη και οι προτάσεις των Γενικών Συνελεύσεων των δύο Πανεπιστημίων το ζήτημα της κατάτμησης ρυθμίστηκε οριστικά με το Π.Δ. 445/1984. Καθένα από τα Φιλοσοφικά Τμήματα των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων κατατέμεται σε τρία Τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας-Αρχαιολογίας, και Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Τα νέα Τμήματα θα χορηγούν χωριστό πτυχίο με επιμέρους ειδικεύσεις, οι οποίες διαμορφώνονται ως εξής: για το Τμήμα Φιλολογίας τρεις ειδικεύσεις (Κλασικής Φιλολογίας, Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας και Γλωσσολογίας), για το Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας δύο (ειδίκευση Ιστορίας και ειδίκευση Αρχαιολογίας) και, τέλος, για το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας τρεις (Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας). Η λειτουργία των νέων Τμημάτων αρχίζει από το ακαδημαϊκό έτος 1984-1985 και η επετηρίδα για την πρόσληψη στη Μέση Εκπαίδευση είναι κοινή, παρά την αρχική δέσμευση του Υπουργείου για δημιουργία τριών ξεχωριστών επετηρίδων. Προφανώς, θεωρήθηκε δεδομένο ότι σύντομα θα δημοσιευτεί και η απόφαση για την αντίστοιχη τριχοτόμηση της κοινής έως τότε επετηρίδας των φιλόλογων, κάτι που όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, παρά τις προσδοκίες των πανεπιστημιακών οργάνων.¹⁵⁶ Δέκα περίπου χρόνια αργότερα (και ίσως σε μια προσπάθεια επανόρθωσης), επιχειρήθηκε με το Ν.Δ. 2083/1992 μια πιο τολμηρή κατάτμηση των Τμημάτων, καθώς προβλεπόταν ότι *"κατ' εξαίρεση σε τμήματα των Φιλοσοφικών Σχολών, τα οποία καλύπτουν το γνωστικό αντικείμενο περισσότερων της μιας επιστημών, είναι δυνατή η οργάνωση και η λειτουργία περισσότερων του ενός προγραμμάτων σπουδών, τα οποία οδηγούν στη χορήγηση ξεχωριστών πτυχίων αντίστοιχων προς τις επιστήμες αυτές"*. Έτσι, το τμήμα Φιλολογίας θα μπορούσε να δίνει ένα πτυχίο Κλασικών Σπουδών, ένα πτυχίο Νεοελληνικών Σπουδών και ένα πτυχίο Γλωσσολογίας.

¹⁵³ Δημοπούλου & Φούκας (2019) 356.

¹⁵⁴ βλ. Δημοπούλου (2021α) 66 σ.208.

¹⁵⁵ Δημοπούλου & Φούκας (2019) 357.

¹⁵⁶ Ξωχέλλης (2006) 120.

Η πρόβλεψη αυτή, παρότι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, καταργήθηκε με το Ν.Δ. 3149/2003, με το οποίο προβλέπεται ότι κάθε Τμήμα χορηγεί ενιαίο πτυχίο με κατευθύνσεις ή ειδικεύσεις, δηλαδή ό,τι ακριβώς ισχύει και σήμερα.

2.1.2. Ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 Φιλολόγων

Είδαμε ότι μέχρι το 1982 το διδακτικό προσωπικό των φιλολογικών μαθημάτων για τη Μέση (αργότερα Δευτεροβάθμια) Εκπαίδευση προερχόταν αποκλειστικά από τις Φιλοσοφικές Σχολές.¹⁵⁷ Άλλωστε δεν υπήρχαν άλλες Σχολές ή Τμήματα που να προετοιμάζουν εκπαιδευτικούς φιλολόγους αλλά και η κάθε Φιλοσοφική Σχολή έως τότε έδινε ενιαίο πτυχίο και δεν ετίθετο θέμα διάκρισης. Με την τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών το 1984 και τη σταδιακή ίδρυση νέων φιλολογικών τμημάτων δημιουργήθηκε η ανάγκη να καθοριστούν ακριβέστερα τα επαγγελματικά δικαιώματα των φιλολόγων. Αυτό έγινε με τον Ν. 1566/1985, και εντοπίσαμε ότι η διατύπωση της διάταξης (Άρθρο 14) άφηνε σαφώς να εννοηθεί ότι μόνο οι απόφοιτοι Φιλοσοφικών Σχολών εντάσσονται αυτοδίκαια στον κλάδο ΠΕ02. Έκτοτε, τα φιλολογικά τμήματα πολλαπλασιάστηκαν και υπήρξε η ανάγκη με την ίδρυση κάθε νέου τμήματος να ορίζονται και τα επαγγελματικά του δικαιώματα. Η ανάγκη αυτή έγινε πιο επιτακτική με τη θέσπιση του Διαγωνισμού ΑΣΕΠ για την πρόσληψη στο Δημόσιο. Αποφασίστηκε όλα τα πτυχία των Φιλοσοφικών Σχολών και των Σχολών Ανθρωπιστικών Σπουδών να ενταχθούν αδιάκριτα στον κλάδο "ΠΕ02 Φιλολόγων". Έχουμε επομένως το παράδοξο 22 τμήματα της ημεδαπής να εντάσσονται σε εκπαιδευτικό κλάδο με το λεκτικό "Φιλολόγων", παρότι για μόνο 7 από αυτά αναγράφεται στο πτυχίο τους ο όρος "Φιλολογία". Αυτό από τη μια δείχνει την τάση για άνοιγμα των ανθρωπιστικών σπουδών στη διεπιστημονικότητα, από την άλλη την αδυναμία για άλλη μια φορά να προσδιοριστεί επακριβώς η φυσιογνωμία του κάθε τμήματος και την αστοχία ή ατομία να διακρίνουν σαφώς τον ρόλο του, με στόχο ενδεχομένως να εξυπηρετήσουν μικροσυμφέροντα. Έτσι, κύριο μέλημα των νομοθετών, ελλείψει άλλων επιλογών, ήταν να εντάξουν κάθε νέο τμήμα των ανθρωπιστικών σπουδών στον κλάδο ΠΕ02, ενώ και τα ίδια τα τμήματα με κάθε ευκαιρία επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ελκυστικές επαγγελματικές προοπτικές ώστε να προσελκύσουν φοιτητές.

Σήμερα, σύμφωνα με το 2ΓΕ/2023 Προκήρυξη ΑΣΕΠ (ΦΕΚ 4/20-2-2023) στον κλάδο ΠΕ02 ανήκουν τα ακόλουθα πτυχία:

Α. Πτυχία Πανεπιστημίων ημεδαπής. Σε αυτά εντάσσονται δεκατρία (13) πτυχία:¹⁵⁸ Πτυχίο Φιλοσοφικού Τμήματος Φιλοσοφικής Σχολής ή 1) Φιλολογίας ή 2) Ελληνικής Φιλολογίας ή 3)

¹⁵⁷ πβ. Βορβή & Χασεκίδου-Μάρκου (2016) 269.

¹⁵⁸ Δεν προσμετράται το πτυχίο του ενιαίου Φιλοσοφικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής, καθώς το τμήμα έπαψε να είναι ενιαίο από το 1984.

Ιστορίας και Αρχαιολογίας ή 4) Ιστορίας και Εθνολογίας ή 5) Ιστορίας - Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (με κατεύθυνση Ιστορίας ή Αρχαιολογίας) ή 6) Ιστορίας ή 7) Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας ή 8) Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ή 9) Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Φιλοσοφικής Σχολής (ΕΚΠΑ) ή 10) Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών ή 11) Φιλοσοφίας ή 12) Φιλοσοφίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (Πατρών) ή 13) Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών (Πελοποννήσου). Στα παραπάνω πρέπει να συνυπολογιστεί ότι μερικά τμήματα υπάρχουν σε περισσότερες από μία πόλεις, και συγκεκριμένα: τμήμα Φιλολογίας έχουμε σε όλες τις Φιλοσοφικές Σχολές και επιπλέον αυτά στο Πανεπιστήμιο Πατρών και Πελοποννήσου, σύνολο έξι (6). Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας έχουμε σε όλες τις Φιλοσοφικές Σχολές και επιπλέον αυτό στο Πανεπιστήμιο Πατρών, σύνολο πέντε (5). Τμήμα Φιλοσοφίας έχουμε στο ΕΚΠΑ και στα Ιωάννινα. Συγκεντρωτικά, εικοσιδύο (22) διαφορετικά (είτε σε επωνυμία είτε σε έδρα) τμήματα της ημεδαπής παράγουν εκπαιδευτικούς με επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου, εντάσσονται δηλαδή στον κλάδο ΠΕ02.

Β. Ισότιμα πτυχία αντίστοιχης ειδικότητας της αλλοδαπής. Για τίτλο από πανεπιστημιακά ιδρύματα της αλλοδαπής υπάρχουν δύο επιλογές για το είδος της επιθυμητής αναγνώρισης: α) ισοτιμία πτυχίου για την αναγνώριση τομέα ανώτατης εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ) του κρινόμενου τίτλου ή β) ισοτιμία και αντιστοιχία πτυχίου για την αναγνώριση τομέα ανώτατης εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ) του κρινόμενου τίτλου και αντιστοίχιση του κρινόμενου τίτλου με συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών Ελληνικού Πανεπιστημίου ή ΤΕΙ. Η διαδικασία αναγνώρισης του τίτλου ορίζεται από τον Ν. 4957/2022 και πρέπει να ανταποκρίνεται στο Εθνικό και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων, σύμφωνα με το άρθρο 47 του ν. 4763/2020 (Α' 254). Με βάση τα παραπάνω, είναι πρακτικά αδύνατο να προσδιοριστεί – έστω και κατά προσέγγιση – ο αριθμός των Πανεπιστημίων του εξωτερικού που μπορούν να δώσουν τίτλο με επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου.

Γ. Πτυχία της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Κύπρου. Σ' αυτά εντάσσονται τα ακόλουθα: Πτυχίο Φιλοσοφίας ή Ιστορίας Αρχαιολογίας ή Κλασσικών Σπουδών ή Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου. Η αντιστοιχία των τίτλων του Πανεπιστημίου της Κύπρου με τα πτυχία των Ελληνικών Πανεπιστημίων έγινε με το Π.Δ. 299/1997 (ΦΕΚ Α 214/17-10-1997).

Με βάση τα παραπάνω, προκύπτει ότι στον κλάδο ΠΕ02 απορροφάται ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός πανεπιστημιακών τμημάτων: 13 διακριτά τμήματα της ημεδαπής (αν υπολογιστεί και η διαφορετική έδρα, τότε 22), 4 της Κύπρου και απροσδιόριστος αριθμός τμημάτων της

αλλοδαπής. Κανένας άλλος κωδικός εκπαιδευτικού κλάδου που διδάσκει στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν περιέχει τόσα πτυχία με κοινή Α ανάθεση. Ο κλάδος ΠΕ78 (Κοινωνικών Επιστημών) περιλαμβάνει επίσης πολλά πτυχία (19 συνολικά) αλλά κατά βάση προέρχονται από τμήματα που θεραπεύουν την κοινωνιολογία μαζί με κάποια άλλη επιστήμη, και οι απόφοιτοι προορίζονται να διδάξουν ένα – το πολύ δύο – μαθήματα. Μόνο ο κωδικός ΠΕ04 που αφορά τις Φυσικές Επιστήμες περιλαμβάνει πτυχία πολλών ετερόκλητων τμημάτων και συγκεκριμένα Φυσικής, Χημείας, Φυσιογνωσίας, Βιολογίας και Γεωλογίας. Συνολικά, τα πτυχία στον κωδικό ΠΕ04 προέρχονται από 13 διακριτά τμήματα της ημεδαπής και 2 της Κύπρου. Να σημειωθεί ωστόσο ότι ο κωδικός ΠΕ04 διακρίνεται σαφώς σε ειδικότητες (ΠΕ04.01, ΠΕ04.02, ΠΕ04.03, ΠΕ04.04, ΠΕ04.05 αντίστοιχα) με ξεχωριστές Α και Β αναθέσεις. Αντίθετα, στον κλάδο ΠΕ02, και παρά τη διακριτή φύση των αντικειμένων που θεραπεύει κάθε τμήμα, η ένταξη του κάθε πτυχίου γίνεται αδιάκριτα, και δεν αποκλείεται εκπαιδευτικοί να διδάσκουν μαθήματα που κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους να μην είχαν διδαχθεί σχεδόν καθόλου, απλά επειδή είναι «φιλόλογοι». ¹⁵⁹ Έτσι, απόφοιτοι των τμημάτων Φιλολογίας μπορούν να διδάξουν με Α ανάθεση το σχολικό μάθημα της Ιστορίας, απόφοιτοι των τμημάτων Ιστορίας – Αρχαιολογίας μπορούν να διδάξουν με Α ανάθεση το σχολικό μάθημα της Λογοτεχνίας, και απόφοιτοι των τμημάτων Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής μπορούν να διδάξουν με Α ανάθεση το σχολικό μάθημα των Λατινικών. Προκύπτει λοιπόν ότι κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 καλείται να διδάξει αδιάκριτα πέντε συγγενή μεν αλλά σαφώς αυτόνομα διδακτικά αντικείμενα: Αρχαία, Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Ιστορία, Φιλοσοφία, Λατινικά. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη και τις Β (Κοινωνιολογία, Πολιτική Παιδεία) και Γ (Θρησκευτικά) αναθέσεις, τότε το ζήτημα περιπλέκεται περισσότερο.

2.1.3. Η φυσιογνωμία των τμημάτων ΠΕ02

Στην Υποενότητα αυτή θα εξεταστούν η αποστολή και ο σκοπός των τμημάτων, όπως τυπικά ορίζονται στα ιδρυτικά ΦΕΚ και τους Οδηγούς Σπουδών. Επιπρόσθετα, θα αντληθούν πληροφορίες και από τις επίσημες ιστοσελίδες των Σχολών ή των τμημάτων. Η παρουσίαση θα γίνει σύμφωνα με τον τριμερή χωρισμό των Φιλοσοφικών Σχολών: πρώτα τα φιλολογικά τμήματα, έπειτα τα ιστορικά (σε οποιαδήποτε παραλλαγή) και τέλος τα φιλοσοφικά (μαζί με το Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης). Στην πρώτη στήλη ανθολογούνται στοιχεία σχετικά με τα επιστημονικά αντικείμενα των τμημάτων, αλλά και την αποστολή και τους στόχους των Προγραμμάτων Σπουδών. Επιχειρείται δηλαδή, μέσα από το λεκτικό των επίσημων εγγράφων,

¹⁵⁹ πβ. Γκότοβος (1991) 4.

να σκιαγραφηθεί το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό προφίλ των αποφοίτων. Στη δεύτερη στήλη καταγράφεται η επίσημη νομοθετική κατοχύρωση και διευκρίνιση (όπου αυτή απαιτείται) για τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων του κάθε τμήματος. Σημειώνεται ότι ως νομοθετική αφετηρία για τα επαγγελματικά δικαιώματα νοείται ο Ν. 1566/1985 (όπως συμπληρώθηκε από τον Ν. 3577/2007 και ισχύει σήμερα με τον Ν. 4997/2022): "Κλάδος ΠΕ02 Φιλολόγων: πτυχίο οποιουδήποτε τμήματος, εκτός των ξενόγλωσσων, φιλοσοφικής σχολής ή τμήματος ιστορίας Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή πτυχίο του Τμήματος Φιλοσοφίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών". Για κάθε τμήμα εξετάζεται δηλαδή αν η διατύπωση του νόμου καλύπτει την ένταξη του τμήματος στον κλάδο ΠΕ02 (άρα στα ιδρυτικά ΦΕΚ δεν υπάρχει ειδική μνεία) ή απαιτείται πρόσθετη αναφορά και ξεχωριστή διευκρίνιση.

Πίνακας 2.1.1. Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Φιλολογίας	
ΑΠΟΣΤΟΛΗ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ / ΣΤΟΧΟΙ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
1.1. Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής ΕΚΠΑ	
Αντικείμενο: Επιστήμη της <u>Φιλολογίας</u> . Ανάλυση και κατανόηση των κειμένων της <u>Ελληνικής και Λατινικής γραμματείας, γλώσσας</u> . Επιτυχή σταδιοδρομία κυρίως στον χώρο της εκπαίδευσης. ¹⁶⁰	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]
1.2. Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ	
"Η διαμόρφωση καταρτισμένων <u>φιλόλογων</u> και <u>γλωσσολόγων</u> που γνωρίζουν και μελετούν την <u>ελληνική γλώσσα και γραμματεία</u> στη διαχρονία τους [... και] η δημιουργία δασκάλων ικανών να υπηρετήσουν τα <u>φιλολογικά μαθήματα</u> στην ελληνική εκπαίδευση". ¹⁶¹	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]
1.3. Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων	
Επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση σε νέους και νέες <u>φιλόλογους</u> .	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]

¹⁶⁰ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) σελ. 13.

¹⁶¹ [Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ](#).

<p>Όλες οι πτυχές και εκφάνσεις της <u>λογοτεχνίας</u>, από τη μελέτη της <u>αρχαίας ελληνικής και λατινικής γραμματείας</u> έως την εμβάθυνση στη <u>μεσαιωνική και τη σύγχρονη ευρωπαϊκή και νεοελληνική λογοτεχνία</u>, καθώς και να μυήσει στη συστηματική ανάλυση της <u>γλώσσας</u>.¹⁶²</p>	
1.4. Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Κρήτης	
<p>Επάρκεια διδασκαλίας <u>των γλωσσών και της γραμματείας, αρχαίας ελληνικής, λατινικής και νέας ελληνικής</u>.¹⁶³</p> <p>Μπορούν να εργαστούν (και εργάζονται) <u>ως Φιλολόγοι</u> στη Δευτεροβάθμια και την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Δημόσια και Ιδιωτική).¹⁶⁴</p>	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]
1.5. Τμήμα Φιλολογίας Πατρών	
<p>Π.Δ. 305/1994 (Άρθρο 2): Σπουδή α) της <u>αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και γραμματείας</u>, β) της <u>νέας Ελληνικής Γλώσσας και γραμματείας</u>, και γ) της <u>συγκριτικής φιλολογίας</u>.</p> <p>Θεωρητική και εφαρμοσμένη επιστημονική γνώση σε θέματα <u>αρχαίας και λατινικής, βυζαντινής και νέας ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας</u>, καθώς και γλωσσολογίας.¹⁶⁵</p>	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]
1.6. Τμήμα Φιλολογίας Καλαμάτας	
<p>Ολοκληρωμένο σώμα γνώσεων από τις επιστημονικές περιοχές της <u>κλασικής φιλολογίας (αρχαίας ελληνικής και λατινικής φιλολογίας)</u>, της <u>βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας</u>, της ιστορικής γλωσσολογίας, της λαογραφίας και της ειδικής παιδαγωγικής".¹⁶⁶</p>	[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]
1.7. Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής	

¹⁶² [Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων](#).

¹⁶³ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) σελ. 3.

¹⁶⁴ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) σελ. 4.

¹⁶⁵ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2023) σελ. 34.

¹⁶⁶ Ο.Σ.Τμήματος Φιλολογίας Καλαμάτας (2022) σελ. 9.

<p>Εκπαιδεύει <u>φιλόλογους</u> και γλωσσολόγους και διαμορφώνει επιστήμονες ικανούς να προσφέρουν σημαντικό έργο, είτε ως ερευνητές είτε ως δάσκαλοι.¹⁶⁷</p> <p>Βάσεις όλων των γνωστικών αντικειμένων, που είναι απαραίτητα σε καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.¹⁶⁸</p>	<p>Π.Δ. 365/1993: Το πτυχίο του τμήματος θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των τμημάτων Φιλολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι.</p>
---	---

Για όλα τα τμήματα Φιλολογίας χαρακτηριστική είναι η σταθερή και σαφής χρήση του όρου "φιλόλογος" όταν αναφέρονται σε φοιτητές/φοιτήτριες και αποφοίτους τους. Σε λίγο θα δούμε ότι αυτό δεν ισχύει για τα υπόλοιπα τμήματα της Φιλοσοφικής ή των άλλων Σχολών Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών. Τα αντικείμενα που αναφέρονται στα ιδρυτικά ΦΕΚ και στους Ο.Σ. είναι η γλώσσα και γραμματεία (ελληνική και λατινική) και η γλωσσολογία. Δεν υπάρχει ούτε μία αναφορά στο αντικείμενο της Ιστορίας ή της Φιλοσοφίας. Για τα επαγγελματικά δικαιώματα των τμημάτων δε γίνεται κάποια ξεχωριστή αναφορά, καθώς καλύπτονται από τον Ν. 1566/1985 (Άρθρο 14): "*Κλάδος ΠΕ02 Φιλολόγων: πτυχίο οποιουδήποτε τμήματος, εκτός των ξενόγλωσσων, φιλοσοφικής σχολής ή τμήματος ιστορίας Α.Ε.Ι. της ημεδαπής*". Μόνη εξαίρεση το τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας στην Κομοτηνή για τον λόγο που περιγράφηκε στο [2.1.](#) Με βάση τα ΦΕΚ και τους ΟΣ τα διδακτικά αντικείμενα που φαίνεται να αντιστοιχούν σε αποφοίτους των τμημάτων Φιλολογίας είναι: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νεοελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Λατινικά.

Πίνακας 2.1.2. Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Ιστορίας

ΑΠΟΣΤΟΛΗ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ / ΣΤΟΧΟΙ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
2.1. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής ΕΚΠΑ	
<p>Έχει ως στόχο την κατάρτιση <u>ιστορικών</u>.</p> <p>Οι πτυχιούχοι με ιστορική ειδίκευση έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, όπου <u>μπορούν να διδάξουν Ιστορία και άλλα φιλολογικά μαθήματα</u>.¹⁶⁹</p>	<p>[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]</p>

¹⁶⁷ Ο.Σ.Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής (2023) σελ. 4.

¹⁶⁸ Ο.Σ.Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Κομοτηνής (2023) σελ. 14.

¹⁶⁹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) σελ. 18.

2.2. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής ΑΠΘ

Ως γνωστικά αντικείμενα χαρακτηρίζονται οι επιμέρους Επιστημονικοί Κλάδοι του Τμήματος (π.χ. Βυζαντινή Αρχαιολογία, Ιστορία της Χερσονήσου του Αίμου, Ιστορία της Νεότερης Τέχνης κ.λπ.).¹⁷⁰

[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]

Αποσκοπεί στην κατάρτιση ιστορικών και αρχαιολόγων. Διδασκαλία της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.¹⁷¹

2.3. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Ιωαννίνων

Απαραίτητες γνώσεις πάνω στις βασικές κατευθύνσεις των Ιστορικών και Αρχαιολογικών Σπουδών, καθώς και της Λαογραφίας.

[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]

Εκπαιδευτικοί στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση και κατάρτιση.¹⁷²

2.4. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Κρήτης

Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις στους επιστημονικούς χώρους της ιστορίας και της αρχαιολογίας.

[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]

Διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.¹⁷³

2.5. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πατρών

Επιστήμες της ιστορίας και της αρχαιολογίας. Εκπαίδευση (δημόσια, ιδιωτική, μη τυπική, άτυπη και δια βίου εκπαίδευση). Υπάρχουν εξασφαλισμένα επαγγελματικά δικαιώματα με το ΠΕ02 Φιλολόγων.¹⁷⁴

[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]

2.6. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας

¹⁷⁰ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 32.

¹⁷¹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 57.

¹⁷² Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2022) σελ. 7.

¹⁷³ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2023) σελ. 4.

¹⁷⁴ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2022) σελ. 16.

<p>Καλλιιεργεί και προάγει τη γνώση για <u>την ιστορία, την αρχαιολογία και τη διαχείριση των πολιτισμικών αγαθών</u> (Π.Δ. 118/2003, ΦΕΚ Α 102/5-5-2003).</p> <p>Οι πτυχιούχοι έχουν την δυνατότητα να συμμετάσχουν στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για την πρόσληψη εκπαιδευτικών στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.¹⁷⁵</p>	<p>Π.Δ. 9/2010 (ΦΕΚ Α 13/9-2-2010): Οι απόφοιτοι του Τμήματος εντάσσονται στον κλάδο εκπαιδευτικών κι αυτοί στον κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων.</p>
2.7. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου	
<p>Ο Τομέας Ιστορίας επιδιώκει την κατάρτιση <u>ιστορικών όλων των περιόδων</u>. Οι πτυχιούχοι με ιστορική ειδικευση έχουν τις απαραίτητες εκπαιδευτικές δεξιότητες για τη <u>διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας</u> στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.¹⁷⁶</p>	<p>Π.Δ. 3027/2002 (ΦΕΚ Α 152/28-6-2002): Το πτυχίο με κατεύθυνση Ιστορία και Αρχαιολογία θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο των τμημάτων Ιστορίας - Αρχαιολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών των Α.Ε.Ι.</p>
2.8. Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Κομοτηνής	
<p>Στο τμήμα θεραπεύονται δύο επιστήμες, η <u>Ιστορία</u> και η <u>Εθνολογία</u>.¹⁷⁷</p> <p>Το τμήμα έχει ως αποστολή να ερευνά <u>την ιστορική πορεία των λαών της ανθρωπότητας</u> από την καταγωγή τους ως σήμερα.</p>	<p>Π.Δ. 149/1990 (ΦΕΚ 56/10-4-1990): Οι πτυχιούχοι του τμήματος μπορούν να απασχολούνται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διδασκαλία <u>κυρίως των ιστορικών μαθημάτων</u>.</p>
2.9. Τμήμα Ιστορίας Κέρκυρας	
<p>Πυρήνας των παρεχόμενων σπουδών είναι η <u>Ιστορία</u>.¹⁷⁸ Οι απόφοιτοι του Τμήματος Ιστορίας, <u>ειδικευμένοι ιστορικοί</u>, μπορούν να απασχοληθούν ως καθηγητές στη Μέση Εκπαίδευση.¹⁷⁹</p>	

Σε αντίθεση με τα τμήματα Φιλολογίας, τα τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (και συναφών επιστημών) χαρακτηρίζουν τους/τις αποφοίτους τους ως "ιστορικούς" ή "αρχαιολόγους" ή με όρους ουδέτερους ("πτυχιούχοι", "απόφοιτοι"). Ο όρος "φιλόλογος" απουσιάζει. Σύμφωνα με τα

¹⁷⁵ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας (2023) σελ. 13.

¹⁷⁶ [Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου](#).

¹⁷⁷ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του ΔΠΘ (2023) σελ. 41.

¹⁷⁸ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Κέρκυρας (2023) σελ. 3.

¹⁷⁹ Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Κέρκυρας (2023) σελ. 6.

ιδρυτικά ΦΕΚ και τους Ο.Σ. είναι σαφές ότι το βασικό διδακτικό αντικείμενο των αποφοίτων από τα συγκεκριμένα τμήματα είναι αποκλειστικά ή κυρίως η Ιστορία. Αναφορά σε άλλα διδακτικά αντικείμενα γίνεται μόνο ουδέτερα ή έμμεσα (πβ. *"Ιστορία και άλλα φιλολογικά μαθήματα"*, *"διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση"*, *"καθηγητές στη Μέση Εκπαίδευση"*). Για τα τμήματα που φέρουν την ακριβή ονομασία "Ιστορίας και Αρχαιολογίας" δεν υπάρχει στα ΦΕΚ ξεχωριστή αναφορά στα επαγγελματικά τους δικαιώματα, για τον λόγο που περιγράφηκε στο 2.1.. Για τα υπόλοιπα τμήματα προβλέπονται ή διευκρινίζονται με ξεχωριστό ΦΕΚ. Πάντως, σχεδόν όλοι οι ΟΣ των τμημάτων φροντίζουν να αναγράφεται ευδιάκριτα και σαφώς ότι οι απόφοιτοι έχουν δικαίωμα να ενταχθούν στον κλάδο ΠΕ02.

Ωστόσο, αξίζει εδώ να σημειώσουμε μια σοβαρή αναντιστοιχία: Οι απόφοιτοι τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας (και συναφών επιστημών) με ειδίκευση Αρχαιολογίας, αν και σαφώς εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 σύμφωνα με το ΦΕΚ 4/20-2-2023, συχνά τα επαγγελματικά τους δικαιώματα ως εκπαιδευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν αναφέρονται ρητά. Για παράδειγμα, στον ΟΣ του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών αναφέρεται ότι οι απόφοιτοι/απόφοιτες του τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, έχουν ως *"κύρια επαγγελματική κατεύθυνση την απορρόφηση στην Αρχαιολογική Υπηρεσία του Κράτους"*, ενώ λίγο πιο κάτω συμπληρώνεται: *"η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση απορροφά μεγάλο μέρος αποφοίτων του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας"*.¹⁸⁰ Η δεύτερη διατύπωση αυτή ωστόσο κρίνεται μετέωρη και παραπλανητική, καθώς στο συγκεκριμένο εδάφιο εξετάζονται οι επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων με κατεύθυνση Αρχαιολογίας και όχι γενικά των αποφοίτων του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Σύμφωνα πάλι με την επίσημη ιστοσελίδα του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου οι απόφοιτοι του τομέα Αρχαιολογίας *"έχουν την απαραίτητη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση ώστε να μπορούν να προσληφθούν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, να συμμετάσχουν σε ανασκαφές και να στελεχώσουν Μουσεία, δημόσια ή ιδιωτικά. Επίσης μπορούν να εργαστούν σε Προγράμματα Διαχείρισης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Εργαστήρια και άλλους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε Ερευνητικά Προγράμματα καθώς και σε πολιτιστικούς και εκδοτικούς οργανισμούς"*.¹⁸¹ Είναι επομένως σαφές ότι η περιγραφή των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων με ειδίκευση Αρχαιολογίας στην επίσημη ιστοσελίδα του τμήματος δεν κάνει καμία αναφορά στη δυνατότητα απασχόλησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

¹⁸⁰ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023) σελ. 21.

¹⁸¹ [Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Βόλου.](#)

Πίνακας 2.1.3. Φυσιογνωμία και επαγγελματική κατοχύρωση των τμημάτων Φιλοσοφίας

ΑΠΟΣΤΟΛΗ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ / ΣΤΟΧΟΙ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
3.1. Τμήμα Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής ΕΚΠΑ	
Σπουδή και έρευνα της <u>φιλοσοφίας</u> . ¹⁸²	Ν. 4589/2019: Οι πτυχιούχοι του Τμήματος Φιλοσοφίας εντάσσονται στον Κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων.
3.2. Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Φιλοσοφικής ΕΚΠΑ	
Καλλιέργεια και προαγωγή της γνώσης <u>στις επιπτώσεις της εκπαίδευσης</u> μέσω της διδασκαλίας και της έρευνας". ¹⁸³ Παρέχει ειδικευση σε γνωστικά αντικείμενα των ανθρωπιστικών σπουδών, που διδάσκονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Αρχαία Ελληνικά, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Ιστορία) και τις διδακτικές τους μεθοδολογίες, με στόχο τη διαμόρφωση μιας πολύπλευρης και δυναμικής εκπαιδευτικής ταυτότητας των μελλοντικών καθηγητών των ανθρωπιστικών μαθημάτων (φιλολόγων). ¹⁸⁴	Ν. 4589/2019: Οι πτυχιούχοι του Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εντάσσονται στον Κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων.
3.3. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής ΑΠΘ	
Π.Δ. 152/1993: Προαγωγή της έρευνας και της διδασκαλίας της <u>Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής</u> , η κατάρτιση επιστημόνων για τις ανάγκες της Εκπαίδευσης, <u>η παροχή παιδαγωγικής κατάρτισης και διδακτικής άσκησης</u> σε φοιτητές και πτυχιούχους των τμημάτων, τα οποία προετοιμάζουν μέλλοντες εκπαιδευτικούς για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.	Π.Δ. 152/1993: Το πτυχίο του τμήματος θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια, αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας και παρέχει το δικαίωμα εγγραφής στην επετηρίδα του κλάδου φιλολόγων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
3.4. Τμήμα Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Ιωαννίνων	

¹⁸² Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2022) σελ. 11.¹⁸³ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) σελ. 4.¹⁸⁴ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) σελ. 5.

<p>Βασικό μέλημα ήταν να αναδείξουν το αντικείμενο της <u>φιλοσοφίας</u> σε όλες τις δυναμικές σύγχρονες πλευρές του αλλά και στην ιστορική του διαχρονία.¹⁸⁵</p>	<p>Ν. 4559/3-8-2018: Χορηγεί πτυχίο το οποίο θεωρείται ως προς κάθε συνέπεια αντίστοιχο και ισότιμο με το πτυχίο Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας και οι απόφοιτοί του εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων.</p>
<p>3.5. Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Κρήτης</p>	
<p>Έχει ως θεμελιώδη αποστολή να καλλιεργεί και να προάγει <u>τη Φιλοσοφία και τις Κοινωνικές Επιστήμες</u>.¹⁸⁶</p> <p>Οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να εργαστούν στην μέση εκπαίδευση (δημόσια / ιδιωτική) ως καθηγητές Αρχαίων και Νέων Ελληνικών.¹⁸⁷</p>	<p>[Δεν υπάρχει ειδική αναφορά]</p> <p>Η κατάτμηση έγινε το 1983, δηλαδή πριν τον Ν. του 1985.</p>
<p>3.6. Τμήμα Φιλοσοφίας Πατρών</p>	
<p>Καλλιέργεια και προαγωγή της <u>φιλοσοφίας</u> με τη διδασκαλία και την έρευνα καθώς και συμβολή στην ανάπτυξη του <u>φιλοσοφικού</u> στοχασμού.</p> <p>Π.Δ. 55/2004 (ΦΕΚ. Α 46/11-2-2004): Οι πτυχιούχοι του Τμήματος μπορούν να απασχολούνται στην εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική, ως καθηγητές <u>για τη διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με την επιστήμη τους</u> και ως στελέχη αυτής.</p>	<p>Ν. 3577/2007 (ΦΕΚ. Α 130/8-06-2007): Οι πτυχιούχοι του Τμήματος εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 των εκπαιδευτικών, δηλαδή στον κλάδο των φιλολόγων, συνεπώς μπορούν να συμμετέχουν στους αντίστοιχους διαγωνισμούς ΑΣΕΠ.</p>

Τα τμήματα στην κατηγορία αυτή έχουν διαχρονικά υποστεί τις περισσότερες αλλαγές. Ξεκίνησαν ως τμήματα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (τα γνωστά ΦΠΨ), με εξαίρεση τη Φιλοσοφική Κρήτης και το τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνικών Σπουδών που ξεκίνησε έτσι από το 1977 και παρέμεινε अपαράλλαχτο έως σήμερα. Στη συνέχεια, η ειδίκευση Ψυχολογίας αυτονομήθηκε και η ειδίκευση της Παιδαγωγικής συγχωνεύτηκε, με εξαίρεση το τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αλλά και το Πανεπιστήμιο Αθηνών

¹⁸⁵ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) σελ. 14.

¹⁸⁶ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης (2021) σελ. 4.

¹⁸⁷ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης (2021) σελ. 41.

όπου ιδρύθηκε το μοναδικό τμήμα Παιδαγωγικής για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Διαβάζοντας κανείς τους ΟΣ των τμημάτων Φιλοσοφίας, είναι φανερό η αγωνία των συντακτών τους να παρουσιάσουν τη διαφορετική αποστολή και φυσιογνωμία των τμημάτων τους, χωρίς ωστόσο να απομακρυνθούν πολύ από τον εκπαιδευτικό κλάδο των φιλολόγων. Όπως εύστοχα σημειώνεται στον ΟΣ του τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων "όλα τα γνωστικά αντικείμενα/πεδία που θεραπεύει το Τμήμα υπαγορεύονται, αφενός, από την αντικειμενική συνθήκη του ότι οι απόφοιτοι του Τμήματος διοχετεύονται ως επί το πλείστον στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και, συνεπώς, θα πρέπει να έχουν επαρκή κατάρτιση σε φιλολογικά αντικείμενα αλλά και σε αντικείμενα ιστορικού ενδιαφέροντος και, αφετέρου, από τις υψηλές ακαδημαϊκές απαιτήσεις που επιβάλλει ένα σύγχρονο ΠΠΣ στη φιλοσοφία".¹⁸⁸

Έτσι, ενώ όλοι οι ΟΣ αναφέρονται σαφώς ότι τα ΠΣ θεραπεύουν την επιστήμη της Φιλοσοφίας, δεν παραλείπουν να σημειώσουν ότι δανείζονται από τα άλλα τμήματα της Φιλοσοφικής (κυρίως το Φιλολογικό) "μαθήματα φιλολογικής κατάρτισης",¹⁸⁹ ή ότι "σε συνδυασμό με τα μαθήματα που προσφέρονται από τα δύο άλλα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής, δίνουν σε όσες/ους το επιθυμούν τη δυνατότητα να εργαστούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση".¹⁹⁰ Οι απόφοιτοι των τμημάτων Φιλοσοφίας χαρακτηρίζονται μέσα στις σελίδες των οικείων ΟΣ όχι με κάποιον τίτλο (πχ. φιλόλογοι, ιστορικοί, φιλόσοφοι) αλλά γενικά ως "επιστήμονες" και "πτυχιούχοι". Παράλληλα, ιδιαίτερη προσπάθεια γίνεται να δικαιολογηθεί η ένταξη του τμήματος στον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02. Συγκεκριμένα, ο ΟΣ του Φιλοσοφικού τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων αφιερώνει πάνω από δύο σελίδες για να δείξει τη συνάφεια της φιλοσοφίας με τον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02 και μια ολόκληρη σελίδα όπου σχεδιαγραμματικά περιγράφει τα επαγγελματικά δικαιώματα. Εκεί, μεταξύ άλλων, αναφέρει: "Οι απόφοιτοι του Τμήματος Φιλοσοφίας εντάσσονται στην κατηγορία: ΠΕ02, στον κλάδο των καθηγητών Φιλολόγων, έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν της [sic] αντίστοιχους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ.". Στη συνέχεια ωστόσο και υπό τον τίτλο «Γενικές επαγγελματικές προοπτικές» γράφει: "Ενασχόληση με την καλλιέργεια και την προαγωγή της φιλοσοφίας μέσα από τη διδασκαλία [...] της φιλοσοφικής και ανθρωπιστικής παιδείας και του πολιτισμού".¹⁹¹ Καμία αναφορά δηλαδή στα κατεξοχήν φιλολογικά διδακτικά αντικείμενα. Στην επίσημη ιστοσελίδα του τμήματος ΦΚΣ του Πανεπιστημίου Κρήτης σημειώνεται ότι "οι απόφοιτοι του Τμήματος έχουν πτυχίο Φιλοσοφικής Σχολής και έχουν, καταρχήν, τις δυνατότητες απασχόλησης ενός φιλόλογου".¹⁹²

¹⁸⁸ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) σελ. 14.

¹⁸⁹ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 36.

¹⁹⁰ [Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης](#).

¹⁹¹ Ο.Σ.Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) σελ. 13.

¹⁹² [Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης](#).

Για όλα τα φιλοσοφικά τμήματα ορίζονται ρητά τα επαγγελματικά τους δικαιώματα και η ένταξή τους στον κλάδο ΠΕ02, με εξαίρεση το τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, καθώς είχε συσταθεί ως αυτόνομο πριν το 1985, οπότε και καλυπτόταν από τη διάταξη του Ν. 1566/1985 (Άρθρο 14). Για το τμήμα Φιλοσοφίας Πατρών μάλιστα η ένταξη στον κλάδο ΠΕ02 δεν έγινε αυτόματα με το ιδρυτικό ΦΕΚ αλλά ετεροχρονισμένα. Όλα πάντως τα τμήματα φροντίζουν μέσα στους ΟΣ να τονίσουν ότι οι απόφοιτοί τους έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για πρόσληψη διδακτικού προσωπικού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με τους ΟΣ και τα ιδρυτικά ΦΕΚ η αποστολή των αποφοίτων των φιλοσοφικών τμημάτων είναι *"η διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με την επιστήμη τους"* (ΦΕΚ. 46/11-2-2004) και η *"η προαγωγή της έρευνας και της διδασκαλίας της Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής"* (ΦΕΚ Α 63/27-4-1993). Μόνο το Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μιλά για *"εκπαιδευτικούς-φιλόλογους"* και για *"ειδίκευση σε γνωστικά αντικείμενα των ανθρωπιστικών σπουδών, που διδάσκονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Αρχαία Ελληνικά, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Ιστορία) και τις διδακτικές τους μεθοδολογίες, με στόχο τη διαμόρφωση μιας πολύπλευρης και δυναμικής εκπαιδευτικής ταυτότητας των μελλοντικών καθηγητών των ανθρωπιστικών μαθημάτων (φιλόλογων)".*¹⁹³ Με βάση όσα αναφέρθηκαν προκύπτει ότι το βασικό διδακτικό αντικείμενο των αποφοίτων από τα φιλοσοφικά τμήματα είναι το μάθημα της Φιλοσοφίας.

2.1.4. Η ανάθεση των σχολικών μαθημάτων

Από τα παραπάνω προκύπτει σαφώς ότι υπάρχει μια αντίφαση. Ενώ, στα ιδρυτικά ΦΕΚ και τους ΟΣ του κάθε τμήματος υπάρχει ξεκάθαρη αναφορά ότι το τμήμα θεραπεύει συγκεκριμένα διδακτικά αντικείμενα, ο Νόμος του ΑΣΕΠ κατατάσσει τα τμήματα αδιάκριτα σε κοινό κλάδο, χωρίς την παραμικρή πρόβλεψη να αντιστοιχηθεί με τα σχολικά μαθήματα. Προφανώς, κανείς δεν αμφισβητεί τη συγγένεια των αντικειμένων ούτε την αξία της διαθεματικής διδασκαλίας, αλλά μια τέτοια πρακτική παραβλέπει την αυτονομία κάθε Επιστήμης και καταλύει την έννοια της εξειδίκευσης. Το παράδοξο είναι ότι το ίδιο το ΑΣΕΠ, στις προκηρύξεις για πρόσληψη εκπαιδευτικών στη δημόσια Εκπαίδευση, φαίνεται ότι αμφιταλαντεύεται για τον αν ο κλάδος ΠΕ02 είναι ενιαίος ή όχι. Το 1998 δημοσίευσε την πρώτη *«Προκήρυξη διεξαγωγής γραπτού διαγωνισμού για την κατάρτιση πίνακα διοριστέων εκπαιδευτικών της Δημόσιας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»* (ΦΕΚ 14/2-4-1998). Σύμφωνα με την Προκήρυξη στην Πρώτη Θεματική Ενότητα *"οι υποψήφιοι του Κλάδου ΠΕ2 εξετάζονται σε τρία (3) γνωστικά αντικείμενα:*

¹⁹³ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών (2023) σελ. 5.

α) Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, β) Νέα Ελληνικά και γ) Ιστορία. Οι υποψήφιοι επιλέγουν και διαπραγματεύονται δύο από τα τρία γνωστικά αντικείμενα". Τονίζεται μάλιστα ότι "η ενότητα αυτή έχει ως σκοπό να διαγνώσει το βαθμό κατοχής του γνωστικού αντικείμενου το οποίο καλείται να διδάξει ο υποψήφιος", ενώ ενδεχομένως για να δικαιολογηθεί η δυνατότητα επιλογής που προβλέπεται, σημειώνεται ότι "η εξέταση έχει ως στόχο να ελέγξει αν ο υποψήφιος κατέχει το γνωστικό αντικείμενο της ειδικότητάς του" (σ. 633). Εύλογα γεννώνται μερικά ερωτήματα. Αν ο κλάδος ΠΕ02 είναι ενιαίος, γιατί δεν εξετάζεται ενιαία σε όλα τα διδασκόμενα στο σχολείο αντικείμενα; Αφού ο ΑΣΕΠ αναγνωρίζει "ειδικότητα" στα πτυχία του κλάδου ΠΕ02, γιατί αυτή δεν αξιοποιείται και στις αναθέσεις; Οι υποψήφιοι που, για παράδειγμα, διάλεξαν να εξεταστούν σε Αρχαία και Νέα, γιατί να θεωρούνται ικανοί να διδάξουν Ιστορία, αφού υποτίθεται ότι η εξέταση γίνεται για να ελέγξει "το βαθμό κατοχής του γνωστικού αντικείμενου το οποίο καλείται να διδάξει ο υποψήφιος";

Στις επόμενες τρεις προκηρύξεις «Διεξαγωγής διαγωνισμού για την κατάρτιση πινάκων διοριστέων εκπαιδευτικών λειτουργιών» (ΦΕΚ ΑΣΕΠ 265/13-8-2002, ΦΕΚ Α 475/25-11-2004, ΦΕΚ Α 515/8-10-2008) η διατύπωση αλλάζει ελάχιστα: "Η πρώτη θεματική ενότητα αφορά στο/α γνωστικό/ά αντικείμενο/α, ανάλογα με τον κλάδο-ειδικότητα, τον οποίο θα κληθεί να διδάξει ο υποψήφιος". Η διατύπωση κρίνεται ασαφής και προβληματική, καθώς η φράση "τον οποίο" είναι αμφίβολο σε τι αναφέρεται (θα περίμενε κανείς να λέει είτε "το οποίο", οπότε θα αναφερόταν στο γνωστικό αντικείμενο είτε "σύμφωνα με τον οποίο", οπότε θα αναφερόταν στον κλάδο). Η επιλογή των γνωστικών αντικειμένων καταργείται και πλέον η εξέταση για την πρόσληψη των φιλολόγων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι υποχρεωτική και στα τρία αντικείμενα: Νεοελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Γραμματεία, και Ιστορία. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι όλα τα τμήματα Φιλοσοφίας (και συναφών επιστημών) μένουν χωρίς αντιστοίχιση με συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο, καθώς, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, το κύριο αντικείμενό τους είναι το μάθημα της Φιλοσοφίας. Αντίστροφα βέβαια, στη δεύτερη θεματική ενότητα (Παιδαγωγικά) οι υποψήφιοι όλων των τμημάτων (με εξαίρεση αυτά της Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής) εξετάζονται σε μαθήματα που δεν τα έχουν διδαχτεί στο Πανεπιστήμιό τους.¹⁹⁴ Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι για τον κλάδο ΠΕ04 Φυσικών Επιστημών η εξέταση στον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ έχει πιο ορθολογικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, "οι πτυχιούχοι των φυσικών, χημικών, βιολογικών και γεωλογικών τμημάτων εξετάζονται στην ύλη του κύριου αντικείμενου τους (Φυσική, Χημεία, Βιολογία και Γεωλογία–Γεωγραφία αντίστοιχα), όπως αυτή ορίζεται με την ένδειξη «κύριο μάθημα ειδικότητας», καθώς και στην ύλη τριών άλλων

¹⁹⁴ πβ. Λίκα (2014) 90.

γνωστικών αντικειμένων, όπως αυτή ορίζεται με την ένδειξη «συνεξεταζόμενο μάθημα βασικών γνώσεων» (ΦΕΚ Α 515/8-10-2008, 14577). Θα περίμενε κανείς μια αντίστοιχη πρόβλεψη κατά την εξέταση των γνωστικών αντικειμένων και του κλάδου ΠΕ02, αν το πραγματικό ενδιαφέρον των εξετάσεων ήταν να αξιολογήσουν την ικανότητα των υποψηφίων εκπαιδευτικών να διδάξουν στο σχολείο το μάθημα της ειδικότητάς του.¹⁹⁵

Ενδιαφέρον πάντως έχει ότι την αναντιστοιχία των ερωτημάτων του Διαγωνισμού με τις πανεπιστημιακές γνώσεις (αλλά και την έλλειψη παιδαγωγικής κατάρτισης) των υποψηφίων έχει επισημάνει και ο ίδιος ο πρόεδρος του ΑΣΕΠ Γεώργιος Βέης λέγοντας ότι «ζητούμε από αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών να εξεταστούν σε κάτι που δεν έχουν μάθει ή δεν γνωρίζουν επαρκώς [...]. Το ΑΣΕΠ έχει προσπαθήσει να προσαρμοστεί στα δεδομένα, αλλά αποτελεί κυρίως ευθύνη του υπουργείου Παιδείας να αναβαθμίσει το περιεχόμενο των σπουδών».¹⁹⁶ Πέρα απ' αυτά, ο Διαγωνισμός γενικά έχει από την πρώτη στιγμή συγκεντρώσει αρνητική κριτική, όχι τόσο για τις προθέσεις αλλά για τη διαδικασία που συχνά οδηγεί στην παπαγαλία και τη φροντιστηριοποίηση των πανεπιστημιακών τμημάτων.¹⁹⁷ Η ΟΛΜΕ χαρακτηρίζει τον Διαγωνισμό διαβλητό και σημειώνει: «Είναι μεγάλο το ποσοστό των υποψηφίων που υποχρεώνονται να εξεταστούν σε ύλη την οποία δεν είχαν την ευκαιρία ή και τη δυνατότητα να διδαχτούν στις προπτυχιακές τους σπουδές [...] Στην περίπτωση των φιλολόγων (ΠΕ02) διαγωνίζονται πτυχιούχοι [πολλών διαφορετικών τμημάτων], και κατατάσσονται όλες/-οι στον ίδιο πίνακα διορισμού».¹⁹⁸

Φαίνεται λοιπόν ότι η ένταξη όλων των φιλολογικών τμημάτων στον κλάδο ΠΕ02, χωρίς καν τη στοιχειώδη κατανομή σε ειδικεύσεις, μαρτυρά αμηχανία εκ μέρους του Υπουργείου που αδυνατεί να εξασφαλίσει επαρκείς και διακριτές αναθέσεις στο κάθε πτυχίο, αφού οι σχολικές διδακτικές ώρες δεν επαρκούν, και μάλλον επιχειρεί να αντιμετωπίσει τη δυσαναλογία προσφοράς και ζήτησης θέσεων εργασίας παρά να αντιμετωπίσει τις όποιες προκλήσεις και προβλήματα στο χώρο της εκπαίδευσης.¹⁹⁹ Από την άλλη, τα ίδια τα τμήματα δεν αντιδρούν, καθώς η αοριστία αυτή είναι βολική. Μπορεί δηλαδή να ιδρύθηκαν με διακριτή αποστολή και στόχους, όμως για να είναι ελκυστικά πρέπει να παράγουν αποφοίτους που θα γνωρίζουν ότι έχουν το δικαίωμα να στελεχώσουν τη δημόσια εκπαίδευση, και μάλιστα ως ισότιμα μέλη του κλάδου με τον μεγαλύτερο αριθμό αναθέσεων. Αν εξετάσουμε το ισχύον ωρολόγιο διδακτικό πρόγραμμα

¹⁹⁵ πβ. Ιγνατιάδης (2004) 435: «Είναι λογικό και έντιμο αλλά κυρίως επιστημονικά και παιδαγωγικά δεοντολογικό ο κάθε υποψήφιος να εξετάζεται και να αξιολογείται σε γνωστικά αντικείμενα που διδάχθηκε στο Πανεπιστήμιο και στη συνέχεια να διδάσκει αυτά τα αντικείμενα και στο σχολείο. Αυτό δυστυχώς δε συμβαίνει».

¹⁹⁶ εφ. Η Καθημερινή, «ΑΣΕΠ: με σοβαρές ελλείψεις οι καθηγητές», 1-8-2003.

¹⁹⁷ πβ. Μαυροσκούφης (2006) 485-94, Αγγελάκος (2007) 1-14, Ιγνατιάδης (2004) 438, ΚΕΜΕΤΕ (2010) 29-32.

¹⁹⁸ ΚΕΜΕΤΕ (2010) 28.

¹⁹⁹ πβ. Σακκά & Αργυρού (2005) 149-50· πβ. Σακκά (2006) 55 σ. 24.

στη δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση (ΥΑ 85980/Δ2/03-07-2020, ΦΕΚ 2737/Β/4-7-2020) «Αναθέσεις μαθημάτων Γυμνασίου και Γενικού Λυκείου»), θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα στο αποτύπωμα που κάθε διδακτικό αντικείμενο έχει. Στον ακόλουθο Πίνακα φαίνεται ποια μαθήματα προβλέπεται να διδάσκει ο κλάδος ΠΕ02 (με Α, Β, Γ ανάθεση) και πόσες διδακτικές ώρες αντιστοιχούν σε καθένα από αυτά. Για το Γυμνάσιο οι ώρες δίνονται συνολικά και όχι ανά τάξη, καθώς το πρόγραμμα είναι ενιαίο σε όλες τις τάξεις, ενώ δεν υπάρχουν και μαθήματα προσανατολισμού.

Πίνακας 2.1.4. Αναθέσεις μαθημάτων στον κλάδο ΠΕ02: Γενικά Ημερήσια Γυμνάσια

Διδακτικό αντικείμενο / Μάθημα		Α' ανάθεση	Β' ανάθεση	Γ' ανάθεση
Νεοελληνική	Γλωσσική διδασκαλία	ΠΕ02		
Γλώσσα και Γραμματεία (13 Ω)	Νεοελληνική Λογοτεχνία	ΠΕ02		
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (12 Ω)	Αρχαία Ελληνική Γλώσσα	ΠΕ02		
	Αρχαία Ελληνικά (κείμενα από μετάφραση)	ΠΕ02		
Ιστορία (6 Ω)		ΠΕ02, ΠΕ33	ΠΕ05-07, ΠΕ34, ΠΕ78	ΠΕ01
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (3 Ω)		ΠΕ78	ΠΕ01, ΠΕ02	
Θρησκευτικά (6 Ω)		ΠΕ01		ΠΕ02

Πίνακας 2.1.5. Αναθέσεις μαθημάτων στον κλάδο ΠΕ02: Γενικά Ημερήσια Λύκεια

Διδακτικό αντικείμενο / Μάθημα		Α' ανάθεση	Β' ανάθεση	Γ' ανάθεση
Α ΤΑΞΗ				
Ελληνική Γλώσσα	Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (5 Ω)	ΠΕ02		
	Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (4 Ω)	ΠΕ02		
Ιστορία (2 Ω)		ΠΕ02, ΠΕ33	ΠΕ05-07, ΠΕ78	
Πολιτική Παιδεία (Οικονομία, Πολιτικοί Θεσμοί και Αρχές Δικαίου και Κοινωνιολογία) (2 Ω)		ΠΕ78, ΠΕ80	ΠΕ02	

Θρησκευτικά (2 Ω)		ΠΕ01		ΠΕ02
Β ΤΑΞΗ				
Ελληνική Γλώσσα	Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (2 Ω)	ΠΕ02		
	Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (4 Ω)	ΠΕ02		
Ιστορία (2 Ω)		ΠΕ02, ΠΕ33	ΠΕ78	
Φιλοσοφία (2 Ω)		ΠΕ02, ΠΕ33	ΠΕ01, ΠΕ78	
Ο. Π. Ανθρωπιστικών Σπουδών				
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (3 Ω)		ΠΕ02		
Λατινικά (2 Ω)		ΠΕ02		
Γ ΤΑΞΗ				
Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (6 Ω)		ΠΕ02		
Ιστορία (2 Ω)		ΠΕ02	ΠΕ78	
Ο. Π. Ανθρωπιστικών Σπουδών				
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (6 Ω)		ΠΕ02		
Ιστορία (6 Ω)		ΠΕ02		
Λατινικά (6 Ω)		ΠΕ02		

Από τα ισχύοντα Ωρολόγια Προγράμματα αποδεικνύεται για άλλη μια φορά ότι κυριαρχούν οι γλωσσικές σπουδές (άλλωστε ανέκαθεν θεωρούνταν το κέντρο της Φιλοσοφικής και συνδέονταν σταθερά με το τμήμα Φιλολογίας), με το μάθημα των αρχαίων ελληνικών να κατέχει εξέχουσα θέση. Από τις 83 φιλολογικές ώρες που προβλέπονται ως Α ανάθεση σε Γυμνάσια και Γενικά Λύκεια, οι 63 αφορούν γλωσσικά και κειμενοκεντρικά μαθήματα (Αρχαία και Νέα Ελληνικά, και Λατινικά), ποσοστό 75%. Με βάση τα ΦΕΚ και τους ΟΣ που εξετάσαμε στην προηγούμενη ενότητα, τα μαθήματα αυτά αντιστοιχούν περισσότερο σε πτυχία από τμήματα Φιλολογίας. Από τις 20 ώρες που απομένουν, οι 18 (ποσοστό 22% επί του συνόλου) αφορούν το μάθημα της Ιστορίας και προφανώς αντιστοιχούν σε πτυχία από τμήματα Ιστορίας. Και απομένει ένα 3% που καλύπτεται από το μάθημα της Φιλοσοφίας, με μόνο 2 ώρες στις 83. Με βάση αυτά τα στατιστικά 7 φιλολογικά τμήματα της ημεδαπής εξειδικεύονται στη διδασκαλία του 75% των διδακτικών ωρών, 9 ιστορικά τμήματα της ημεδαπής στη διδασκαλία του 22% των διδακτικών

ωρών και 6 φιλοσοφικά-παιδαγωγικά τμήματα της ημεδαπής στη διδασκαλία του 3% των διδακτικών ωρών. Η αναντιστοιχία στα διαθέσιμα πτυχία και στις διδακτικές ανάγκες είναι προφανής.²⁰⁰ Αν η ανάθεση των σχολικών μαθημάτων δηλαδή γινόταν αυστηρά με βάση τη φυσιογνωμία και τον προσανατολισμό του κάθε τμήματος, όπως δηλαδή τα ιδρυτικά ΦΕΚ και οι ΟΣ ορίζουν, τότε είναι πολύ πιθανό οι φιλόλογοι να μην επαρκούσαν, οι ιστορικοί να περισσεύαν σε μεγάλο βαθμό, και οι απόφοιτοι των φιλοσοφικών τμημάτων (και συναφών επιστημών) να είχαν ελάχιστες ως μηδαμινές πιθανότητες να διοριστούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η εικόνα γίνεται χειρότερη αν εξετάσουμε τις ισχύουσες συνολικές αναθέσεις στα μαθήματα της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας (για τα γλωσσικά μαθήματα, τα καθαρά φιλολογικά δηλαδή, προβλέπεται μόνο Α ανάθεση και μόνο στον κλάδο ΠΕ02). Δε φτάνει που τα ιστορικά τμήματα είναι τα πολυπληθέστερα (9 έναντι 7 φιλολογικών και 6 φιλοσοφικών) για να διδάξουν το μάθημα της Ιστορίας που αντιπροσωπεύει μόλις το 22% των φιλολογικών διδακτικών ωρών, τα τελευταία χρόνια η ανάθεση του μαθήματος έχει δοθεί και σε άλλες ειδικότητες, και μάλιστα με Α ανάθεση. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 1670/2016, καθώς και το συμπληρωματικό 2758/2016, καθορίζεται πως Ιστορία στο Γυμνάσιο – αρχαία, βυζαντινή και νεότερη/σύγχρονη – ως Α ανάθεση μπορούν να διδάξουν και οι απόφοιτοι του τμήματος Μεθοδολογίας της Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΠΕ33), ως Β ανάθεση ο πολυπληθής ενιαίος κλάδος των Κοινωνικών Επιστημών (ΠΕ78) – περιλαμβάνει ούτε λίγο ούτε πολύ 19 διαφορετικά πτυχία της ημεδαπής,²⁰¹ αλλά και οι απόφοιτοι ξένων φιλολογιών (ΠΕ05, 06, 07, 34), και ως Γ ανάθεση οι θεολόγοι (ΠΕ01), χωρίς καμία διάκριση ανά ειδικότητα, ή ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο ανά τάξη. Στο Λύκειο, αντίστοιχα, στην Α΄ λυκείου, Ιστορία διδάσκουν ως Α ανάθεση και οι ΠΕ33, και ως Β ανάθεση πάλι οι ΠΕ78 και οι απόφοιτοι ξένων φιλολογιών (εκτός από το ΠΕ34) –όχι όμως οι θεολόγοι. Στη Β΄ λυκείου διδάσκουν ως Α ανάθεση και οι ΠΕ33 και ως Β ανάθεση οι ΠΕ78. Τέλος, στη Γ΄ λυκείου την Ιστορία Προσανατολισμού διδάσκουν αποκλειστικά οι ΠΕ02, το κόντρα μάθημα της Ιστορίας ωστόσο έχει ανατεθεί και στους ΠΕ78 ως Β ανάθεση. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με

²⁰⁰ πβ. Ιγνατιάδης (2004) 436-7.

²⁰¹ Πτυχίο Κοινωνιολογίας, 1) Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 2) Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 3) Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, 4) Κοινωνικής Πολιτικής, 5) Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 6) πτυχίο του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας με κατεύθυνση Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 7) Πτυχίο Νομικής, 8) Πολιτικής Επιστήμης, 9) Πολιτικών Επιστημών, 10) Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, 11) Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών, 12) Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων, 13) Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, 14) Δημόσιας Διοίκησης (Παντείου Παν/μίου μέχρι 30/6/1984), 15) Πτυχίο Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών Κατεύθυνσης «Δημοσίων Θεσμών», με ημερομηνία εισαγωγής των υποψηφίων από το ακαδημαϊκό έτος 1997-1998 και εφεξής, 16) Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, 17) Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, 18) Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών του Παν/μίου Μακεδονίας (που από το Μάιο του 2008 μετονομάστηκε σε Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών) με κατεύθυνση Πολιτικές Σπουδές και Διπλωματία, 19) Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης κατεύθυνσης Πολιτικής Επιστήμης της ημεδαπής.

το μάθημα της Φιλοσοφίας. Εκτός φυσικά από τους ΠΕ02, δικαίωμα στη διδασκαλία του με Α ανάθεση έχουν και οι απόφοιτοι του τμήματος Μεθοδολογίας της Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΠΕ33), ενώ με Β ανάθεση οι Θεολόγοι (ΠΕ01) και οι απόφοιτοι Κοινωνικών Επιστημών (ΠΕ78).

2.1.5. Συγκριτική εξέταση των Προγραμμάτων Σπουδών

Πέρα όμως από τη θεωρητική διαπραγμάτευση και κατάδειξη των διαφορών μεταξύ των τμημάτων που εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02, μια ακόμη σημαντική παράμετρος είναι να εξετάσουμε συγκριτικά τα Προγράμματα Σπουδών του κάθε τμήματος για να δούμε αν όντως στοιχειοθετείται η διαφοροποίηση ως προς την τυπική γνωστική επάρκεια. Τα Προγράμματα Σπουδών των τμημάτων Φιλολογίας παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους ως προς τη θεματολογία, τη δομή και το περιεχόμενο των μαθημάτων, την ευελιξία ανάμεσα σε υποχρεωτικά μαθήματα και επιλογής, και τον αριθμό των απαιτούμενων μαθημάτων.²⁰² Κοινός παρονομαστής ωστόσο είναι από τη μια η έμφαση στην παροχή γνώσης για τα γλωσσικά μαθήματα, με επίκεντρο την αρχαία ελληνική, τη λατινική και τη νέα ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία, και από την άλλη η απουσία ή προαιρετικότητα των αντικειμένων της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο στη Φιλολογία Αθηνών και Καλαμάτας προβλέπονται υποχρεωτικά μαθήματα Ιστορίας, και πάλι όμως κατά βάση αφορούν την αρχαία ιστορία.²⁰³ Στα υπόλοιπα τμήματα ιστορικά μαθήματα προσφέρονται μόνο ως επιλογές (υποχρεωτικές ή ελεύθερες) μαζί με δεκάδες άλλα μαθήματα, κάτι που σημαίνει ότι ο/η φοιτητής/φοιτήτρια θα διδαχθεί Ιστορία μόνο εάν συνειδητά το επιλέξει. Κι εδώ όμως τα μαθήματα κατά βάση αφορούν την κλασική (ελληνική και ρωμαϊκή) και βυζαντινή περίοδο. Αυτόνομο και υποχρεωτικό μάθημα Φιλοσοφίας δεν υπάρχει σε κανένα τμήμα Φιλολογίας.²⁰⁴ Όπου προσφέρεται είναι μόνο ως επιλογή μεταξύ άλλων μαθημάτων. Αντίθετα, τα μαθήματα αρχαίων, νέων ελληνικών και λατινικών προσφέρονται και ως υποχρεωτικά κορμού και ως μαθήματα ειδίκευσης και ως υποχρεωτικές ή ελεύθερες επιλογές (ανάλογα πάντα με το κάθε τμήμα).

Δεν είναι εύκολο αυστηρά να προσδιοριστεί η ποσότητα των υποχρεωτικών μαθημάτων για κάθε αντικείμενο. Για παράδειγμα, άλλοτε το περιεχόμενο ενός μαθήματος καλύπτει δύο αντι-

²⁰² πβ. Μαυροσκούφης (2005) 464.

²⁰³ Στη Φιλολογία Αθήνας είναι υποχρεωτικά (αλλά μόνο για τις ειδικεύσεις του κλασικού και του νεοελληνικού) τα μαθήματα *KI101: Αρχαία Ιστορία Α'*, και *KI102: Αρχαία Ιστορία Β' (Ελληνιστική και Ρωμαϊκή)*. Στη Φιλολογία Καλαμάτας είναι υποχρεωτικό το μάθημα *13K14_15: Θέματα Αρχαίας Ιστορίας*, *13K19_15: Θέματα Βυζαντινής Ιστορίας* και *13K35_15_20: Η Νεότερη Ιστορία και η Διδακτική της μέσα από τις πηγές*.

²⁰⁴ Στη Φιλολογία Πατρών υπάρχει ως υποχρεωτικό (μόνο για την κλασική ειδίκευση όμως) το μάθημα *PHL_A511: Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Φιλοσοφία*.

κείμενα: Στη Φιλολογία Πατρών προσφέρονται μαθήματα όπως *Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Φιλοσοφία*, *Αρχαίο Ελληνικό και Λατινικό Μυθιστόρημα*, *Η Λαϊκή Παράδοση στην ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα*. Το κάθε μάθημα μπορεί επομένως να καταχωριστεί είτε ως αρχαίων είτε ως λατινικών. Άλλοτε επαφίεται στην επιλογή των φοιτητών/φοιτητριών πόσα μαθήματα από κάθε αντικείμενο θα επιλέξουν: Στη Φιλολογία Θεσσαλονίκης οι φοιτητές/φοιτήτριες καλούνται να επιλέξουν 3 μαθήματα αρχαίων ή/και λατινικών από ένα σύνολο 38 μαθημάτων (17 των αρχαίων και 21 των λατινικών). Στη Φιλολογία Κρήτης οι φοιτητές/φοιτήτριες πρέπει να επιλέξουν 5 μαθήματα αρχαίων ή/και λατινικών μέσα από μια λίστα 93 μαθημάτων (58 αρχαίων και 35 λατινικών). Στη Φιλολογία Ιωαννίνων οι φοιτητές/φοιτήτριες ρυθμίζουν την αρχική αναλογία μαθημάτων αρχαίων και λατινικών. Αντίθετα, στη Φιλολογία Καλαμάτας τα μαθήματα είναι όλα υποχρεωτικά και προκαθορισμένα (προβλέπονται μόνο 4 επιλογές από κοινή δεξαμενή μαθημάτων και για τις τρεις ειδικεύσεις). Άλλοτε οι τομείς δεν έχουν την ίδια δομή σε όλα τα τμήματα: Ο τομέας των νεοελληνικών αλλού συνδυάζεται με τη βυζαντινή φιλολογία (Κρήτη, Κομοτηνή, Καλαμάτα, Πάτρα), αλλού με τις μεσαιωνικές σπουδές (Ιωάννινα, Αθήνα), αλλού περιλαμβάνει και τη συγκριτική γραμματολογία (Θεσσαλονίκη). Άλλοτε ο απαιτούμενος για πτυχίο αριθμός μαθημάτων δεν είναι σε όλα τα τμήματα ίδιος: Στη Φιλολογία Πάτρας απαιτούνται 48 μαθήματα για τη λήψη πτυχίου, στη Φιλολογία Κομοτηνής 40 και στη Φιλολογία Αθηνών 60. Η διαφορά στην ποσότητα των συνολικών μαθημάτων προφανώς επηρεάζει και την ποσότητα των προσφερόμενων μαθημάτων για κάθε αντικείμενο.

Όπως και να έχει όμως, οι απόφοιτοι του κλασικού έχουν κατά μέσο όρο παρακολουθήσει πάνω από 20 μαθήματα και σεμινάρια αρχαίων ελληνικών και λατινικών και πάνω από 8 μαθήματα νεοελληνικών. Οι απόφοιτοι του νεοελληνικού έχουν παρακολουθήσει πάνω από 18 μαθήματα και σεμινάρια βυζαντινής, μεσαιωνικής και νεοελληνικής φιλολογίας και πάνω από 10 μαθήματα αρχαίων και λατινικών. Οι απόφοιτοι με ειδίκευση γλωσσολογίας έχουν παρακολουθήσει σαφώς λιγότερα μαθήματα που σχετίζονται με τα σχολικά διδακτικά αντικείμενα, καθώς κυμαίνονται περίπου στα 10 μαθήματα αρχαίων και λατινικών και 8 νεοελληνικών. Σε όλα τα τμήματα τα προσφερόμενα γλωσσικά μαθήματα που σχετίζονται με τα σχολικά διδακτικά αντικείμενα διδάσκονται αυτοδύναμα (από μέλη ΔΕΠ δηλαδή του οικείου τμήματος). Τα μαθήματα Ιστορίας και Φιλοσοφίας με δυνατότητα επιλογής προσφέρονται από τα άλλα τμήματα της Φιλοσοφικής, με εξαίρεση τη Φιλολογία Καλαμάτας και Κομοτηνής (δεν υπάρχουν στην έδρα τα υπόλοιπα τμήματα της Φιλοσοφικής) αλλά και Πατρών (τα μαθήματα είναι υποχρεωτικά ή υποχρεωτικά επιλογής, ενώ και το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας ιδρύθηκε μόλις πρόσφατα) όπου η διδασκαλία τους είναι αυτοδύναμη.

Περνώντας τώρα στα τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών, μια σημαντική διαφοροποίηση που παρατηρούμε σε σχέση με τα τμήματα Φιλολογίας είναι ότι τα Προγράμματα Σπουδών, εκτός από μαθήματα κορμού, ειδίκευσης και ελεύθερης επιλογής, έχουν και τα λεγόμενα βάσης. Σε αυτά περιλαμβάνονται *"μαθήματα Φιλολογίας και Παιδαγωγικής, τα οποία οι φοιτητές/φοιτήτριες του Τμήματός μας υποχρεούνται να παρακολουθήσουν, προκειμένου [...] να ανταποκριθούν επιτυχέστερα στις απαιτήσεις της πιθανής μελλοντικής τους απορρόφησης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση"*.²⁰⁵ Για το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Αθηνών είναι τέσσερα (4) μαθήματα αρχαίων (ή 3 αρχαίων και 1 γλωσσολογίας), δύο (2) λατινικών, ένα (1) βυζαντινής και δύο (2) νεοελληνικής φιλολογίας. Ενδεικτικά, τα μαθήματα ιστορίας είναι τουλάχιστον είκοσι τρία (23) υποχρεωτικά για την κατεύθυνση ιστορίας και δεκατρία (13) για την κατεύθυνση αρχαιολογίας. Στο Ιστορίας-Αρχαιολογίας Θεσσαλονίκης τα μαθήματα αυτά χαρακτηρίζονται *"γλωσσικά"* και είναι *"τρία (3) από την Αρχαία Ελληνική, ένα (1) από τη Λατινική, ένα (1) από τη Μεσαιωνική Ελληνική, τρία (3) από τη Νέα Ελληνική Φιλολογία"*.²⁰⁶ Στο τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Ιωαννίνων γίνεται λόγος για μαθήματα από *"ομάδα Φιλολογίας"*, και είναι δύο (2) για την κατεύθυνση ιστορίας και ένα (1) για την κατεύθυνση αρχαιολογίας.²⁰⁷ Στο τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Κρήτης προβλέπονται για μεν την κατεύθυνση ιστορίας δύο (2) υποχρεωτικά μαθήματα αρχαίας ελληνικής φιλολογίας, ένα (1) υποχρεωτικό μάθημα αρχαίας ή λατινικής ή βυζαντινής ή νεοελληνικής φιλολογίας, ένα (1) μάθημα ελεύθερης επιλογής από το τμήμα Φιλολογίας, πέντε (5) μαθήματα ελεύθερης επιλογής από το τμήμα Φιλολογίας ή το τμήμα Φιλοσοφίας και τρία (3) μαθήματα ελεύθερης επιλογής από οποιοδήποτε τμήμα της Φιλοσοφικής, για δε την κατεύθυνση αρχαιολογίας και ιστορίας της τέχνης ένα (1) μάθημα αρχαίας ελληνικής θεματογραφίας, τρία (3) μαθήματα αρχαίας ή βυζαντινής φιλολογίας (υποχρεωτικά το 1 πρέπει να είναι αρχαία), ένα (1) μάθημα λατινικών και έξι (6) μαθήματα ελεύθερης επιλογής από οποιοδήποτε τμήμα της Φιλοσοφικής.

Στα τμήματα που δεν ανήκουν σε δομή Φιλοσοφικής Σχολής η παρουσία των φιλολογικών μαθημάτων είναι ακόμη πιο ισχυρή. Στην Πάτρα το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας προσφέρει τρία (3) υποχρεωτικά μαθήματα αρχαίας φιλολογίας και τέσσερα (4) *"φιλολογικά"* μαθήματα ελεύθερης επιλογής (επιλογή ανάμεσα σε βυζαντινή και νεοελληνική φιλολογία, παπυρολογία-παιλογραφία), με τη σημείωση ότι *"Για πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας τα μαθήματα ελεύθερης επιλογής πρέπει να είναι παιδαγωγικά ή φιλολογικά"*.²⁰⁸ Και στο τμήμα

²⁰⁵ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2023), σελ. 22.

²⁰⁶ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 34-5.

²⁰⁷ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2022) σελ. 24-5.

²⁰⁸ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2023), σελ. 29.

Ιστορίας-Εθνολογίας Κομοτηνής τα γλωσσικά μαθήματα χαρακτηρίζονται "φιλολογικά, που προέρχονται από βοηθητικές επιστήμες της Ιστορίας και της Εθνολογίας".²⁰⁹ Το τμήμα προβλέπει στο υποχρεωτικό του πρόγραμμα μόνο τέσσερα (4) μαθήματα από το τμήμα Φιλολογίας και μάλιστα ως ελεύθερες επιλογές. Έτσι, για να μπορούν οι απόφοιτοί του να έχουν "τεκμηριωμένο επαγγελματικό δικαίωμα διορισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως καθηγητές του κλάδου «ΠΕ02 Φιλολόγοι»" θα πρέπει να αποκτήσουν Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας το οποίο χαρακτηρίζεται "προαιρετικό".²¹⁰ Αυτό περιλαμβάνει επιπλέον οκτώ (8) μαθήματα, εκ των οποίων φιλολογικά είναι το ελάχιστο ένα (1) το μέγιστο τρία (3), και έχουν να κάνουν κυρίως με τη διδακτική. Στο Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας προσφέρονται υποχρεωτικά από δύο (2) μαθήματα αρχαίας, βυζαντινής-νέας και λατινικής φιλολογίας. Κατά βάση πρόκειται για εισαγωγικά μαθήματα.²¹¹ Στο Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Βόλου προβλέπονται έξι (6) μαθήματα υποχρεωτικά επιλογής που "μεταβάλλονται από χρόνο σε χρόνο (σε αυτά περιλαμβάνονται φιλολογικά μαθήματα και μαθήματα από άλλα Τμήματα του Π.Θ.)".²¹² Τέλος, το τμήμα Ιστορίας στην Κέρκυρα προβλέπει υποχρεωτικά δύο (2) μαθήματα αρχαίων, δύο (2) μαθήματα λατινικών, ένα (1) μάθημα νεοελληνικών αλλά είκοσιένα (21) μαθήματα ιστορίας. Επιπλέον, προβλέπονται δεκατρία (13) μαθήματα υποχρεωτικά επιλογής από μια δεξαμενή μαθημάτων και σεμιναρίων όλων των επιστημών.

Είναι φανερό επομένως ότι τα ιστορικά τμήματα δίνουν κατά μέσο όρο μικρή έως ελάχιστη έμφαση στα γλωσσικά μαθήματα, χαρακτηρίζονται κατά βάση "φιλολογικά", όπου προβλέπεται μεγαλύτερη ενασχόληση με τα αντικείμενα αυτά τίθεται στη διακριτική επιλογή των φοιτητών/φοιτητριών, ενώ η κατεύθυνση αρχαιολογίας έχει συχνά μικρότερη επαφή με τα φιλολογικά μαθήματα σε σχέση με την κατεύθυνση ιστορίας. Κανένα από τα προσφερόμενα φιλολογικά-γλωσσικά μαθήματα δεν είναι αυτοδύναμο αλλά προέρχεται από τα τμήματα Φιλολογίας. Κατά βάση πρόκειται για εισαγωγικά ή συγκεντρωτικά μαθήματα με περιορισμένη στόχευση στη γλωσσική επεξεργασία ή τη θεωρητική εξειδίκευση. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις πρόκειται για μαθήματα που το τμήμα Φιλολογίας έχει ειδικά διαμορφώσει για φοιτητές/φοιτήτριες των

²⁰⁹ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας ΔΠΘ (2023), σελ. 42.

²¹⁰ Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας ΔΠΘ (2023), σελ. 71.

²¹¹ πβ. Ο.Σ. Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας (2023), σελ. 42: "Με την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτητές θα είναι εξοικειωμένοι με τη φωνολογία και τη μορφολογία της λατινικής γλώσσας, καθώς και τις βασικές δομές και το λεξιλόγιό της, έτσι ώστε να διαβάζουν και να κατανοούν προτάσεις και παραγράφους".

²¹² [Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Π.Θ.](#). Η on-line αναζήτηση των προσφερόμενων μαθημάτων κατά το εαρινό εξάμηνο, δεν επέστρεψε ως αποτέλεσμα κανένα φιλολογικό-γλωσσικό μάθημα.

ιστορικών τμημάτων.²¹³ Αντίθετα, το μάθημα της ιστορίας κυριαρχεί στα Προγράμματα Σπουδών με μέσο όρο πάνω από 20 μαθήματα στην κατεύθυνση ιστορίας και πάνω από 12 στην κατεύθυνση αρχαιολογίας (ή οποιαδήποτε άλλη). Φαίνεται λοιπόν ότι επιβεβαιώνεται ένα μοτίβο σημαντικής διαφοροποίησης μεταξύ των τμημάτων Φιλολογίας και Ιστορίας-Αρχαιολογίας σχεδόν σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, παραπέμποντας σε ισχυρές και εδραιωμένες κουλτούρες στα συγκεκριμένα τμήματα.²¹⁴

Η αποστασιοποίηση από τα φιλολογικά-γλωσσικά μαθήματα είναι χαρακτηριστικό και των τμημάτων Φιλοσοφίας (και Κοινωνικών Επιστημών) αλλά τώρα προστίθεται και το μάθημα της ιστορίας. Μόνο τα μαθήματα αρχαίων είναι σε κάπως μεγαλύτερη ποσότητα αλλά όχι σε όλα τα τμήματα. Συγκεκριμένα, το τμήμα Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, εκτός από τα μαθήματα φιλοσοφίας – εικοσιπέντε (25) συνολικά – περιλαμβάνει υποχρεωτικά *"και μαθήματα από άλλα γνωστικά πεδία (είτε από το ίδιο το τμήμα Φιλοσοφίας, είτε από άλλα τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής ή άλλων Σχολών), τα οποία [...] παρέχουν ολοκληρωμένη παιδεία στους αποφοίτους που θα θελήσουν να διδάξουν στη Μέση Εκπαίδευση"*.²¹⁵ Συγκεκριμένα, προσφέρει επτά (7) μαθήματα αρχαίων ελληνικών, δύο (2) νεοελληνικής φιλολογίας, δύο (2) λατινικών και τρία (3) ιστορίας. Θα αναφερθούμε εδώ και στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΕΚΠΑ, καθώς είναι το μοναδικό στο είδος του, ενώ ανήκει κι αυτό στη Φιλοσοφική Αθηνών. Περιλαμβάνει συνολικά 58 μαθήματα, εκ των οποίων τριάντα οκτώ (38) υποχρεωτικά ή κατ' επιλογή υποχρεωτικά μαθήματα παιδαγωγικής, μεθοδολογίας και διδακτικής, και δεκαεπτά (17) υποχρεωτικά μαθήματα από τα τμήματα της Φιλοσοφικής. Συγκεκριμένα, επτά (7) μαθήματα αρχαίων, ένα (1) λατινικών και ένα (1) νεοελληνικών από το τμήμα Φιλολογίας, τρία (3) μαθήματα ιστορίας από το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας, και ένα (1) μάθημα φιλοσοφίας από το τμήμα Φιλοσοφίας (τα υπόλοιπα σχετίζονται με μη σχολικά αντικείμενα). Σύμφωνα με τον Ο.Σ. *"αυτά τα μαθήματα είναι απαραίτητα για την εκπαίδευση στην ειδικότητα των φιλολόγων (ΠΕ02)"*.²¹⁶

Στα υπόλοιπα τμήματα Φιλοσοφίας τα προσφερόμενα φιλολογικά μαθήματα περιορίζονται ολοένα και περισσότερο. Το τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής στη Θεσσαλονίκη παρέχει εννέα (9) μαθήματα που τα ονομάζει *"φιλολογικής κατάρτισης"*, τρία (3) αρχαίων ή/και λατινικών, τρία (3) μεσαιωνικής ή/και νεοελληνικής φιλολογίας, και τρία (3) ιστορίας, αρχαιολογίας ή ιστορίας της τέχνης. Τα πρώτα έξι (6) προσφέρονται είτε από το οικείο τμήμα είτε από το τμήμα

²¹³ πβ. Ο.Σ. Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 35: *"ΑΕΦ111: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα: ασκήσεις (θεματογραφία, γραμματική, συντακτικό). Το μάθημα προσφέρεται αποκλειστικά στο Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας για φοιτητές/τριες ανεξαρτήτως εξαμήνου"*.

²¹⁴ πβ. Σπανός (2005) 18-9, Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 120.

²¹⁵ Ο.Σ. Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2022) σελ. 30.

²¹⁶ Ο.Σ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών (2022) σελ. 9.

Φιλολογίας, τα υπόλοιπα τρία (3) είτε από το οικείο τμήμα είτε από το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας. Παράλληλα, προβλέπονται τρία (3) υποχρεωτικά μαθήματα αρχαίας φιλοσοφίας από το πρωτότυπο και τρία (3) υποχρεωτικά μαθήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας στα αρχαία, νέα και ιστορία.²¹⁷ Στο τμήμα Φιλοσοφίας Ιωαννίνων "ο φοιτητής είναι υποχρεωμένος να παρακολουθήσει συναφή γνωστικά αντικείμενα φιλολογίας και ιστορίας διευρύνοντας την επιστημονική του κατάρτιση και δομώντας μια πιο στερεή επαγγελματική ταυτότητα ως μελλοντικός καθηγητής/τρια προκειμένου να εργασθεί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση".²¹⁸ Έτσι, εκτός από τα είκοσι έξι (26) μαθήματα φιλοσοφίας, υποχρεωτικά είναι τέσσερα (4) μαθήματα αρχαίας ελληνικής φιλολογίας, ένα (1) λατινικής, τρία (3) νεοελληνικής από το τμήμα Φιλολογίας, και τρία (3) μαθήματα ιστορίας από το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας. Στο τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Κρήτης οι φοιτητές/φοιτήτριες, εκτός από τη σπουδή στη Φιλοσοφία και τις Κοινωνικές Σπουδές, "εξοικειώνονται με βασικά αντικείμενα των ανθρωπιστικών επιστημών που καλλιεργεί η Φιλοσοφική Σχολή (κλασική και νεοελληνική φιλολογία, ιστορία, γλωσσολογία)".²¹⁹ Το Πρόγραμμα Σπουδών περιλαμβάνει δεκαεννέα (19) υποχρεωτικά μαθήματα για κάθε τομέα του τμήματος, και επιπλέον δύο (2) μαθήματα αρχαίων, ένα (1) λατινικών, τρία (3) βυζαντινής ή/και νεοελληνικής φιλολογίας και δύο (2) ιστορίας. Συμπληρωματικά, προβλέπονται και έξι (6) μαθήματα ελεύθερης επιλογής από οποιοδήποτε τμήμα. Τέλος, το τμήμα Φιλοσοφίας στην Πάτρα προβλέπει τριάντα έξι (36) υποχρεωτικά μαθήματα φιλοσοφίας και μόλις τρία (3) υποχρεωτικά μαθήματα άλλων επιστημονικών πεδίων. Από αυτά μόνο ένα (1) είναι φιλολογικό μάθημα (τα άλλα δύο είναι παιδαγωγικά), και συγκεκριμένα *Αρχαία Ελληνική Λογοτεχνία*. Επιπλέον, προβλέπονται άλλα έξι (6) μαθήματα ελεύθερης επιλογής από οποιοδήποτε επιστημονικό πεδίο. Σύμφωνα με τον Ο.Σ. το μάθημα των αρχαίων και όποια ενδεχόμενη επιλογή σε φιλολογικό μάθημα "προεκτείνουν το περιεχόμενο των σπουδών προς την κατεύθυνση των επιστημονικών κλάδων που συμπεριλαμβάνει το επαγγελματικό προφίλ το οποίο κατοχυρώνουν οι σπουδές φιλοσοφίας στην ελληνική Μέση Εκπαίδευση. Αντιστοιχούν σε γνωστικά αντικείμενα που υπάγονται στον κλάδο ΠΕ02 των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης".

Με βάση όσα αναφέρθηκαν, μπορούμε με σιγουριά να πούμε τα εξής:

α) Με τον όρο "φιλολογικά μαθήματα" οι ΟΣ όλων των τμημάτων εννοούν κατά βάση τα γλωσσικά μαθήματα και συγκεκριμένα αυτά που προσφέρουν τα τμήματα Φιλολογίας.

β) Τα τρία τμήματα κάθε Φιλοσοφικής Σχολής έχουν σαφώς διακριτό προσανατολισμό και επιστημονικό αντικείμενο.

²¹⁷ Ο.Σ. Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2023) σελ. 35-6.

²¹⁸ Ο.Σ. Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2023) σελ. 43.

²¹⁹ Ο.Σ. Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2021) σελ. 13.

γ) Τα τμήματα που δεν ανήκουν σε Φιλοσοφική Σχολή έχουν δομή, στόχευση και αντικείμενο που προσιδιάζουν με ένα από τα τμήματα των Φιλοσοφικών Σχολών.

δ) Βασικό αντικείμενο των τμημάτων Φιλολογίας είναι η αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα και γραμματεία και τα λατινικά, των τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας η ιστορία, και των τμημάτων Φιλοσοφίας η φιλοσοφία.

ε) Κάποιες ειδικεύσεις ή κατευθύνσεις ή τομείς των τμημάτων δεν έχουν συγκεκριμένη και αυτόνομη συσχέτιση με σχολικά αντικείμενα-μαθήματα (πχ. η Γλωσσολογία των φιλολογικών τμημάτων, η Αρχαιολογία, η Διαχείριση πολιτισμικών αγαθών και η Εθνολογία των ιστορικών τμημάτων, η Παιδαγωγική των φιλοσοφικών τμημάτων).

στ) Οι απόφοιτοι των τμημάτων Φιλολογίας δεν έχουν διδαχθεί το μάθημα της ιστορίας και της φιλοσοφίας, οι απόφοιτοι των τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας έχουν περιορισμένη επάρκεια στα γλωσσικά μαθήματα αλλά και στο μάθημα της φιλοσοφίας (η κατεύθυνση αρχαιολογίας πολύ πιο περιορισμένη),²²⁰ οι απόφοιτοι των τμημάτων Φιλοσοφίας (και Κοινωνικών Επιστημών) έχουν εξαιρετικά περιορισμένη επάρκεια στα γλωσσικά μαθήματα (ειδικά στα λατινικά και κατά δεύτερο λόγο στα νέα ελληνικά) αλλά και στο μάθημα της ιστορίας.²²¹

ζ) Ακόμη και ανάμεσα σε ομοειδή τμήματα συχνά τα Προγράμματα Σπουδών διαφοροποιούνται αρκετά ως προς το πλήθος των προσφερόμενων μαθημάτων ανά διδακτικό αντικείμενο.²²²

και η) Συχνά οι Ο.Σ. των τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας, και Φιλοσοφίας (και Κοινωνικών Επιστημών) αναφέρουν σαφώς ότι η εισαγωγή φιλολογικών μαθημάτων στον διδακτικό τους προγραμματισμό γίνεται με κύριο στόχο την εξασφάλιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων του κλάδου ΠΕ02.

²²⁰ πβ. Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 131: «[Από τα πορίσματα της έρευνας φάνηκε ότι] οι συμμετέχοντες που ακολουθούν την κατεύθυνση Αρχαιολογίας ενδεχομένως αισθάνονται αρκετά απομακρυσμένοι από το επάγγελμα του εκπαιδευτικού σε αντίθεση, για παράδειγμα, με τους συναδέλφους τους που ακολουθούν την κατεύθυνση Ιστορίας».

²²¹ Για κάθε διαπίστωση της περίπτωσης (στ) υπάρχουν μικρές ή μεγάλες εξαιρέσεις αλλά δεν αρκούν για να αλλάξουν τη γενική εικόνα.

²²² Για παράδειγμα, στο τμήμα Φιλολογίας Θεσσαλονίκης και στην κλασική ειδίκευση τα προσφερόμενα μαθήματα των αρχαίων είναι 14, στη Φιλολογία Αθηνών 19 και στη Φιλολογία Πατρών μπορούν θεωρητικά να ξεπεράσουν τα 22.

2.2. Ενδοσχολική κατανομή των μαθημάτων

Μέχρι τώρα εξετάσαμε την αποστολή, τους στόχους, τη φυσιογνωμία και τη νομική κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων του κάθε φιλολογικού τμήματος, και διαπιστώσαμε ότι όλα τα τμήματα αυτά, παρά τις διαφορές, έχουν ενταχθεί σε ενιαίο εκπαιδευτικό κλάδο με ίδια δικαιώματα στην ανάληψη διδακτικών αντικειμένων. Θα περίμενε κανείς ότι σε ενδοσχολικό επίπεδο, κατά τη φάση δηλαδή κατανομής των αντικειμένων σε συγκεκριμένα πρόσωπα, θα υπήρχε το περιθώριο για αξιοποίηση της ειδίκευσης του κάθε εκπαιδευτικού, κάτι που όμως δεν ισχύει. Είναι αλήθεια βέβαια ότι από το 2008 το Υπουργείο Παιδείας με την εγκύκλιο 119052/Γ2/17-09-2008 «*Οδηγίες σχετικά με τις αναθέσεις μαθημάτων στους εκπαιδευτικούς Δ.Ε.*» παρέχει διευκρινίσεις για την καλύτερη και ορθότερη εφαρμογή της Υ.Α.118842/Γ2/2008 (ΦΕΚ 1984/Β/24-9-2008) «*Αναθέσεις μαθημάτων Γυμνασίου, Γενικού Λυκείου, ΕΠΑ.Λ. και ΕΠΑ.Σ.*». Συγκεκριμένα, σημειώνει ότι *"οι εκπαιδευτικοί απόφοιτοι διαφορετικών πανεπιστημιακών τμημάτων ή τμημάτων ΤΕΙ που εντάσσονται στον ίδιο κλάδο ή ειδικότητα, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής πράξης και η ποιότητα του διδακτικού τους έργου, προτείνεται, εφόσον υπάρχει η σύμφωνη γνώμη τους, να αναλαμβάνουν μαθήματα σχετικά με τη ιδιαίτερη εξειδίκευση που απέκτησαν ως πτυχιούχοι διαφορετικών τμημάτων"*. Αξίζει ωστόσο να προσεχθεί ότι η εγκύκλιος λέει "προτείνεται" και όχι "ορίζεται" (άρα δεν είναι δεσμευτική), ενώ η οδηγία καταντά εντελώς προαιρετική από τη στιγμή που επαφίεται στη "σύμφωνη γνώμη" των εκπαιδευτικών. Πέρα από αυτά πρόκειται για εγκύκλιο οδηγιών και όχι για ψηφισμένο νόμο.

Η όποια ευελιξία έδινε η προαναφερθείσα εγκύκλιος αίρεται οριστικά πέντε χρόνια μετά με την ΥΑ 84582/Δ2/20-06-2013. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι *"οι ώρες ενός μαθήματος δεν μοιράζονται ισομερώς στους εκπαιδευτικούς ίδιας ειδικότητας. Πρώτα καλύπτει το υποχρεωτικό του ωράριο με ώρες μαθημάτων Α ανάθεσης ο εκπαιδευτικός που έχει τοποθετηθεί πρώτος στο σχολείο και στη συνέχεια οι επόμενοι με σειρά παλαιότητας (τοποθέτησης στη σχολική μονάδα). Πιο συγκεκριμένα ο παλαιότερος εκπαιδευτικός καλύπτει το υποχρεωτικό του ωράριο παίρνοντας όλες τις ώρες των μαθημάτων Α ανάθεσης και εφόσον περισσέψουν ώρες δίνονται σε δεύτερο εκπαιδευτικό ίδιας ειδικότητας. Αν ο δεύτερος εκπαιδευτικός δεν μπορεί να καλύψει το ωράριό του με μαθήματα Α ανάθεσης τότε συμπληρώνει με μαθήματα Β ανάθεσης (εφόσον έχουν πρώτα καλύψει το ωράριό τους οι εκπαιδευτικοί που έχουν τα μαθήματα αυτά σε Α ανάθεση)".* Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η οδηγία έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, δεν αφήνει περιθώρια ευελιξίας, και ορίζει ως κυρίαρχο κριτήριο για την προτεραιότητα στην ανάληψη μαθημάτων την

παλαιότητα της οργανικής θέσης και μόνο. Σε κάθε σχολική μονάδα δηλαδή, όποιος/όποια εκπαιδευτικός φιλόλογος έχει την αρχαιότερη οργανική μπορεί να διδάξει οποιοδήποτε μάθημα επιθυμεί, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το πτυχίο και η εξειδίκευση.

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη σχετική νομοθεσία (Ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις») η ευθύνη για την κατανομή των μαθημάτων περνά στον/στην Διευθυντή/Διευθύντρια του σχολείου. Συγκεκριμένα, *"στην αρχή του διδακτικού έτους και το αργότερο εντός τριών (3) εργάσιμων ημερών από την έναρξή του, οι εκπαιδευτικοί υποβάλλουν στον Διευθυντή της σχολικής μονάδας τις προτιμήσεις τους ως προς τις αναθέσεις διδασκαλίας των μαθημάτων στις τάξεις και στα τμήματα. Ο Σύλλογος Διδασκόντων, ύστερα από εισήγηση του Διευθυντή της σχολικής μονάδας, αποφασίζει την ανάθεση στο διδακτικό προσωπικό της διδασκαλίας των μαθημάτων στις τάξεις και στα τμήματα. Στην περίπτωση μη λήψης της απόφασης του πρώτου εδαφίου από τον Σύλλογο Διδασκόντων, κατά την πρώτη συνεδρίασή του στην αρχή του διδακτικού έτους, την απόφαση λαμβάνει ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας, χωρίς να δεσμεύεται από τις δηλώσεις προτίμησης των εκπαιδευτικών."* (Άρθρο 100). Να σημειωθεί φυσικά ότι οι προτιμήσεις των εκπαιδευτικών κατατίθενται με σειρά αρχαιότητας (παλαιότερη οργανική), ενώ δε διευκρινίζεται με ποια κριτήρια θα αναθέσει τελικά ο Διευθυντής τα μαθήματα, σε περίπτωση που εκπαιδευτικοί της ίδιας ειδικότητας διαφωνήσουν ως προς την κατανομή. Ειδικά για τους φιλόλογους, έχει υποστηριχτεί ότι, κατά την κατανομή των μαθημάτων από τους Συλλόγους των διδασκόντων, λαμβάνονται υπόψη, στο μέτρο του δυνατού, η τυχόν εξειδίκευση των φιλόλογων σε σχέση με το Τμήμα του Πανεπιστημίου από το οποίο αποφοίτησαν, καθώς και η διδακτική εμπειρία τους στο συγκεκριμένο αντικείμενο.²²³ Ο Κόκκινος επίσης σημειώνει ότι η κατανομή ουσιαστικά επαφίεται στην «εσωτερική διαφοροποίηση του σώματος των φιλόλογων, η οποία θα επιφέρει μηχανιστικά την αντιστοιχία πανεπιστημιακού πτυχίου και διδασκόμενων μαθημάτων στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος σπουδών».²²⁴ Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να διασφαλίσει, ακόμη περισσότερο να εγγυηθεί, ότι στην πράξη αυτό τηρείται.

2.2.1. Το διδακτικό προσωπικό ΠΕ02

Αναμφίβολα, βασικό επίτευγμα μιας ουσιαστικής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών θα πρέπει να είναι η απόκτηση ικανότητας σύνδεσης των θεωρητικών προβληματισμών με τη διδακτική πραγματικότητα που διαμορφώνεται στη σχολική τάξη.²²⁵ Ωστόσο, έχει από νωρίς επισημανθεί ότι η

²²³ Κυρκίνη-Κούτουλα (2004) 5-6.

²²⁴ Κόκκινος (2006) 322.

²²⁵ Day (2003) 412.

βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αδυνατεί να τους προετοιμάσει σε επαρκή βαθμό για τις απαιτήσεις και τα προβλήματα της σχολικής τάξης,²²⁶ και ότι τα Πανεπιστημιακά τμήματα εστιάζουν σχεδόν αποκλειστικά στον τομέα της επιστημονικής κατάρτισης, παραμελώντας, τις περισσότερες φορές, την παιδαγωγική και την πρακτική άσκηση.²²⁷ Έτσι, συχνά παρατηρείται ότι οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν χαμηλό επίπεδο προπαρασκευαστικής ετοιμότητας και εμφανίζουν διαφορετικές ανάγκες κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων τους, με κυριότερο λόγο την ανομοιογένεια των Προγραμμάτων Σπουδών στο Πανεπιστήμιο.²²⁸ Έτσι, είναι κοινά αποδεκτό ότι συχνά «η επαγγελματική επάρκεια του εκπαιδευτικού προετοιμάζεται ως υποδομή μέσω των βασικών του σπουδών, αλλά αναπτύσσεται σταδιακά στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πράξης και μέσω της συνεχιζόμενης εκπαίδευσής του».²²⁹ Τα πράγματα βέβαια έχουν αλλάξει σημαντικά τα τελευταία χρόνια με την καθιέρωση της υποχρεωτικής πρακτικής και την ενίσχυση των παιδαγωγικών μαθημάτων. Η ανομοιογένεια ωστόσο στα Προγράμματα Σπουδών παραμένει και μάλλον έχει ενταθεί, με τα φιλολογικά τμήματα να έχουν χωριστεί σε δύο ομάδες. Στην πρώτη ανήκουν αυτά που έχουν σταθερό προσανατολισμό τη γνωστική επάρκεια παραμελώντας όμως αρκετά την παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση, στη δεύτερη ανήκουν όσα δίνουν έμφαση στον παιδαγωγικό και διδακτικό τομέα αλλά υστερούν στην κατάρτιση στα γνωστικά αντικείμενα, τα οποία θα κληθούν να διδάξουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη.²³⁰

Επειδή ακριβώς στην Ελλάδα δεν υφίσταται χωριστός κλάδος καθηγητών για κάθε φιλολογικό μάθημα – σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες – αλλά κλάδος Φιλολόγων, οι οποίοι διδάσκουν ένα ευρύ φάσμα γλωσσικών και ανθρωπιστικών μαθημάτων (Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Λατινικά, Ιστορία, Φιλοσοφία), έχει επισημανθεί ότι υπάρχει έλλειμμα στη γνωστική και διδακτική επάρκεια κάθε εκπαιδευτικού.²³¹ Γιατί ακόμα κι αν δεχθούμε ότι κάθε τμήμα παρέχει βασικές γνώσεις για την επαρκή διδασκαλία όλων των σχολικών μαθημάτων (κάτι που όπως θα δούμε δεν ισχύει), είναι δύσκολο να υποστηριχτεί ότι κάθε τμήμα παρέχει επαρκή εκπαίδευση στη διδακτική όλων των μαθημάτων (προφανώς τα φιλολογικά τμήματα εκπαιδεύουν στη διδακτική των αρχαίων ή των νέων, τα ιστορικά τμήματα στη διδακτική της ιστορίας κ.ο.κ). Σε αυτά ίσως πρέπει να προστεθούν τόσο η πληθώρα των πανεπιστημιακών φιλολογικών τμημάτων όσο και η ευκολία εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ακόμη και με βαθμολογίες κάτω από τη βάση), γεγονός που οδηγεί

²²⁶ Παπακωνσταντίνου (1996) 11.

²²⁷ Καραμανέ & Ανδρεαδέλλη (2014) 92-4· πβ. Πατούνα κ.α. (2005) 263-75, Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 119-20, Ξωχέλλης (2020) 128-9.

²²⁸ πβ. Χατζηδήμου (2003) 86-8.

²²⁹ Ξωχέλλης (2020) 132.

²³⁰ πβ. Καραμανέ & Ανδρεαδέλλη (2014) 93.

²³¹ πβ. Κυρκίνη-Κούτουλα (2004) 4-7, Ματθαίου (2011) 15-21, Μουντάνου (2015) 211-2.

στην ύπαρξη ενός τεράστιου σε ποσότητα φιλολογικού προσωπικού με διαμετρικά αντίθετα και δυσανάλογα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Η συζήτηση σχετικά με την καταλληλότητα των φοιτητών/φοιτητριών αλλά και την επάρκειά τους μετά την αποφοίτηση πρόβαλε επιτακτική κυρίως μετά την τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών, ωστόσο το ζήτημα είχε επισημανθεί και νωρίτερα. Η «ποιότητα των φοιτητών», σημειώνει στα 1947 ο Δελμούζος, που φτάνει στη Φιλοσοφική αλλά και στις άλλες πανεπιστημιακές σχολές δεν είναι ικανοποιητική, διότι «η οργάνωση και η εργασία της μέσης παιδείας μας είναι τέτοια που μόνο ένα μικρό ποσοστό μπορεί ν' ακολουθήσει μ' επιτυχία πανεπιστημιακή διδασκαλία, κι αυτό αφού υπερνικήσει σημαντικές ελλείψεις του», έτσι «περνούσαν και περνούουν στο πανεπιστήμιο και πολλοί ακατάλληλοι νέοι, σε ωρισμένες μάλιστα σχολές πάρα πολύ. Γιατί και οι εξετάσεις είναι επιφανειακές και ελαστικές».²³² Σχεδόν εβδομήντα χρόνια μετά φαίνεται ότι ελάχιστα πράγματα έχουν αλλάξει.

Πίνακας 2.2.1. Βαθμολογική βάση των τμημάτων κλάδου ΠΕ02. Σχολικό έτος 2022

1.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΑΠΘ)	13625
2.	Φιλολογίας (ΑΠΘ)	13620
3.	Φιλολογίας (ΕΚΠΑ)	13526
4.	Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής (ΑΠΘ)	13420
5.	Φιλοσοφίας (ΕΚΠΑ)	12445
6.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΕΚΠΑ)	12422
7.	Παιδαγωγικό Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΚΠΑ)	12175
8.	Φιλολογίας (Πατρών)	11230
9.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ιωάννινα)	10276
10.	Φιλοσοφίας (Πατρών)	10220
11.	Φιλολογίας (Καλαμάτα)	10210
12.	Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Βόλος)	10150
13.	Φιλολογίας (Ιωαννίνων)	10096
14.	Φιλοσοφίας (Ιωαννίνων)	09619
15.	Ιστορίας, Αρχαιολογίας & Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Καλαμάτα)	09450
16.	Ελληνικής Φιλολογίας (ΔΠΘ)	09144
17.	Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (Ρέθυμνο)	09135

²³² Δελμούζος (1947) 286.

18.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ρέθυμνο)	09125
19.	Φιλολογίας (Ρέθυμνο)	09118
20.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Πατρών)	08820
21.	Ιστορίας και Εθνολογίας (ΔΠΘ)	08620
22.	Ιστορίας (Κέρκυρα)	08420

Ο πίνακας 2.2.1. πρωτίστως δείχνει πόσο μεγάλη κρίση περνούν οι ανθρωπιστικές σπουδές στην Ελλάδα. Καταποντισμός των βάσεων, ακόμη και για τμήματα που μέχρι πρόσφατα είχαν σταθερά βάση εισαγωγής πάνω από 17000 μόρια.²³³ Βέβαια, η βαθμολογία εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο δεν αποτελεί σε καμιά περίπτωση απόδειξη της ποιότητας των φοιτητών/φοιτητριών, ούτε απαραίτητα προοιωνίζει την εκπαιδευτική τους πορεία. Είναι όμως μια ανησυχητική ένδειξη και, ανάμεσα σε άλλα, καθορίζει ως έναν βαθμό την επαγγελματική εξειδίκευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα, γιατί κάποιο παιδί να στοχεύσει Φιλολογία Αθηνών που σταθερά έχει από τις πιο υψηλές βάσεις, και όχι Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Καλαμάτας που οπωσδήποτε θα έχει πολύ χαμηλότερη βάση, από τη στιγμή που οι απόφοιτοι και των δύο τμημάτων θα έχουν τη δυνατότητα αδιάκριτα να αναλάβουν οποιοδήποτε φιλολογικό μάθημα επιθυμούν; Στο πλαίσιο αυτό, δύσκολο είναι να ανιχνευτεί κάποια σταθερότητα στις προτιμήσεις των υποψήφιων φοιτητών/φοιτητριών. Για παράδειγμα, κάποιο παιδί που συνειδητά θέλει να περάσει σε τμήμα Φιλολογίας, θα περίμενε κανείς να δηλώσει όλα τα υπάρχοντα τμήματα. Η άναρχη κατανομή των βάσεων ωστόσο δείχνει ότι τώρα το παιδί αυτό δηλώνει τα δύο-τρία τμήματα Φιλολογίας που είναι σε κοντινές πόλεις και αφήνει τα υπόλοιπα, για να διαλέξει κάποιο άλλο τμήμα (πχ. ιστορικό, φιλοσοφικό) αφού έτσι κι αλλιώς πάλι φιλόλογος θα γίνει. Η Αβδελά σχολιάζει σχετικά: «[έχουμε] το παράδοξο να προσπαθούμε να εκπαιδεύσουμε ιστορικούς και αρχαιολόγους την ίδια στιγμή που οι φοιτητές και οι φοιτήτριές μας προσδοκούν να γίνουν "φιλόλογοι"» (σημ. τα εισαγωγικά είναι της αρθρογράφου).²³⁴ Μόνη σίγουρη διαπίστωση είναι ότι οι υποψήφιοι αποφεύγουν τα απομακρυσμένα και περιφερειακά τμήματα (Κρήτη, Κομοτηνή και Κέρκυρα συγκεντρώνουν τις λιγότερες προτιμήσεις). Δίνεται λοιπόν η αίσθηση ότι οι υποψήφιοι/υποψήφιες φοιτητές/φοιτήτριες δεν επιλέγουν τα τμήματα με βάση τα Προγράμματα Σπουδών και την επιστήμη που κυρίως θεραπεύουν, και αφού δε βλέπουν διαφορές ανάμεσα στα τμήματα καθώς όλα ανεξαιρέτως παρέχουν τα ίδια

²³³ πβ. Δημοπούλου (2021β) 720: «Το έτος 2010 η βάση εισαγωγής για το Φιλολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών ήταν περίπου χίλια μόρια παραπάνω από το 2015 και τρεις χιλιάδες μόρια παραπάνω από το 2020».

²³⁴ Αβδελά (2010) 43.

ακριβώς επαγγελματικά δικαιώματα στην Εκπαίδευση, επιλέγουν πλέον αυτά που θεωρούν πιο εύκολα ή πιο βολικά. Έτσι, σήμερα τα φιλολογικά τμήματα περισσότερο παράγουν αποφοίτους που θέλουν να εργαστούν ως εκπαιδευτικοί και όχι ως φιλόλογοι.²³⁵ Αυτό ίσως μαρτυρά και η εξίσωση προς τα κάτω των βαθμολογικών βάσεων για είσοδο στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση αλλά και η έλλειψη κανονικότητας στις επιλογές των τμημάτων, καθώς οι μαθητές/μαθήτριες συνειδητά δεν επιλέγουν πλέον επιστήμη αλλά τον βολικότερο δρόμο για διορισμό.

Μια ματιά στον πίνακα [2.2.2](#), επιβεβαιώνει τα παραπάνω. Ο πίνακας δείχνει σε ποια σειρά προτίμησης στο μηχανογραφικό είχε επιλεγεί το κάθε τμήμα. Συνολικά παρατηρούμε ότι σε σχέση με το σύνολο των επιτυχόντων/επιτυχουσών ελάχιστα τμήματα καταλαμβάνουν σχετικά υψηλά ποσοστά προτίμησης. Έτσι, συνειδητή επιλογή των υποψηφίων φαίνεται ότι ήταν το Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΕΚΠΑ) με 69% των εισακτέων να το έχουν 1η προτίμηση, και ακολουθούν το Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΕΚΠΑ) με 68%, η Φιλολογία (ΑΠΘ) με 64%, και η Φιλολογία (ΕΚΠΑ) με 62%. Αυτό δείχνει την προτίμηση των υποψηφίων στα δύο παλαιότερα τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής αλλά και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Αντίθετα, στα νέα πανεπιστημιακά τμήματα αλλά και κυρίως στα περιφερειακά Πανεπιστήμια τα ποσοστά προτίμησης είναι απελπιστικά χαμηλά. Έτσι, μόνο το 17% των υποψηφίων είχε επιλέξει ως 1η προτίμηση το τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών στο Ρέθυμνο, το 18% το Ιστορίας και Εθνολογίας στην Κομοτηνή, και το 19% το Φιλοσοφίας στην Πάτρα. Να σημειωθεί μάλιστα ότι τα τμήματα της ομάδας αυτής παρουσιάζουν μεγάλη μείωση εισακτέων, οπότε τα πραγματικά ποσοστά αναλογικά θα ήταν ακόμη χαμηλότερα. Για παράδειγμα, στο τμήμα Ιστορίας στην Κέρκυρα το ποσοστό 1ης προτίμησης είναι στο 40%, ωστόσο οι εισακτέοι στο τμήμα ήταν μόλις 33 με όριο τους 110.

Πίνακας 2.2.2. Προτιμήσεις των επιτυχόντων στα τμήματα κλάδου ΠΕ02. Σχολικό έτος 2022

	1η προτ.:	2η προτ.:	3η προτ.:	4η προτ.:	άλλη προτ.:	προτ (συν):
1.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΑΠΘ)					
	59	10	5	7	3	87
2.	Φιλολογίας (ΑΠΘ)					
	58	9	6	6	8	90
3.	Φιλολογίας (ΕΚΠΑ)					

²³⁵ Ήδη από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα έχει επισημανθεί ότι σημαντικό κίνητρο για την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού είναι η επαγγελματική εξασφάλιση και ο ικανοποιητικός μισθός, βλ. Δημητριάδου (1982) 14.

	114	22	13	18	13	183
4.	Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής (ΑΠΘ)					
	15	5	4	1	4	32
5.	Φιλοσοφίας (ΕΚΠΑ)					
	25	12	7	6	1	58
6.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (ΕΚΠΑ)					
	134	15	19	10	8	194
7.	Παιδαγωγικό Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΚΠΑ)					
	46	19	16	15	20	137
8.	Φιλολογίας (Πατρών)					
	49	16	7	6	16	113
9.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ιωάννινα)					
	54	10	11	3	10	93
10.	Φιλοσοφίας (Πατρών)					
	30	31	13	18	38	153
11.	Φιλολογίας (Καλαμάτα)					
	22	8	2	4	10	49
12.	Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Βόλος)					
	45	16	12	9	8	100
13.	Φιλολογίας (Ιωαννίνων)					
	65	19	14	10	22	156
14.	Φιλοσοφίας (Ιωαννίνων)					
	27	12	15	10	22	104
15.	Ιστορίας, Αρχαιολογίας & Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Καλαμάτα)					
	23	4	2	3	6	42
16.	Ελληνικής Φιλολογίας (ΔΠΘ)					
	40	11	8	14	50	145
17.	Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (Ρέθυμνο)					
	13	14	8	11	17	74
18.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ρέθυμνο)					
	21	14	7	4	24	76
19.	Φιλολογίας (Ρέθυμνο)					

	39	22	10	11	41	143
20.	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Πατρών)					
	24	7	12	13	40	108
21.	Ιστορίας και Εθνολογίας (ΔΠΘ)					
	6	2	4	4	13	33
22.	Ιστορίας (Κέρκυρα)					
	6	0	1	3	4	15

Η πληθώρα πανεπιστημιακών τμημάτων που παρέχουν μεν ίδια επαγγελματικά δικαιώματα αλλά παρουσιάζουν τεράστιες αποκλίσεις μεταξύ τους ως προς τη στόχευση των ΠΣ, οδηγεί στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού κλάδου με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και διαφορετικές δεξιότητες (ίσως και επιδιώξεις). Για παράδειγμα, η επιστημονική εξειδίκευση σε κάποιο γνωστικό αντικείμενο ενδεχομένως να μην αντιστοιχεί επακριβώς σε διδασκόμενο σχολικό μάθημα,²³⁶ με τον διδάσκοντα να προσπαθεί ως εκ τούτου «εκ των ενόντων και εκ περιουσίας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της διδασκαλίας. Είναι ας πούμε οι περιπτώσεις [...] ή του ιστορικού που καλείται να διδάξει αρχαίο κείμενο κ.ο.κ.».²³⁷ Ο Γκότοβος σημειώνει ότι «η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί μετά την κατάτμηση των παλιών Φιλοσοφικών Σχολών σε τρία Τμήματα, δεν είναι και τόσο σαφής», καθώς όλα τα τμήματα καταρτίζουν «"φιλολόγους", όπως φαίνεται από παλιά ότι έχει επικρατήσει να ονομάζονται οι απόφοιτοι των Φιλοσοφικών Σχολών» (σημ. τα εισαγωγικά είναι του αρθρογράφου), και παρότι «υπάρχει μια ενιαία επετηρίδα [...] για τον διορισμό των υποψηφίων στην εκπαίδευση [...] η πράξη το δείχνει καθαρά ότι δεν αποκλείεται εκπαιδευτικοί να διδάσκουν μαθήματα που κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε κάποιο από τα τρία Τμήματα να μην έχουν διδαχθεί καθόλου».²³⁸

Από την άλλη, είναι αλήθεια ότι οι χαμηλές βάσεις εισαγωγής επιτρέπουν την είσοδο σε Σχολές αυξημένης δυσκολίας, όπως είναι η Φιλοσοφική (ή σε χαμηλόβαθμα τμήματα με επαγγελματικά δικαιώματα Φιλοσοφικής) σε μαθητές/μαθήτριες που δεν έχουν τις απαραίτητες βασικές γνώσεις για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των πανεπιστημιακών Π.Σ.²³⁹ Και φυσικά κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί, όσο κι αν ακούγεται αυθαίρετο, ότι οι "κακοί" μαθητές θα γίνουν κατ' επέκταση "κακοί" φοιτητές, «κάτι που [...] θα οδηγήσει σε αναπροσαρμογή του επιπέδου

²³⁶ Χατζηδήμου (2010) 74

²³⁷ Ματθαίου (2011) 18.

²³⁸ Γκότοβος (1991) 3-4.

²³⁹ πβ. Κορδώσης (2008) 103· Μαρκαντωνάτος (2019): «Με την πρόσφατη κατάρρευση των βάσεων εισαγωγής, τα τμήματα ανθρωπιστικών σπουδών, και εντονότερα οι φιλοσοφικές σχολές, [...] αντιμετωπίζουν το δυσάρεστο ενδεχόμενο να κληθούν σύντομα να εκπαιδεύσουν σπουδαστές με στοιχειώδη φιλολογικά εφόδια».

δυσκολίας και σε αναπόφευκτη πτώση του γνωσιολογικού επιπέδου των μελλοντικών εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με ευνόητες συνέπειες για τους μελλοντικούς μαθητές τους».²⁴⁰ Παράλληλα, ο υπερπληθωρισμός χαμηλόβαθμων τμημάτων που προσφέρονται για την εκπαίδευση «φιλολόγων ικανών να διδάξουν την εκπληκτική σωρεία μαθημάτων»,²⁴¹ έχει ως συνέπεια «πλειάδα "υποβαθμισμένων" σχολών [ν]α εκπαιδεύει στρατιά νέων "αποειδικευμένων" που θα στελεχώνουν τις κατώτερες θέσεις της "εκτελεστικής-διανοητικής εργασίας"» (τα εισαγωγικά είναι του αρθρογράφου).²⁴²

2.2.2. Σχολική διδασκαλία και εξειδίκευση

Είναι αλήθεια ότι η σύγχρονη αντίληψη της επιστημολογίας αμφισβητεί την παραδοσιακή έννοια των αυστηρά καθορισμένων πεδίων γνώσης στις επιστήμες.²⁴³ Η φιλοσοφία της επιστήμης έχει απομακρυνθεί πια από την ιδέα των άκαμπτων επιστημονικών ορίων και αναγνωρίζει τη διασύνδεση και την αλληλεξάρτηση των διαφόρων πεδίων μελέτης. Η διάκριση μεταξύ των διαφόρων επιστημών έχει γίνει πιο ρευστή και δίνεται έμφαση στις διεπιστημονικές προσεγγίσεις της έρευνας και της διερεύνησης. Έτσι, συχνά οι απαιτήσεις της σχολικής πράξης και της εκπαιδευτικής πραγματικότητας υπαγορεύουν και μια περαιτέρω διαφοροποίηση της κατάρτισης του εκπαιδευτικού σε συγκεκριμένη επιστήμη, καθώς συχνά απαιτείται να διδάξει μαθήματα συγγενών ειδικοτήτων. Μπορεί στη λογική αυτή να δικαιολογηθεί η ένταξη τόσο πολλών και διαφορετικών πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02, χωρίς καμία διάκριση ή έστω προτεραιότητα στην κατανομή των σχολικών μαθημάτων; Ο Ματθαίου σχολιάζει: «Οι καθηγητές των ανθρωπιστικών επιστημών πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν με επιστημονική επάρκεια τις απαιτήσεις των επί μέρους φιλολογικών μαθημάτων. Το ποιο θα είναι το ισοζύγιο των σπουδών στους επιμέρους επιστημονικούς κλάδους (πρέπει να) αποτελεί αντικείμενο συνεργατικής διερεύνησης από την πλευρά των ειδικών και συνάμα ένα δεύτερο πεδίο συναίρεσης των δύο βασικών συστατικών στοιχείων της επαγγελματικής γνώσης των εκπαιδευτικών».²⁴⁴

Παρότι δύσκολα μπορεί κανείς να αμφισβητήσει την παραπάνω διαπίστωση, μάλλον πρέπει να τη διαβάσουμε ως προτροπή για διδακτική ευελιξία και πληρότητα, και όχι ως αδιαφορία για την επιστημονική εξειδίκευση. Στις σκανδιναβικές χώρες τα προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών έχουν υποστεί τα τελευταία χρόνια μεταρρυθμίσεις τόσο στη δομή όσο και στο περιε-

²⁴⁰ Δημοπούλου (2021β) 725.

²⁴¹ Τσινόρεμα (1991) 283.

²⁴² Νούτσος (1991) 269.

²⁴³ πβ. Marins et al. (2019), Boon & Van Baalen (2019).

²⁴⁴ Ματθαίου (2011) 25.

χόμενο, οι οποίες οδήγησαν σε μεγαλύτερη έμφαση στην εξειδίκευση των γνωστικών αντικειμένων, στην πρακτική άσκηση και στη διαφοροποίηση με βάση το επίπεδο του σχολείου.²⁴⁵ Στη Φιλανδία μάλιστα, ένα από τα κορυφαία εκπαιδευτικά συστήματα του κόσμου, οι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας έχουν πλήρη εξειδίκευση στο μάθημα που διδάσκουν (major studies) και οφείλουν επιπλέον να έχουν και συναφές μεταπτυχιακό. Παράλληλα, μπορούν να σπουδάσουν και μια (ή δύο) δευτερεύουσα ειδικότητα (minor studies) πάνω σε αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο που συμπληρώνουν και υποστηρίζουν τη βασική τους ειδικότητα.²⁴⁶ Σε ορισμένες χώρες (πχ. Ολλανδία, Γερμανία), οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν διαφορετική κατάρτιση για να διδάξουν στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (δηλ. τα ελληνικά Γυμνάσια) και διαφορετική για την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (δηλαδή τα ελληνικά Λύκεια).²⁴⁷

Κατά βάση, στις δυτικές χώρες οι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προετοιμάζονται να διδάσκουν μόνο ένα μάθημα (πχ. στην Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο), ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις (πχ. Αυστρία, Νορβηγία, Ιταλία, Τσεχία) εκπαιδεύονται στο πανεπιστήμιο για να διδάσκουν παράλληλα το πολύ δύο σχολικά μαθήματα (οπωσδήποτε όμως από την ίδια θεματική περιοχή).²⁴⁸ Έτσι, στη Γαλλία ο κλασικός φιλόλογος (professeur de lettres classiques) διδάσκει κυρίως λατινικά και ελληνικά, μπορεί ωστόσο να αναλάβει και τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τις άλλες χώρες που η γλώσσα τους προέρχεται απευθείας από τα λατινικά (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) και προφανώς η σύνδεση μεταξύ της διδασκαλίας των λατινικών και της μητρικής γλώσσας της χώρας είναι στενή. Αντίθετα, σε χώρες των οποίων η μητρική γλώσσα προέρχεται από γερμανικό γλωσσικό υπόστρωμα (Γερμανία, Ολλανδία, Μεγάλη Βρετανία, Σκανδιναβικές χώρες), ο κλασικός φιλόλογος θα ασχοληθεί με όλες τις πτυχές του αρχαίου κόσμου (γλώσσα, τέχνη, αρχαιολογία, ιστορία, θρησκεία, φιλοσοφία) αλλά όχι με τη σύγχρονη γλώσσα.²⁴⁹ Σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης, ειδικά μετά τη διαδικασία της Μπολόνιας (Bologna-Process, 1999),²⁵⁰ η ιστορία αντιμετωπίζεται ως ένα αυτόνομο ακαδημαϊκό επάγγελμα, και το μάθημα στο σχολείο επιδιώκεται να

²⁴⁵ πβ. Olufsen et al (2021) 1-3.

²⁴⁶ Pollari (2018) 4, 9. Η δευτερεύουσα ειδικότητα (minor studies) είναι μια πρόσθετη εξειδίκευση που συμπληρώνει την κύρια ειδικότητα (major studies). Για να φανεί η διαφορά, τα minor studies απαιτούν περίπου 8-10 μαθήματα που αντιστοιχούν σε 25-60 ETCS, ενώ τα major studies αντιστοιχούν σε 180 ETCS.

²⁴⁷ Δημοπούλου (2021) 151.

²⁴⁸ πβ. Haukas et al. (2022) 475, OECD (2022) 10, MIUR-INDIRE (2014) 33, [The Education System in the Czech Republic \(2012\) 19](#), Cao et al. (2023) 176-7· πβ. και Πανεπιστήμιο της Κύπρου που αντιστοιχίζει το πτυχίο κάθε τμήματος όχι μόνο με τμήμα των Φιλοσοφικών του ελλαδικού χώρου αλλά και με συγκεκριμένη ειδίκευση, βλ. [1.1.5](#).

²⁴⁹ πβ. Bulwer (2005) 4-5.

²⁵⁰ Η διαδικασία της Μπολόνιας εντάσσεται στη διεθνή συνεργασία European Higher Education Area (EHEA) και επιδιώκει να φέρει μεγαλύτερη συνοχή στα ευρωπαϊκά συστήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, πβ. Eurydice (2018).

διδάσκεται από εξειδικευμένους καθηγητές που κατά βάση διδάσκουν αποκλειστικά Ιστορία ή επιπλέον και ένα συναφές μάθημα (Πολιτική Αγωγή, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Κοινωνικές Επιστήμες).²⁵¹ Στην Κύπρο η ανάθεση των σχολικών μαθημάτων γίνεται σύμφωνα με τη δομή της Ελληνικής Φιλοσοφικής Σχολής, δηλαδή οι απόφοιτοι κλασικής φιλολογίας διδάσκουν αρχαία και λατινικά, οι απόφοιτοι νεοελληνικής φιλολογίας διδάσκουν γλώσσα και λογοτεχνία και οι απόφοιτοι των τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας διδάσκουν ιστορία (βλ. [1.1.5.](#)).

Αντίθετα, στην Ελλάδα προξενεί εντύπωση ότι μαθήματα όπως τα λατινικά και η ιστορία, η νεοελληνική γλώσσα και η φιλοσοφία θεωρούνται συναφή, και ανατίθενται αδιάκριτα στην ίδια ειδικότητα. Ενδεχομένως αυτό να υπακούει στην αρχική πρόθεση κατά την κατάτμηση των Φιλοσοφικών Σχολών για τη δημιουργία ενός νέου τύπου φιλόλογου που και θα είναι επαρκής στη διδασκαλία του γνωστικού του αντικειμένου και θα έχει όμως και πολύπλευρη εγκυκλοπαιδική μόρφωση.²⁵² Οι προθέσεις όμως πάντα δεν αρκούν, καθώς η απόσταση από τη θεωρία στην πράξη είναι τεράστια. Ο Νούτσος, λίγα μόλις χρόνια μετά την τριχοτόμηση, γράφει χαριτολογώντας: «Στη Μέση Εκπαίδευση [...] για την ώρα εξακολουθεί να βασιλεύει αυτοσχεδιάζοντας ο "παμφιλόλογος", δηλαδή ο εκπαιδευτικός στον οποίο ανατίθεται η διδασκαλία των Αρχαίων και Νέων Ελληνικών, των Λατινικών, της Ιστορίας, της Φιλοσοφίας, της Ψυχολογίας, της Λογικής, των Στοιχείων Δημοκρατικού Πολιτεύματος, της Κοινωνιολογίας και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, για να μείνουμε τουλάχιστον σ' αυτά».²⁵³ Πολλές φορές μάλιστα, «ανάλογα με το σχολείο, το δυναμικό σε εκπαιδευτικούς κλπ ένας – συνήθως ο νεαρότερος – φιλόλογος αναλαμβάνει 5, 6 ακόμη και 8 διαφορετικά αντικείμενα».²⁵⁴ Έτσι, με δεδομένο ότι όλα τα πτυχία οδηγούν στο επάγγελμα του φιλόλογου και κάθε φιλόλογος διδάσκει τα πάντα «το τι πραγματικά έμαθε ο φοιτητής στην ειδίκευσή του δεν έχει καμιά απολύτως σημασία όσον αφορά την αξία του πτυχίου του στην αγορά εργασίας».²⁵⁵

Εκ των πραγμάτων τα αντικείμενα της κλασικής φιλολογίας (αρχαία ελληνικά και λατινικά) είναι συνδεδεμένα με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού φιλόλογου καθώς «αποτελέσαν μορφωτικό αγαθό όλων των αναλυτικών προγραμμάτων [...] των σχολείων του ελληνικού κράτους».²⁵⁶ Και μπορεί όλα τα τμήματα ΠΕ02, άσχετα από την επωνυμία τους, να εντάσσουν στον βασικό κορμό των μαθημάτων τα αρχαία και πολύ λιγότερο τα λατινικά (πβ. [2.1.5.](#)), αλλά αυτό προφανώς δεν αρκεί. Πρόσφατη εμπειρική έρευνα σε 100 εκπαιδευτικούς έδειξε ότι από το σύνολο

²⁵¹ Σακκά & Αργυρού (2005) 144· πβ. Ecker (2018) 1565-1610.

²⁵² Γκότοβος (1985) 31.

²⁵³ Νούτσος (1991) 268.

²⁵⁴ Μουντάνου (2015) 211.

²⁵⁵ Τσινόρεμα (1991) 282.

²⁵⁶ Βαρμάζης (2007) 30· πβ. Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 131.

των καθηγητών που δίδασκαν το μάθημα των Λατινικών, μόλις το 30% είναι απόφοιτοι του τμήματος Φιλολογίας με κλασική ειδίκευση, ενώ το 50% των καθηγητών έχει αποφοιτήσει από τμήματα, όπου τα προσφερόμενα μαθήματα λατινικών είναι ελάχιστα ή και ανύπαρκτα.²⁵⁷ Ο Φυντίκογλου αναφέρει ότι βασικός παράγοντας που ζημιώνει τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων, ιδίως των αρχαίων ελληνικών και πολύ περισσότερο των λατινικών, είναι «η ελλιπής κατάρτιση των διδασκόντων και διδασκουσών, που ενίοτε μπορεί να μην έχουν σπουδάσει καν τα μαθήματα που διδάσκουν».²⁵⁸

Επιπλέον, στο πλαίσιο μιας παγιωμένης αντίληψης ότι η ελληνική γλώσσα και ο πολιτισμός είναι ενιαία και αδιαίρετα, παραβλέπονται τα διακριτά κοινωνικά, πολιτισμικά, ιστορικά χαρακτηριστικά κάθε περιόδου. Για παράδειγμα, τα πανεπιστημιακά τμήματα ορθά κάνουν διάκριση σε τομείς (αρχαία, μεσαιωνική-βυζαντινή και νέα ελληνική γλώσσα και γραμματεία) αλλά στα ΑΠΣ για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν υπάρχει κανένας διαχωρισμός ως προς τη ειδικότητα για την επιλογή του κάθε γλωσσικού μαθήματος,²⁵⁹ και θεωρείται αυτονόητο ότι ένας εκπαιδευτικός ΠΕ02 μπορεί με την ίδια ευκολία, επιτυχία και εμβάθυνση να διδάξει οποιοδήποτε κείμενο από τον Όμηρο έως τον Σαχτούρη. Παραβλέπεται δηλαδή ότι κάποιοι φιλόλογοι ενδέχεται να μην έχουν την ευχέρεια ούτε την άνεση να χειριστούν το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, όχι μόνο διδακτικά αλλά και επιστημονικά, αφού στις Φιλοσοφικές Σχολές (και ιδιαίτερα σε κάποιες ειδικεύσεις) δε διδάσκεται η σύγχρονη λογοτεχνία ούτε βέβαια ερμηνευτική προσέγγιση.²⁶⁰ Αυτό προφανώς ισχύει πολύ περισσότερο για εκπαιδευτικούς που δεν προέρχονται από τμήματα της Φιλοσοφικής, και επακόλουθα η επαφή με το αντικείμενο είναι ακόμη πιο περιορισμένη. Μάλιστα, η αδιαφορία ή άγνοια της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής σε επίπεδο αναθέσεων των φιλολογικών μαθημάτων είναι τέτοια που σε μια απόπειρα διαχείρισης του εκπαιδευτικού δυναμικού, και στη λογική ότι το μάθημα της Λογοτεχνίας είναι «ευκολότερο»,²⁶¹ είχε κάποτε εκφράσει την πρόθεσή της να προχωρήσει σε ανάθεσή του και σε ξενόγλωσσους καθηγητές με στόχο τη συμπλήρωση του ωραρίου.²⁶²

Αντίστροφη λογική βρίσκουμε στο μάθημα της Φιλοσοφίας. Εκτός από τα τμήματα Φιλοσοφίας που παρέχουν διαχρονική θεώρηση του αντικειμένου από την αρχαιότητα έως σήμερα, τα υπόλοιπα τμήματα συνήθως προσφέρουν μαθήματα (τα οποία μάλιστα δεν είναι καν υποχρε-

²⁵⁷ βλ. Ζιώγα (2015) 151-2.

²⁵⁸ Φυντίκογλου (2014) 34.

²⁵⁹ πβ. Μουντάνου (2015) 212.

²⁶⁰ πβ. Μπαλάσκας (2015) 107.

²⁶¹ Μουντάνου (2015) 211.

²⁶² Αγγελιδάκη (2016) 9.

ωτικά) που εστιάζουν αποκλειστικά στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία (πβ. [2.1.5.](#)). Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η διδασκαλία της φιλοσοφίας είναι «άκρως υποβαθμισμένη, στην κοιτίδα της δημιουργίας της, και δεν έχει την κατάλληλη θέση στο Πρόγραμμα Σπουδών, σε σύγκριση μάλιστα και με το ΠΣ πολλών ευρωπαϊκών χωρών».²⁶³ Έτσι, παρότι «στη σταδιακά αυξανόμενη στροφή της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε αντικείμενα τεχνολογικά, [η φιλοσοφία] προβάλλει ως το κατεξοχήν μάθημα που δύναται να ανασυνδέσει την εκπαίδευση με την ανθρωπιστική της αποστολή»,²⁶⁴ το μάθημα έχει περιθωριακό χαρακτήρα (μόνο ένα δίωρο στη Β Λυκείου). Κατά βάση αντιμετωπίζεται ως συμπλήρωμα ωραρίου εκπαιδευτικών που συνήθως γνωρίζουν να διαπραγματεύονται τη φιλοσοφική πλευρά του διδακτικού εγχειρήματος (δηλαδή "τι είναι η φιλοσοφία") αλλά ουσιαστικά δε γνωρίζουν πώς διδάσκεται η φιλοσοφία.²⁶⁵ Το 2008 (Υ.Α. 118842/Γ2//17-09-2008) η διδασκαλία της φιλοσοφίας (τότε ήταν ακόμη μάθημα κατεύθυνσης) ανατίθεται και στον κλάδο ΠΕ33 (Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας, μετέπειτα Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών) ως Α ανάθεση, αλλά και στον κλάδο ΠΕ01 (Θεολόγων) ως Β. Με το ΦΕΚ Β 2737/4-7-2020 η φιλοσοφία (ως μάθημα γενικής παιδείας πλέον) ανατίθεται και στον πολυπληθή κλάδο ΠΕ78 (Κοινωνικών Επιστημών).

Πίνακας 2.2.3. Πλήθος πτυχίων όλων των ειδικοτήτων με ανάθεση σε φιλολογικό μάθημα

	ΠΕ02	ΠΕ78	ΠΕ05-07, 34	ΠΕ33	ΠΕ01	Σύνολο
Αρχαία Ελληνικά	25					25
Νέα Ελληνικά	25					25
Ιστορία	25	26	9	1	6	67
Λατινικά	25					25
Φιλοσοφία	25	26		1	6	58

Το μάθημα της ιστορίας πάλι είναι αυτό που υφίσταται τη μεγαλύτερη κακομεταχείριση. Παρά την εκπεφρασμένη ανάγκη για επιστημονική εξειδίκευση και επαγγελματική-παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών που καλούνται να διδάξουν Ιστορία,²⁶⁶ σήμερα συνήθως την διδάσκουν «κάθε φορά εκείνοι οι εκπαιδευτικοί που χρειάζονται τις ώρες για να συμπληρώσουν

²⁶³ Στέφος (2012α) 14· πβ. Κυρίτσης (2008) 65-88.

²⁶⁴ Κυρίτσης (2008) 58.

²⁶⁵ πβ. Αντωνοπούλου-Τρεχλή (2018) 109-111.

²⁶⁶ πβ. Σακκά (2006) 42-6.

τον χρόνο εργασίας στο σχολείο που απαιτεί ο νόμος».²⁶⁷ Ο Μαυροσκούφης σημειώνει: «Αν [...] συνυπολογιστούν η προχειρότητα, η αποσπασματικότητα και η ασάφεια της εκπαιδευτικής πολιτικής, η εκπαίδευση και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά αυτών που διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας στο σχολείο, τότε δεν είναι άξιο απορίας που η σχολική Ιστορία βρίσκεται κάτω από το "βαθμό μηδέν"».²⁶⁸ Ενδεικτικό είναι ότι σήμερα δικαίωμα στη διδασκαλία του μαθήματος ως Α ανάθεση έχουν δεκατρία (13) διαφορετικά πτυχία του κλάδου ΠΕ02, και ένα (1) του Τμήματος Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης (ΠΕ33), ως Β ανάθεση δεκαεννέα (19) διαφορετικά πτυχία τμημάτων Κοινωνικών Επιστημών και τέσσερα (4) διαφορετικά πτυχία ξενόγλωσσων τμημάτων, ενώ ως Γ ανάθεση το έχουν και τέσσερα (4) διαφορετικά πτυχία του κλάδου ΠΕ01. Σύνολο, σαράντα ένα (41), και αυτά χωρίς να υπολογίζεται η διαφορετική έδρα, και μόνο για τμήματα της ημεδαπής, δε λαμβάνονται δηλαδή υπόψη τα τμήματα από το Πανεπιστήμιο της Κύπρου αλλά και από τμήματα της αλλοδαπής. Μαζί με αυτά, τότε το σύνολο πτυχίων με δικαίωμα στη διδασκαλία της ιστορίας εγείρει σοβαρά ερωτήματα που έχουν να κάνουν με το κατά πόσο το μάθημα αντιμετωπίζεται με επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια ([2.2.3.](#)).

²⁶⁷ Αβδελά (2010) 43.

²⁶⁸ Μαυροσκούφης (2020) 25.

2.3. Συμπεράσματα

Από την Εισαγωγή ήδη της παρούσας εργασίας είχε τονιστεί ότι η εξέταση του ζητήματος της ανάθεσης και κατανομής των σχολικών μαθημάτων στον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02 θα γίνει με ποσοτικά και τυπολογικά κριτήρια. Αυτό σημαίνει ότι δε θα γίνει αναφορά, χωρίς να συνεπάγεται ότι παραβλέπεται, στη δυνατότητα των εκπαιδευτικών με προσωπικό ζήλο και μόχθο να ανταποκριθούν επαρκέστατα σε οποιοδήποτε φιλολογικό μάθημα άσχετα από το τμήμα που αποφοίτησαν. Άλλωστε, κανείς δε θα υποστηρίξει ότι η ποσότητα των διδαχθέντων μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο εγγυάται και την ποιότητα της σχολικής διδασκαλίας, κανείς δε θα υποστηρίξει ότι ένα πτυχίο αρκεί για να είναι ένας/μία εκπαιδευτικός καλός/καλή, κανείς δε θα υποστηρίξει ότι απαιτείται βαθιά επιστημονική εξειδίκευση για να ανταποκριθεί ένας/μία εκπαιδευτικός στις ανάγκες της σχολικής ύλης. Δε γίνεται όμως να παραγνωρίζεται και η σημασία τους. Γιατί στην Ελλάδα φαίνεται ότι έχουμε φτάσει στο άλλο άκρο. Για παράδειγμα, αρκεί ένα φιλοσοφικό ή ιστορικό τμήμα να εντάξει στο ΠΣ μια υποχρεωτική επιλογή σε μάθημα λατινικών από το τμήμα Φιλολογίας, και αυτομάτως οι απόφοιτοί του θεωρούνται ικανοί να διδάξουν λατινικά στο σχολείο. Είναι επομένως φανερό ότι η εξειδίκευση απαιτείται να λαμβάνεται υπόψη κατά την κατανομή των σχολικών μαθημάτων. Άλλωστε, οι αρχικές σπουδές του κάθε εκπαιδευτικού δεν εξασφαλίζουν μόνο τη γνωστική επάρκεια αλλά και τη διδακτική και την παιδαγωγική κατάρτιση στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Γιατί είναι προφανές ότι σε ένα πχ. ιστορικό τμήμα τα μαθήματα διδακτικής και η πρακτική άσκηση θα αφορούν το μάθημα της ιστορίας, σε ένα φιλολογικό τμήμα το μάθημα των αρχαίων για την κλασική ειδίκευση, το μάθημα της λογοτεχνίας ή της γλώσσας για τη νεοελληνική κ.ο.κ. Με άλλα λόγια, είναι πρακτικά αδύνατο οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί του κλάδου ΠΕ02 να εξασκηθούν όχι μόνο ισόποσα αλλά ούτε καν στοιχειωδώς και στα επτά (7) διδακτικά αντικείμενα που θα κληθούν να διδάξουν στο σχολείο. Φαίνεται λοιπόν ότι η πρακτική πολλών τμημάτων να εντάσσουν στα ΠΣ κάποια βασικά μαθήματα κορμού ώστε οι απόφοιτοι να έχουν το τυπικό έρεισμα να ενταχθούν στον κλάδο ΠΕ02 είναι εσφαλμένη, διότι δεν αρκεί να προετοιμάσει πολύπλευρα τον μελλοντικό εκπαιδευτικό και κατά βάση υπακούει «στην αντίληψη ότι η γνώση ενός αντικειμένου είναι επαρκής συνθήκη για τη διδασκαλία του».²⁶⁹

Πέρα από τα παραπάνω, είναι αλήθεια ότι η Ελλάδα εμφανίζει το παράδοξο να έχει συνολικά 75 ειδικότητες εκπαιδευτικών γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης (χωρίς να προσμετρώνται οι ενοποιημένοι κλάδοι, πχ. ΠΕ02, ΠΕ04, ΠΕ78 κ.ο.κ), οι οποίες διεκδικούν περισσότερες

²⁶⁹ Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 131.

ώρες διδασκαλίας των μαθημάτων τους για να εδραιώσουν τη θέση τους στην εκπαίδευση.²⁷⁰ «Ο επιστημονικός πατριωτισμός», σημειώνει ο Ματθαίου, «δε γνωρίζει συχνά όρια», καθώς όσον αφορά «τα ωρολόγια προγράμματα, οι ειδικότητες καλούνται να προασπιστούν το "πάτριο έδαφος" και, ει δυνατόν, να το επεκτείνουν σε βάρος γειτονικής επικράτειας».²⁷¹ Για τον κλάδο ΠΕ02 μάλιστα το διακύβευμα είναι διπλό: από τη μια να διατηρήσει ως φιλολογικά όλα τα μαθήματα που "εποφθαλμιούν" άλλες ειδικότητες, από την άλλη να βρει την εσωτερική του ισορροπία ρυθμίζοντας τις όποιες "αποσχιστικές" τάσεις που ζητούν, κατά την κατανομή των σχολικών μαθημάτων, να λαμβάνεται υπόψη και το τμήμα προέλευσης. Και είναι αναμενόμενο μπροστά στον φόβο να συμβεί το πρώτο (που θα πλήξει αδιάκριτα όλον τον κλάδο), το δεύτερο να περνά σε δεύτερη μοίρα. Ήδη η μάχη για την Ιστορία φαίνεται ότι έχει χαθεί, καθώς το μάθημα έχει περάσει ως Α' ανάθεση και σε άλλες ειδικότητες. Υπήρξαν βέβαια αντιδράσεις,²⁷² τα περιθώρια δυναμικότερης αντίδρασης του κλάδου όμως είναι περιορισμένα, καθώς αυτό ακριβώς που καταγγέλλει είναι που ανέχεται στο εσωτερικό του. Σχολιάζει χαρακτηριστικά ο ιστορικός θεολόγος Χάρης Ανδρέοπουλος: «Η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων («Π.Ε.Φ.» και λοιπών μη φιλολογικών ειδικοτήτων), ενώ πάντα αποσιωπούσε το γεγονός ότι μαθήματα και δη πανελλαδικώς εξεταζόμενα (Ιστορία, Αρχαία, Νέα, Λατινικά) διδάσκονται (και μάλιστα με Α' ανάθεση!) από μέλη της που τυγχάνουν απόφοιτοι μη ιστορικών και μη φιλολογικών τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής, από καιρού εις καιρόν διεμαρτύρετο για τη διδασκαλία – και με αυτή τη Β' ανάθεση - του ιστορικού μαθήματος από Θεολόγους» (σημ. όλα τα σημεία στίξης του παραθέματος είναι του αρθρογράφου).²⁷³

Μέσα σ' αυτό το ρευστό και ανταγωνιστικό πλαίσιο, η κεντρική πολιτική συχνά δείχνει να παραμερίζει τα όποια ζητήματα επιστημονικότητας και παιδαγωγικής προκύπτουν, και αναθέτει τα μαθήματα με στόχο περισσότερο την «εξυπηρέτηση του πλεονάζοντος προσωπικού», ενώ και οι εκπαιδευτικοί «καλούνται, ενίοτε εκόντες – άκοντες, να συμπληρώσουν το ωράριό τους με άλλα μαθήματα, άσχετα προς τις σπουδές τους, για να αποφύγουν τη μετακίνησή τους σε διαφορετικά σχολεία ή να διακινδυνεύσουν την απώλεια της οργανικής του θέσης».²⁷⁴ Παράλληλα, δε δείχνει καμία διάθεση να αποσυμφορήσει την κατάσταση, δηλαδή να περιορίσει την παραγωγή νέων φιλολόγων είτε με ρύθμιση του αριθμού των εισακτέων είτε με περιορισμό ή ενοποίηση των φιλολογικών τμημάτων. Κι αν το πρώτο χωράει μεγάλη συζήτηση, το δεύτερο

²⁷⁰ Λακασάς, Α., *Οι πόλεμοι ανάμεσα σε 75 ειδικότητες εκπαιδευτικών*, εφ. Καθημερινή, 28-2-2023.

²⁷¹ Ματθαίου (2011) 16-7.

²⁷² Μεταξύ άλλων, βλ. Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων (Τρίτη 23 Ιουλίου 2013): Κατατέθηκε αναφορά με την οποία η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Τρικάλων και ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Κοζάνης αιτούνται να μη δίδεται ως αντικείμενο πρώτης ανάθεσης το μάθημα της ιστορίας σε καθηγητές άλλων ειδικοτήτων.

²⁷³ Ανδρέοπουλος, Χ., *Το αυτονόητο ως ζητούμενο στις αναθέσεις μαθημάτων*, εφ. Ελευθερία, 11-7-2013.

²⁷⁴ Στέφος (2012β) 9.

είναι κάτι που έχει υποστηριχτεί από την επόμενη κιάλας της διάσπασης των Φιλοσοφικών Σχολών. Ο Γκότοβος γράφει: «Η κατάτμηση των Σχολών σε τρία Τμήματα έγινε με κριτήριο το γνωστικό αντικείμενο (γνωστικά αντικείμενα) αλλά είναι σαφές ότι κάθε Τμήμα φιλοξενεί περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα», και συμπληρώνει: «Υπάρχει δηλαδή ένα ακόμη άλυτο πρόβλημα ειδικής επιστημονικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που διδάσκουν τα γλωσσικά και τα ανθρωπογνωστικά μαθήματα». ²⁷⁵ Η Τσινόρεμα σημειώνει: «Η υπάρχουσα κατάτμηση δημιουργεί συγκέντρωση πολλών και μη συναφών μεταξύ τους επιστημονικών κλάδων υπό την ομπρέλα του Τμήματος, με επιστημολογικές και εκπαιδευτικές συνέπειες», ²⁷⁶ ενώ ο Νούτσος απαριθμεί δεκάδες αβελτηρίες που προέκυψαν από την τριχοτόμηση και τις χαρακτηρίζει «θρύψαλα των κομματιών της Σχολής». ²⁷⁷ Ο Μαυροσκούφης εντάσσει την τριχοτόμηση των παλιών Φιλοσοφικών στις αιτίες για την κρίση που αντιμετωπίζουν οι ανθρωπιστικές σπουδές, και τη συνδέει με τον επακόλουθο τριπλασιασμό των πτυχιούχων. ²⁷⁸

Η πολυδιαφημισμένη πάλι εκπαιδευτική αποκέντρωση «με τη δημιουργία όχι περιφερειακών, αλλά κυριολεκτικά ακριτικών πανεπιστημίων έχει αποτύχει», τονίζει ο Καλπαξής, «είτε επειδή αυτά ιδρύθηκαν ως αντίγραφα των κεντρικών, χωρίς δυνατότητες ανάπτυξης δικής τους προσωπικότητας [...] είτε επειδή αυτά, προκειμένου να ικανοποιηθούν τοπικιστικά ενδιαφέροντα και κομματικά συμφέροντα, μοιράστηκαν κατά σχολές σε διάφορες πόλεις, με αρνητικές συνέπειες για τη διοίκησή τους, [...] είτε λόγω της, και για τις παραπάνω αιτίες, απροθυμίας ικανού αριθμού έγκυρων επιστημόνων να διδάξουν εκεί [...] είτε λόγω ενός συστήματος εισαγωγής που κατά κανόνα στέλνει σ' αυτά τα πανεπιστήμια τους ασθενέστερους σε επιδόσεις υποψήφιους φοιτητές». ²⁷⁹ Άλλωστε, πολλά από τα νέα τμήματα έγιναν χωρίς μελέτη και προγραμματισμό, υπακούοντας μόνον σε πολιτικές σκοπιμότητες και πιέσεις και όχι σε πραγματικές ανάγκες. ²⁸⁰ Ενδεικτικό μάλιστα είναι ότι «από τη δεκαετία του '70 [...] τα πανεπιστήμια δεν ονομάζονται πια με το όνομα της πόλης που εγκαθίστανται αλλά μ' αυτό της περιφέρειας (Κρήτης, Αιγαίου, Ιονίου και Θεσσαλίας). Το γεγονός αυτό υπήρξε απόρροια, και στη συνέχεια τροφοδότης, των τοπικιστικών πιέσεων για διεκδίκηση τμημάτων του πανεπιστημίου από όλες σχεδόν τις πόλεις, σε κάθε μια από αυτές τις περιφέρειες». ²⁸¹ Προφανώς και η δημιουργία νέων τμημάτων προσφέρει εξειδίκευση και περισσότερες ακαδημαϊκές επιλογές, αυτό όμως φαίνεται ότι

²⁷⁵ Γκότοβος (1991) 3-4.

²⁷⁶ Τσινόρεμα (1991) 283.

²⁷⁷ Νούτσος (1991) 269.

²⁷⁸ Μαυροσκούφης (2018) 6-7.

²⁷⁹ Καλπαξής (1991) 275.

²⁸⁰ πβ. Μπουζάκης (1989) 14, Αβδελά (2010) 41-2, Αθανασάκη (2010) 123.

²⁸¹ Λαμπριανίδης (1993) 111-37.

έγινε χωρίς συγκροτημένο σχέδιο και πολιτική αλλά είχε κυρίως ως σκοπό «τον τριπλασιασμό του αριθμού των φοιτητών και για να "βολευτούν" όλοι οι νέοι επιστήμονες».²⁸²

Θα μπορούσε κάποιος στα παραπάνω να αντιτάξει ότι τα νέα τμήματα προσφέρουν μια φρέσκια διεπιστημονική ματιά και παρέχουν προοπτικές για συνδυαστικές επαγγελματικές επιλογές. Ίσως να είναι αλήθεια, αν και η Αβδελά σχολιάζει: «Όσο πιο νέο και περιφερειακό το πανεπιστήμιο τόσο πιο καινοφανείς και "ασυνήθιστοι" οι συνδυασμοί των γνωστικών αντικειμένων και των ακαδημαϊκών δομών του»,²⁸³ ενώ ο Λαμπρινιάδης σημειώνει: «Τα περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα ιδρύθηκαν κυρίως για λόγους πολιτικών σκοπιμοτήτων, ενώ άλλοι λόγοι όπως δημιουργία καινοτομιών στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, εθνικοί λόγοι κλπ έπαιξαν τελείως δευτερεύοντα ρόλο».²⁸⁴ Ωστόσο, πέρα από αυτά, θα είχε ενδιαφέρον να ερευνηθεί κατά πόσο οι απόφοιτοι αυτών των τμημάτων έλκονται ή αξιοποιούν τις προοπτικές που παρέχει το πτυχίο, εκτός από τον διορισμό στην εκπαίδευση, ή αν αυτός παραμένει ο βασικός λόγος που επιδίωξαν την εισαγωγή τους στο συγκεκριμένο τμήμα. Διότι, αν είναι έτσι τότε μάλλον και η διεπιστημονικότητα μένει στα χαρτιά αλλά και επιβαρύνεται περισσότερο ο ήδη κορεσμένος κλάδος ΠΕ02 με πτυχία που ενδεχομένως έχουν περιορισμένη επαφή και επάρκεια στα γνωστικά αντικείμενα του κλάδου.

Με τη συζήτηση που προηγήθηκε στις προηγούμενες ενότητες έχει καταστεί φανερό ότι τα 22 πτυχία του κλάδου ΠΕ02 προέρχονται από τμήματα με διαφορετική (λιγότερο ή περισσότερο) φυσιογνωμία, διαφορετική αποστολή και στόχευση, και επομένως διαφορετικά ΠΣ, διαφορετικά επίπεδα επιστημονικής εμβάθυνσης, διαφορετική διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια. Είδαμε επίσης ότι όλα τα πτυχία αυτά συγκαταλέγονται στον ίδιο εκπαιδευτικό κλάδο με τα ίδια ακριβώς επαγγελματικά δικαιώματα στον χώρο της Εκπαίδευσης, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε διεθνές επίπεδο. Κι αυτό γιατί στην Ελλάδα δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση ως μέσο προετοιμασίας των μαθητών/μαθητριών για την είσοδο στο Πανεπιστήμιο (με τη ψευδαίσθηση ότι αυτό συνεπάγεται απαραίτητα εξασφαλισμένη θέση στην αγορά εργασίας), ενώ ο σεβασμός και η υπηρετήση της επιστήμης από την πλευρά των εκπαιδευτικών, και η ανάγκη για καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και για ικανοποίηση της πνευματικής περιέργειας από την πλευρά των μαθητών/μαθητριών περνούν σε δεύτερη μοίρα.²⁸⁵ Υπό την έννοια αυτή, βασικό μέλημα της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας είναι από τη μία η σταθερή προσφορά πολλών

²⁸² πβ. Βαρμάζης (2001) 464.

²⁸³ Αβδελά (2010) 41· πβ. Ο.Σ.Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2022) 4, όπου δηλώνεται ότι στο Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος "εντάσσονται και μαθήματα τα οποία δεν είναι αυτονόητο ότι θα προσφέρονταν σε παλαιότερα αντίστοιχα Τμήματα στον ελληνικό πανεπιστημιακό χώρο". Βαρμάζης (2001) 464.

²⁸⁴ Λαμπρινιάδης (1993) 111.

²⁸⁵ πβ. Καλπαξής (1991) 272-3, Μαυροσκούφης (2018) 3-4, Δημοπούλου (2021β) 722-3.

και εύκολων επιλογών για είσοδο στο Πανεπιστήμιο, και από την άλλη η επαγγελματική "τακτοποίηση" των πτυχιούχων που αφειδώς παράγονται κάθε χρόνο. Ο Χρήστος Αντωνίου σημειώνει ότι είναι ανάγκη «να σταματήσει η εκπαιδευτική πολιτική να κινείται με βάση τις πιέσεις των τοπικών παραγόντων για ίδρυση όλο και περισσότερων πανεπιστημιακών τμημάτων και να δοθεί άμεση προτεραιότητα στη στελέχωση και στις ανάγκες των ήδη λειτουργούντων πολλών περιφερειακών Τμημάτων».²⁸⁶

Αποτέλεσμα των εσφαλμένων αυτών πολιτικών είναι 9 από τα 22 φιλολογικά τμήματα στις πρόσφατες (2022) Πανελλαδικές Εξετάσεις (πίν. [2.2.1.](#)) να παρουσιάζουν βαθμολογικό όριο εισαγωγής κάτω από τη βάση (χαμηλότερη αυτή του τμήματος Ιστορίας στην Κέρκυρα: 8420 μόρια) και άλλα 5 να στριμώχνονται λίγο πάνω από το 10, ενώ η υψηλότερη βάση είναι μόλις στα 13625 (Ιστορίας-Αρχαιολογίας ΑΠΘ). Την ίδια ώρα συνεχίζουν να ιδρύονται νέα τμήματα ή να μετασχηματίζονται, και να εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02: το 2019 ιδρύθηκε το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας στην Πάτρα, και το 2020 το πρώην τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ΕΚΠΑ χωρίστηκε σε δύο τμήματα: τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικό τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ προξενεί εντύπωση που δεν έχει ενταχθεί ακόμα το τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου.²⁸⁷ Παράλληλα, τα μαθήματα του κλάδου ΠΕ02 στο σχολείο συνεχώς μειώνονται σε διδακτικές ώρες και αυξάνονται σε δυνατές διαθέσεις, με κίνδυνο κάποια φιλολογικά μαθήματα να αποχαρακτηριστούν. Γράφει η Αβδελά: «Μεγαλώνει ακόμη περισσότερο στο σχολείο η απόσταση ανάμεσα στα φιλολογικά μαθήματα (γλώσσα, λογοτεχνία, αρχαία και λατινικά) και στην ιστορία, τις δύο εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας της οποίας αναλαμβάνουν πολύ συχνά γεωγράφοι, θεολόγοι, κοινωνιολόγοι, γυμναστές και άλλες ειδικότητες».²⁸⁸

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι η πορεία ενός απόμου από τα σχολικά έδρανα και τη μαθητική ιδιότητα στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και από εκεί πίσω στο σχολείο ως εκπαιδευτικός φιλόλογος υπό τις συνθήκες που έχουν ως τώρα περιγραφεί είναι προβληματική, και όσο παραμένει δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος που διαιωνίζει το πρόβλημα.²⁸⁹ Για τη διευθέτηση των παραπάνω ζητημάτων έχουν γίνει πολλές προτάσεις και είναι ενθαρρυντικό ότι συγκλίνουν

²⁸⁶ Αντωνίου Χ. (2006) 26· πβ. Λαμπριανίδης (1993) 110-2.

²⁸⁷ Το τμήμα περιλαμβάνεται στον κλάδο ΠΕ78, ωστόσο παρέχει και ειδικευση Ιστορίας. Αντίθετα, το άλλο τμήμα της ίδιας Σχολής παραδόξως υπόσχεται δυνατότητα απασχόλησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (και μάλιστα για τη διδασκαλία της ιστορίας) χωρίς ωστόσο να έχει αναγνωρίσει σχετικό δικαίωμα, πβ. ΟΣ Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου (2023) 113: "Οι πτυχιούχοι του ΤΜΣ με κατεύθυνση την Αρχαιολογία θα έχουν τη δυνατότητα να ασχοληθούν ερευνητικά και επαγγελματικά σε υπηρεσίες όπως: [...] - Ιδιωτικά & Δημόσια Σχολεία Α' βάθμιας & Β' βάθμιας εκπαίδευσης (διδασκαλία μαθημάτων πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως αρχαία ιστορία, αρχαίοι πολιτισμοί, βυζαντινή ιστορία, μουσειολογία κ.λπ.)".

²⁸⁸ Αβδελά (2010) 43.

²⁸⁹ πβ. Δημοπούλου (2021β) 725.

σε πολλά σημεία,²⁹⁰ η συζήτηση όμως αυτή δεν αφορά την παρούσα εργασία. Πέρα όμως από τις απόψεις των ερευνητών, των μελετητών και των επίσημων φορέων, αξίζει πρωτίστως να ακούσουμε τους καθ' ύλη αρμόδιους, κι αυτοί δεν είναι άλλοι από τους/τις εν ενεργεία εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Έτσι, στο ΜΕΡΟΣ Β' που ακολουθεί, θα παρουσιαστούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τα ζητήματα αυτά, με στόχο να προκύψουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα και διαπιστώσεις, κυρίως όμως για να διαφανεί αν η κατάσταση που περιγράφηκε αντανάκλα την καθημερινότητα των εκπαιδευτικών και αναγνωρίζεται όντως ως προβληματική.

²⁹⁰ Γκότοβος (1991), Νούτσος (1991), Σπανός (2005), Κορδώσης (2008), Χατζηδήμου (2010), Λιάκος (2010α), Βορβή & Χασεκίδου-Μάρκου (2015), Μαυροσκούφης (2018), Ξωχέλλης (2020), Δημοπούλου (2021β).

ΜΕΡΟΣ Β: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Εισαγωγικά στοιχεία

3.1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι περισσότερες μελέτες σχετικά με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των φιλολόγων ως μελλοντικών εκπαιδευτικών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συνήθως εξαντλούνται στην εξέταση των μεταρρυθμίσεων, τον πολιτικό-κοινωνικό χαρακτήρα των Προγραμμάτων Σπουδών και τη γενικότερη ελληνική εκπαιδευτική ιστοριογραφία.²⁹¹ Άλλοτε εγείρονται ζητήματα διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας των εκπαιδευτικών κάτι που και πάλι καταλήγει σε μια ευρύτερη ανασκόπηση των Προγραμμάτων Σπουδών και στην ανάγκη επικαιροποίησής τους.²⁹² Άλλοτε εξετάζεται το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών, η δυσκολία για επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και η εργασιακή ικανοποίηση που προκύπτει από το επάγγελμα και τα πολλαπλά καθήκοντα που συνεπάγεται.²⁹³ Σε κάθε περίπτωση, όλες οι έρευνες επιδιώκουν να αναδείξουν τον πολυσήμαντο και πολυσχιδή ρόλο που καλείται να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη εκπαιδευτική πραγματικότητα που διαρκώς αναζητά το "νομοθετητέον περί παιδείας".²⁹⁴ Ωστόσο, κατά βάση εξετάζονται είτε το εκπαιδευτικό προσωπικό συνολικά είτε τα διδακτικά αντικείμενα μεμονωμένα. Σπάνια λαμβάνονται υπόψη ζητήματα της σχολικής καθημερινότητας του φιλολογικού κλάδου αποκλειστικά, ενώ συχνά παραβλέπονται παιδαγωγικά ζητήματα, πρακτικές δυσκολίες και παραδοξότητες που δημιουργεί η οριζόντια ανάθεση και κατανομή των σχολικών αντικειμένων στον ενοποιημένο κλάδο ΠΕ02.

Υπάρχουν φυσικά μελέτες και έρευνες που εξετάζουν την παιδαγωγική επάρκεια των φιλολόγων,²⁹⁵ ενώ και η διδακτική κατάρτιση των φιλολόγων αποτελεί συχνά αντικείμενο μελέτης, συνήθως όμως ανά μάθημα ξεχωριστά (Αρχαία Ελληνικά, Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Λατινικά, Ιστορία, Φιλοσοφία).²⁹⁶ Ελάχιστες είναι ωστόσο οι περιπτώσεις που εξετάζεται η τυπική γνωστική κατάρτιση των φιλολόγων συσχετίζοντας το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν με τα σχολικά αντικείμενα που καλούνται να αναλάβουν, ενώ σχεδόν ποτέ δεν έχει ζητηθεί η γνώμη των εν ενεργεία φιλολόγων για την ύπαρξη τόσων πολλών φιλολογικών τμημάτων αλλά

²⁹¹ Λάππας (2004), Παπαδάκης (2004), Μπουζάκης (2006), Θεριανός & Κάσικας (2007), Γαβρόγλου, Καραμανωλάκης, & Μπάρκουλα (2014), Παπαδάκης & Ζιρπιάδου (2015), Φούκας (2015), Μαλκότση (2021).

²⁹² Μπουζάκης (1989), Τσάφος (2004), Σακκά (2006), Καζαμιάς & Κασσωτάκης (1995), Ξωχέλλης (2010), Κασσωτάκης (2010), Ματθαίου (2011), Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016).

²⁹³ Αγγελάκος (2007), Λίκα (2014), Αρβανιτίδου & Παπαδοπούλου (2017), Παπαστογιαννίδου (2019), Τσιοκάνου (2019).

²⁹⁴ Αριστοτέλης *Πολιτικά* 1337a33.

²⁹⁵ πβ. Παπακωνσταντίνου (1996), Μπιλιώνη (2003), Πατούνα κ.α. (2005), Τσεσμετζή-Μαραγκάκη (2007), Καραμανέ & Ανδρεαδέλλη (2014), Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016), Ξωχέλλης (2020).

²⁹⁶ πβ. Κυρκίνη-Κούτουλα (2004), Σακκά (2006), Ζιώγα (2015), Αγγελιδάκη (2016), Αντωνοπούλου-Τρεχλή (2018).

και για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Βέβαια, ενστάσεις για τον τριμερή χωρισμό της Φιλοσοφικής, τις δυσλειτουργίες των νέων δομών, την υποβάθμιση των σπουδών και την αποτυχία της πανεπιστημιακής αποκέντρωσης έχουν διατυπωθεί από την πρώτη στιγμή,²⁹⁷ και σε κάθε έρευνα αναγνωρίζεται ότι η πολυσυλλεκτικότητα του κλάδου ΠΕ02 είναι προβληματική,²⁹⁸ τα ζητήματα αυτά όμως συνήθως προσεγγίζονται θεωρητικά και σπάνια αποτελούν αντικείμενο εμπειρικής έρευνας. Έτσι, από τις διαθέσιμες εργασίες μπορούμε να συλλέξουμε μόνο έμμεσες ενδείξεις.

Το 2011 η Λύτρα επιχείρησε να ερευνήσει κατά πόσο το τμήμα προέλευσης επηρεάζει την επιμόρφωση και τον μετασχηματισμό των αντιλήψεων των φιλολόγων για τη διδασκαλία της ιστορίας σε πολυπολιτισμικά σχολεία. Η έρευνα έγινε με ερωτηματολόγιο σε 87 εκπαιδευτικούς ΠΕ02 του νομού Ημαθίας και στα πορίσματα σημειώνεται ότι «οι φιλόλογοι –απόφοιτοι του ιστορικού-αρχαιολογικού τμήματος είναι εκείνοι που εμφανίζουν το μεγαλύτερο βαθμό εκπαιδευτικής ετοιμότητας αναφορικά με θέματα διδασκαλίας σε διαπολιτισμικές τάξεις. Αντίθετα οι απόφοιτοι του ΦΠΨ εμφανίζουν τη μικρότερη εκπαιδευτική ετοιμότητα, εύρημα στατιστικά σημαντικό» (σελ. 82), ενώ οι ίδιοι απόφοιτοι «ήταν εκείνοι που είχαν τις μεγαλύτερες προσδοκίες σε επίπεδο προσωπικού μετασχηματισμού, με στατιστικά σημαντική διαφορά από τις άλλες υποομάδες του δείγματος» (σελ. 90), και αποδίδει το προβάδισμα αυτό στο «γεγονός ότι έχουν εμπειρία στο μάθημα της ιστορίας γιατί έρχονται σε συνεχή επαφή με τα ιστορικά γεγονότα κατά τη διάρκεια των σπουδών τους» (σελ. 97).²⁹⁹

Η εμπειρική ποσοτική έρευνα της Ζιώγα (2015) σε 100 εκπαιδευτικούς που δίδασκαν το μάθημα των Λατινικών έδειξε ότι μόλις το 30% είναι απόφοιτοι του Τμήματος Φιλολογίας με κλασική ειδίκευση. Αυτό κατά την ερευνήτρια σημαίνει ότι «λιγότεροι από ένας στους τρεις καθηγητές Λατινικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν σπουδάσει επαρκώς στο πλαίσιο των πανεπιστημιακών τους σπουδών το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, το οποίο καλούνται να διδάξουν». Υπάρχει επίσης ένα 20% των ερωτηθέντων που έχουν αποφοιτήσει από την πρώην ενιαία Φιλοσοφική Σχολή προτού αυτή τριχοτομηθεί (1984), οι οποίοι στα πλαίσια των σπουδών τους ασχολήθηκαν αρκετά με τη λατινική γλώσσα και γραμματεία. Το υπόλοιπο 50% των καθηγητών έχει αποφοιτήσει από τμήματα, όπου τα προσφερόμενα μαθήματα Λατινικών είναι ελάχιστα ή και ανύπαρκτα. Παράλληλα, από τη στατιστική επεξεργασία των ευρημάτων προκύπτει ότι οι απόφοιτοι του Τμήματος Φιλολογίας με κλασική ειδίκευση θεωρούν σε ποσοστό 60% ότι οι πανεπιστημιακές τους σπουδές τους βοήθησαν στη διδασκαλία των Λατινικών,

²⁹⁷ Γκότοβος (1985), Νούτσος (1991), Καλπαξής (1991), Λαμπριανίδης (1993).

²⁹⁸ Αβδελά (2010), Ζιώγα (2015), Δημοπούλου (2021β).

²⁹⁹ Λύτρα (2011) 69-100.

αντίθετα το 47% των αποφοίτων άλλων τμημάτων και σχολών θεωρούν ότι βοηθήθηκαν «λίγο» ή «καθόλου» (σελ. 153). Τέλος, η ερευνήτρια επισημαίνει τον «ανορθόδοξο τρόπο ανάθεσης της διδασκαλίας των μαθημάτων εντός των σχολείων αλλά και τον ιδιαίτερο τρόπο επιλογής διδακτικών αντικειμένων από την πλευρά των καθηγητών» (σελ.167).³⁰⁰

Σε έρευνα των Μπίστα, Κόκκινου και Μάρκογλου που πραγματοποιήθηκε σε 533 φοιτητές και φοιτήτριες των τμημάτων Φιλολογίας και Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κατά το χρονικό διάστημα 2012-2013, ανάμεσα σε άλλα ερωτήματα υπήρχαν και το ακόλουθο: «Σε ποιο γνωστικό αντικείμενο θα επιθυμούσατε να πραγματοποιήσετε διδασκαλία;». Τα αποτελέσματα έδειξαν Αρχαία Ελληνικά (26.9%) και Ιστορία (26.7%), με τους/τις φοιτητές/φοιτήτριες του Φιλολογικού με κλασική ειδίκευση να επιλέγουν τα Αρχαία κατά 47.8%, και της κατεύθυνσης ιστορίας του Ιστορικού-Αρχαιολογικού την Ιστορία κατά 71.7%. Ενδιαφέρον έχει ότι οι φοιτητές/φοιτήτριες γλωσσολογίας (ενός τομέα σχεδόν αχαρτογράφητου σχετικά με τις διδακτικές του επιδιώξεις) επέλεξαν να διδάξουν Νεοελληνική Λογοτεχνία σε ποσοστό 60%. Από τα ευρήματα και στα υπόλοιπα σχολικά μαθήματα προκύπτει σαφώς σημαντική διαφορά ως προς την πρόθεση διδασκαλίας μεταξύ των φοιτητών του τμήματος Φιλολογίας και του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας όλων των γλωσσικών αντικειμένων (Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Λατινικά).³⁰¹

Ο Παπαϊκονόμου παρουσίασε μια ενδιαφέρουσα εμπειρική έρευνα σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών φιλολόγων για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Η έρευνα διεξήχθη το 2019 και συμμετείχαν 424 εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 από όλα τα δημόσια σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, προερχόμενοι οι 214 από τμήματα Φιλολογίας (54,45%), οι 108 από τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (27,48%) και οι 71 από τμήματα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής (18,07%). Οι ερωτήσεις της έρευνας στόχο είχαν να διερευνήσουν τον αρχαιοκεντρικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος. Αναφορικά με την επιθυμία των εκπαιδευτικών για περισσότερες ή λιγότερες ώρες Αρχαίων Ελληνικών από μετάφραση παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα με τους απόφοιτους των τμημάτων Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής να το επιθυμούν περισσότερες ώρες σε ποσοστό 56,9% σε σχέση με το 44,8% και το 39,4% των απόφοιτων της Ελληνικής Φιλολογίας και της Ιστορίας αντίστοιχα. Στην ερώτηση σχετικά με τη συμβολή του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στη σφυρηλάτηση της εθνικής συνείδησης των μαθητών, οι απόφοιτοι των τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας έδειξαν να συμφωνούν περισσότερο (42,6%) σε σχέση με τους απόφοιτους των άλλων τμημάτων (38,5% των τμημάτων Φιλολογίας και 21,7% των τμημάτων Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής). Σε επόμενη

³⁰⁰ Ζιώγα (2015) 131-68.

³⁰¹ Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 121-33.

ερώτηση εξετάστηκε αν τα αρχαία ελληνικά μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοούν και να χειρίζονται καλύτερα τη νέα ελληνική. Οι απόφοιτοι των τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας δείχνουν να συμφωνούν περισσότερο (24,5%) σε σχέση με τους απόφοιτους των τμημάτων Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής (15,9%) και των τμημάτων Φιλολογίας (13,7%). Ο Παπαιοκονόμου ερμηνεύει και τα τρία παραπάνω ευρήματα ως ένδειξη ότι οι απόφοιτοι τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας είναι περισσότερο «*συντηρητικοί*». Να σημειωθεί ωστόσο ότι παρά την επιδίωξη του αρθρογράφου να αποδείξει ότι το εκπαιδευτικό σύστημα έχει σήμερα αρχαιοκεντρικό προσανατολισμό, χρησιμοποιώντας ενίοτε στην επιχειρηματολογία του άδικους και γενικευτικούς χαρακτηρισμούς (σελ. 194: «*Οι μαθητές βομβαρδίζονται με γνώσεις που αφορούν μια νεκρή γλώσσα*», «*Η πλειοψηφία [των καθηγητών] δεν απολαμβάνει την αρχαιοελληνική γραμματεία από το πρωτότυπο*»), κάτι τέτοιο δεν αποδείχτηκε (σελ. 193: «*Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ακόμη και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί είναι διχασμένοι αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της εκμάθησης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*»).³⁰²

3.2. Ταυτότητα της έρευνας

3.2.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η έρευνα αφορά τον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02 (Φιλολόγων), έναν από τους πολυπληθέστερους και σημαντικότερους κλάδους της Δημόσιας Εκπαίδευσης. Σκοπό έχει να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κλάδου ΠΕ02 από όλη την Ελλάδα σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Ειδικότερα, στόχος της έρευνας είναι να διαπιστώσει αν οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 αναγνωρίζουν ως προβληματικό τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου, και κατά πόσο συμφωνούν με την ενδεχόμενη κατάτμησή του. Παράλληλα, θα διερευνηθεί σε ποιο βαθμό το βασικό πτυχίο και η εξειδίκευση του/της κάθε εκπαιδευτικού ΠΕ02 επιδρά στη διαμόρφωση της στάσης που έχει.

3.2.2. Ερευνητικά ερωτήματα

Από τη συζήτηση στο [ΜΕΡΟΣ Α΄](#) της παρούσας εργασίας και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας ([3.1.](#)) διαμορφώνονται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02;

³⁰² Παπαιοκονόμου (2022) 183-94.

2. Κατά πόσο το βασικό πτυχίο και η ειδίκευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 σχετίζονται με τη στάση τους απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02;

3.2.3. Αναγκαιότητα - Σημαντικότητα της έρευνας

Η συζήτηση που προηγήθηκε στο [ΜΕΡΟΣ Α'](#) της παρούσας εργασίας έδειξε ότι ο κλάδος ΠΕ02 είναι πολυπληθής και πολυσυλλεκτικός. Είναι ο κλάδος με το μεγαλύτερο αποτύπωμα στο εκπαιδευτικό προσωπικό κάθε σχολείου, ενώ περιλαμβάνει πτυχία από τμήματα ετερόκλητα. Επομένως, εκ των πραγμάτων οποιαδήποτε έρευνα που εξετάζει τον κλάδο ΠΕ02 έχει μεγάλη αξία για την κατανόηση του εκπαιδευτικού συστήματος. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ([3.1.](#)) έγινε φανερό ότι υπάρχουν αρκετές μελέτες που εξετάζουν την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια, και την ευρύτερη επιμόρφωση των φιλολόγων, την εργασιακή τους ικανοποίηση, τις διαδικασίες πρόσληψης αλλά και τα υψηλά ποσοστά αδιοριστίας που παρουσιάζει ο κλάδος. Οι έρευνες ωστόσο αυτές αντιμετωπίζουν τον ενιαίο χαρακτήρα και την πολυσυλλεκτικότητα του κλάδου σε θεωρητικό και μόνο πλαίσιο, ενώ σχεδόν ποτέ δε ζητούν τη γνώμη των ίδιων των εκπαιδευτικών ΠΕ02. Επομένως, είναι εξαιρετικά σημαντικό να διερευνηθεί η συμφωνία ή διαφωνία των εκπαιδευτικών για το αν πρέπει να λειτουργούν 22 διαφορετικά φιλολογικά τμήματα, για το αν έπρεπε οι Φιλοσοφικές Σχολές να κατατμηθούν, για το αν θεωρούν την ενότητα του κλάδου σημαντική ή προτιμούν τη διάσπασή του.

Οποσδήποτε, η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με την ανάθεση και την κατανομή των μαθημάτων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική καθώς – σε αντίθεση με τη συντριπτική πλειονότητα των άλλων ειδικοτήτων – η ειδικότητα των φιλολόγων καλείται να διδάξει με Α' ανάθεση επτά (7) διακριτά αντικείμενα: Αρχαία Ελληνικά (από πρωτότυπο και από μετάφραση), Νέα Ελληνικά (Γλώσσα και Λογοτεχνία), Ιστορία, Φιλοσοφία, Λατινικά, ενώ με Β' ανάθεση: Κοινωνιολογία και Πολιτική Παιδεία. Έτσι, η κατανομή των μαθημάτων κάθε άλλο παρά τυπική διαδικασία είναι καθώς απαιτείται διαφορετικό γνωστικό υπόβαθρο, διαφορετική προετοιμασία και διαφορετικός προγραμματισμός για κάθε μάθημα. Υπό την έννοια αυτή, με δεδομένο ότι οι εκπαιδευτικοί του κλάδου ΠΕ02 προέρχονται από τμήματα με διακριτή στόχευση, φυσιογνωμία και προσανατολισμό, αλλά και ότι τα φιλολογικά μαθήματα ως κατεξοχήν γλωσσικά απαιτούν σαφώς περισσότερο χρόνο και μεγαλύτερο κόπο τόσο για τη δημιουργία των διδακτικών σεναρίων και κριτηρίων όσο και για την αξιολόγηση και την ανατροφοδότηση, έχει ενδιαφέρον να εξεταστεί κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαχείριση και εναλλαγή διαφορετικών διδακτικών αντικειμένων και κατά πόσο αυτό σχετίζεται με το τμήμα προέλευσης του/της κάθε εκπαιδευτικού.

Με βάση τα παραπάνω η παρούσα μελέτη είναι σημαντική, πρωτότυπη και καινοτόμα υπό την έννοια ότι για πρώτη φορά:

α) Ζητά την άποψη των ίδιων των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 για ζητήματα που αφορούν τα πολλά και διαφορετικά πτυχία, τα γενικά χαρακτηριστικά του ενοποιημένου κλάδου, την αδιάκριτη κατανομή των μαθημάτων στο σχολείο, την αξία της επιστημονικής εξειδίκευσης.

β) Συζητά τη γνωστική κατάρτιση και επάρκεια των εκπαιδευτικών ΠΕ02 συσχετίζοντας το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν με τα σχολικά μαθήματα που καλούνται να αναλάβουν.

γ) Θέτει στην κρίση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 τόσο το ερώτημα για κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 σε επιμέρους ειδικότητες, όσο και την προτεινόμενη κατηγοριοποίηση των ειδικοτήτων αλλά και το προτεινόμενο πλαίσιο αναθέσεων.

δ) Περιγράφει στατιστικά όλα τα υπό διερεύνηση ζητήματα με κριτήριο όχι μόνο το ενιαίο σώμα του κλάδου ΠΕ02 αλλά και το κάθε τμήμα του παραδοσιακού σχήματος της Φιλοσοφικής (τμήμα Φιλολογίας, Ιστορίας-Αρχαιολογίας, ΦΠΨ).

ε) Συγκεντρώνει τις απόψεις 374 εκπαιδευτικών ΠΕ02 από όλη την Ελλάδα, αριθμός όχι τεράστιος αλλά ικανός να αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα. Συγκεκριμένα, οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 συνολικά είναι 15951 (σχ. έτος 2019-2020) και μαζί με τους αναπληρωτές φτάνουν περίπου στις 19000.³⁰³ Με επίπεδο εμπιστοσύνης 95% το μέγεθος δείγματος που απαιτείται για το συγκεκριμένο μέγεθος πληθυσμού είναι 370 άτομα. Η έρευνα συγκέντρωσε 374 οπότε το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό και το στατιστικό περιθώριο λάθους είναι λιγότερο από 5%.³⁰⁴

³⁰³ Κορδής (2019).

³⁰⁴ πβ. Saunders, Thornhill & Lewis (2006) 585-6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μεθοδολογία

4.1. Πληθυσμός-στόχος και δειγματοληψία

Πληθυσμός-στόχος της έρευνας είναι οι ενεργοί εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Το δείγμα καθορίστηκε με πιθανοτική δειγματοληψία και συγκεκριμένα πολυσταδιακή δειγματοληψία κατά συστάδες (multistage cluster sampling). Σύμφωνα με τον Creswell κατά την ποσοτική έρευνα η πιθανοτική δειγματοληψία είναι η αυτή που παρέχει τα ακριβέστερα στοιχεία, καθώς τα άτομα που επιλέγονται από τον πληθυσμό είναι αντιπροσωπευτικά του συνόλου και μ' αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα να γενικευτούν τα αποτελέσματα της μελέτης.³⁰⁵ Η πολυσταδιακή κατά συστάδες πάλι είναι μια συχνά χρησιμοποιούμενη τεχνική δειγματοληψίας στις ερευνητικές εργασίες, όταν δεν υπάρχει πλαίσιο δειγματοληψίας ή όταν ο πληθυσμός είναι διασκορπισμένος σε μεγάλη περιοχή.³⁰⁶ Περιλαμβάνει τη διαίρεση του πληθυσμού ενδιαφέροντος σε μικρότερες ομάδες ή συστάδες (clusters) και, στη συνέχεια, την τυχαία επιλογή ενός υποσυνόλου αυτών των συστάδων για δειγματοληψία. Η διαδικασία αυτή επαναλαμβάνεται αρκετές φορές, με πρόσθετη τυχαία επιλογή σε κάθε στάδιο, έως ότου επιτευχθεί το επιθυμητό μέγεθος δείγματος. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της μεθόδου αυτής είναι η αποδοτικότητά της καθώς είναι λιγότερο δαπανηρή και χρονοβόρα από άλλες τεχνικές δειγματοληψίας, όπως η απλή τυχαία δειγματοληψία, ιδίως όταν ο πληθυσμός ενδιαφέροντος είναι μεγάλος και γεωγραφικά διασκορπισμένος. Επιπλέον, παρέχει αντιπροσωπευτικό δείγμα ενός πληθυσμού, ακόμη και αν ο πληθυσμός είναι δύσκολο να προσεγγιστεί ή να εντοπιστεί.³⁰⁷ Ένα άλλο πλεονέκτημα της πολυσταδιακής δειγματοληψίας κατά συστάδες είναι η ικανότητά της να καταγράφει μεγαλύτερο εύρος παραλλαγών σε έναν πληθυσμό. Επειδή οι συστάδες επιλέγονται τυχαία, είναι πιο ποικιλόμορφες από ένα δείγμα που λαμβάνεται με άλλες μεθόδους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ακριβέστερη αντιπροσώπευση του πληθυσμού και βελτιωμένη γενίκευση των ευρημάτων.³⁰⁸ Η στατιστική γενίκευση βέβαια εδώ περιορίζεται αυστηρά στον πληθυσμό των ΔΔΕ, δηλαδή τη μεταβλητή που χρησιμοποιήθηκε για τη διαίρεση του πληθυσμού σε συστάδες.³⁰⁹ Στα μειονεκτήματα της μεθόδου αξίζει να αναφερθεί κυρίως η πιθανή μεροληψία που μπορεί να προκύψει εάν ορισμένες συστάδες είναι πιο πιθανό να επιλεγούν ή εάν ορισμένα άτομα εντός των συστάδων είναι πιο πιθανό να συμμετάσχουν ή εάν

³⁰⁵ Creswell (2011) 142.

³⁰⁶ Creswell (2011) 145.

³⁰⁷ πβ. Saunders, Thornhill & Lewis (2006) 223-4.

³⁰⁸ πβ. Levy & Lemeshow (2008) 226-7.

³⁰⁹ Robson (2010) 312.

κάποιες συστάδες παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση στον αριθμό των ατόμων που περιλαμβάνουν.³¹⁰

Στην παρούσα εργασία, με δεδομένο ότι ο πληθυσμός – στόχος, δηλαδή οι ενεργοί εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 στην Ελλάδα, είναι πολύ μεγάλος, ενώ είναι εξαιρετικά δύσκολο να εξασφαλιστεί πλήρης λίστα όλων των εκπαιδευτικών ΠΕ02, η πολυσταδιακή δειγματοληψία κατά συστάδες κρίθηκε ως η προσφορότερη μέθοδος. Ως συστάδες χρησιμοποιήθηκε η ισχύουσα διαίρεση της επικράτειας σε Περιφερειακές Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αυτές είναι συνολικά δεκατρείς (13). Από καθεμία επιλέχθηκε τυχαία μία Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα οι Δ.Δ.Ε. Δράμας, Ανατολικής Αττικής, Χίου, Αχαΐας, Γρεβενών, Ιωαννίνων, Τρικάλων, Ζακύνθου, Ανατολικής Θεσσαλονίκης, Ρεθύμνου, Κυκλάδων, Μεσσηνίας, Φθιώτιδας (πιν. 4.1.1.). Στη συνέχεια, ανακτήθηκαν από τις επίσημες σελίδες των ΔΔΕ τα e-mail όλων των σχολικών μονάδων (Γενικά Γυμνάσια και Λύκεια, και ΕΠΑΛ, ημερήσια και εσπερινά). Αποκλείστηκαν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και τα ειδικά σχολεία καθώς αυτά είτε ακολουθούν διαφορετικά ΠΣ είτε έχουν διαφορετικό οργανόγραμμα από τα σχολεία γενικής παιδείας. Τέλος, με μαζική διαδικτυακή αποστολή το ερωτηματολόγιο αποστάλθηκε σε κάθε σχολική μονάδα με την παράκληση να προωθηθεί σε κάθε εκπαιδευτικό ΠΕ02. Ως στόχος τέθηκε να συμπληρωθούν συνολικά περισσότερα από 300 ερωτηματολόγια, κάτι που επιτεύχθηκε αφού η συμμετοχή έφτασε στα 374 άτομα.

Πίνακας 4.1.1. Κατάλογος ΔΔΕ που συμμετέχουν στο δείγμα του ερωτηματολογίου.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	Δράμας, Έβρου, Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης
ΑΤΤΙΚΗΣ	Α Αθήνας, Β Αθήνας, Γ Αθήνας, Δ Αθήνας, Ανατολικής Αττικής, Δυτικής Αττικής, Πειραιά
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	Λέσβου, Σάμου. Χίου
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	Αιτωλοκαρνανίας, Αχαΐας, Ηλείας
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	Γρεβενών, Καστοριάς, Κοζάνης, Φλώρινας

³¹⁰ πβ. Cheung et al. (2017) 2-3.

ΗΠΕΙΡΟΥ	Άρτας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων , Πρέβεζας
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας (Σποράδες), Τρικάλων
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	Ζακύνθου , Κέρκυρας, Κεφαλλονιάς, Λευκάδας
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	Ημαθίας, Ανατολικής Θεσσαλονίκης , Δυτικής Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πέλλας, Πιερίας, Χαλκιδικής
ΚΡΗΤΗΣ	Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου , Χανίων
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	Δωδεκανήσων, Κυκλάδων
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	Αργολίδας, Αρκαδίας, Κορινθίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	Βοιωτίας, Εύβοιας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας , Φωκίδας

Κατάλογος ΔΔΕ ανά Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης. Με μαύρα στοιχεία οι ΔΔΕ που συμπεριλήφθηκαν με τυχαία επιλογή στο δείγμα.

4.2. Διαδικασία μέτρησης

Η έρευνα διενεργήθηκε στις αρχές του 2023, από 5 Ιανουαρίου έως 5 Φεβρουαρίου. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο υποβλήθηκε για έγκριση σε κάθε επιλεγείσα Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και, αφού εξασφαλίστηκαν οι σχετικές άδειες, διακινήθηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και παρέμεινε ενεργό για ένα μήνα. Στο σώμα του μηνύματος υπήρχε μια σχετική συνοδευτική επιστολή ([Παράρτημα Α.1](#)) με την οποία το δείγμα λάμβανε ενημέρωση για τον σκοπό και την αξία της έρευνας. Ταυτόχρονα, υπήρχε διαβεβαίωση για την εξασφάλιση της ανωνυμίας και τη χρήση των αποτελεσμάτων για καθαρά επιστημονικούς σκοπούς. Κατόπιν ακολουθούσε ο σύνδεσμος για το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε στα Google Forms ([Παράρτημα Α.2](#)). Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου εκτιμήθηκε στα πέντε (5) λεπτά, χρόνος που δεν ήταν ικανός να κουράσει και να επηρεάσει τις απαντήσεις.

4.3. Ερευνητικό Εργαλείο

Καταλληλότερο εργαλείο για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας θεωρήθηκε το ερωτηματολόγιο. Αποτελεί ένα δημοφιλές εργαλείο συγκέντρωσης δεδομένων, καθώς ο ερευνητής μιας δειγματοληπτικής έρευνας έχει τη δυνατότητα, μέσα από έναν πληθυσμό που παρουσιάζει ποικιλομορφία στα δημογραφικά του χαρακτηριστικά, να έρθει σε επαφή με ικανοποιητικό αριθμό προσώπων, να συλλέξει πληροφορίες που αναφέρονται σε συμπεριφορές που δεν θα ήταν εύκολο να αποτελέσουν αντικείμενο παρατήρησης, να οργανώσει και να αναλύσει εύκολα τα αριθμητικά δεδομένα.³¹¹ Επιπλέον, τα ερωτηματολόγια μπορούν να διανεμηθούν εύκολα σε μεγάλο δείγμα, εξοικονομώντας έτσι χρόνο, ενώ δεν απαιτείται η παρουσία του ερευνητή κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.³¹² Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων της συγκεκριμένης έρευνας είναι ένα δομημένο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο με δηλώσεις κλειστού τύπου, σύντομο στη συμπλήρωση, απλό και κατανοητό, το οποίο αποτελείται από δύο ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα λαμβάνονται δημογραφικά στοιχεία προκειμένου να γίνει ο χαρακτηρισμός του δείγματος. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται επτά (7) ερωτήσεις που συγκεντρώνουν πληροφορίες για τα προσωπικά δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο), τα υπηρεσιακά στοιχεία (διδασκτική εμπειρία, τύπος σχολικής μονάδας υπηρετήσης), το εκπαιδευτικό προφίλ (βασικό πτυχίο, ειδίκευση, ανώτατο επίπεδο σπουδών) των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών εκπαιδευτικών που αποτελούν το δείγμα. Επιπρόσθετα, περιλαμβάνει άλλες τρεις (3) ερωτήσεις όπου οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες καλούνται να δηλώσουν αν το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν ήταν η πρώτη τους επιλογή, ποιο είναι το αντιπροσωπευτικότερο διδακτικό αντικείμενο και αν το διδάσκουν κατά τη φετινή χρονιά. Τα στοιχεία της ενότητας που σκιαγραφούν το προφίλ των εκπαιδευτικών λαμβάνονται ως ανεξάρτητες μεταβλητές και θα αξιοποιηθούν κατά περίπτωση για να φωτιστούν καλύτερα τα ερευνητικά ερωτήματα.

Στη δεύτερη ενότητα ερευνώνται και καταγράφονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 αλλά και με ζητήματα ανάθεσης και κατανομής των διδακτικών αντικειμένων. Η ενότητα δομείται από είκοσι (20) δηλώσεις με θετική ή αρνητική διατύπωση στην ελληνική γλώσσα. Για τις απαντήσεις χρησιμοποιείται η πεντάβαθμη κλίμακα Likert (1=«Διαφωνώ απολύτως», 2=«Διαφωνώ», 3=«Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ», 4=«Συμφωνώ», 5=«Συμφωνώ απολύτως»).

³¹¹ Creswell (2011) 13-6.

³¹² Robson (2010) 274-5.

Οι δηλώσεις ομαδοποιούνται με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα σε πέντε (5) κλίμακες, και εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02:

- 1) Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών που εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 ([Δηλώσεις 1-3](#)).
- 2) Σχετικά με το πλήθος των πανεπιστημιακών τμημάτων που συγκαταλέγονται στον κλάδο ΠΕ02 ([Δηλώσεις 4-10](#)).
- 3) Σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 ([Δηλώσεις 11-14](#)).
- 4) Σχετικά με την υποθετική κατάτμηση του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 ([Δηλώσεις 15-17](#)).
- 5) Σχετικά με την πρόταση κατάτμησης του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 ([Δηλώσεις 18-20](#)).

4.4. Αξιοπιστία και εγκυρότητα

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας και προκειμένου να καλυφθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, επιλέχθηκε η ποσοτική προσέγγιση, η οποία αποτελεί μία από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες προσεγγίσεις στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, όταν ένας ερευνητής επιθυμεί να περιγράψει στάσεις, γνώμες, ατομικές απόψεις ή συμπεριφορές ενός δείγματος.³¹³ Ο συγκεκριμένος ερευνητικός σχεδιασμός επιτρέπει στον ερευνητή να λειτουργεί ως εξωτερικός παρατηρητής, περιορίζοντας σημαντικά φαινόμενα προκατάληψης ή επίδρασης στους/στις ερωτώμενους/ερωτώμενες.³¹⁴ Παράλληλα, οι κλειστού τύπου ερωτήσεις ενισχύουν την αξιοπιστία των παρεχόμενων πληροφοριών και την εγκυρότητα της έρευνας, καθώς μπορούν εύκολα να ποσοτικοποιηθούν και να τυποποιηθούν, κάτι που οδηγεί σε αντικειμενική ανάλυση και ερμηνεία, καθώς ο ερευνητής δεν παρεμβαίνει με υποκειμενικές κρίσεις.³¹⁵

Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας (internal consistency) του ερευνητικού εργαλείου (ερωτηματολογίου) ελέγχθηκε με τον δείκτη Cronbach's Alpha που φανερώνει κατά πόσο όλα τα στοιχεία που απαρτίζουν το ερωτηματολόγιο μετρούν την ίδια έννοια (μεταβλητή). Ο δείκτης έχει ανεκτικό όριο αξιοπιστίας το $\geq 0,700$, ενώ όσο πιο κοντά είναι στο 1 τόσο μεγαλύτερη είναι και η αξιοπιστία.³¹⁶ Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το παρόν ερωτηματολόγιο είναι αξιόπιστο στο σύνολο των είκοσι (20) δηλώσεων, με την τιμή του δείκτη Cronbach's Alpha να είναι 0,892. Το δεδομένο αυτό φανερώνει πολύ υψηλή τιμή αξιοπιστίας για το εργαλείο μέτρησης της παρούσας έρευνας. Οι τιμές του δείκτη Cronbach's Alpha για κάθε επιμέρους κλίμακα του ερωτηματολογίου είναι εξίσου υψηλές. Συγκεκριμένα:

³¹³ πβ. Cohen, Manion & Morrison (2007) 133-5, Creswell (2011) 41-2.

³¹⁴ Παρασκευόπουλος (1993) 28-9· πβ. Ίσαρη & Πουρκός (2015) 23-4.

³¹⁵ Creswell (2011) 111-2.

³¹⁶ Tavakol & Dennick (2011) 54. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι η αξιοπιστία του δείκτη Alpha έχει δεχθεί αυστηρή κριτική, πβ. DeVellis (2017) 61-5.

Η πρώτη κλίμακα (δηλώσεις A1-A3) πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,812). Αυτό καταδεικνύει ότι η κλίμακα αξιολόγησης των τυπικών προσόντων και των γενικών δικαιωμάτων των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 με τρεις (3) δηλώσεις έχει πολύ καλό επίπεδο αξιοπιστίας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το ύψος στο οποίο θα διαμορφώνεται το σκορ εφόσον αφαιρεθεί κάποια από τις δηλώσεις που περιλαμβάνονται στην κλίμακα. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η αφαίρεση οποιασδήποτε δήλωσης χειροτερεύει την αξιοπιστία της κλίμακας.

Η δεύτερη κλίμακα (δηλώσεις A4-A10) πέτυχε ένα ικανοποιητικό σκορ Cronbach's Alpha (0,779). Αυτό καταδεικνύει ότι η κλίμακα αξιολόγησης των δομών και της σύνθεσης του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 με επτά (7) δηλώσεις έχει καλό επίπεδο αξιοπιστίας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το ύψος στο οποίο θα διαμορφώνεται το σκορ εφόσον αφαιρεθεί κάποια από τις δηλώσεις που περιλαμβάνονται στην κλίμακα. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η αφαίρεση οποιασδήποτε δήλωσης χειροτερεύει την αξιοπιστία της κλίμακας, εκτός από τη δήλωση 10 που τη βελτιώνει ελαφρώς (0,800).

Η τρίτη κλίμακα (δηλώσεις A11-A14) πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,888). Αυτό καταδεικνύει ότι η κλίμακα αξιολόγησης των αρνητικών παραδοχών σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 με τέσσερις (4) δηλώσεις έχει υψηλό επίπεδο αξιοπιστίας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το ύψος στο οποίο θα διαμορφώνεται το σκορ εφόσον αφαιρεθεί κάποια από τις δηλώσεις που περιλαμβάνονται στην κλίμακα. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η αφαίρεση οποιασδήποτε δήλωσης χειροτερεύει την αξιοπιστία της κλίμακας.

Η τέταρτη κλίμακα (δηλώσεις A15-A17) πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,860). Αυτό καταδεικνύει ότι η κλίμακα αξιολόγησης των αρνητικών παραδοχών που προκύπτουν από την υποθετική κατάτμηση του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 με τρεις (3) δηλώσεις έχει υψηλό επίπεδο αξιοπιστίας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το ύψος στο οποίο θα διαμορφώνεται το σκορ εφόσον αφαιρεθεί κάποια από τις δηλώσεις που περιλαμβάνονται στην κλίμακα. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η αφαίρεση οποιασδήποτε δήλωσης χειροτερεύει την αξιοπιστία της κλίμακας, με εξαίρεση τη δήλωση 15 η αφαίρεση της οποίας βελτιώνει την αξιοπιστία της κλίμακας αρκετά (0,905).

Η πέμπτη κλίμακα (δηλώσεις A18-A20) πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,860). Αυτό καταδεικνύει ότι η κλίμακα αξιολόγησης της πρότασης κατάτμησης του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 με τρεις (3) δηλώσεις έχει υψηλό επίπεδο αξιοπιστίας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το ύψος στο οποίο θα διαμορφώνεται το σκορ εφόσον αφαιρεθεί κάποια από τις δηλώσεις που περιλαμβάνονται στην κλίμακα. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η αφαίρεση οποιασδήποτε δήλωσης χειροτερεύει την αξιοπιστία της κλίμακας.

Πίνακας 4.4.1. Αξιοπιστία του ερωτηματολογίου με βάση τον δείκτη Cronbach's Alpha

		N	%		
Cases	Valid	374	100,0	Cronbach's Alpha	N of Items
	Excluded	0	,0	,892	20
	Total	374	100,0		

Προκειμένου να ελεγχθεί η εννοιολογική συνοχή και να επιτευχθεί η εσωτερική κατασκευαστική εγκυρότητα (construct validity) έγινε αντιστοίχιση των ερευνητικών ερωτημάτων με τη δομή και τις δέσμες ερωτημάτων του ερωτηματολογίου (φαινομενική εγκυρότητα - face validity).³¹⁷ Προσέχθηκε ιδιαίτερα οι ερωτήσεις να είναι σαφείς και κατανοητές, με σαφές πλαίσιο αναφοράς και σταθερή στόχευση, χωρίς μεροληψία και καθοδήγηση. Ο Robson σημειώνει: «Αν κάνετε το έργο [των αποκρινόμενων] πολύ δύσκολο, όχι μόνο θα μειωθεί η ποιότητα των απαντήσεων, αλλά μπορεί να καταστήσετε το έργο ανεπιθύμητο, με συνέπεια να έχετε χαμηλά ποσοστά απόκρισης».³¹⁸ Για τον λόγο αυτό επιλέχτηκε ο τρόπος απάντησης να είναι ομοιόμορφος στην πεντάβαθμη κλίμακα Likert. Έτσι, ενισχύεται η εγκυρότητα, καθώς οι ερωτηθέντες/ερωτηθείσες δεν κουράζονται ούτε και μπερδεύονται, αφού δεν έχουν να αντιμετωπίσουν διαφορετικούς τύπους απαντήσεων που ενδεχομένως θα προκαλούσαν σύγχυση.³¹⁹

Τέλος, το ερωτηματολόγιο τέθηκε σε προ-έλεγχο πριν την επίσημη διανομή του. Συγκεκριμένα, στάλθηκε σε τρεις εκπαιδευτικούς ΠΕ02 (δύο γυναίκες, έναν άντρα). Ζητήθηκε να το συμπληρώσουν και να επισημάνουν όποια δυσνόητα σημεία εντοπίσουν ή να κάνουν οποιαδήποτε άλλη παρατήρηση. Η ανατροφοδότηση των τριών εκπαιδευτικών ήταν πολύ χρήσιμη και επέφερε μικρές αλλαγές στη δομή και την εκφορά των δηλώσεων. Να σημειωθεί ότι δύο από τους τρεις πρότειναν την εισαγωγή και κάποιων ανοιχτών ερωτήσεων, πρόταση όμως που τελικά δεν υιοθετήθηκε καθώς θεωρήθηκε ότι κάτι τέτοιο θα αύξανε τον χρόνο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κάτι που θα οδηγούσε σε μειωμένη συμμετοχή.

4.5. Περιορισμοί

Στους περιορισμούς της έρευνας πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα:

Πρώτον, ο ηλεκτρονικός τρόπος συλλογής των δεδομένων και η χρήση ερωτηματολογίου δομημένου αποκλειστικά με ερωτήσεις κλειστού τύπου δεν προσφέρει τη δυνατότητα στους/στις

³¹⁷ πβ. Ουζούνη & Νακάκης (2011) 234-6.

³¹⁸ Robson (2010) 287.

³¹⁹ Ζαφειρόπουλος (2015) 71-3.

εκπαιδευτικούς να καταγράψουν με ελεύθερο τρόπο τις απόψεις τους ή να λάβουν διευκρινίσεις σε πιθανές απορίες.³²⁰

Δεύτερον, εάν ληφθεί υπόψη ότι τα ερωτηματολόγια, πιθανόν, να συμπληρώθηκαν γρήγορα και αδιάφορα προκειμένου να αποσταλούν σύντομα, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος απλοποιημένων και βιαστικών απαντήσεων κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε παραποίηση των δεδομένων.³²¹

Τρίτον, δεν έγινε επανάληψη της συλλογής δεδομένων στους/στις ίδιους/ίδιες εκπαιδευτικούς αλλά σε διαφορετικό χρονικό διάστημα, έτσι ώστε μέσω της επαναληψιμότητας να εξαχθούν επαρκή συμπεράσματα για τη σταθερότητα και αξιοπιστία των ευρημάτων.³²²

4.6. Εργαλείο ανάλυσης και επεξεργασίας

Για τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό Statistical Package for Social Sciences Version 29 (SPSS) της IBM. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι τόσο περιγραφικής όσο και επαγωγικής στατιστικής. Με την Περιγραφική Στατιστική μελετήθηκαν οι γενικές τάσεις (συχνότητες και ποσοστά), καθώς και οι κατευθύνσεις των δεδομένων (μέσος όρος της στάσης των ερωτηθέντων, τυπική απόκλιση, διακύμανση των τιμών), ενώ με επαγωγική στατιστική έγινε η σύγκριση και ο έλεγχος της σχέσης μεταξύ ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών.

³²⁰ πβ. Ρόντος & Παπάνης (2006) 91-2.

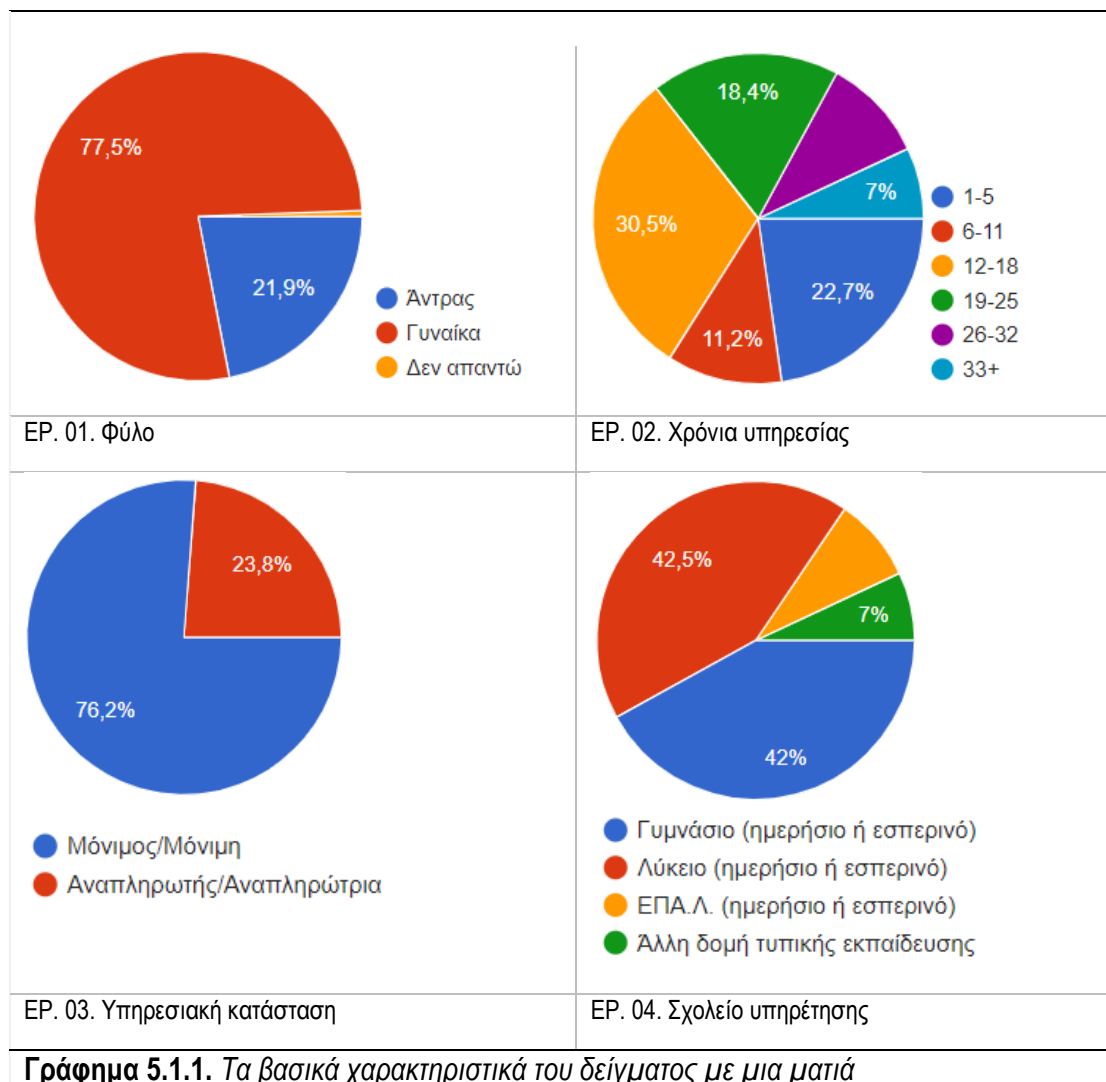
³²¹ πβ. Robson (2007) 271-2.

³²² πβ. Bryman (2017) 29, Cohen, Manion & Morrison (2008) 146-7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Στατιστική ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων

Στο κεφάλαιο 5 αρχικά, με μεθόδους περιγραφικής στατιστικής, παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος (5.1.). Πρόκειται ουσιαστικά για τις ανεξάρτητες μεταβλητές που θα χρησιμοποιηθούν κατά περίπτωση για τον σχολιασμό των απαντήσεων (βλ. 5.5.). Παρατίθενται αναλυτικά ραβδογράμματα με τη συχνότητα των απαντήσεων του δείγματος για κάθε μία από τις είκοσι (20) δηλώσεις του ερωτηματολογίου, ενώ σε αναλυτικούς πίνακες εκτίθενται ο μέσος όρος και οι συνολικές τάσεις στα δεδομένα (5.2.). Ακολουθεί εξέταση των μέσων τιμών και των τυπικών αποκλίσεων (5.3.), και με μεθόδους επαγωγικής στατιστικής αναδεικνύονται οι παράγοντες και ο βαθμός επίδρασης των υπό εξέταση ανεξάρτητων μεταβλητών (βασικό πτυχίο και ειδίκευση) στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή στις στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 (5.4.).

5.1. Το προφίλ του δείγματος

5.1.1. Φύλο

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το φύλο δείχνει σαφή υπεροχή των γυναικών με ποσοστό 77.5% (N=290) έναντι 22% των αντρών (N=82), ενώ ένα ποσοστό 0.5% (N=2) επέλεξε να μην απαντήσει. Η κατανομή αυτή επιβεβαιώνει σχεδόν το σύνολο ανάλογων μετρήσεων και δείχνει ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών φιλολογικών μαθημάτων είναι γυναίκες.³²³

Πίνακας 5.1.1. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το φύλο

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Valid	Άντρας	82	21,9	21,9	21,9
	Γυναίκα	290	77,5	77,5	99,5
	Δεν απαντώ	2	,5	,5	100,0
	Σύνολο	374	100,0	100,0	

Ο Ξωχέλλης χαρακτηρίζει το φαινόμενο της υπερβολικής επιγυναικώσης του διδακτικού προσωπικού σε κάποιες εκπαιδευτικές βαθμίδες ως ένα από συγκυριακά προβλήματα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.³²⁴ Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται ήδη από το σχολικό έτος 1974-1975, με τις καθηγήτριες στη δευτεροβάθμια τότε να ανέρχονται στο 53% και τους καθηγητές στο 47%.³²⁵ Σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΘΙ το 2001 τα ποσοστά διαμορφώθηκαν σε 59% και 41% αντίστοιχα. Ειδικά για τον κλάδο των φιλολόγων η ψαλίδα ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες εκπαιδευτικούς ήταν πολύ μεγαλύτερη. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες φιλόλογοι στα σχολεία δευτεροβάθμιας όλης της χώρας ήταν συνολικά 13509 (ποσοστό: 79%) και οι άντρες 3571 (ποσοστό: 21%), και κατά σχολική βαθμίδα, στα μεν Γυμνάσια 84% και 16%, στα δε Λύκεια 72% και 28% αντίστοιχα.³²⁶

5.1.2. Χρόνια υπηρεσίας

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τα χρόνια υπηρεσίας κρίνεται αντιπροσωπευτική, καθώς περιλαμβάνει ικανοποιητικά ποσοστά από όλο το εύρος της πιθανής κλίμακας. Μεγαλύτερη αντιπροσώπευση παρατηρείται από φιλολόγους με μέση υπηρεσιακή εμπειρία (χρόνια 12-18) με ποσοστό 30.5% αλλά και αρχική υπηρεσιακή εμπειρία (χρόνια 1-5) με ποσοστό 22.7%. Μικρότερη παρατηρείται από φιλολόγους που βρίσκονται στο στάδιο της συνταξιοδότησης (χρόνια 33+) με ποσοστό 7%.

³²³ πβ. Τσιοκάνου (2019),

³²⁴ Ξωχέλλης (2020) 130.

³²⁵ Μαραγκουδάκη (2001) 102-3.

³²⁶ ΚΕΘΙ (2003) 38-40.

Πίνακας 5.1.2. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τα χρόνια υπηρεσίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
1-5	85	22,7	22,7	22,7
6-11	42	11,2	11,2	34,0
12-18	114	30,5	30,5	64,4
19-25	69	18,4	18,4	82,9
26-32	38	10,2	10,2	93,0
33+	26	7,0	7,0	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

5.1.3. Υπηρεσιακή κατάσταση

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με την υπηρεσιακή κατάσταση δείχνει ότι η συντριπτική πλειονότητα των εν ενεργεία φιλολόγων ανήκουν στο μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό (ποσοστό 76.2%), ενώ ένα ποσοστό 23.8% είναι αναπληρωτές/αναπληρώτριες. Το ποσοστό αυτό βέβαια δεν είναι μικρό αλλά πιθανόν να οφείλεται στη μεγάλη αντιπροσώπευση φιλολόγων στο αρχικό στάδιο της εκπαιδευτικής τους πορείας, όπως έδειξε και η προηγούμενη καταγραφή (πιν. [5.1.2.](#)).

Πίνακας 5.1.3. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με την υπηρεσιακή κατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Αναπληρωτής/Αναπληρώτρια	89	23,8	23,8	23,8
Μόνιμος/Μόνιμη	285	76,2	76,2	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

5.1.4. Σχολείο υπηρετήσης

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το σχολείο ή την εκπαιδευτική δομή που υπηρετούν κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά δείχνει ισορροπία ανάμεσα σε Γυμνάσια και Λύκεια (42% και 42.5% αντίστοιχα), ενώ σαφώς μικρότερη είναι η αντιπροσώπευση φιλολόγων από ΕΠΑΛ. (8.6%). Αυτό εν μέρει εξηγείται από το γεγονός ότι η διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων στα επαγγελματικά σχολεία είναι εξαιρετικά περιορισμένη, κάτι που συνεπάγεται ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών ΠΕ02 που υπηρετούν σε ΕΠΑΛ είναι πολύ μικρότερος σε σχέση με αυτόν των Γενικών σχολείων.

Πίνακας 5.1.4. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το σχολείο υπηρετήσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Γυμνάσιο (ημερήσιο ή εσπερινό)	157	42,0	42,0	42,0
Λύκειο (ημερήσιο ή εσπερινό)	159	42,5	42,5	84,5
ΕΠΑ.Λ. (ημερήσιο ή εσπερινό)	32	8,6	8,6	93,0
Άλλη δομή τυπικής εκπαίδευσης	26	7,0	7,0	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

5.1.5. Ανώτατο επίπεδο σπουδών

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το ανώτατο επίπεδο σπουδών δείχνει ότι ποσοστό 54.8% των εκπαιδευτικών ΠΕ02 κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα, ενώ περίπου ένας στους δέκα (ποσοστό 9.9%) κατέχει και διδακτορικό. Τα ποσοστά είναι σαφώς αυξημένα σε σχέση με άλλες πρόσφατες έρευνες.³²⁷

Πίνακας 5.1.5. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το ανώτατο επίπεδο σπουδών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Πτυχίο	132	35,3	35,3	35,3
Μεταπτυχιακό	205	54,8	54,8	90,1
Διδακτορικό	37	9,9	9,9	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

5.1.6. Βασικό πτυχίο

Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το βασικό πτυχίο, δηλαδή το τμήμα αποφοίτησης, δείχνει ότι η συντριπτική πλειονότητα των εν ενεργεία εκπαιδευτικών ΠΕ02 προέρχεται από τα τρία τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής Σχολής. Τα αυτόνομα και περιφερειακά τμήματα υποεκπροσωπούνται, ενώ αναμενόμενο είναι και τα τμήματα που ιδρύθηκαν σχετικά πρόσφατα (από το 2018 και μετά) να μην εκπροσωπούνται.

Πίνακας 5.1.6. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με βασικό πτυχίο σπουδών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας	171	45,7	45,7	45,7
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας	98	26,2	26,2	71,9
Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας	55	14,7	14,7	86,6

³²⁷ πβ. Ζιώγα (2015), Τσιοκάνου (2019).

Φιλοσοφικό Τμήμα της Ενιαίας Φιλοσοφικής Σχολής	16	4,3	4,3	90,9
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής	9	2,4	2,4	93,3
Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών	6	1,6	1,6	94,9
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας	5	1,3	1,3	96,3
Τμήμα Ιστορίας	3	,8	,8	97,1
Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας – Κοινωνικής Ανθρωπολογίας	2	,5	,5	97,6
Τμήμα Φιλοσοφίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (Πατρών)	2	,5	,5	98,1
Ισότιμο πτυχίο αντίστοιχης ειδικότητας της αλλοδαπής	2	,5	,5	98,7
Τμήμα Φιλοσοφίας	1	,3	,3	98,9
Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Πελοποννήσου)	1	,3	,3	99,2
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Κύπρου	1	,3	,3	99,5
Τμήμα Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου	1	,3	,3	99,7
Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου	1	,3	,3	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

Για τη δευκόλυνση της ανάλυσης και καθώς πολλά τμήματα έχουν μικρό αριθμό εκπροσώπησης, τα τμήματα ομαδοποιήθηκαν με βάση την παραδοσιακή δομή της Φιλοσοφικής (πιν. 5.1.7.). Έτσι, το δείγμα προέρχεται κατά 46.3% από φιλολογικά τμήματα, κατά 29.4% από ιστορικά και κατά 19.5% από φιλοσοφικά. Ποσοστό 4.8% προέρχεται από την ενιαία Φιλοσοφική.

Πίνακας 5.1.7. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τα ομαδοποιημένα τμήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
ενιαία_φιλοσοφική	18	4,8	4,8	4,8
φιλολογικά_τμήματα	173	46,3	46,3	51,1
ιστορικά_τμήματα	110	29,4	29,4	80,5
φιλοσοφικά_τμήματα	73	19,5	19,5	100,0

Σύνολο	374	100,0	100,0
--------	-----	-------	-------

5.1.7. Ειδίκευση

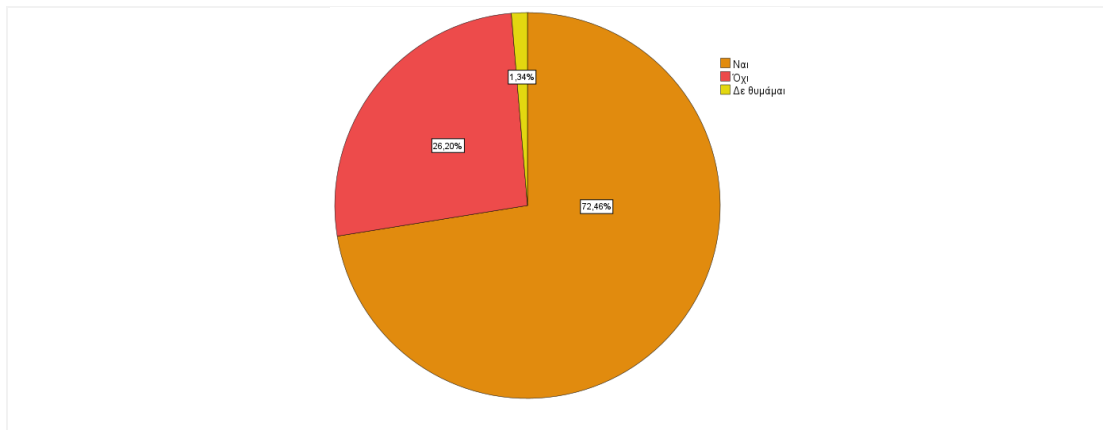
Η κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με την ειδίκευση του βασικού πτυχίου των εκπαιδευτικών ΠΕ02 δείχνει ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών έχει κλασική ειδίκευση (31%) και ακολουθούν η ειδίκευση ιστορίας (21.7%) και η νεοελληνική (11.8%). Αυτό εξηγείται από τη μια διότι οι εκπαιδευτικοί που αποφοίτησαν από φιλολογικά τμήματα είναι πολύ περισσότεροι (46.3%), από την άλλη οι ειδικεύσεις αυτές είναι που κατά βάση αντιστοιχούν στα διδακτικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος.

Πίνακας 5.1.8. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με την ειδίκευση του πτυχίου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Κλασική	116	31,0	31,0	31,0
Ιστορία	81	21,7	21,7	52,7
Νεοελληνική	44	11,8	11,8	64,4
Αρχαιολογία	29	7,8	7,8	72,2
Ψυχολογία	26	7,0	7,0	79,1
Φιλοσοφία	23	6,1	6,1	85,3
Γλωσσολογία	20	5,3	5,3	90,6
Παιδαγωγική	20	5,3	5,3	96,0
Βυζαντινών / Μεσαιωνικών Σπουδών	12	3,2	3,2	99,2
Θεωρία και Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών	2	,5	,5	99,7
Εθνολογία	1	,3	,3	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

5.1.8. Πρώτη επιλογή στο μηχανογραφικό των Πανελλαδικών εξετάσεων

Το δείγμα ρωτήθηκε αν το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν ήταν η πρώτη τους επιλογή κατά τη συμπλήρωση του μηχανογραφικού δελτίου των Πανελλαδικών εξετάσεων. Ζητήθηκε να απαντήσουν χωρίς να ληφθεί υπόψη η έδρα του τμήματος. Δηλαδή αν είχαν πρώτη επιλογή το τμήμα Φιλολογίας Θεσσαλονίκης αλλά εισήχθησαν στο τμήμα Φιλολογίας Κρήτης, θεωρείται ότι πέτυχαν στην πρώτη τους επιλογή. Η κατανομή του δείγματος (N=374) δείχνει ότι ένα όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό 26.2% δηλώνει ότι το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν δεν ήταν η πρώτη τους επιλογή, με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για την εργασιακή ικανοποίηση και τις επιλογές τους κατά την κατανομή των μαθημάτων.

Γράφημα 5.1.2. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το αν το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν ήταν η πρώτη τους επιλογή στο μηχανογραφικό των Πανελλαδικών εξετάσεων.

5.1.9. Αντιπροσωπευτικό μάθημα

Ζητήθηκε από το δείγμα να δηλώσουν ποιο από τα σχολικά μαθήματα (αρχαία ελληνικά, γλώσσα, λογοτεχνία, ιστορία, λατινικά, φιλοσοφία) θεωρούν ότι αντιπροσωπεύει καλύτερα τις βασικές σπουδές και την ειδίκευση που κατέχουν. Το μάθημα που κυριαρχεί είναι τα Αρχαία Ελληνικά με ποσοστό 34.2% και ακολουθεί η Ιστορία με 27.5%. Τα συνεξεταζόμενα μαθήματα Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία δήλωσε το 15.2% και το 13.6% αντίστοιχα. Το μάθημα της Φιλοσοφίας παρουσιάζει ποσοστό μόλις 7.2% και τα Λατινικά το εξαιρετικά χαμηλό 2.1%. Το ποσοστό για τη Φιλοσοφία κρίνεται αναμενόμενο καθώς οι εκπαιδευτικοί που προέρχονται από φιλοσοφικά τμήματα είναι σαφώς λιγότεροι, για τα Λατινικά όμως προκαλεί εντύπωση με δεδομένο ότι και η πλειονότητα του δείγματος προέρχεται από φιλολογικά τμήματα (πιν. 5.1.6.) και η κλασική ειδίκευση είναι η κυρίαρχη (πιν. 5.1.8.).

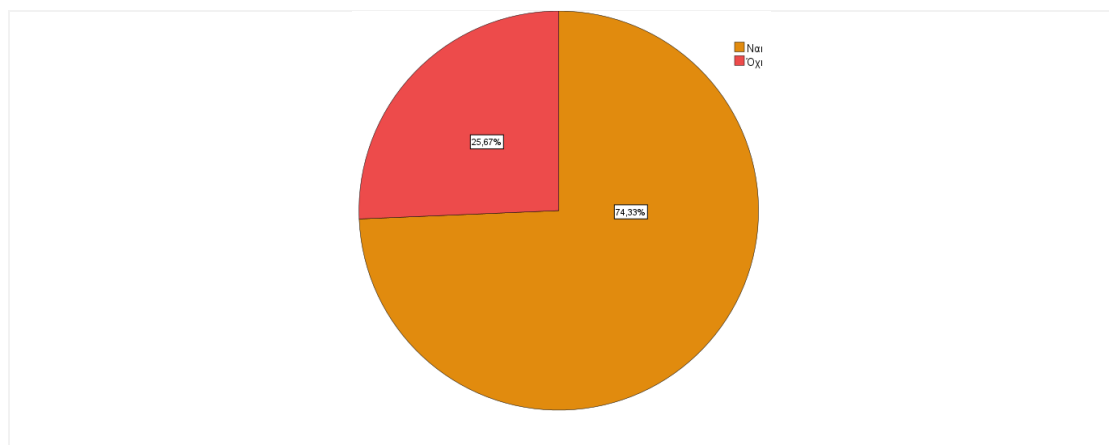
Πίνακας 5.1.9. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με το μάθημα προτίμησης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Αρχαία Ελληνικά	128	34,2	34,2	34,2
Νεοελληνική Γλώσσα	57	15,2	15,2	49,5
Νεοελληνική Λογοτεχνία	51	13,6	13,6	63,1
Ιστορία	103	27,5	27,5	90,6
Λατινικά	8	2,1	2,1	92,8
Φιλοσοφία	27	7,2	7,2	100,0
Σύνολο	374	100,0	100,0	

Τα παραπάνω αποτελέσματα συμφωνούν και με την έρευνα της Ζιώγα όπου οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να τοποθετηθούν ως προς το ποια από τα ανθρωπιστικά μαθήματα που περιλαμβάνονται στο ωρολόγιο πρόγραμμα θεωρούν οι ίδιοι σημαντικά. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, το 71% δίνει την πρώτη θέση στα Αρχαία Ελληνικά, στη δεύτερη θέση σημαντικότητας τοποθετούν το μάθημα Ιστορίας (70%) και στην τρίτη το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (69%). Ακολουθούν η Νεοελληνική Λογοτεχνία (56%), η Φιλοσοφία (24%), ενώ το μάθημα των Λατινικών βρίσκεται στην τελευταία θέση αυτής της κατάταξης με μόλις 23% των εκπαιδευτικών να το θεωρούν «πολύ σημαντικό».³²⁸ Γενικά η κυριαρχία των αρχαίων ελληνικών ως μάθημα πρώτης προτίμησης μεταξύ των εκπαιδευτικών ΠΕ02 αποτελεί σταθερό αποτέλεσμα σε όλες σχεδόν τις έρευνες.³²⁹

5.1.10. Διδασκαλία του μαθήματος κατά την τρέχουσα χρονιά

Το δείγμα ρωτήθηκε αν το μάθημα που επέλεξε στην προηγούμενη ερώτηση περιλαμβάνεται σε αυτά που διδάσκουν κατά την τρέχουσα περίοδο. Η ερώτηση αυτή έχει σκοπό να εξετάσει αν η παρεχόμενη από τα πανεπιστημιακά τμήματα εξειδίκευση αξιοποιείται στη διδασκαλία των σχολικών μαθημάτων. Με βάση τα αποτελέσματα, ένα ποσοστό 25.67% δήλωσε ότι κατά την τρέχουσα περίοδο δεν έχει αναλάβει το μάθημα που αντιπροσωπεύει καλύτερα το πτυχίο και την ειδίκευσή του. Να σημειωθεί βέβαια ότι αυτό αποτελεί ασθενέστατη ένδειξη και δε δηλώνει απαραίτητα απροθυμία ή κακό σχεδιασμό καθώς μπορεί να οφείλεται σε άλλους παράγοντες.

Γράφημα 5.1.3. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με ποιο σχολικό μάθημα θεωρούν ότι αντιπροσωπεύει καλύτερα την ειδίκευση του πτυχίου.

³²⁸ Ζιώγα (2015) 154.

³²⁹ πβ. Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016), Παπαιοκονόμου (2022).

5.2. Παρουσίαση των απαντήσεων

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από είκοσι (20) δηλώσεις που διερευνούν τις απόψεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τα χαρακτηριστικά του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 αλλά και σχετικά με την πρόταση για κατάτμηση του κλάδου σε ειδικότητες και ανάλογη αντιστοίχιση των διδακτικών αντικειμένων. Για διευκόλυνση το σύνολο των δηλώσεων επιμερίστηκε σε κλίμακες: α) Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 (Δηλ. 1-3), β) Σχετικά με το πλήθος των φιλολογικών τμημάτων (Δηλ. 4-10), γ) Σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 (Δηλ. 11-14), δ) Σχετικά με την υποθετική κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 (Δηλ. 15-17), και ε) Σχετικά με την πρόταση κατάτμησης του κλάδου ΠΕ02 (Δηλ. 18-20).³³⁰ Για κάθε κλίμακα δίνεται η τιμή του Cronbach's Alpha, ενώ για κάθε δήλωση ξεχωριστά παρουσιάζονται με ραβδογράμματα οι γενικές τάσεις (συχνότητες και ποσοστά), και με πίνακες οι κατευθύνσεις των δεδομένων (μέσος όρος της στάσης των ερωτηθέντων, τυπική απόκλιση και διακύμανση των τιμών).

5.2.1. Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02

Η πρώτη κλίμακα αποτελείται από τρεις (3) δηλώσεις οι οποίες εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 πάνω σε γενικές διατυπώσεις για τα τυπικά προσόντα και δικαιώματα του διδακτικού προσωπικού που είναι ενταγμένο στον κλάδο ΠΕ02. Η κλίμακα πέτυχε ένα υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,812). Για τη συγκεκριμένη κλίμακα, μεγαλύτερη συμφωνία (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») σημαίνει και θετικότερη άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου.³³¹ Εκ των πραγμάτων η πρώτη ερώτηση ή δήλωση ή διατύπωση ενός ερωτηματολογίου έρευνας είναι ζωτικής σημασίας, διότι δίνει τον τόνο για ολόκληρη την έρευνα και μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ποιότητα των απαντήσεων, καθώς διαμορφώνει την αρχική εντύπωση του δείγματος για την έρευνα.³³² Έτσι, εσκεμμένα η δήλωση Α1 τέθηκε στην αρχή του ερωτηματολογίου ώστε η απάντηση να είναι όσο το δυνατόν πιο αυθόρμητη και ανεπηρέαστη από τις υπόλοιπες δηλώσεις, γι' αυτό και παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση στην κατανομή. Το δείγμα δηλαδή προτίμησε είτε από συναδελφική αλληλεγγύη είτε από ανθρώπινη κατανόηση να μην τοποθετηθεί αυστηρά σε αυτή την απόλυτη διατύπωση. Ακόμη κι έτσι όμως ένα όχι μικρό κομμάτι του δείγματος (30.3%) δηλώνει τη διαφωνία του, ενώ το 18.7% δεν επιθυμεί να πάρει θέση.

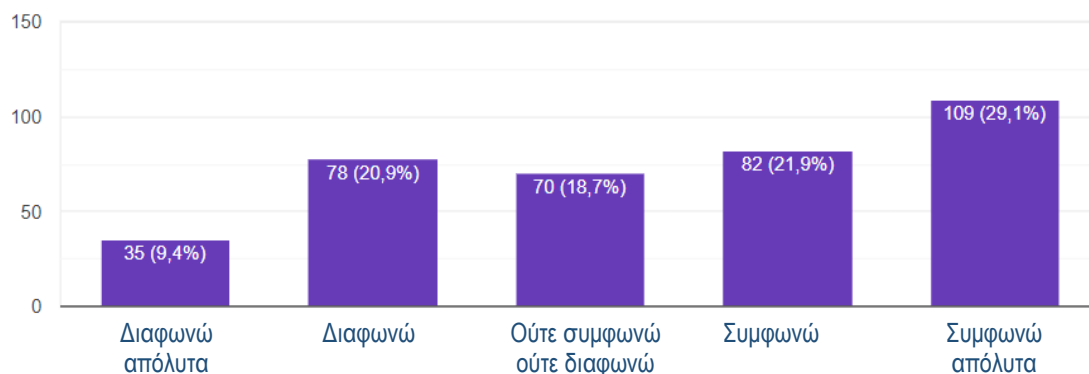
³³⁰ Οι τιμές κάθε δήλωσης του ερωτηματολογίου μεμονωμένα υπάρχουν στο [Παράρτημα Β](#).

³³¹ Για τον υπολογισμό του δείκτη αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου και οι τρεις δηλώσεις αντιστράφηκαν και επανακωδικοποιήθηκαν (1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1) ώστε η εξ αυτών προκληθείσα αντίστροφη συνδιακύμανση να μην επιφέρει μείωση του συνολικού δείκτη, πβ. Field (2009).

³³² βλ. Dillman, Smyth, & Christian (2014) 43-4.

A1

Κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 **σωστά** έχει το δικαίωμα να διδάσκει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο.

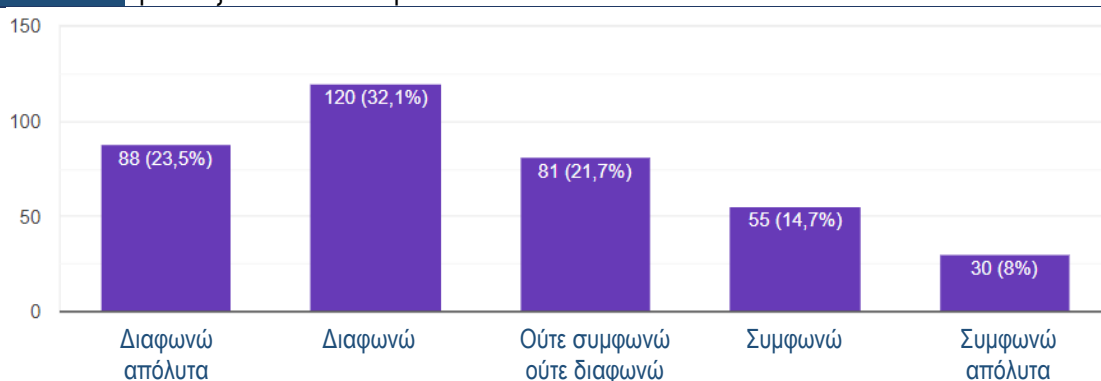

Γράφημα 5.2.1. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 1.

Στη συνέχεια ωστόσο (δηλώσεις A2-A3) η κατανομή των απαντήσεων αλλάζει και δείχνει σαφώς τη διαφωνία με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου (τιμές 1 και 2). Έτσι, στη δήλωση A2 το δείγμα δηλώνει τη διαφωνία του σχετικά με την ικανότητα κάθε εκπαιδευτικού ΠΕ02 να διδάξει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο εξίσου αποτελεσματικά. Μάλιστα το ποσοστό διαφωνίας συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία με 55.6%. Ενδιαφέρον έχει ότι τρίτη επιλογή είναι η ουδέτερη απάντηση (21.7%), ενώ απόλυτη συμφωνία δηλώνει μόνο ένα ισχνό 8%.

A2

Κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 μπορεί να διδάξει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο εξίσου αποτελεσματικά.

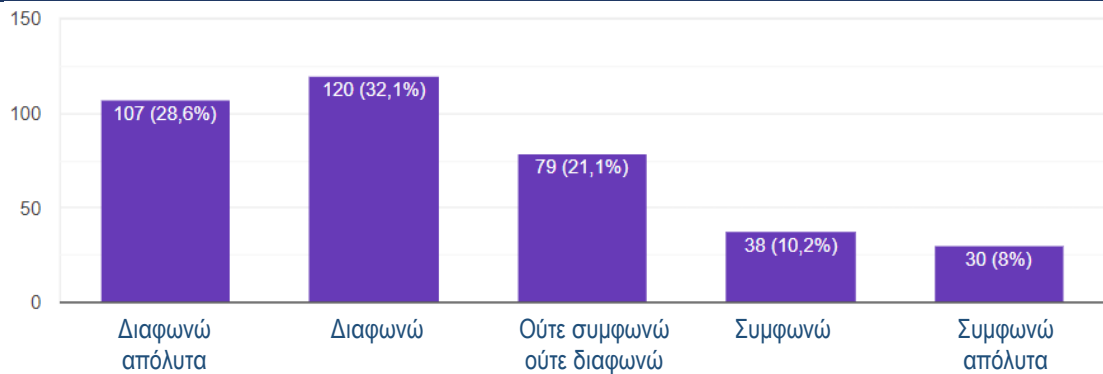

Γράφημα 5.2.2. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 2.

Ίδια περίπου είναι η κατανομή και στη δήλωση A3. Το δείγμα δηλώνει με ποσοστό 48.7% ότι κάθε πτυχίο που συγκαταλέγεται στον κλάδο ΠΕ02 δεν παρέχει την αναγκαία επάρκεια για τις σχολικές διδακτικές απαιτήσεις. Και εδώ τρίτη επιλογή είναι η ουδέτερη απάντηση (21.1%), ενώ η συνολική συμφωνία με τη δήλωση περιορίζεται ακόμη περισσότερο. Τώρα είναι στο 18.2%, ενώ στη δήλωση 2 ήταν λίγο μεγαλύτερη (22.7%).

Α3

Κάθε πτυχίο που συγκαταλέγεται στον κλάδο ΠΕ02 παρέχει την αναγκαία επάρκεια για τις σχολικές διδακτικές απαιτήσεις.

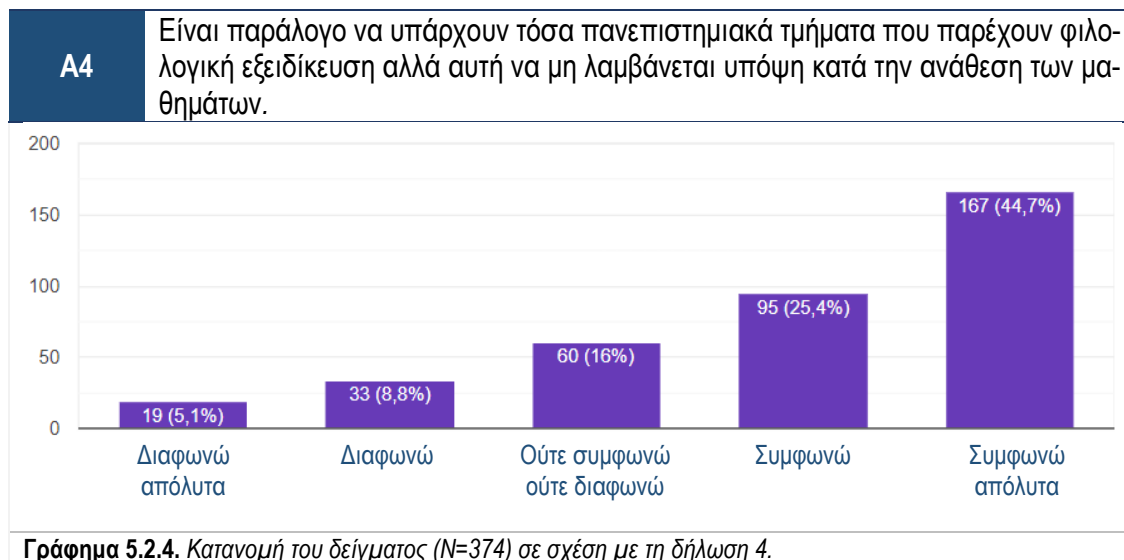
Γράφημα 5.2.3. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 3.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετέχουν στο δείγμα κατά μέσο όρο συμφωνούν ότι οι εκπαιδευτικοί που ανήκουν στον κλάδο ΠΕ02 διαφοροποιούνται ως προς τα τυπικά προσόντα και τη διδακτική επάρκεια.

5.2.2. Σχετικά με το πλήθος των φιλολογικών τμημάτων

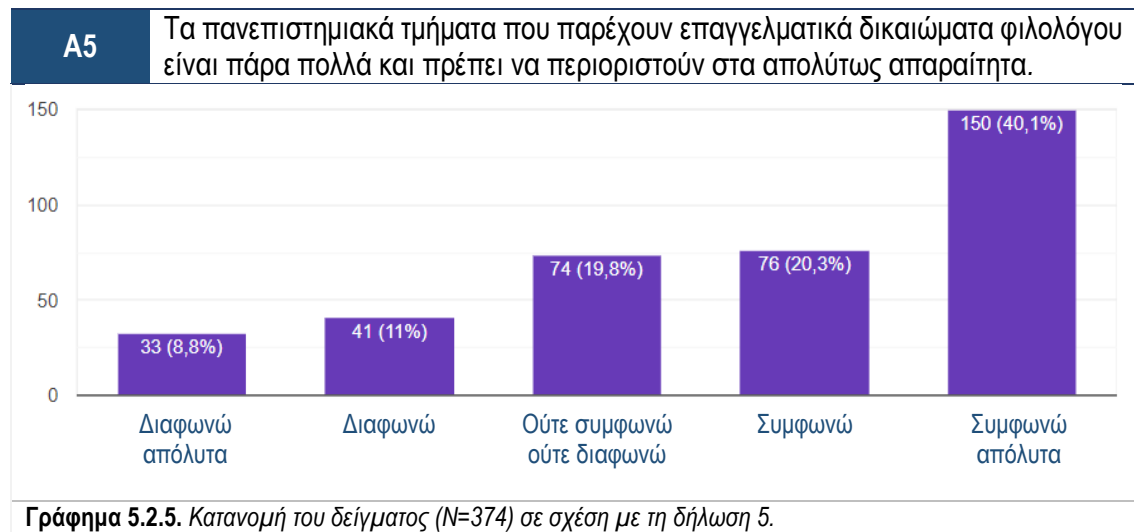
Η δεύτερη κλίμακα αποτελείται από επτά (7) δηλώσεις οι οποίες εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με το πλήθος, την ισοτιμία και τα επαγγελματικά δικαιώματα των πανεπιστημιακών τμημάτων που εντάσσονται στον ενιαίο κλάδο ΠΕ02. Η κλίμακα θα μπορούσε να διακριθεί σε δύο υπο-ομάδες: η πρώτη (δηλώσεις 4-7) εξετάζει τη στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σε σχέση με την πληθώρα των πανεπιστημιακών τμημάτων γενικά, η δεύτερη (δηλώσεις 8-10) εξετάζει τη στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σε σχέση με τη δομή και τη φυσιογνωμία των Φιλοσοφικών Σχολών. Συνολικά για τη δεύτερη κλίμακα, μεγαλύτερη συμφωνία (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») σημαίνει και αρνητικότερη άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Η κλίμακα πέτυχε ένα ικανοποιητικό σκορ Cronbach's Alpha (0,779).

Η πρώτη δήλωση της πρώτης υπο-ομάδας (Α4) είναι αυτή που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (κάτι που συνεπάγεται και αρνητικότερη στάση) από όλες τις δηλώσεις του ερωτηματολογίου. Συνολικά, το 70.1% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι είναι παράλογο η εξειδίκευση που ο/η κάθε εκπαιδευτικός έχει με βάση το τμήμα που αποφοίτησε να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την ανάθεση των σχολικών μαθημάτων. Χαρακτηριστικό είναι ότι η απόλυτη συμφωνία σχεδόν πλειοψηφεί από μόνη της (44,7%). Αντίθετα, μόλις το 13.9% συνολικά δηλώνει ότι δε χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη η εξειδίκευση του κάθε πτυχίου, με την απόλυτη διαφωνία να είναι στο 5.1%.

Η δεύτερη δήλωση της πρώτης υπο-ομάδας (Α5) προτείνει να περιοριστούν στα απολύτως απαραίτητα τα τμήματα που παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα κλάδου ΠΕ02. Και εδώ τα ποσοστά συμφωνίας είναι εξαιρετικά υψηλά: «Συμφωνώ» 20.3%, «Συμφωνώ απόλυτα» 40.1%,

συνολικά 60.4%. Το ποσοστό αντίθετα της συνολικής διαφωνίας είναι μόλις 19.8%, όσο ακριβώς και το ποσοστό της ουδέτερης τιμής.

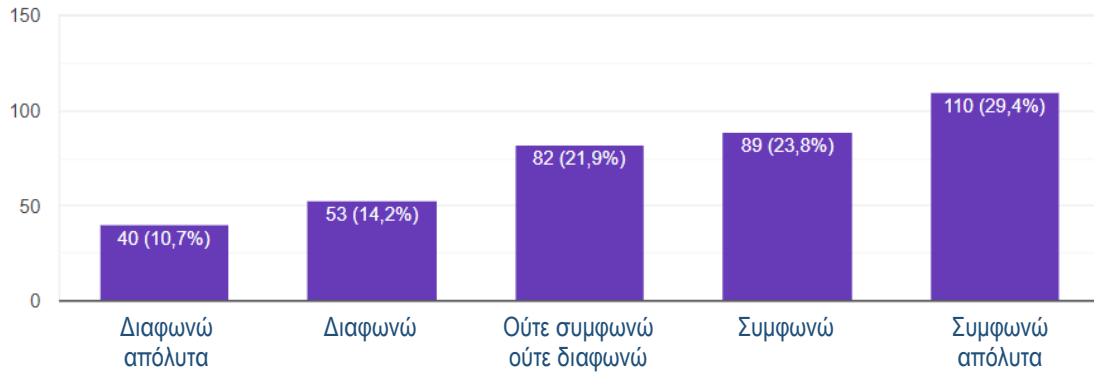
Η τρίτη δήλωση της πρώτης υπο-ομάδας (A6) προτείνει αυστηρότερη αξιολόγηση στην παροχή από τα διάφορα πανεπιστημιακά επαγγελματικών δικαιωμάτων κλάδου ΠΕ02. Οι απαντήσεις παρουσιάζουν την ίδια εικόνα με τις προηγούμενες δηλώσεις: υψηλότατα ποσοστά συμφωνίας (συνολικά: 64.7%) και ισχνά ποσοστά διαφωνίας (συνολικά: 15.6%).

Η τέταρτη και τελευταία δήλωση της πρώτης υπο-ομάδας (A7) οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 δηλώνουν με ποσοστό 53.2% ότι όλα τα τμήματα που συγκαταλέγονται στον κλάδο ΠΕ02 δεν είναι ισότιμα και αυτό γιατί οι βάσεις εισαγωγής παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους. Το ποσοστό διαφωνίας είναι μικρότερο σε σχέση με τις προηγούμενες δηλώσεις, ωστόσο πλειοψηφεί απόλυτα.

A7

Οι μεγάλες αποκλίσεις των βάσεων εισαγωγής μεταξύ των πανεπιστημιακών τμημάτων που συγκαταλέγονται στον κλάδο ΠΕ02 αποτελεί απόδειξη ότι όλα αυτά τα τμήματα δεν είναι ισότιμα.

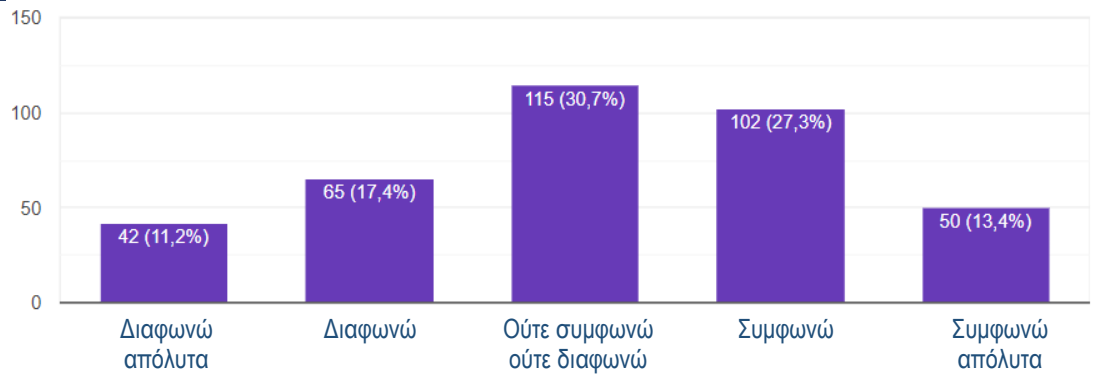

Γράφημα 5.2.7. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 7.

Η πρώτη δήλωση της δεύτερης υπο-ομάδας (A8) είναι κάπως προκλητικά διατυπωμένη. Γι' αυτό και η απόλυτη συμφωνία συγκεντρώνει μόλις το 13.4%. Παρόλαυτα, η συνολική συμφωνία ανέρχεται στο 40.7%. Αντίθετα, η συνολική διαφωνία είναι στο 28.6%. Ο διχαστικός χαρακτήρας της δήλωσης αποτυπώνεται στο πολύ υψηλό ποσοστό της ουδέτερης τιμής (30.7%), η οποία και πλειοψηφεί.

A8

Μόνο τα τρία τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής Σχολής (Φιλολογίας, Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής) παράγουν εκπαιδευτικούς επαρκείς να διδάξουν όλα τα φιλολογικά αντικείμενα στο σχολείο.

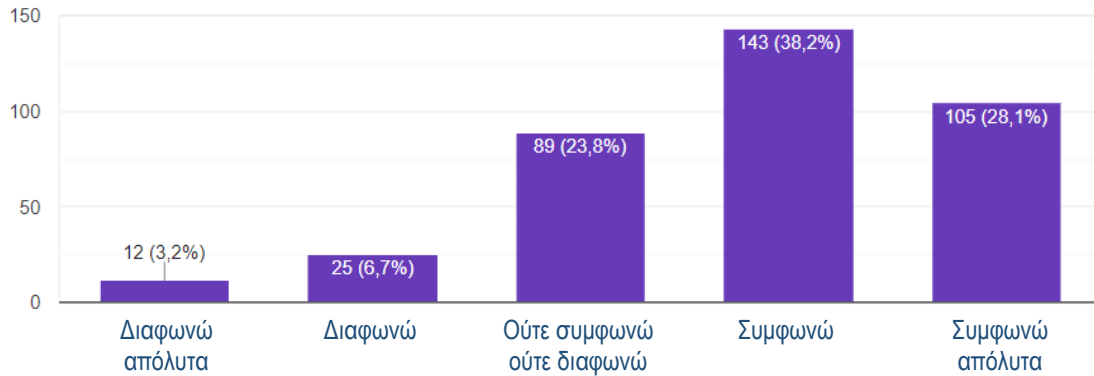

Γράφημα 5.2.8. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 8.

Η δεύτερη δήλωση της δεύτερης υπο-ομάδας (A9) επαναφέρει τη συμφωνία σε υψηλότερα ποσοστά. Οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 αναγνωρίζουν σαφώς (ποσοστό 66.3%) ότι κάθε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής παρέχει διαφορετική εξειδίκευση που αντιστοιχεί και σε διαφορετικά διδασκτικά αντικείμενα. Κάτι ωστόσο που δε λαμβάνεται υπόψη κατά την ανάθεση των μαθημάτων. Τα ποσοστά διαφωνίας με τη δήλωση είναι εξαιρετικά χαμηλά (συνολικά: 9.9%), ενώ ένα όχι μικρό ποσοστό (23.8%) έχει ουδέτερη στάση.

A9

Κάθε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής παρέχει διαφορετική εξειδίκευση που αντιστοιχεί και σε διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα.

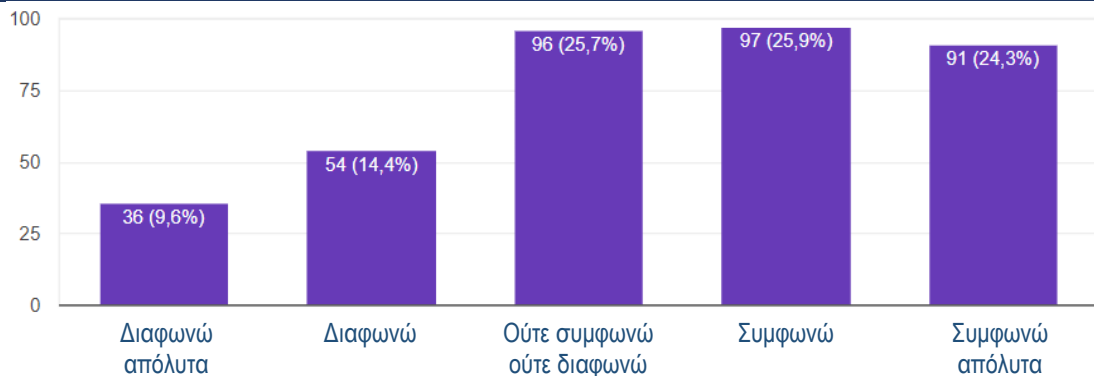

Γράφημα 5.2.9. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 9.

Στην τελευταία δήλωση της δεύτερης υπο-ομάδας (A10) η πρόταση για ενιαία Φιλοσοφική Σχολή και κοινή βάση εισαγωγής παίρνει οριακά την απόλυτη πλειοψηφία (50.2%). Η πρόταση πάντως δε φαντάζει καθόλου άκυρη καθώς η διαφωνία περιορίζεται στο 24%, με την ουδέτερη τιμή να ανέρχεται στο 25.7%.

A10

Η Φιλοσοφική Σχολή πρέπει να είναι ενιαία με κοινή βάση εισαγωγής στις Πανελλαδικές εξετάσεις.

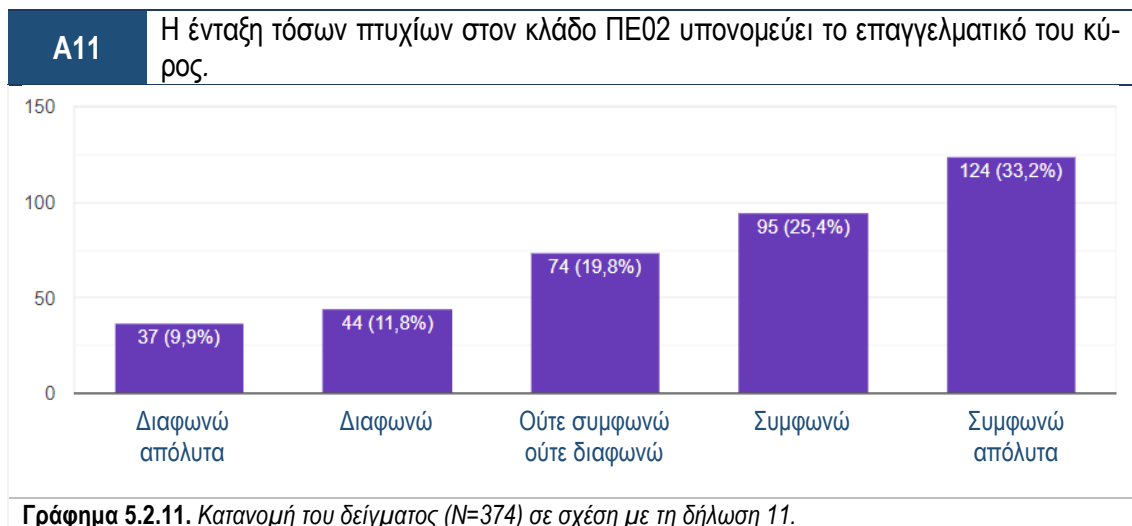
Γράφημα 5.2.10. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 10.

Με βάση τα παραπάνω οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν σαφώς τον προβληματισμό τους αναφορικά με το πλήθος, την ισοτιμία και τα επαγγελματικά δικαιώματα των πανεπιστημιακών τμημάτων που εντάσσονται στον ενιαίο κλάδο ΠΕ02.

5.2.3. Σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02

Η τρίτη κλίμακα αποτελείται από τέσσερεις (4) δηλώσεις οι οποίες εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με αρνητικές παραδοχές που συνδέονται με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Θεωρητικά, μεγαλύτερη συμφωνία (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») πάνω σε αυτές τις παραδοχές σημαίνει και αρνητικότερη άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Η κλίμακα πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,888).

Η πρώτη δήλωση της κλίμακας (A11) διερευνά αν η πληθώρα πτυχίων στον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 υπονομεύει το επαγγελματικό κύρος του κλάδου. Οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα σε ποσοστό 58.6% δηλώνουν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα, τρίτη επιλογή είναι η ουδέτερη απάντηση (19.8%), ενώ το 21.7% δηλώνει ότι διαφωνεί ή διαφωνεί απόλυτα.

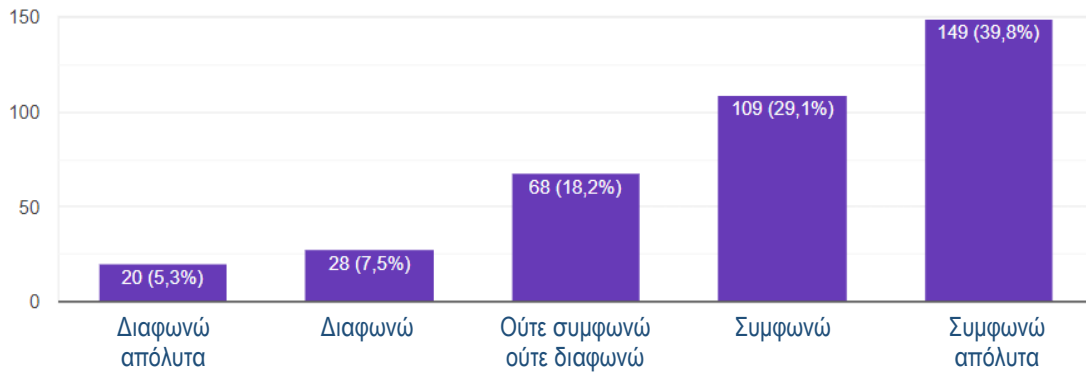

Γράφημα 5.2.11. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 11.

Η δεύτερη δήλωση της κλίμακας (A12) παρουσιάζει υψηλότατο ποσοστό συνολικής συμφωνίας (είναι το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας, άρα και αρνητικής στάσης απέναντι στον ενιαίο κλάδο, μέσα στο ερωτηματολόγιο). Οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν σε ποσοστό 68.9% ότι η ένταξη τόσων πολλών πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Η συνολική διαφωνία στη δήλωση αυτή είναι μόλις 12.8%, ενώ στο 18.2% είναι η ουδέτερη απάντηση. Το μεγάλο ποσοστό συμφωνίας που συγκεντρώνει η δήλωση αυτή δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα μάλλον θεωρούν ότι ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 δεν υπακούει σε ορθολογικά κριτήρια αλλά αποτελεί προϊόν κακών και βιαστικών εκπαιδευτικών χειρισμών. Η άποψη αυτή έχει υποστηριχτεί από το σύνολο των ερευνητών, όπως φάνηκε και κατά τη συζήτηση στο Μέρος Α της παρούσας εργασίας (βλ. [2.1.3.](#), [2.3.](#)).

A12

Η ένταξη τόσων πτυχιών στον κλάδο ΠΕ02 είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού.

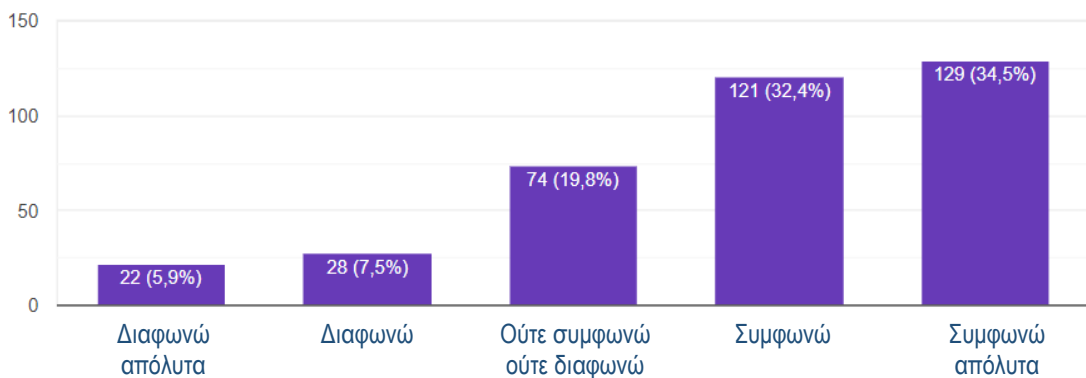

Γράφημα 5.2.12. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 12.

Η τρίτη δήλωση της κλίμακας (A13) παρουσιάζει κι αυτή υψηλότατο ποσοστό συνολικής συμφωνίας. Οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν σε ποσοστό 66.9% ότι η ένταξη τόσων πτυχιών στον κλάδο ΠΕ02 δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια. Η συνολική διαφωνία στη δήλωση αυτή είναι μόλις 13.4%, ενώ στο 19.8% είναι η ουδέτερη απάντηση. Η σχεδόν πανομοιότυπη κατανομή των ποσοστών με την προηγούμενη δήλωση δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν σταθερή, διαμορφωμένη και συνειδητή στάση απέναντι στο ζήτημα.

A13

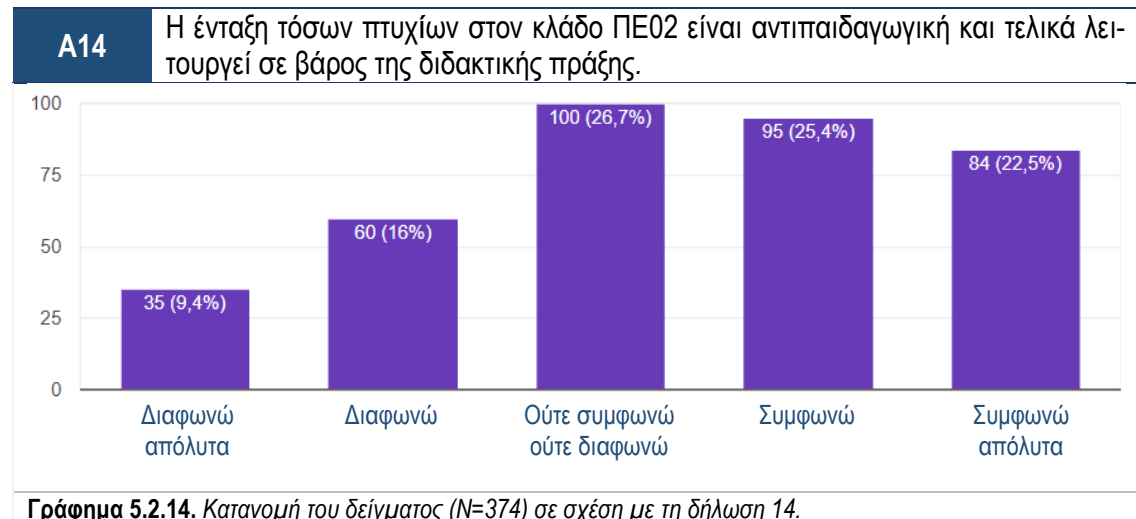
Η ένταξη τόσων πτυχιών στον κλάδο ΠΕ02 δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια.

Γράφημα 5.2.13. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 13.

Η τέταρτη δήλωση της κλίμακας (A14) έχει την ουδέτερη τιμή («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ») να πλειοψηφεί με 26.7%. Η συνολική συμφωνία με τη δήλωση ανέρχεται στο 47.9% και η συνολική διαφωνία στο 25.5%. Η κατανομή των ποσοστών δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα δεν ήταν εύκολο να εκτιμήσουν αν ο ενιαίος χαρακτήρας του κλάδου ΠΕ02

αποβαίνει αντιπαιδαγωγικός και λειτουργεί σε βάρος της διδακτικής πράξης. Το συνολικό ποσοστό συμφωνίας βέβαια δεν είναι μικρό αλλά το υψηλό ποσοστό της ουδέτερης τιμής δεν επιτρέπει να βγάλουμε σίγουρα συμπεράσματα. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι για άλλη μια φορά αντιπαρά τίθενται τα ποσοστά συμφωνίας όχι με αυτά της διαφωνίας αλλά της ουδέτερης απάντησης.

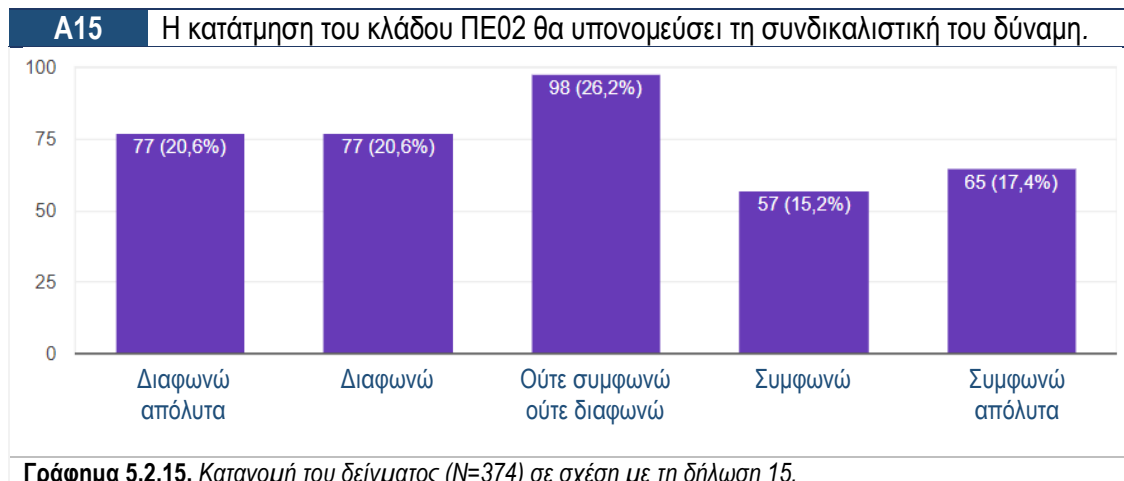

Από την κατανομή των ποσοστών στην κλίμακα 3 γίνεται φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα κατά μέσο όρο συμφωνούν με τις αρνητικές παραδοχές σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02.

5.2.4. Σχετικά με την υποθετική κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02

Η τέταρτη κλίμακα αποτελείται από τρεις (3) δηλώσεις οι οποίες εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με αρνητικές παραδοχές που συνδέονται με την υποθετική κατάτμηση του ενιαίου κλάδου ΠΕ02. Για τη συγκεκριμένη κλίμακα, μεγαλύτερη συμφωνία (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») πάνω σε αυτές τις παραδοχές σημαίνει και θετικότερη άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02.³³³ Η κλίμακα πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,860).

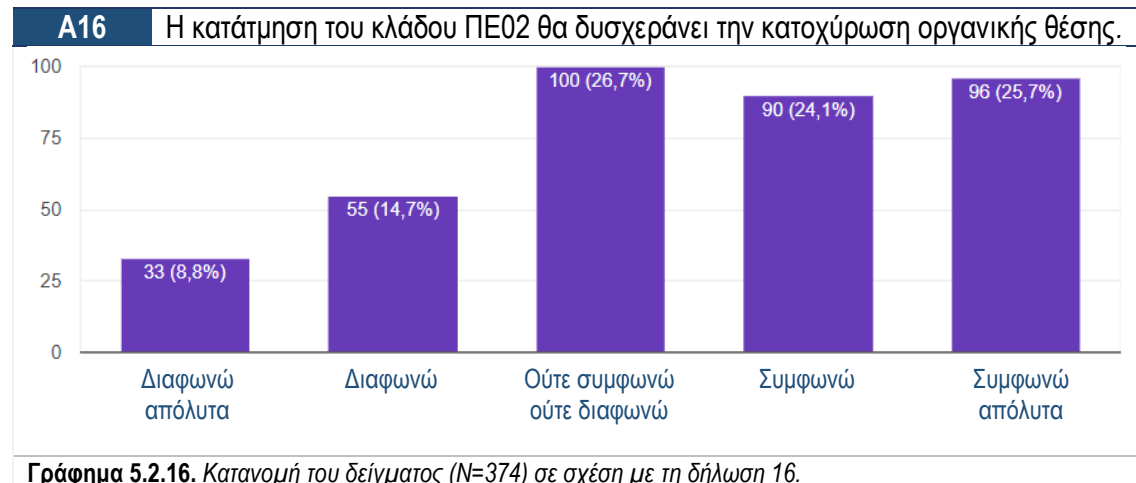
Η πρώτη δήλωση της τέταρτης κλίμακας (A15) διερευνά την άποψη του δείγματος σχετικά με το ενδεχόμενο η υποθετική κατάτμηση του κλάδου να υπονομεύσει τη συνδικαλιστική του δύναμη. Ως γνωστόν, ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 είναι ο πολυπληθέστερος και επόμενο είναι πολλά μέλη του να καταλαμβάνουν θέσεις στα συνδικαλιστικά όργανα του κλάδου τόσο σε τοπικό όσο και πανελλαδικό επίπεδο. Παράλληλα, το σώμα των εκπαιδευτικών ΠΕ02 είναι το πολυπληθέστερο μέσα στην ΟΛΜΕ. Υπάρχει επομένως το ενδεχόμενο, αν ο κλάδος κατατμηθεί, να χάσει τη συνδικαλιστική του δύναμη και αντιπροσώπευση. Παρότι η ουδέτερη τιμή («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ») συγκεντρώνει το υψηλό 26,2% και είναι αυτή που πλειοψηφεί συνολικά, κάτι που ενδεχομένως ερμηνεύεται ως υπαρκτή ανησυχία, ένα σημαντικό ποσοστό (41.2%) δείχνει να διαφωνεί ενώ η συμφωνία ανέρχεται στο 32.6%.

Η δεύτερη και τρίτη δήλωση της τέταρτης κλίμακας (A16-A17) διερευνούν την άποψη του δείγματος σχετικά με το ενδεχόμενο η υποθετική κατάτμηση του κλάδου να δημιουργήσει προβλήματα σε κάποια σημαντικά υπηρεσιακά ζητήματα (οργανικότητα, απόσπαση, μετάθεση). Και στις δύο δηλώσεις η συμφωνία συγκεντρώνει συνολικά τα μεγαλύτερα ποσοστά, 49.8% για

³³³ Για τον υπολογισμό του δείκτη αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου και οι τρεις δηλώσεις αντιστράφηκαν και επανακωδικοποιήθηκαν (1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1) ώστε η εξ αυτών προκληθείσα αντίστροφη συνδιακύμανση να μην επιφέρει μείωση του συνολικού δείκτη, πβ. Field (2009).

την A16 και 47.6% για την A17, κάτι που σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν ότι ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 διασφαλίζει περισσότερες οργανικές θέσεις και κατοχυρώνει ευκολότερα δικαιώματα απόσπασης και μετάθεσης. Η συνολική διαφωνία συγκεντρώνει χαμηλό ποσοστό 23.5% και 21.4% αντίστοιχα. Και για τις δυο δηλώσεις (A16-A17) η ουδέτερη τιμή («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ») είναι αυτή που πλειοψηφεί μεμονωμένα.

Ενδιαφέρον έχει ότι η κλίμακα αυτή είναι η μόνη από όλο το ερωτηματολόγιο όπου η αρνητική στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 αντιπαραβάλλεται με τη θετική και όχι με την ουδέτερη τιμή. Στις υπόλοιπες κλίμακες κατά κανόνα η αρνητική στάση συγκεντρώνει ποσοστά διπλάσια από αυτά της θετικής.

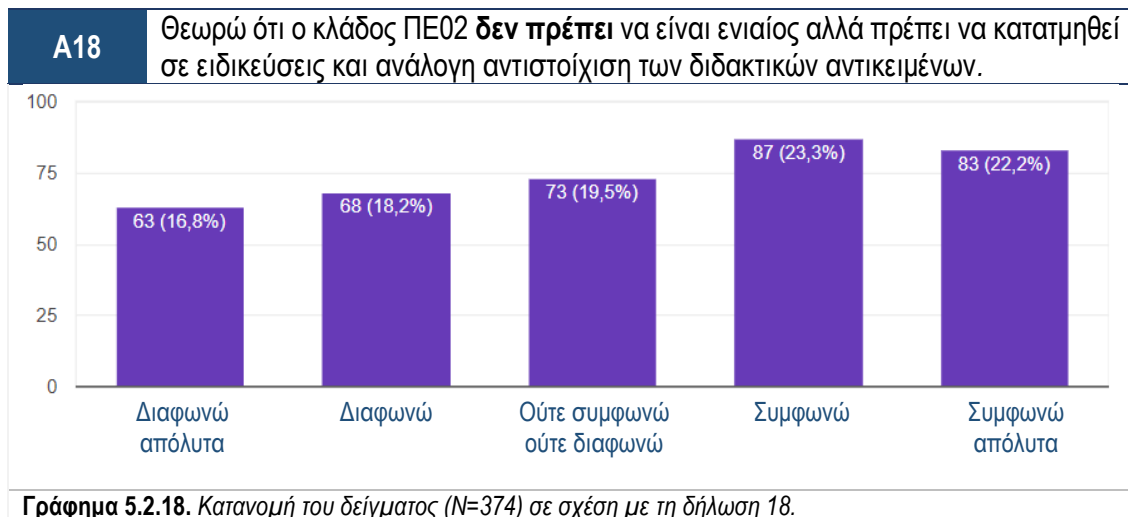

Με βάση τα παραπάνω φαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν ότι ένας ενιαίος κλάδος θα διασφαλίζει καλύτερα τα ζητήματα των υπηρεσιακών τους αλλαγών.

5.2.5. Σχετικά με την πρόταση κατάτμησης του κλάδου ΠΕ02

Η πέμπτη κλίμακα αποτελείται από τρεις (3) δηλώσεις οι οποίες εξετάζουν την άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόταση κατάτμησης του ενιαίου κλάδου ΠΕ02. Θεωρητικά, μεγαλύτερη συμφωνία (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») σημαίνει και μεγαλύτερη αποδοχή για την πρόταση κατάτμησης του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 και προφανώς αρνητικότερη άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου. Η κλίμακα πέτυχε υψηλό σκορ Cronbach's Alpha (0,860).

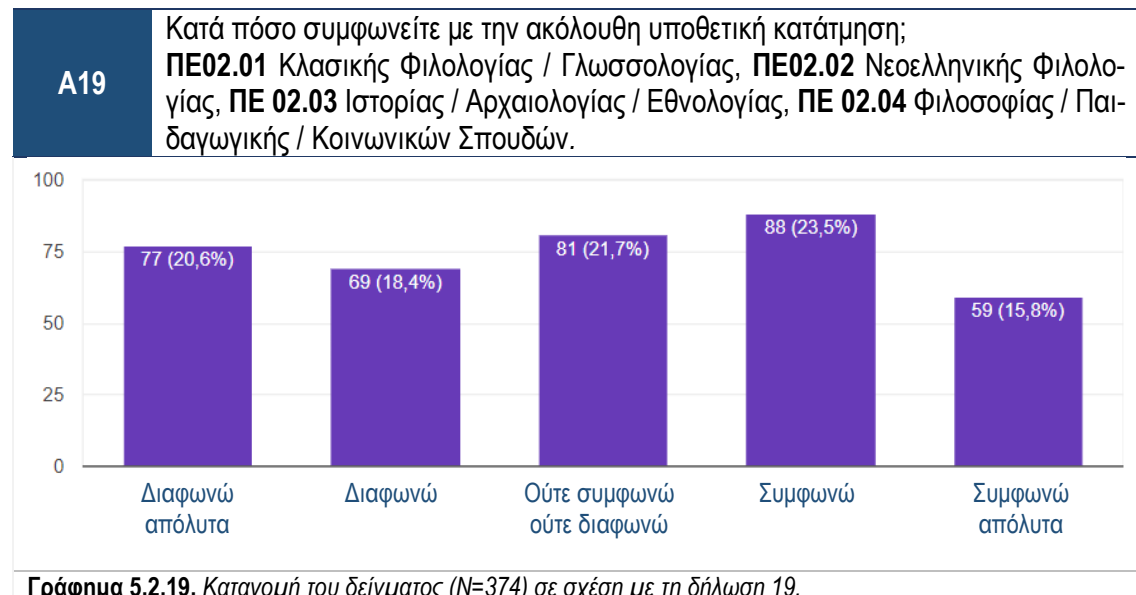
Η δήλωση A18 αποτελεί ουσιαστικά την πρόταση κατάτμησης και επακόλουθης αντιστοίχισης της ειδίκευσης με τα διδακτικά αντικείμενα στο σχολείο. Η διατύπωση παραβαίνει συνειδητά έναν βασικό κανόνα της ερευνητικής διαδικασίας, να μην τίθενται δηλαδή δύο ερωτήματα – ζητήματα στην ίδια δήλωση.³³⁴ Κι αυτό γιατί ζητούμενο δεν είναι απλά να κατατμηθεί ο κλάδος για λόγους τυπικούς, αλλά για ουσιαστικούς, δηλαδή να αξιοποιείται η εξειδίκευση του/της κάθε εκπαιδευτικού προσφορότερα. Να σημειωθεί ότι η φράση «δεν πρέπει» είναι με έντονα στοιχεία και στο ερωτηματολόγιο προς αποφυγή παρανόησης. Η συνολική συμφωνία με την πρόταση κατάτμησης ανέρχεται στο 45.5% και παρότι δεν πλειοψηφεί απόλυτα είναι μεγαλύτερη από τη συνολική διαφωνία (35%). Ενδιαφέρον πάντως έχει ότι μεμονωμένα, μετά την τιμή 4 («Συμφωνώ») και την τιμή 5 («Συμφωνώ απόλυτα») έρχεται η ουδέτερη τιμή («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ») και όχι οι τιμές διαφωνίας.

Η δήλωση A19 επεξηγεί την πρόταση κατάτμησης προτείνοντας τις ενδεικτικές υπο-ομάδες. Για την κατηγοριοποίηση ακολουθείται η τριμερής δομή της παραδοσιακής Φιλοσοφικής με τη διαφορά ότι το τμήμα Φιλολογίας υποδιαιρείται σε δύο ειδικεύσεις: α) Κλασική Φιλολογία και

³³⁴ πβ. Robson (2010) 289.

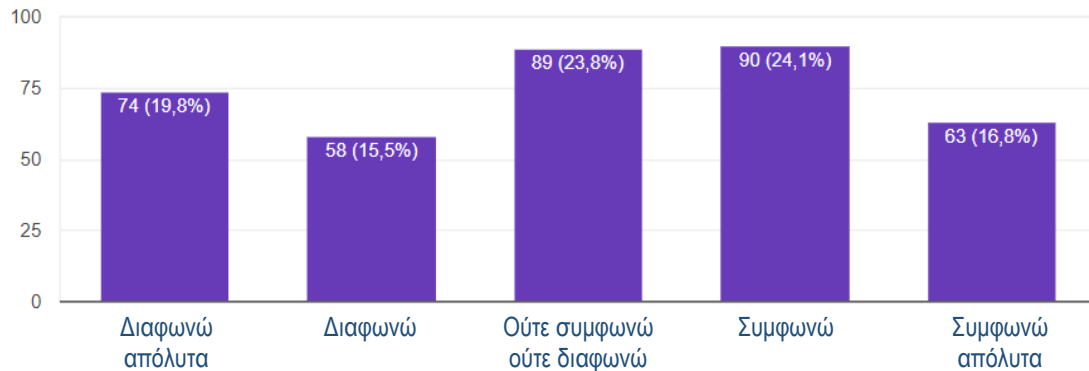
β) Νεοελληνική Φιλολογία. Η προτεινόμενη κατάτμηση δεν είναι πρωτότυπη αλλά είχε προταθεί (αλλά δεν υιοθετήθηκε) ήδη από τις Γενικές Συνελεύσεις των ενιαίων φιλοσοφικών τμημάτων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά τις συζητήσεις του 1984 επί του Νομοσχεδίου του 1982 (βλ. [2.1.1](#)). Να σημειωθεί πάντως ότι η κατηγοριοποίηση εκ των πραγμάτων δεν είναι εύκολη καθώς πολλές ειδικεύσεις που παρέχουν τα πανεπιστημιακά τμήματα δεν έχουν επαρκή αντιστοίχιση ούτε με τη δομή της παραδοσιακής Φιλοσοφικής ούτε με σχολικά διδακτικά αντικείμενα, κι επομένως η ταξινόμησή τους είναι αμφιλεγόμενη. Έτσι, η ειδίκευση της Γλωσσολογίας αρχικά κρίθηκε λογικότερο να ενταχθεί στο ΠΕ02.01. Η ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας θα δείξει ότι η επιλογή αυτή μάλλον είναι λανθασμένη ([5.5](#)). Η παραπάνω ρευστή κατάσταση επηρέασε και την κατανομή των ποσοστών και οδήγησε σε συρρίκνωση της συνολικής συμφωνίας (39.3%) που οριακά πλέον προηγείται από τη συνολική διαφωνία (39%), ενώ μεγάλο είναι το ποσοστό και της ουδέτερης τιμής (21.7%).

Η δήλωση A20 τέλος κατανέμει τα σχολικά διδακτικά αντικείμενα με βάση την υποθετική κατάτμηση που προτάθηκε στη δήλωση A19. Το σχολικό διδακτικό αντικείμενο αντιστοιχίζεται με το αντικείμενο κάθε πανεπιστημιακού τμήματος όπως αυτό έχει οριστεί ως βασικό στους επίσημους ΟΣ των Σχολών και των τμημάτων. Να σημειωθεί ότι λαμβάνονται υπόψη μόνο οι πρώτες αναθέσεις του κλάδου ΠΕ02 στα γενικά σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η κατανομή των ποσοστών παρουσιάζει την ίδια εικόνα με αυτή της δήλωσης A19. Η συνολική συμφωνία είναι στο 40.9% που αυξάνει κάπως τη διαφορά της από τη συνολική διαφωνία (35.3%), ενώ μεγαλώνει και το ποσοστό και της ουδέτερης τιμής (23.8%).

A20

Κατά πόσο συμφωνείτε με την ακόλουθη υποθετική κατανομή των αντικειμένων;
ΠΕ02.01: Αρχαία Ελληνικά, Λατινικά - **ΠΕ02.02:** Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία - **ΠΕ 02.03:** Ιστορία - **ΠΕ 02.04:** Φιλοσοφία / Κοινωνικές Σπουδές.

Γράφημα 5.2.20. Κατανομή του δείγματος (N=374) σε σχέση με τη δήλωση 20.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που συμμετείχαν στην έρευνα δείχνουν καταρχήν θετικοί στην κατάτμηση του κλάδου. Ωστόσο, η πτώση των ποσοστών της συμφωνίας για τις δηλώσεις A19-A20 δείχνει ότι η προτεινόμενη κατανομή χρειάζεται περισσότερη μελέτη καθώς άλλες ειδικεύσεις δεν έχουν αντιστοίχιση με αυτόνομο διδακτικό αντικείμενο (Γλωσσολογία, Αρχαιολογία, Παιδαγωγική, Εθνολογία) και άλλες δεν έχουν αντιστοίχιση με τη δομή της παραδοσιακής Φιλοσοφικής (Εθνολογία, Κοινωνιολογία). Συζήτηση επίσης χρειάζεται αν πρέπει να θεωρηθούν διαφορετικά μαθήματα τα αρχαία ελληνικά από πρωτότυπο και τα αρχαία ελληνικά από μετάφραση (οπότε η κατανομή μπορεί να συμπεριλάβει και άλλες ειδικεύσεις) ή το μάθημα της γλώσσας με το μάθημα της λογοτεχνίας.

5.3. Το 1ο ερευνητικό ερώτημα

Η αξιολόγηση των ευρημάτων του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε με τη ξεχωριστή εξέταση των αποτελεσμάτων για κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου και κάθε κλίμακα. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται με τη μορφή μέσων όρων και τυπικών αποκλίσεων, καθώς για το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη μορφή συνεχούς κλίμακας τύπου Likert. Όταν ως μέση τιμή (Μ.Τ.) των απαντήσεων εμφανίζεται η τιμή 3 («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ»), τότε θεωρείται ότι οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 έχουν ουδέτερη στάση απέναντι στο ερευνητικό ερώτημα, ενώ με μέσες τιμές μεγαλύτερες από 3 (4 = «Συμφωνώ», 5 = «Συμφωνώ απόλυτα») αποδίδεται η αρνητική στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, με μέγιστη τιμή το 5. Αντίθετα, όταν οι μέσες τιμές που εμφανίζονται είναι μικρότερες του 3 (2 = «Διαφωνώ», 1 = «Διαφωνώ απόλυτα»), τότε δηλώνεται η θετική στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, με ελάχιστη τιμή το 1. Για να απαντηθεί το πρώτο ερευνητικό ερώτημα: «**Κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02;**» επελέγησαν οι δηλώσεις 1 έως 20 του ερωτηματολογίου ενώ υλοποιήθηκαν και διάφορες περιγραφικές αναλύσεις. Η μηδενική υπόθεση είναι ότι οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02, ενώ η ερευνητική μη μηδενική ή εναλλακτική υπόθεση είναι ότι οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 δε συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02.

Πίνακας 5.3.1. Συνολικός βαθμός διαφωνίας με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02

	N	M.T.	T.A.	Διακύμανση	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή
Total_mean_A	374	3,3545	,72674	,528	1,20	4,95
Valid N (listwise)	374					
Missing	0					

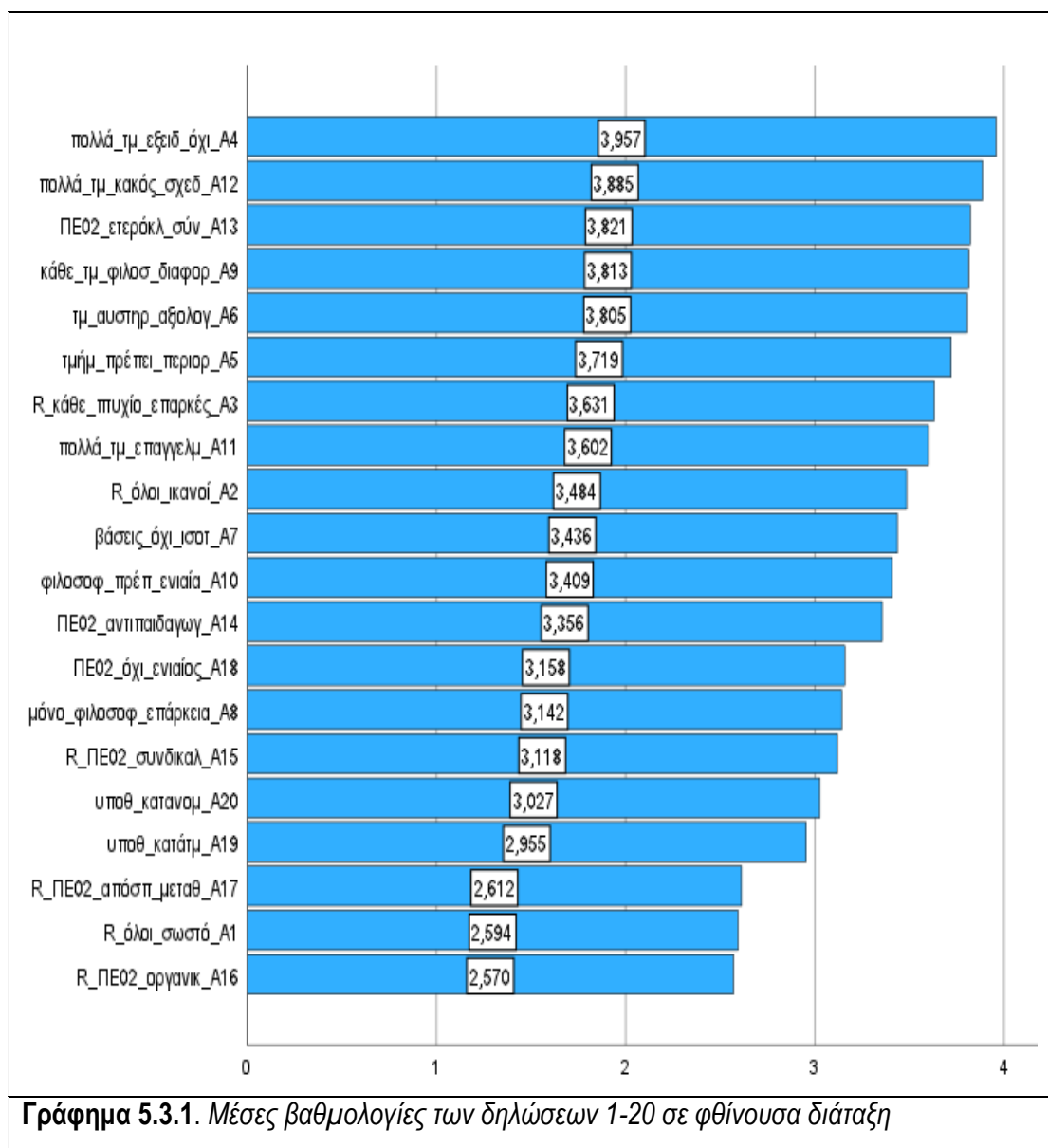
Εκτιμώντας τις συνολικές τιμές του ερωτηματολογίου (δηλώσεις 1-20) (πιν. [5.3.1.](#)) γίνεται αντιληπτό πως η μέση τιμή που αποδίδει τη στάση των εν ενεργεία εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 ξεπερνά το μέσο επίπεδο (Μ.Τ.=3,35>3) και, κατά συνέπεια, χαρακτηρίζεται αρνητική (Μ.Τ.=3,35-Τ.Α.=0,72). Η ελάχιστη τιμή που καταγράφηκε στις απαντήσεις δεν είναι πολύ χαμηλότερη από την τιμή 3 (Μ.Τ.=2,57), ενώ ως μέγιστη εμφανίζεται η τιμή Μ.Τ.=3,96, που σχεδόν αγγίζει την υψηλότερη τιμή 4 (πιν. [5.3.2.](#) και [5.3.3.](#)).

Πίνακας 5.3.2. Μέση τιμή και τυπική απόκλιση των δηλώσεων 1-20

	N	M.O.	T.A.	Διακύμανση
R_όλοι_σωστό_A1	374	2,59	1,344	1,808
R_όλοι_ικανοί_A2	374	3,48	1,224	1,500
R_κάθε_πτυχίο_επαρκές_A3	374	3,63	1,222	1,494
πολλά_τμ_εξειδ_όχι_A4	374	3,96	1,191	1,419
τμήμ_πρέπει_περιορ_A5	374	3,72	1,326	1,757
τμ_αυστηρ_αξιολογ_A6	374	3,80	1,230	1,514
βάσεις_όχι_ισοτ_A7	374	3,44	1,380	1,903
μόνο_φιλοσοφ_επάρκεια_A8	374	3,14	1,189	1,414
κάθε_τμ_φιλοσ_διαφορ_A9	374	3,81	1,021	1,043
φιλοσοφ_πρέπ_ενιαία_A10	374	3,41	1,264	1,599
πολλά_τμ_επαγγελμ_A11	374	3,60	1,318	1,736
πολλά_τμ_κακός_σχεδ_A12	374	3,89	1,208	1,459
ΠΕ02_ετερόκλ_σύν_A13	374	3,82	1,159	1,343
ΠΕ02_αντιπαιδαγωγ_A14	374	3,36	1,251	1,565
R_ΠΕ02_συνδικαλ_A15	374	3,11	1,366	1,868
R_ΠΕ02_οργανικ_A16	374	2,56	1,259	1,586
R_ΠΕ02_απόσπ_μεταθ_A17	374	2,61	1,217	1,482
ΠΕ02_όχι_ενιαίος_A18	374	3,16	1,399	1,956
υποθ_κατάτμ_A19	374	2,95	1,370	1,877
υποθ_κατανομ_A20	374	3,03	1,366	1,865

Εξετάζοντας τις μέσες βαθμολογίες σε κάθε δήλωση του ερωτηματολογίου διαπιστώνεται ότι στη συντριπτική τους πλειονότητα είναι μεγαλύτερες του 3, κάτι που σαφώς δηλώνει την αρνητική άποψη του δείγματος σε σχέση με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Μόνο τέσσερεις (4) δηλώσεις (1, 16, 17, 19) έχουν μέση βαθμολογία κάτω από την τιμή 3, με χαμηλότερη το 2,57 (A16), τιμή όχι ιδιαίτερα μακρινή από την ουδέτερη τιμή. Οι δύο (16, 17) αφορούν τις διαδικασίες μετάθεσης και κατοχύρωσης οργανικής θέσης, και δείχνουν ότι για τα ζητήματα αυτά το δείγμα νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια μέσα σε έναν ενιαίο κλάδο. Η Δ.19 ουσιαστικά κρίνει τις προτεινόμενες ειδικεύσεις κατάτμησης και δε σημαίνει απαραίτητα ότι διαφωνεί με την ίδια την κατάτμηση, ενώ η Δ.1 έχει ιδιαίτερο ρόλο και μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά (βλ. 5.2.1.). Αντίθετα, οι δηλώσεις με ρητή αποδοκιμασία για τον ενιαίο χαρακτήρα και την πολυσυλλεκτικότητα του κλάδου ΠΕ02 συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά. Σύμφωνα με το Γράφημα 5.3.1. υψηλότερη μέση βαθμολογία συγκεντρώνει η Δ.4 «Είναι παράλογο να υπάρχουν τόσα πανεπιστημιακά τμήματα

που παρέχουν φιλολογική εξειδίκευση αλλά αυτή να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την ανάθεση των μαθημάτων» (Μ.Τ.: 3,96) και η Δ.12 «Η ένταξη τόσων πτυχιών στον κλάδο ΠΕ02 είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού» (Μ.Τ.: 3,89). Ακολουθούν η Δ.13 «Η ένταξη τόσων πτυχιών στον κλάδο ΠΕ02 δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια» (Μ.Τ.: 3,82), η Δ.9 «Κάθε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής παρέχει διαφορετική εξειδίκευση που αντιστοιχεί και σε διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα» (Μ.Τ.: 8,13) και η Δ.6 «Απαιτείται αυστηρότερη αξιολόγηση για το αν κάποια πανεπιστημιακά τμήματα πρέπει να παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλόλογου» (Μ.Τ.: 8,05). Άλλες τρεις δηλώσεις (5, 3, 11) έχουν μέση τιμή πάνω 3,5 (γραφ. 5.3.1.).

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 διαπιστώνουν αρκετά προβληματικά ζητήματα σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, κάτι που συνεπάγεται ότι και η στάση τους γενικότερα είναι αρνητική. Εξετάζοντας τις επιμέρους κλίμακες του ερωτηματολογίου μπορούμε να ανιχνεύσουμε ποια ζητήματα κατά προτεραιότητα συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη αρνητική κριτική. Σύμφωνα με τον πίνακα [5.3.3](#), οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 κρίνουν πολύ αυστηρά τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 (Group_A3: M.T. 3,66 T.A.: 1,06). Θεωρούν ότι η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο υπονομεύει το επαγγελματικό του κύρος (Δ.11), είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού (Δ.12), δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια (Δ.13), είναι αντιπαιδαγωγική και τελικά λειτουργεί σε βάρος της διδακτικής πράξης (Δ.14). Εξίσου αρνητική είναι η κριτική και για το πλήθος των πανεπιστημιακών τμημάτων που παράγουν εκπαιδευτικούς ΠΕ02 (Group_A2: M.T. 3,61 T.A.: 0,80). Συγκεκριμένα, κατά πλειοψηφία δηλώνουν ότι τα πανεπιστημιακά τμήματα που παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου είναι πάρα πολλά και πρέπει να περιοριστούν στα απολύτως απαραίτητα (Δ.5), ότι απαιτείται αυστηρότερη αξιολόγηση για το αν πρέπει να παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου (Δ.6), ότι οι μεγάλες αποκλίσεις των βάσεων εισαγωγής μεταξύ των τμημάτων αποτελεί απόδειξη ότι όλα αυτά τα τμήματα δεν είναι ισότιμα (A7), ενώ προκρίνουν ότι οι Φιλοσοφικές Σχολές αποτελούν την πιο αξιόπιστη πανεπιστημιακή δομή εκπαίδευσης φιλολόγων (Δ.8-Δ.10). Λιγότερο αλλά σαφώς αρνητική είναι η στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τα τυπικά προσόντα και την επάρκεια των εκπαιδευτικών που ανήκουν στον κλάδο ΠΕ02 (Group_A1: M.T. 3,23 T.A.: 1,07). Δηλώνουν κατά πλειοψηφία ότι κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 δεν μπορεί να διδάξει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο εξίσου αποτελεσματικά (Δ.2) και ότι κάθε πτυχίο που συγκαταλέγεται στον κλάδο ΠΕ02 δεν παρέχει την αναγκαία επάρκεια για τις σχολικές διδακτικές απαιτήσεις (Δ.3). Η Δ.1 βέβαια διαφοροποιείται αισθητά και μετά την αντιστροφή παρουσιάζει σημαντική διαφωνία (συνολικά 51%), ενδεχομένως για τους λόγους που περιγράφηκαν στο [5.2.1](#), αλλιώς η μέση βαθμολογία της κλίμακας θα ήταν σαφώς υψηλότερη.

Η κλίμακα που αφορά την κατάτμηση του ενιαίου κλάδου (Group_A5: M.T. 3,04 T.A.: 1,24) απαιτεί ξεχωριστή εξέταση. Αρχικά, έχει σημασία ότι η ίδια η πρόταση για κατάτμηση του κλάδου σε ειδικεύσεις και ανάλογη αντιστοίχιση των διδακτικών αντικειμένων (Δ.18) σαφώς πλειοψηφεί με το υψηλό 45.5% (Συμφωνών: 23.3%, Συμφωνών απόλυτα: 22.2%). Να σημειωθεί μάλιστα ότι τρίτη επιλογή είναι η ουδέτερη απάντηση (19.5%), ενώ η διαφωνία συγκεντρώνει αθροιστικά 35% (Διαφωνών: 18.2%, Διαφωνών απόλυτα: 16.8%). Η ταξινόμηση των ειδικοτήτων που προτείνει η Δ.19 συγκεντρώνει μικρότερη συμφωνία αλλά όχι ευκαταφρόνητη (39.3%), χωρίς όμως αυτό απαραίτητα να μεταφράζεται σε διαφωνία καθώς η ουδέτερη στάση είναι αυτή που

αυξάνεται (23.8%). Η προτεινόμενη κατανομή τέλος των διδακτικών αντικειμένων ανά ειδικότητα (Δ.20) συγκεντρώνει κι αυτή σημαντική συμφωνία 40.9% (Συμφωνώ: 24.1%, Συμφωνώ απόλυτα: 16.8%), με την ουδέτερη τιμή (23.8%) να είναι και πάλι μεγαλύτερη από τη διαφωνία (Διαφωνώ: 15.5%, Διαφωνώ απόλυτα: 19.8%).

Η μόνη κλίμακα με τη μέση βαθμολογία να δείχνει διαφωνία (άρα να βλέπει θετικά τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02) είναι αυτή που σχετίζεται με υπηρεσιακά θέματα (Group_A4: Μ.Τ. 2,76 Τ.Α.: 1,13), κι αυτό είναι ως ένα σημείο αναμενόμενο. Γιατί η πολυδιάσπαση του κλάδου και η τροποποίηση των αναθέσεων (Α και Β) ανάλογα θα αυξήσει ή θα περιορίσει για κάποιες ειδικότητες τις διαθέσιμες οργανικές θέσεις και τις επιλογές για μετάθεση και απόσπαση, ενώ φαντάζει λογικό ότι ένας ενιαίος και πολυπρόσωπος κλάδος θα είναι πιο δυνατός συνδικαλιστικά. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 δηλώνουν σε ποσοστό 32,6% (Διαφωνώ: 15.2%, Διαφωνώ απόλυτα: 17.4%) ότι η κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 θα υπονομεύσει τη συνδικαλιστική του δύναμη (Δ.15). Πολύ πιο υψηλά είναι τα ποσοστά στις άλλες δύο δηλώσεις της κλίμακας. Σε αθροιστικό ποσοστό 49,8% δηλώνουν ότι η κατάτμηση του ενιαίου κλάδου θα δυσχεράνει την κατοχύρωση οργανικής θέσης (Δ.16) και σε αθροιστικό ποσοστό 47.6% ότι θα περιορίσει σημαντικά τη δυνατότητα απόσπασης και μετάθεσης (Δ.17).

Πίνακας 5.3.3. Μέση βαθμολογία κάθε επιμέρους κλίμακας των δηλώσεων 1-20

	N	M.T.	T.A.
Group_A1 (δηλώσεις 1-3)	374	3,2362	1,07829
Group_A2 (δηλώσεις 4-10)	374	3,6115	,80838
Group_A3 (δηλώσεις 11-14)	374	3,6658	1,06896
Group_A4 (δηλώσεις 15-17)	374	2,7665	1,13341
Group_A5 (δηλώσεις 18-20)	374	3,0463	1,24085

Group_A1: [Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02](#), Group_A2: [Σχετικά με το πλήθος των φιλολογικών τμημάτων](#), Group_A3: [Σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02](#), Group_A4: [Σχετικά με την υποθετική κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02](#), Group_A5: [Σχετικά με την πρόταση κατάτμησης του κλάδου ΠΕ02](#).

Επικουρικά στα παραπάνω έχει ενδιαφέρον να εξεταστούν οι δηλώσεις εκείνες που συγκεντρώσαν αθροιστικά τα μεγαλύτερα ποσοστά συμφωνίας (τιμές 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα»), κάτι που επαγωγικά σημαίνει αρνητική άποψη για τον ενιαίο χαρακτήρα του

κλάδου ΠΕ02. Έτσι, σύμφωνα με τον πίνακα 5.3.4., είναι ξεκάθαρα αρνητική η άποψη των εκπαιδευτικών ΠΕ02 για την πληθώρα των πανεπιστημιακών τμημάτων που εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 και παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου, αλλά και τις αναθέσεις των μαθημάτων αδιάκριτα. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι η απόλυτη διαφωνία για την οριζόντια ανάθεση των διδακτικών αντικειμένων χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η εξειδίκευση σχεδόν πλειοψηφεί από μόνη της (44,7%). Αντίθετα, όπως φάνηκε και στην εξέταση των μέσων τιμών, προτίμηση στον ενιαίο κλάδο δείχνουν οι απαντήσεις των δηλώσεων 15-17 που έχουν να κάνουν με υπηρεσιακά ζητήματα (μετάθεση, απόσπαση, οργανικότητα) που ενδεχομένως θα προκύψουν σε περίπτωση κατάτμησης του κλάδου. Το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνει η Δ.16 με το 49,8% (24,1% και 25,7%) να δηλώνει ότι η κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 θα δυσχεράνει την κατοχύρωση οργανικής θέσης. Ενδιαφέρον ωστόσο έχει ότι ακόμη και στη δήλωση αυτή η πλειοψηφούσα απάντηση είναι η ουδέτερη (τιμή 3) με 26,7%. Να σημειωθεί τέλος ότι η ουδέτερη στάση πλειοψηφεί και στη Δ.15 (26.2%) αλλά και στη Δ.17 με το υψηλότερο 31%.

Πίνακας 5.3.4. Υψηλότερα αθροιστικά ποσοστά συμφωνίας με την κατάτμηση του κλάδου

	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα	Σύνολο
Δ.4. Είναι παράλογο να υπάρχουν τόσα πανεπιστημιακά τμήματα που παρέχουν φιλολογική εξειδίκευση αλλά αυτή να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την ανάθεση των μαθημάτων	25,4%	44,7%	70,10%
Δ.12. Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού	29,1%	39,8%	68,90%
Δ.13. Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια	32,4%	34,5%	66,90%
Δ.9. Κάθε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής παρέχει διαφορετική εξειδίκευση που αντιστοιχεί και σε διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα	38,2%	28,1%	66,30%

Δ.6. Απαιτείται αυστηρότερη αξιολόγηση για το αν κάποια πανεπιστημιακά τμήματα πρέπει να παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου	26,5%	38,2%	64,70%
--	-------	-------	---------------

Με βάση τα παραπάνω, η μηδενική ερευνητική υπόθεση «Οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02» **απορρίπτεται υπέρ της εναλλακτικής** «Οι εκπαιδευτικοί κλάδου ΠΕ02 δε συμφωνούν με τον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02».

5.4. Το 2ο ερευνητικό ερώτημα

Για να εξεταστεί το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα «**Κατά πόσο το βασικό πτυχίο και η ειδίκευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 σχετίζονται με τη στάση τους απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02;**» πρέπει αρχικά να εκτιμηθεί αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις απόψεις του δείγματος και έπειτα αν αυτές σχετίζονται με το βασικό πτυχίο και την εξειδίκευση. Η μηδενική υπόθεση είναι ότι το βασικό πτυχίο και η ειδίκευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 δε σχετίζεται με τη στάση τους απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02. Αντίστοιχα, η ερευνητική μη μηδενική ή εναλλακτική υπόθεση είναι ότι το βασικό πτυχίο και η ειδίκευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 σχετίζεται με τη στάση τους απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02.

Οι τυπικές αποκλίσεις που εντοπίζονται στις απαντήσεις του δείγματος (πιν. [5.3.2.](#)), δηλαδή η διαφοροποίηση των απόψεων μεταξύ των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών στην έρευνα, είναι κατά βάση πάνω από τη μονάδα ($T.A.>1$), δεδομένο που φανερώνει διαφορά απόψεων. Ωστόσο, η διαφοροποίηση αυτή φαίνεται κυρίως ότι είναι ανάμεσα στις σύμφωνες (τιμές 4 και 5) και τις ουδέτερες απαντήσεις, ενώ σπανιότερα καταγράφεται διαφορά μεταξύ σύμφωνων και αρνητικών απαντήσεων. Υπενθυμίζεται ότι συμφωνία στις δηλώσεις του ερωτηματολογίου σημαίνει αρνητική στάση απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, ενώ διαφωνία σημαίνει θετική στάση. Προκειμένου να διερευνηθούν οι διαφοροποιήσεις και να ανιχνευθεί ο βαθμός επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών (βασικό πτυχίο και εξειδίκευση) στις απόψεις του δείγματος ανάλογα εκτελέσθηκαν, στο πλαίσιο της μεθοδολογίας ελέγχου υποθέσεων, μέθοδοι επαγωγικής στατιστικής και συγκεκριμένα η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (OneWay-ANOVA). Η ανάλυση αυτή χρησιμοποιείται όταν οι ανεξάρτητες μεταβλητές περιλαμ-

βάνουν πάνω από δύο κατηγορίες απάντησης (βασικό πτυχίο και εξειδίκευση). Το επίπεδο σημαντικότητας, δηλαδή το επίπεδο πιθανοτήτων που αντικατοπτρίζει τον μέγιστο βαθμό στον οποίο ρισκάρουμε οι όποιες διαφορές όλων των ελέγχων να οφείλονται στην τύχη,³³⁵ ορίστηκε στο 0,05 ή 5% (πιθανότητα 5 στις 100 φορές του δείγματος αποδίδεται στην τύχη). Συνεπώς, αν η τιμή p είναι μικρότερη ή ίση του 0,05 ($p \leq 0,05$), τότε η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται και γίνεται δεκτή η εναλλακτική, καθώς θεωρείται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, ενώ αν η τιμή p εμφανίζεται πάνω από το ορισμένο επίπεδο σημαντικότητας ($p > 0,05$), τότε γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση.³³⁶

Αρχικά ελέγχθηκε αν οι ομάδες των εκπαιδευτικών ανά τμήμα αποφοίτησης και ειδίκευση προέρχονται από πληθυσμούς με κανονική κατανομή. Τόσο τα Ιστογράμματα και τα Κανονικά Γραφήματα Q-Q όσο και οι δείκτες λοξότητας και κύρτωσης αλλά και τα κριτήρια Kolmogorov-Smirnov (K-S) και ShapiroWilk (S-W) έδειξαν κανονική κατανομή, λαμβάνοντας πάντα υπόψη ότι το υπό εξέταση δείγμα ($N=374$) θεωρείται μεγάλο (>300).³³⁷ Στη συνέχεια έγινε έλεγχος με το κριτήριο του Levene (Levene's Test for Equality of Variances) αν οι ομάδες των εκπαιδευτικών ανά τμήμα και ειδίκευση προέρχονται από πληθυσμούς με ίσες διακυμάνσεις (ομοιογένεια της διακύμανσης). Για ισότητα στη διακύμανση απαιτείται τιμή μεγαλύτερη του 0,05. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η τιμή για τις ομάδες των εκπαιδευτικών ΠΕ02 ανά τμήμα αποφοίτησης ($p=0,333 > 0,05$) και ανά ειδίκευση ($p=0,714 > 0,05$) είναι μεγαλύτερη, και επομένως δεχόμαστε ότι οι τέσσερις (4) ομάδες των εκπαιδευτικών ανά τμήμα και οι επτά (7) ανά ειδίκευση προέρχονται από πληθυσμούς που δεν υπάρχει διαφορά στις διακυμάνσεις (πιν. [5.4.1.](#) και [5.4.2.](#)). Στη συνέχεια εξετάστηκαν τα αποτελέσματα της Ανάλυσης Διακύμανσης (ANOVA).

Πίνακας 5.4.1. *Ισότητα των διακυμάνσεων και έλεγχος ANOVA (ανά πτυχίο)*

Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά πτυχίο)						
	N	M.O.	T.A.	T.Σ.	95% διάστημα εμπιστοσύνης	
					Lower Bound	Upper Bound
ενιαία_φιλοσοφική	18	15,1766	4,60595	1,08563	12,8861	17,4671
φιλολογικά_τμήματα	173	17,6047	3,46426	,26338	17,0849	18,1246
ιστορικά_τμήματα	110	15,3626	3,38321	,32258	14,7232	16,0019
φιλοσοφικά_τμήματα	73	15,0325	3,36249	,39355	14,2479	15,8170
Σύνολο	374	16,3263	3,66764	,18965	15,9534	16,6992

³³⁵ πβ. Creswell (2011) 195-6.

³³⁶ πβ. Εμβαλωτής, Κάτσης, & Σιδερίδης (2006) 77-8.

³³⁷ πβ. Field (2009) 647.

Tests of Homogeneity of Variances

		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Στάσεις_ανά_πτυχίο	Based on Mean	1,139	3	370	,333
	Based on Median	,955	3	370	,414
	Based on Median and with adjusted df	,955	3	352,531	,414
	Based on trimmed mean	1,070	3	370	,362

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	530,917	3	176,972	14,595	<,001
Within Groups	4486,526	370	12,126		
Σύνολο	5017,443	373			

Πίνακας 5.4.2. Ισότητα των διακυμάνσεων και έλεγχος ANOVA (ανά ειδικευση)

Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά ειδικευση)

	N	M.O.	T.A.	T.Σ.	95% διάστημα εμπιστοσύνης	
					Lower Bound	Upper Bound
κλασική	116	18,0266	3,50870	,32577	17,3813	18,6719
νεοελληνική	44	15,9573	3,66112	,55193	14,8442	17,0703
γλωσσολογία	20	15,3625	3,51928	,78693	13,7154	17,0096
βυζαντ_μεσαιων	12	16,8125	3,67127	1,05981	14,4799	19,1451
ιστορία	84	15,6349	3,25455	,35510	14,9286	16,3412
αρχαιολογία	29	15,4799	3,95210	,73389	13,9766	16,9832
φιλοσοφία	69	15,0956	3,42367	,41216	14,2731	15,9180
Σύνολο	374	16,3263	3,66764	,18965	15,9534	16,6992

Tests of Homogeneity of Variances

		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Στάσεις_ανά_ειδικευση	Based on Mean	,620	6	367	,714
	Based on Median	,605	6	367	,726
	Based on Median and with adjusted df	,605	6	356	,726
	Based on trimmed mean	,613	6	367	,720

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	528,199	6	88,033	7,197	<,001
Within Groups	4489,245	367	12,232		
Total	5017,443	373			

Στον έλεγχο της Ανάλυσης Διακύμανσης για ανεξάρτητα δείγματα (ANOVA) διαπιστώνεται ότι και στις δύο περιπτώσεις η τιμή (sig.=0,001) είναι μικρότερη από 0,05. Αυτό σημαίνει ότι η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται και θεωρούμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων των τεσσάρων (4) ομάδων εκπαιδευτικών ΠΕ02 ανάλογα με το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν αλλά και των επτά (7) ομάδων εκπαιδευτικών ΠΕ02 ανάλογα με την ειδίκευση του πτυχίου, και οι όποιες διαφορές παρατηρούνται δεν οφείλονται σε τυχαίους παράγοντες. Άρα, το αποτέλεσμα της Ανάλυσης Διακύμανσης για ανεξάρτητα δείγματα (ANOVA) είναι στατιστικά σημαντικό, που σημαίνει ότι τουλάχιστον ένας μέσος όρος διαφέρει στατιστικά σημαντικά από έναν άλλο μέσο όρο μεταξύ των ομάδων για κάθε κατηγορία. Για να βρεθεί πού εντοπίζεται αυτή η διαφορά στους μέσους όρους, δηλαδή μεταξύ ποιων ομάδων κάθε κατηγορίας εντοπίζεται η στατιστικά σημαντική διαφορά, εφαρμόστηκε ξεχωριστά το στατιστικό κριτήριο Tukey εκ των υστέρων πολλαπλών συγκρίσεων (post hoc tests). Στη συνέχεια, εξετάστηκαν τα αποτελέσματα για στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των μέσων όρων των ομάδων ανά δύο (πιν. 5.4.3. και 5.4.4.). Πρόκειται ουσιαστικά για μια εκτίμηση του βαθμού στον οποίο η διακύμανση μεταξύ των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής μπορεί να αποδοθεί στην επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής.

Πίνακας 5.4.3. Αποτελέσματα post hoc tests με το κριτήριο Tukey (ανά πτυχίο)

Multiple Comparisons				
Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά πτυχίο)				
(I) ομαδική_τμημάτων	(J) ομαδική_τμημάτων	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-2,42815*	,86241	,026
	ιστορικά_τμήματα	-,18597	,88537	,997
	φιλοσοφικά_τμήματα	,14413	,91638	,999
φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	2,42815*	,86241	,026
	ιστορικά_τμήματα	2,24218*	,42465	<,001
	φιλοσοφικά_τμήματα	2,57228*	,48600	<,001
ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,18597	,88537	,997
	φιλολογικά_τμήματα	-2,24218*	,42465	<,001
	φιλοσοφικά_τμήματα	,33010	,52568	,923
φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,14413	,91638	,999
	φιλολογικά_τμήματα	-2,57228*	,48600	<,001
	ιστορικά_τμήματα	-,33010	,52568	,923

Πίνακας 5.4.4. Αποτελέσματα post hoc tests με το κριτήριο Tukey (ανά ειδικευση)

Multiple Comparisons				
Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά ειδικευση)				
(I) ομαδική_ειδικευση	(J) ομαδική_ειδικευση	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
κλασική	νεοελληνική	2,06933*	,61924	,016
	γλωσσολογία	2,66408*	,84680	,029
	βυζαντ_μεσαιων	1,21408	1,06057	,914
	ιστορία	2,39166*	,50107	<,001
	αρχαιολογία	2,54670*	,72612	,009
	φιλοσοφία	2,93100*	,53172	<,001
νεοελληνική	κλασική	-2,06933*	,61924	,016
	γλωσσολογία	,59475	,94320	,996
	βυζαντ_μεσαιων	-,85525	1,13902	,989
	ιστορία	,32233	,65087	,999
	αρχαιολογία	,47737	,83655	,998
	φιλοσοφία	,86167	,67475	,862
γλωσσολογία	κλασική	-2,66408*	,84680	,029
	νεοελληνική	-,59475	,94320	,996
	βυζαντ_μεσαιων	-1,45000	1,27709	,917
	ιστορία	-,27242	,87019	1,000
	αρχαιολογία	-,11739	1,01657	1,000
	φιλοσοφία	,26692	,88820	1,000
βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-1,21408	1,06057	,914
	νεοελληνική	,85525	1,13902	,989
	γλωσσολογία	1,45000	1,27709	,917
	ιστορία	1,17758	1,07934	,931
	αρχαιολογία	1,33261	1,20048	,925
	φιλοσοφία	1,71692	1,09391	,702
ιστορία	κλασική	-2,39166*	,50107	<,001
	νεοελληνική	-,32233	,65087	,999
	γλωσσολογία	,27242	,87019	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-1,17758	1,07934	,931
	αρχαιολογία	,15504	,75328	1,000
	φιλοσοφία	,53934	,56824	,964
αρχαιολογία	κλασική	-2,54670*	,72612	,009
	νεοελληνική	-,47737	,83655	,998
	γλωσσολογία	,11739	1,01657	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-1,33261	1,20048	,925
	ιστορία	-,15504	,75328	1,000
	φιλοσοφία	,38430	,77400	,999

φιλοσοφία	κλασική	-2,93100*	,53172	<,001
	νεοελληνική	-,86167	,67475	,862
	γλωσσολογία	-,26692	,88820	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-1,71692	1,09391	,702
	ιστορία	-,53934	,56824	,964
	αρχαιολογία	-,38430	,77400	,999

Τέλος, με τους δείκτες η^2 (eta-squared) και ω^2 (omega-squared) υπολογίστηκε το μέγεθος της επίδρασης της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη, δηλαδή το ποσοστό της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής που μπορεί να αποδοθεί στην επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (πιν. 5.4.5. και 5.4.6.). Για τον δείκτη η^2 (eta-squared) τιμή μεγαλύτερη του 0,01 δηλώνει μικρό μέγεθος επίδρασης, τιμή μεγαλύτερη του 0,06 δηλώνει μεσαίο μέγεθος επίδρασης και τιμή μεγαλύτερη του 0,14 δηλώνει μεγάλο μέγεθος επίδρασης. Για τον δείκτη ω^2 (omega-squared) οι αντίστοιχες τιμές είναι 0,01, 0,06 και 0,18.³³⁸

Πίνακας 5.4.5. Υπολογισμός μεγέθους επίδρασης στον πληθυσμό (ανά πτυχίο)

Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά πτυχίο)

		Point Estimate	95% διάστημα εμπιστοσύνης	
			Lower	Upper
Στάσεις_ανά_πτυχίο	Eta-squared	,106	,049	,162
	Epsilon-squared	,099	,042	,155
	Omega-squared Fixed-effect	,098	,042	,155
	Omega-squared Random-effect	,035	,014	,057

Πίνακας 5.4.6. Υπολογισμός μεγέθους επίδρασης στον πληθυσμό (ανά ειδικευση)

Εξαρτημένη μεταβλητή: Στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο κλάδο ΠΕ02 (ανά ειδικευση)

		Point Estimate	95% διάστημα εμπιστοσύνης	
			Lower	Upper
Στάσεις_ανά_ειδικευση	Eta-squared	,105	,042	,154
	Epsilon-squared	,091	,027	,140
	Omega-squared Fixed-effect	,090	,027	,140
	Omega-squared Random-effect	,016	,005	,026

³³⁸ Field (2009) 389-90.

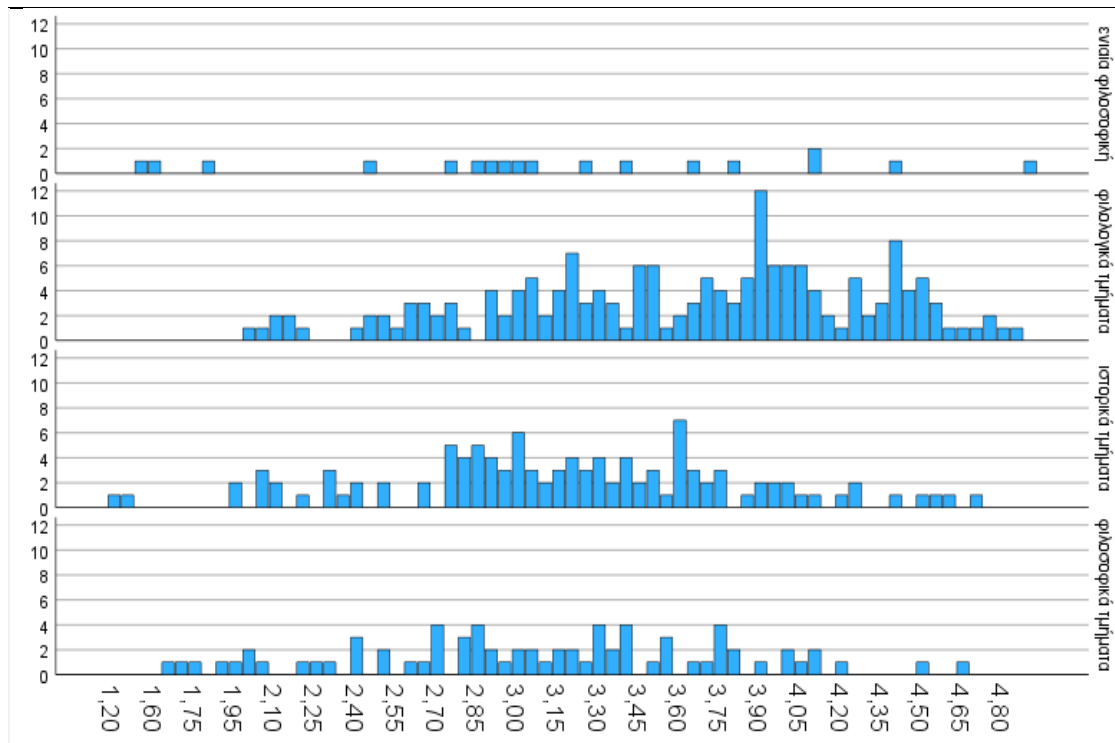
Σύμφωνα με τα παραπάνω, βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στις στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 ανάλογα με το τμήμα από το οποίο προέρχονται [$F(3, 370) = 14,595, p = 0,001$]. Υπολογίστηκε το μέγεθος επίδρασης που βρέθηκε μεσαίο ($\eta^2 = 0,106, \omega^2 = 0,098$). Οι εκ των υστέρων πολλαπλές συγκρίσεις με τον έλεγχο Tukey HSD έδειξαν στατιστικώς σημαντική διαφορά των μέσων όρων ανάμεσα σε όλες τις ομάδες τμημάτων, με τα φιλολογικά τμήματα (Μ.Ο. 17,60, Τ.Α. 3,46) να παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση από όλα τα υπόλοιπα. Τα ιστορικά τμήματα (Μ.Ο. 15,36, Τ.Α. 3,38) παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση με τα φιλοσοφικά (Μ.Ο. 15,03, Τ.Α. 3,36) και μικρότερη με την ενιαία φιλοσοφική (Μ.Ο. 15,17, Τ.Α. 4,60).

Παράλληλα, βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στις στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 ανάλογα με την ειδικευση του πτυχίου [$F(6, 367) = 7,197, p = 0,001$]. Υπολογίστηκε το μέγεθος επίδρασης που βρέθηκε μεσαίο ($\eta^2 = 0,105, \omega^2 = 0,090$). Οι εκ των υστέρων πολλαπλές συγκρίσεις με τον έλεγχο Tukey HSD έδειξαν στατιστικώς σημαντική διαφορά των μέσων όρων ανάμεσα στην κλασική ειδικευση (Μ.Ο. 18,02, Τ.Α. 3,50) και όλες τις άλλες, με εξαίρεση την ειδικευση βυζαντινών και μεσαιωνικών σπουδών (Μ.Ο. 16,81, Τ.Α. 3,67). Η διαφορά των μέσων όρων για τις υπόλοιπες ειδικεύσεις μεταξύ τους δεν παρουσιάζει σημαντική απόκλιση.

Μετά βάση τα παραπάνω, η μηδενική ερευνητική υπόθεση «Το βασικό πτυχίο και η ειδικευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 δε σχετίζεται με τη στάση τους απέναντι σε ζητήματα ανάθεσης και κατανομής των διδακτικών αντικειμένων στο σχολείο» **απορρίπτεται υπέρ της εναλλακτικής** «Το βασικό πτυχίο και η ειδικευση των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02 σχετίζεται με τη στάση τους απέναντι σε ζητήματα ανάθεσης και κατανομής των διδακτικών αντικειμένων στο σχολείο».

5.5. Εξέταση των υπόλοιπων ανεξάρτητων μεταβλητών

Από την εξέταση και ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί που αποφοίτησαν από τμήματα Φιλολογίας με κλασική ειδικευση έχουν αρνητική στάση για τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου. Η διαφοροποίηση των φιλολογικών τμημάτων αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι σταθερά στο σύνολο των απαντήσεων παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συχνότητα στην τιμή 5 («Συμφωνώ απόλυτα»). Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο συμφωνεί με την κατάτμηση του ενιαίου κλάδου αλλά και ότι η συμφωνία είναι συνειδητή και απόλυτη (γραφ. 5.5.1.).

Γράφημα 5.5.1. Συχνότητα συγκέντρωσης των Μ.Ο. του ερωτηματολογίου ανά τμήμα

Χαρακτηριστικό είναι ότι στη βασικότερη ερώτηση που αφορά την ευθεία πρόταση για κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 (Δ.18) οι εκπαιδευτικοί με βασικό πτυχίο από τμήμα Φιλολογίας δηλώνουν σε ποσοστό 54% ότι συμφωνούν και μόνο το 26% διαφωνεί. Η απόλυτη διαφωνία μάλιστα είναι μόλις στο 9% ενώ η απόλυτη συμφωνία είναι στο 30% (πιν. [5.5.1.](#)).

Πίνακας 5.5.1. Συχνότητα των απαντήσεων στη Δ.18 (πρόταση κατάτμησης) ανά τμήμα

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
ενιαία_φιλοσοφική	7	2	1	3	5
φιλολογικά_τμήματα	16	32	31	42	52
ιστορικά_τμήματα	25	16	24	29	16
φιλοσοφικά_τμήματα	15	18	17	13	10
Σύνολο	63	68	73	87	83

Με δεδομένο ότι έχει διαπιστωθεί διαφοροποίηση για τα τμήματα φιλολογίας εξετάστηκε αν κάτι τέτοιο διαφαίνεται από την ανάλυση και των άλλων ανεξάρτητων μεταβλητών. Στην [ερώτηση 8](#) («Το τμήμα από το οποίο αποφοιτήσατε (άσχετα από την πόλη) ήταν η πρώτη σας επιλογή στο μηχανογραφικό των Πανελλαδικών Εξετάσεων;») παρατηρούμε ότι οι απόφοιτοι/απόφοιτες των τμημάτων Φιλολογίας με το συντριπτικό ποσοστό 86,7% δηλώνουν ότι ήταν η πρώτη

τους επιλογή, αισθητά μικρότερο είναι το ποσοστό αυτό για τα ιστορικά τμήματα (66,4%), ενώ σχεδόν 6 στους 10 (52,1%) απόφοιτοι/απόφοιτες των φιλοσοφικών τμημάτων δηλώνουν ότι το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν δεν ήταν η πρώτη τους επιλογή (πιν. 5.5.2.). Τα ευρήματα αυτά θα μπορούσαν να σημαίνουν είτε ότι τα φιλολογικά τμήματα έχουν μεγαλύτερο κύρος είτε ότι προσφέρουν καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση είτε ότι θεωρούνται αντιπροσωπευτικότερα του εκπαιδευτικού κλάδου ΠΕ02. Οποσδήποτε πάντως φανερώνουν ότι η ομάδα των εκπαιδευτικών που προέρχονται από φιλολογικά τμήματα παρουσιάζει μια πιο συμπαγή και σταθερή σύνθεση σε σχέση με τις ομάδες εκπαιδευτικών από τα ιστορικά και φιλοσοφικά τμήματα.

Πίνακας 5.5.2. Το τμήμα αποφοίτησης ως πρώτη επιλογή στις Πανελλαδικές εξετάσεις

	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	ιστορικά_τμήματα	φιλοσοφικά_τμήματα
Ναι	16	150	73	32
	88,9%	86,7%	66,4%	43,8%
Όχι	2	23	35	38
	11,1%	13,3%	31,8%	52,1%
Δε θυμάμαι	0	0	2	3
	0,0%	0,0%	1,8%	4,1%
Σύνολο	18	173	110	73
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Η [ερώτηση 9](#) («Αν έπρεπε να επιλέξετε ένα σχολικό μάθημα που αντιπροσωπεύει καλύτερα το πτυχίο ή την ειδίκευση που κατέχετε, ποιο θα ήταν;») αποτελεί ένδειξη για τις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 στα σχολικά μαθήματα ανάλογα με το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν. Και εδώ οι απόφοιτοι/απόφοιτες φιλολογικών τμημάτων δείχνουν να έχουν μια πιο σταθερή απόκριση (πιν. 5.5.3.). Σε ποσοστό 60,7% επιλέγουν το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών ως αντιπροσωπευτικότερο και ακολουθούν με σχεδόν ίδια ποσοστά τα μαθήματα της Νεοελληνικής Γλώσσας (16,8%) και της Λογοτεχνίας (16,2%). Με δεδομένο βέβαια ότι τα δύο αυτά μαθήματα πλέον στο Λύκειο (όχι όμως και στο Γυμνάσιο) συνδιδάσκονται και συνεξετάζονται το συνολικό ποσοστό ανέρχεται στο 33%. Μόλις το 1,2% των αποφοίτων από φιλολογικά τμήματα δηλώνει ως αντιπροσωπευτικότερο μάθημα την Ιστορία και σχεδόν κανένας (ποσοστό 0,6%) το μάθημα της Φιλοσοφίας. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με τις παρατηρήσεις που έγιναν στο Μέρος Α' της παρούσας εργασίας ([2.1.5.](#)), όπου καταδείχτηκε η αναντιστοιχία ανάμεσα στα παρεχόμενα πτυχία και τα διαθέσιμα σχολικά αντικείμενα.

Πίνακας 5.5.3. Αντιπροσωπευτικότερο μάθημα με βάση το τμήμα προέλευσης

	ενιαία φιλοσοφική	φιλολογικά τμήματα	ιστορικά τμήματα	φιλοσοφικά τμήματα
Αρχαία Ελληνικά	6	105	8	9
	33,3%	60,7%	7,3%	12,3%
Νεοελληνική Γλώσσα	4	29	6	18
	22,2%	16,8%	5,5%	24,7%
Νεοελληνική Λογοτεχνία	4	28	3	16
	22,2%	16,2%	2,7%	21,9%
Ιστορία	3	2	93	5
	16,7%	1,2%	84,5%	6,8%
Λατινικά	0	8	0	0
	0,0%	4,6%	0,0%	0,0%
Φιλοσοφία	1	1	0	25
	5,6%	0,6%	0,0%	34,2%

Εξετάζοντας τώρα τις διδακτικές προτιμήσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 ανάλογα με την ειδίκευση του πτυχίου που έχουν (πιν. 5.5.4.), επιβεβαιώνεται και πάλι ότι οι απόφοιτοι/απόφοιτες των τμημάτων Φιλολογίας έχουν συγκεκριμένο και σταθερό προσανατολισμό στα γλωσσικά μαθήματα (αρχαία και νέα ελληνικά, λατινικά), κάτι που δεν ισχύει για τις ειδικεύσεις των ιστορικών (λιγότερο) και φιλοσοφικών (περισσότερο) τμημάτων. Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι/απόφοιτες με κλασική ειδίκευση προτιμούν ως διδακτικό αντικείμενο το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών (ποσοστό 87,9%) και δεύτερη προτίμηση τα Λατινικά με 5,2%. Οι απόφοιτοι/απόφοιτες με νεοελληνική ειδίκευση προτιμούν το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (31,8%) και της Λογοτεχνίας (52,3%), ενώ το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών συγκεντρώνει το ισχνό 9,1%. Οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση γλωσσολογίας προτιμούν κατά συντριπτική πλειονότητα το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (ποσοστό 85%) και ακολουθεί το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών με 10%. Τα ποσοστά αυτά έρχονται σε ευθεία αντίθεση με την κατανομή που προτείνει η παρούσα εργασία (Δ.19). Επισημάνθηκε ήδη στη συζήτηση του Μέρους Α ότι η ειδίκευση της γλωσσολογίας δεν έχει άμεση αντιστοίχιση με συγκεκριμένο σχολικό διδακτικό αντικείμενο και οι διδακτικές προτιμήσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 με ειδίκευση γλωσσολογίας αποτελούσε ερωτηματικό. Επομένως, το συγκεκριμένο εύρημα κρίνεται σημαντικό καθώς δείχνει ότι το σχολικό μάθημα που αντιπροσωπεύει καλύτερα την ειδίκευση γλωσσολογίας είναι η Νεοελληνική Γλώσσα (και όχι τα Αρχαία Ελληνικά όπως εσφαλμένα υπέθεσε η προτεινόμενη κατανομή). Τέλος, οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση Βυζαντινών και Μεσαιωνικών Σπουδών παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη διασπορά στις προτιμήσεις. Κατά πλειοψηφία δηλώνουν το μάθημα της

Λογοτεχνίας (ποσοστό 41,7%) και ακολουθεί το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών (25%) και της Νεοελληνικής Γλώσσας (16,7%). Ενδιαφέρον έχει ότι το μάθημα των Λατινικών συγκεντρώνει ποσοστό 8,3%, μεγαλύτερο δηλαδή και από αυτό των αποφοίτων με κλασική ειδίκευση. Η σχετική ταύτιση των προτιμήσεων των αποφοίτων με ειδίκευση Βυζαντινών και Μεσαιωνικών Σπουδών με την κλασική ειδίκευση είχε ήδη διαφανεί και στην ανάλυση που προηγήθηκε (5.4.).

Αντίθετα, οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση ιστορίας δείχνουν καθαρή προτίμηση στο μάθημα της Ιστορίας με ποσοστό 90,1%. Οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση αρχαιολογίας προτιμούν επίσης το μάθημα της Ιστορίας με το κάπως χαμηλότερο όμως ποσοστό 75,9%. Το υπόλοιπο κατανέμεται στα λοιπά διδακτικά αντικείμενα και κυρίως στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών με 13,8%.³³⁹ Το υψηλότερο ποσοστά σε ένα και μόνο μάθημα αποτελεί ένδειξη ότι τα ιστορικά τμήματα έχουν σαφή επιστημονικό προσανατολισμό και αντιστοίχιση με συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο. Για τις ειδικεύσεις των φιλοσοφικών τμημάτων (φιλοσοφία, παιδαγωγική, ψυχολογία) είναι δύσκολο να εντοπιστεί μια κανονικότητα στις απαντήσεις. Οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση φιλοσοφίας δηλώνουν ως αντιπροσωπευτικότερο μάθημα τη Φιλοσοφία με το σχετικά χαμηλό 47,8% και ακολουθούν τα Αρχαία Ελληνικά (21,7%) αλλά και η Λογοτεχνία (21,7%). Οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση παιδαγωγικής δηλώνουν πρώτα τη Νεοελληνική Γλώσσα με 30% και έπειτα τη Φιλοσοφία και τη Λογοτεχνία με 25% και τα Αρχαία Ελληνικά και την Ιστορία με 10%. Τέλος, οι απόφοιτοι/απόφοιτες με ειδίκευση ψυχολογίας προτιμούν τη Φιλοσοφία (34,6%) και τη Νεοελληνική Γλώσσα (30,8%) και ακολουθεί η Λογοτεχνία με 23,1%.

Πίνακας 5.5.4. Αντιπροσωπευτικότερο μάθημα με βάση την ειδίκευση

		Αρχαία Ελληνικά	Νεοελλ. Γλώσσα	Νεοελλ. Λογοτεχνία	Ιστορία	Λατινικά	Φιλοσοφία
Κλασική	Πλήθος	102	3	3	1	6	1
	% εντός ειδίκευση	87,9%	2,6%	2,6%	0,9%	5,2%	0,9%
	% εντός μάθημα	79,7%	5,3%	5,9%	1,0%	75,0%	3,7%
Νεοελληνική	Πλήθος	4	14	23	1	1	1
	% εντός ειδίκευση	9,1%	31,8%	52,3%	2,3%	2,3%	2,3%
	% εντός μάθημα	3,1%	24,6%	45,1%	1,0%	12,5%	3,7%
Γλωσσολογία	Πλήθος	2	17	1	0	0	0
	% εντός ειδίκευση	10,0%	85,0%	5,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	% εντός μάθημα	1,6%	29,8%	2,0%	0,0%	0,0%	0,0%

³³⁹ Οι προτιμήσεις άλλων ειδικεύσεων από τα ιστορικά τμήματα περιλαμβάνονται στον πίνακα 5.1.8. αλλά δε σχολιάζονται καθώς το πλήθος των απαντήσεων είναι μικρό.

Βυζαντινών /	Πλήθος	3	2	5	1	1	0
Μεσαιωνικών	% εντός ειδίκευση	25,0%	16,7%	41,7%	8,3%	8,3%	0,0%
Σπουδών	% εντός μάθημα	2,3%	3,5%	9,8%	1,0%	12,5%	0,0%
Ιστορία	Πλήθος	4	3	1	73	0	0
	% εντός ειδίκευση	4,9%	3,7%	1,2%	90,1%	0,0%	0,0%
	% εντός μάθημα	3,1%	5,3%	2,0%	70,9%	0,0%	0,0%
Αρχαιολογία	Πλήθος	4	1	2	22	0	0
	% εντός ειδίκευση	13,8%	3,4%	6,9%	75,9%	0,0%	0,0%
	% εντός μάθημα	3,1%	1,8%	3,9%	21,4%	0,0%	0,0%
Φιλοσοφία	Πλήθος	5	2	5	0	0	11
	% εντός ειδίκευση	21,7%	8,7%	21,7%	0,0%	0,0%	47,8%
	% εντός μάθημα	3,9%	3,5%	9,8%	0,0%	0,0%	40,7%
Παιδαγωγική	Πλήθος	2	6	5	2	0	5
	% εντός ειδίκευση	10,0%	30,0%	25,0%	10,0%	0,0%	25,0%
	% εντός μάθημα	1,6%	10,5%	9,8%	1,9%	0,0%	18,5%
Εθνολογία	Πλήθος	1	0	0	0	0	0
	% εντός ειδίκευση	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	% εντός μάθημα	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Θεωρία και	Πλήθος	0	1	0	1	0	0
	Μεθοδολογία	% εντός ειδίκευση	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	0,0%
Κοινωνικών	% εντός μάθημα	0,0%	1,8%	0,0%	1,0%	0,0%	0,0%
Επιστημών							
Ψυχολογία	Πλήθος	1	8	6	2	0	9
	% εντός ειδίκευση	3,8%	30,8%	23,1%	7,7%	0,0%	34,6%
	% εντός μάθημα	0,8%	14,0%	11,8%	1,9%	0,0%	33,3%

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 που προέρχονται από τα φιλολογικά και ιστορικά τμήματα προτιμούν τα διδακτικά αντικείμενα εκείνα που ταιριάζουν με το βασικό πτυχίο και την ειδίκευση που έχουν. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τους 173 αποφοίτους φιλολογικών τμημάτων οποιασδήποτε ειδίκευσης του δείγματος μόλις τρεις (3) δηλώνουν την Ιστορία ως αντιπροσωπευτικότερο μάθημα, ενώ αντίστροφα από τους 108 αποφοίτους ιστορικών τμημάτων οποιασδήποτε ειδίκευσης μόλις οκτώ (8) δηλώνουν τα Αρχαία Ελληνικά, ενώ τα Λατινικά κανένας. Βέβαια υπάρχουν προτιμήσεις στη Νεοελληνική Γλώσσα και τη Λογοτεχνία (κατεξοχήν αντικείμενα των φιλολογικών τμημάτων) αλλά με πολύ μικρά ποσοστά. Αντίθετα, οι απαντήσεις των αποφοίτων φιλοσοφικών τμημάτων οποιασδήποτε ειδίκευσης δείχνουν ότι προσανατολίζονται σε διδακτικές προτιμήσεις που έχουν μεγαλύτερο αποτύπωμα στο σχολικό

ωράριο, χωρίς ωστόσο κάποια προτίμηση να ξεχωρίζει. Το μάθημα της Φιλοσοφίας προκρίνεται ως αντιπροσωπευτικότερο για τις δύο από τις τρεις ειδικεύσεις αλλά με σχετικά μικρά ποσοστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Συζήτηση

6.1. Συμπεράσματα

Η εξέταση των αποτελεσμάτων της έρευνας με μεθόδους περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής (Κεφ. 5) έδειξε ότι η στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 είναι αρνητική και ότι η στάση αυτή σχετίζεται με το τμήμα από το οποίο αποφοίτησαν και την ειδίκευση του πτυχίου που κατέχουν. Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι/απόφοιτες των τμημάτων Φιλολογίας έχουν σαφώς και διακριτά πιο αρνητική στάση απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02, ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι/απόφοιτες από τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Επιπλέον, φάνηκε ότι από το σύνολο των αποφοίτων από τμήματα Φιλολογίας όσοι/όσες έχουν κλασική ειδίκευση είναι αυτοί/αυτές που διαφοροποιούνται αισθητά. Αντίθετα, η αποφοίτηση από φιλολογικά τμήματα με άλλη ειδίκευση ή οποιαδήποτε άλλη ειδίκευση από άλλο τμήμα δε φαίνεται να σχετίζεται με τη στάση των εκπαιδευτικών ΠΕ02 απέναντι στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02. Η διαφοροποίηση αυτή των αποφοίτων από τα τμήματα Φιλολογίας φάνηκε και από τη συσχέτιση και με άλλες ανεξάρτητες μεταβλητές (5.5.), γεγονός που μαρτυρά ότι οι απόφοιτοι των τμημάτων Φιλολογίας αποτελούν μια σαφή και διακριτή υπο-ομάδα του κλάδου ΠΕ02, με κοινά μεταξύ της χαρακτηριστικά και στάσεις. Παράλληλα, φάνηκε ότι ο ενιαίος κλάδος ΠΕ02 αποτελείται σαφώς από ομάδες που ορίζονται με βάση το πτυχίο (φιλολογικά τμήματα, ιστορικά τμήματα, φιλοσοφικά τμήματα). Οι ομάδες αυτές έχουν κατά μέσο όρο κοινή στάση μεταξύ των μελών τους απέναντι στα εξεταζόμενα ζητήματα και διαφοροποιούνται λιγότερο ή περισσότερο η μία με την άλλη.

Την ύπαρξη ομάδων μέσα στον κλάδο ΠΕ02 με κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους και σαφή διαφοροποίηση με τις υπόλοιπες έχουν καταδείξει και άλλες έρευνες. Για παράδειγμα, στην έρευνα των Μπίστα, Κόκκινου & Μάρκογλου οι απόφοιτοι/απόφοιτες των τμημάτων Φιλολογίας (και μάλιστα με κλασική ειδίκευση) φαίνεται να διαφοροποιούνται αισθητά από τους αποφοίτους των ιστορικών τμημάτων στην πρόθεση για διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών.³⁴⁰ Η έρευνα σημειώνει ότι η διαφοροποίηση αυτή των αποφοίτων της Φιλολογίας ίσως προκύπτει από το γεγονός ότι «τα Αρχαία Ελληνικά [...] κατέχουν σημαντική θέση στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» και πιθανόν συνδέονται «με την ταυτότητα του φιλολόγου εμπεριέχοντας και ένα ισχυρό ιδεολογικό υπόβαθρο» (σελ. 131). Ενδεχομένως, αυτή ακριβώς η ιδεοληψία έχει οδηγήσει και ο εκπαιδευτικός κλάδος να ονομάζεται "ΠΕ02-Φιλολόγων" παρότι πολλά από τα πτυχία που εμπεριέχει δεν περιλαμβάνουν τον όρο

³⁴⁰ Μπίστα, Κόκκινος & Μάρκογλου (2016) 126-8.

"φιλολογία". Ο Παπαιοικονόμου εντοπίζει κι αυτός διαφοροποιήσεις μεταξύ των αποφοίτων από τα τρία τμήματα της Φιλοσοφικής και σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «ο κλάδος δεν φαίνεται να έχει μια ενιαία φωνή».³⁴¹ Η διαφοροποίηση των πτυχίων άλλωστε ήταν σαφής από την περίοδο που τριχοτομήθηκε η Φιλοσοφική Σχολή και μάλιστα τότε ήταν δεδομένο ότι θα υπάρξει και ταυτόχρονη κατάτμηση της κοινής επετηρίδας διορισμού σε τρεις επετηρίδες, η οποία θεωρήθηκε ότι θα συμβάλει στην καλύτερη απόδοση των φιλολόγων της μέσης εκπαίδευσης.³⁴² Όπως και να έχει πάντως, έχει ενδιαφέρον ότι «οι γλωσσικές σπουδές, οι οποίες ανέκαθεν θεωρούνταν το κέντρο της Φιλοσοφικής Σχολής, σε όλες τις προτάσεις αποτελούν ξεχωριστό Τμήμα, το Τμήμα Φιλολογίας, ενώ οι υπόλοιπες επιστήμες που διδάσκονται στη Σχολή θεωρούνται δευτερεύουσες και "στοιβάζονται" σε ένα, δύο ή και τρία διαφορετικά Τμήματα χωρίς σαφείς αιτιολογήσεις για τους εκάστοτε συνδυασμούς».³⁴³ Αυτή ακριβώς η σταθερή (από την ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής το 1837 έως σήμερα) και αυτόνομη παρουσία των γλωσσικών σπουδών τόσο στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα ενδεχομένως τροφοδοτεί την τάση των αποφοίτων από τμήματα Φιλολογίας να επιζητούν περισσότερο την κατάτμηση του ενιαίου κλάδου.

6.2. Σχετικά με την ουδέτερη τιμή

Ένα σημείο που αξίζει τέλος να σχολιαστεί είναι ότι η ουδέτερη τιμή 3 («Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ») εμφανίζεται με αυξημένα ποσοστά σε πολλές απαντήσεις, σε κάποιες μάλιστα είναι η πλειοψηφούσα απάντηση (Δ.8, Δ.14, Δ.15, Δ.16, Δ.17). Γενικά θεωρούμε ότι, όταν η κατηγορία "ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ" λαμβάνει υψηλά ποσοστά, υποδηλώνει ότι οι ερωτηθέντες έχουν την τάση να επιλέγουν την ουδέτερη απάντηση ή είναι αναποφάσιστοι ως προς τις συγκεκριμένες δηλώσεις. Αυτό συχνά οφείλεται σε έλλειψη σταθερής άποψης ή αμφιθυμίας απέναντι στα στοιχεία που αξιολογούνται.³⁴⁴ Ωστόσο, αρκετοί άλλοι παράγοντες θα μπορούσαν να συμβάλουν στα υψηλά ποσοστά της ουδέτερης τιμής (πχ. η έλλειψη γνώσης για το εξεταζόμενο θέμα, η ασάφεια των δηλώσεων του ερωτηματολογίου, η τάση των ερωτηθέντων να φαίνονται αμερόληπτοι ή μη δεσμευμένοι, η απροθυμία των ερωτηθέντων να συμπληρώσουν υπεύθυνα το ερωτηματολόγιο κ.α.).³⁴⁵ Επομένως, είναι πολύ δύσκολο να αποκωδικοποιήσουμε τα ποσοστά της ουδέτερης τιμής και εξαιρετικά ριψοκίνδυνο να τα αναγάγουμε είτε στη συμφωνία είτε

³⁴¹ Παπαιοικονόμου (2022) 193.

³⁴² πβ. Δημοπούλου (2021) 69, 101.

³⁴³ Δημοπούλου (2021) 71.

³⁴⁴ πβ. Carifio & Perla (2007) 114-5.

³⁴⁵ πβ. Baka, Figgou, & Triga (2012) 247-57.

στη διαφωνία. Από την άλλη, παρότι συχνά θεωρείται ότι σε μια κλίμακα Likert η ουδέτερη απάντηση (τιμή 3) αντιπροσωπεύει τη θέση του ερωτώμενου που βρίσκεται ακριβώς σε ίση απόσταση από τις κατηγορίες "διαφωνώ" και "συμφωνώ", μάλλον κι αυτό ελέγχεται, καθώς τα διαστήματα μεταξύ των τιμών δεν μπορούν να θεωρηθούν ίσα, αν και, όπως επισημαίνει ο Blaikie, «οι ερευνητές συχνά υποθέτουν ότι είναι ίσα».³⁴⁶ Υποστηρίζεται μάλιστα ότι είναι "παράνομο" να συμπεραίνουμε ότι η ένταση του συναισθήματος μεταξύ των κατηγοριών "διαφωνώ απόλυτα" και "διαφωνώ" είναι ισοδύναμη με την ένταση του συναισθήματος μεταξύ άλλων διαδοχικών κατηγοριών της κλίμακας Likert.³⁴⁷

Έτσι, και για την τωρινή έρευνα θα ήταν αυθαίρετο και βιαστικό να αποδώσουμε τα ποσοστά της ουδέτερης τιμής στη συμφωνία ή στη διαφωνία. Θα μπορούσαμε μόνο να υποθέσουμε ότι το θέμα που εξετάζεται είναι είτε αδιάφορο οπότε οι ερωτώμενοι δεν επιθυμούν να αφιερώσουν χρόνο και σκέψη είτε ευαίσθητο και λεπτό οπότε οι ερωτώμενοι δυσκολεύονται να αποφανθούν δηλωτικά. Ωστόσο, με βάση τις επιμέρους απαντήσεις του ερωτηματολογίου μάλλον θα πρέπει να αποκλείσουμε το πρώτο. Για παράδειγμα, είδαμε ότι αρκετές δηλώσεις συγκεκριμένων εξαιρετικά υψηλά ποσοστά συμφωνίας για θέματα που αφορούν τη μείωση των πανεπιστημιακών τμημάτων, την αυστηρότερη αξιολόγηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, τη συσχέτιση της ειδίκευσης με τα διδακτικά αντικείμενα, οπότε το εξεταζόμενο θέμα μάλλον δεν είναι αδιάφορο για τους εκπαιδευτικούς ΠΕ02. Παράλληλα, τα υψηλά ποσοστά στην ουδέτερη τιμή κατά βάση εμφανίζονται σε δηλώσεις σχετικές με ζητήματα που ενδεχομένως να προκύψουν από την κατάτμηση του κλάδου, και όχι σε δηλώσεις που ζητούν αξιολόγηση υπαρκτών καταστάσεων. Ως εκ τούτου μπορεί κανείς εύλογα να υποθέσει ότι το εξεταζόμενο θέμα απασχολεί και προβληματίζει τους/τις εκπαιδευτικούς ΠΕ02.

6.3. Προτάσεις για μελλοντική αξιοποίηση των ευρημάτων

Η συζήτηση στο [ΜΕΡΟΣ Α'](#) της παρούσας εργασίας ανέδειξε αρκετές αντιφάσεις, δυσαρμονίες και ανακολουθίες που αφορούν τον ενιαίο εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02. Τα αποτελέσματα της έρευνας στο [ΜΕΡΟΣ Β'](#) ήρθαν να επιβεβαιώσουν ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΕ02 αναγνωρίζουν τα ζητήματα αυτά και μάλιστα με μεγάλα ποσοστά δηλώνουν ότι από τη μια απαιτείται περιορισμός των πανεπιστημιακών τμημάτων που παράγουν εκπαιδευτικούς ΠΕ02 και αυστηρότερη αξιολόγηση στην αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων ([5.2.2.](#)), από την άλλη θεωρούν ότι τα ζητήματα του κλάδου ΠΕ02 οφείλονται σε κακό εκπαιδευτικό σχεδιασμό που δημιουργεί ένα

³⁴⁶ Blaikie (2003) 24.

³⁴⁷ Cohen, Manion, & Morrison (2000) 254-5.

σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια (5.2.3). Παράλληλα, κατά πλειοψηφία δηλώνουν ότι επιθυμούν τόσο την κατάτμηση του κλάδου όσο και την αντιστοίχιση της εξειδίκευσης του κάθε πτυχίου με τα σχολικά διδακτικά αντικείμενα (5.2.5). Από την επεξεργασία και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων φάνηκε ότι κατά βάση οι απόφοιτοι/απόφοιτες των φιλολογικών τμημάτων και μάλιστα με ειδίκευση κλασική είναι αυτοί/αυτές που διαφοροποιούνται. Σημαντικό βαθμό διαφοροποίησης παρουσιάζουν και οι απόφοιτοι/απόφοιτες των ιστορικών τμημάτων, ενώ περισσότερο ανεκτικοί στον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου ΠΕ02 φαίνονται οι απόφοιτοι/απόφοιτες των φιλοσοφικών τμημάτων.

Τα δεδομένα της έρευνας προσφέρουν χρήσιμα συμπεράσματα και πληροφορίες για ένα ερευνητικό ζήτημα που ελάχιστα έχει εξεταστεί. Παρά το γεγονός ότι η έρευνα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς (4.5), μπορεί να αποτελέσει ένα επαρκές προκαταρκτικό υπόβαθρο για μελλοντικές πιο στοχευμένες έρευνες, με δεδομένο μάλιστα ότι το δείγμα (N=374) θεωρείται αρκετά μεγάλο (βλ. 4.1). Έτσι, θα είχε ενδιαφέρον:

Να εξεταστεί βαθύτερα για ποιο λόγο μόνο οι απόφοιτοι/απόφοιτες τμημάτων Φιλολογίας και συγκεκριμένα με ειδίκευση κλασική διαφοροποιούνται τόσο αισθητά.

Να διερευνηθεί αναλυτικότερα η επίδραση δημογραφικών στοιχείων, όπως το φύλο, η ηλικία, η υπηρεσιακή κατάσταση, στις στάσεις των εκπαιδευτικών ΠΕ02 σχετικά με τον ενιαίο χαρακτήρα του κλάδου.

Να συζητηθεί περισσότερο η προτεινόμενη κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 και να προταθούν εναλλακτικές επιλογές που θα συγκεντρώνουν ακόμα μεγαλύτερα ποσοστά συμφωνίας.

Να απομονωθούν οι σημαντικότεροι λόγοι συμφωνίας και διαφωνίας σε σχέση με την κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 και να αξιολογηθούν.

Να συσχετιστεί η προτεινόμενη κατάτμηση του ενιαίου κλάδου ΠΕ02 και με άλλους παράγοντες, όπως η εργασιακή ικανοποίηση, η ενδοσχολική καθημερινότητα, η σχολική μονάδα.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής έρευνας* (μτφ. Παναγιώτης Σακελλαρίου). Αθήνα: Gutenberg.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (μτφ. Σταύρος Κυρανάκης). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Creswell, J. W. (2016). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Α-ξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας* (επιμ. Τσορμπατζούδης, Χ., μτφ. Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων.
- Day, C. (2003). *Η Εξέλιξη των Εκπαιδευτικών: Οι προκλήσεις της Διά Βίου Μάθησης* (μτφρ. Α. Βακάκη). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- European Commission (2023). *Η διαδικασία της Μπολόνια και ο Ευρωπαϊκός Χώρος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/i9mq9>.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (2η εκδ., μτφ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.
- Αβδελά, Ε. (2010). «Γνωστικές πειθαρχίες και ακαδημαϊκές δομές: οι λέξεις και τα πράγματα. ή, Χρειαζόμαστε άραγε Φιλοσοφική Σχολή;». Στο: Αλ. Καλοκαιρινός (επ.) *Πρακτικά του Σεμιναρίου «Ανθρωπιστικές Σπουδές Φιλοσοφικές Σχολές»*, (5-7 Δεκεμβρίου 2008), Ρέθυμνο: Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 39-51.
- Αγγελάκος, Κ. (2007). «Οι απόψεις των νεοδιόριστων εκπαιδευτικών για τον νέο τρόπο πρόσληψής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα». Στο: *Ιόνιος Λόγος – Τμήμα Ιστορίας – Ιόνιο Πανεπιστήμιο, τόμ. Α΄*. Κέρκυρα: Επιστημονική Περιοδική Έκδοση, 1-14.
- Αγγελιδάκη, Μ. (2016). «Η διδακτική της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Αντιφάσεις και προοπτικές». Στο: *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.): 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο*, 18-19 Νοεμβρίου 2016.
- Αγγελομάτη, Ε. (2010). *Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Ιστορίας: Οδηγός Σπουδών 2010-2011*. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Αθανασάκη, Λ. (2010). «Διεπιστημονικό προφίλ, ακαδημαϊκές δομές και αγορά εργασίας: με αφορμή το παράδειγμα της κλασικής φιλολογίας». Στο Αλ. Καλοκαιρινός (επ.) *Πρακτικά του*

- Σεμιναρίου «Ανθρωπιστικές Σπουδές Φιλοσοφικές Σχολές», (5-7 Δεκεμβρίου 2008), Ρέθυμνο: Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 121-36.
- Αντωνίου, Δ. (1992). *Οι απαρχές του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο Νεοελληνικό κράτος: το σχέδιο της επιτροπής του 1833*. Αθήνα: Πατάκη.
- Αντωνίου, Δ. (2006). «Πανεπιστήμιο και Μέση Εκπαίδευση: Το Πανεπιστήμιο ως "παραγωγός" διδακτικού προσωπικού των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1850)». Στο: *Πρακτικά του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών: Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης*, 6-8 Οκτωβρίου 2006, 76-80.
- Αντωνίου, Δ. (2008). *Διαδρομές και στάσεις στη Νεοελληνική Εκπαίδευση 19ος – 20ός αι..* Αθήνα: Μεταίχμιο, 493-499.
- Αντωνίου, Χ. (2006). «Εκπαιδευτική πολιτική και εξέλιξη του πανεπιστημιακού θεσμού στην Ελλάδα (1836-1982)». Στο: *Πρακτικά του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών: Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης*, 6-8 Οκτωβρίου 2006, 16-26.
- Αντωνίου, Χ. (2011). «Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα (1899-1997)». Στο Σ. Μπουζάκης (επ.) *Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης: όψεις και απόψεις*. Αθήνα: Gutenberg, 851-70.
- Αντωνοπούλου-Τρεχλή, Ζ. (2018). «Η αβάσταχτη βαρύτητα της διδασκαλίας της φιλοσοφίας (στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση)». Στο: Κοη. Boudouris (επ.) *Proceedings of the XXIII World Congress of Philosophy*, 74, Greek Philosophical Society, 109-14.
- Βαρμάζης, Ν. (2001). «Από τη Μέση Εκπαίδευση προς το Πανεπιστήμιο και τανάπαλιν. Σχέσεις υποταγής και υπονόμησης των εκπαιδευτικών βαθμίδων». Στο: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης & Α΄ και Β΄ Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης, *Σύνδεση Τριτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου* (30 Μαρτίου-1 Απριλίου 2001), Θεσσαλονίκη: Ζήτη, 459-66.
- Βαρμάζης, Ν. (2010). «Τα αρχαία ελληνικά στη νεοελληνική εκπαίδευση». Στο: *Εκπαιδευτικά και Φιλολογικά Μελετήματα*. Μάτι, Κατερίνη, 30-41.
- Βερέβη, Α. (2004). «Ανάλυση πανεπιστημιακών συγγραμμάτων: Αξίες, έννοιες και θέματα. Το μάθημα της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών». Στο: Σ. Μπουζάκης (επ.) *Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου: Ιστορία της Εκπαίδευσης*, Πάτρα, 1-3 Οκτωβρίου 2004. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/81srq>.

- Βορβή, Ι. & Χασεκίδου-Μάρκου, Θ. (2015). «Η επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Συνέχειες και Ασυνέχειες. Η περίπτωση των Φιλολόγων». Στο: Γ. Αλεξανδράτος, Α. Τσιβάς, & Τ. Αρβανίτη-Παπαδοπούλου (επ.) *Πρακτικά: 2^ο Επιστημονικό Συνέδριο Πανελλήνιας Ένωσης Σχολικών Συμβούλων: Εκπαιδευτικές πολιτικές για το Σχολείο του 21^{ου} αιώνα*, τομ. Γ', Θεσσαλονίκη, 27-29 Μαρτίου 2015, Αθήνα: Πανελλήνια Ένωση Σχολικών Συμβούλων, 268-78.
- Βρυχέα, Α. & Γαβρόγλου, Κ. (1985). «Η ίδρυση των Νέων Πανεπιστημίων: Επιλογή για μια σύγκρουση που δεν έγινε ποτέ», *Πανεπιστήμιο: λόγος-αντίλογος διάλογος*, 3: 22-4.
- Γαβρόγλου, Κ., Καραμανωλάκης, Β. Δ., & Μπάρκουλα, Χ. (2014). *Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του (1837-1937)*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Γεωργιάδου, Μ. (2007). *Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, Ένας μαθηματικός υπό τη σκέπη της εξουσίας*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Γκότοβος, Α. Ε. (1985). «Ο ρόλος των Φιλοσοφικών Σχολών πριν και μετά την κατάτμηση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 22: 29-39.
- Γκότοβος, Α. Ε. (1991). «Παιδαγωγική, διδακτική και ειδική επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα», *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1991: 1-8.
- Δελμούζος, Α. Π. (1944). *Το πρόβλημα της Φιλοσοφικής Σχολής*. Αθήνα: Μπαίρον.
- Δερτιλής, Γ. Β. (2014). *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους (1830-1920)*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Δημαράς, Κ. Θ. (1987). *Εν Αθήναις τη 3η Μαΐου 1837. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μελέτη ιστορική και φιλολογική*. Σειρά Ιστορία του Πανεπιστημίου. Αθήνα.
- Δημητριάδου, Α. (1982). *Με ποια κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του: μια εμπειρική έρευνα*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Δημοπούλου, Ι. (2021α). *Η διάρθρωση της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από τη δεκαετία του 1970 έως σήμερα: Τομές στην εκπαίδευση των φιλολόγων*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Σχολή Φιλοσοφική, ΑΠΘ.
- Δημοπούλου, Ι. (2021β). «Οι βάσεις εισαγωγής στα ελληνόγλωσσα Τμήματα των Φιλοσοφικών Σχολών: Αιτίες και συνέπειες της πτώσης». Στο: Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος & ΕΚΕΔΙΣΥ, *Εκπαίδευση και πολιτισμός στον 21^ο αιώνα. Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου (23-25 Απριλίου 2021, διαδικτυακά)*, 720-9.

- Δημοπούλου, Ι. & Φούκας, Β. (2019). «Η τριχοτόμηση των Φιλοσοφικών Σχολών το 1984: Οι συζητήσεις στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης για την εκπαίδευση των φιλολόγων». Στο: Γ. Νικολάου, Στ. Τσεσμελή, Κ. Μαλαφάντης, Ι. Δημάκος (επ.) *Βασική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο περιβάλλον, Πρακτικά 11^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Π.Ε.Ε.*, τόμ. Α', Πάτρα, 353-60.
- Εμβλωτής, Α., Κατσίης, Α., & Σιδερίδης, Γ. (2006). *Στατιστική μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Κριτική.
- Ζιώγα, Ι. (2015). *Η διδασκαλία των Λατινικών στη Μέση Εκπαίδευση*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Φιλοσοφική, ΑΠΘ.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2004). «Γλωσσικά εθνικά και παιδαγωγικά ζητήματα στην εκπαίδευση της Μακεδονίας (1912-1936). Το παράδειγμα της Φλώρινας». Στο: Σ. Μπουζάκης (επ.) *Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου: Ιστορία της Εκπαίδευσης*, Πάτρα, 1-3 Οκτωβρίου 2004. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/2rlbg>.
- Θεριανός, Κ. & Κάτσικας, Χ. (2007). *Ιστορία Της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης: Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Ιγνατιάδης, Γ. Μ. (2004). «Ο διαγωνισμός του ΑΣΕΠ για τους εκπαιδευτικούς, μια αμφιλεγόμενη διαδικασία. Παρατηρήσεις και προτάσεις», *Φιλολόγος*, 117: 435-41.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
- Καζαμίας, Α. Μ. & Κασσωτάκης, Μ. (1995). *Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Σείριος.
- Καλπαξής, Θ. (1991). «Οι Φιλοσοφικές Σχολές. Αδυναμία μεταρρύθμισης;». Στο: *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα: Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις. Πρακτικά του 1ου συνεδρίου, τομ. Α*, Αθήνα 28 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 1990, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 272-77.
- Καραμανέ, Ε. & Ανδρεαδέλλη, Ε. (2014). «Συγκριτική προσέγγιση ζητημάτων τοπικής ιστορίας της Θεσσαλονίκης μέσω καινοτόμων διδακτικών μεθόδων. Διδακτική παρέμβαση με την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών». Στο: *Πρακτικά 7ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας Εκπαίδευσης "Ποια γνώση έχει την πιο μεγάλη αξία; Ιστορικές – Συγκριτικές προσεγγίσεις"*, Πάτρα 28-29 Ιουνίου 2014, 48-58.

- Καραμανωλάκης, Β. Δ. (2006). *Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932)*. Αθήνα: ΙΑΕΝ- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ.
- Καραμανωλάκης, Β. Δ. (2007). «Από τη δειλή μεταρρύθμιση του 1911 στη δημιουργία του Ιστορικού-Αρχαιολογικού Τμήματος. Πανεπιστήμιο Αθηνών και Ιστορία στα χρόνια των Βενιζελικών κυβερνήσεων». Στο: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος (επ.), *Πρακτικά Συνεδρίου: Η εκπαιδευτική πολιτική στα χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου*, 22-24 Ιανουαρίου 2004, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 201-13.
- Καραμανωλάκης, Β. Δ. (2021). «Η ιστορία μιας μετονομασίας: Από το Οθώνειο στο Εθνικό Πανεπιστήμιο (1837–1862)». Στο: Α.-Α. Κύρτσης & Μ. Πεχλιβάνος (επ.) *Επιτομή των ελληνογερμανικών διασταυρώσεων*. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/j351u>.
- Καράογλου, Χ.Λ. (2004). *Για ένα νέο πρόγραμμα σπουδών*. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/scg6c>.
- Κασσωτάκης, Μ. (2010). «Το πρόβλημα της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των Ελλήνων εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι προσπάθειες αντιμετώπισής του μετά τη μεταπολίτευση». Στο: *Πρακτικά του 1ου επιστημονικού συνεδρίου του Συλλόγου Εκπαιδευτικού Προσωπικού Σ.Ε.Π.-Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής και τεχνολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., 293-317.
- Καψάσκη, Α. (2002). «Δόμηση του Πανεπιστημίου Πατρών και η μεταρρύθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα». Στο: Σ. Μπουζάκης (επ.) *Επίκαιρα Θέματα Ιστορίας της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg, 533-79.
- ΚΕΘΙ (2003). «Φύλο και εκπαιδευτική πραγματικότητα στην Ελλάδα: Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα». Στο: *Ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και παρεμβατικά προγράμματα για την προώθηση της ισότητας των φύλων*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- ΚΕΜΕΤΕ (2010). *Σύστημα διορισμού στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση – Διαγωνισμός ΑΣΕΠ*. Αθήνα: ΟΛΜΕ.
- Κλάδης, Δ. (2000). *Η διακήρυξη της Μπολόνιας και η πορεία από την Μπολόνια στην Πράγα*. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/ktjuq>.
- Κόκκινος, Γ. (2006). «Πανεπιστημιακές Σπουδές και Επαγγελματική Κατάρτιση των Εκπαιδευτικών». Στο: Κόκκινος, Γ. & Νάκου, Ε. (επ.) *Προσεγγίζοντας την Ιστορική Εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Κορδής, Ν. (2019). Αναλυτικά στοιχεία: Αριθμός μονίμων εκπαιδευτικών και προσλήψεις αναπληρωτών την τρέχουσα σχολική χρονιά, *Alfavita Newsroom*, 16-10-2019. Διαθέσιμο στο: <https://shorturl.at/tDEJ4>.
- Κορδώσης, Μ. (2008). «Οι ανθρωπιστικές σπουδές μέσα από τη σύγχρονη πανεπιστημιακή πραγματικότητα». Στο: Δ. Μουστακλίδου (επ.) *Το μέλλον των ανθρωπιστικών σπουδών στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 101-5.
- Κρητικός, Θ. (1997). «Πανεπιστήμιο και νέα γνωστικά αντικείμενα. Η θέσπιση της ιστορίας των επιστημών στην αθηναϊκή φυσικομαθηματική σχολή», *Μνήμων*, 19, 41-71.
- Κυπριανός, Π. (2015). *Συγκριτική Ιστορία της Ελληνικής Εκπαίδευσης* (3η εκδ.). Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Κυρίσης, Δ. Γ. (2008). *Το μάθημα της φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση από τη σκοπιά των μαθητών και των εκπαιδευτικών*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Τομέας Παιδαγωγικής, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Σχολή Φιλοσοφική, ΑΠΘ.
- Κυρκίνη-Κούτουλα, Α. (2004). *Οι αντιλήψεις των καθηγητών για το μάθημα της Ιστορίας στο Λύκειο: Πρόγραμμα Σπουδών - Διδακτική Μεθοδολογία - Αξιολόγηση του μαθήματος – Επιμόρφωση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Λαμπριανίδης, Λ. (1993). «Ίδρυση περιφερειακών πανεπιστημίων: απόρροια πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης ή πολιτικών σκοπιμοτήτων;», *Τόπος*, 6, 111-139.
- Λάππας, Κ. (2004). *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γραμματείας Νέας Γενιάς. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε.
- Λιάκος, Α. (2010α). «Θα επιβιώσουν οι Φιλοσοφικές Σχολές;». Στο Α. Καλοκαιρινός (επ.) *Ανθρωπιστικές σπουδές, φιλοσοφικές σχολές. Πρακτικά του σεμιναρίου*, 5-7 Δεκεμβρίου 2008 (σσ. 11-22). Ρέθυμνο: Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 51-61.
- Λιάκος, Α. (2010β). «Οι Ανθρωπιστικές επιστήμες στην κοινωνία της γνώσης και στη μετάβαση του πανεπιστημίου από την αυτονομία στην ετερονομία». Παρέμβαση στην ημερίδα για τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, περ. *Ιστορείν*, Αθήνα 13-11-2010, 1-5. Διαθέσιμο στο: <https://antonisliakos.files.wordpress.com/2011/04/humanities-historein3.pdf>.
- Λίκα, Μ. (2014). *Το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα υπό το πρίσμα των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων του 19ου και 20ού αιώνα: Το παράδειγμα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Μεταπτυχιακή εργασία. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Σχολή Φιλοσοφική, ΑΠΘ.

- Λύτρα, Α. (2011). *Επιμόρφωση και μετασχηματισμός των αντιλήψεων των φιλολόγων για τη διδασκαλία της ιστορίας σε πολυπολιτισμικά σχολεία. Η περίπτωση του νομού Ημαθίας*. Διπλωματική Εργασία. Αθήνα: ΕΑΠ.
- Μακρίδης, Γ. & Σταυρινάδης, Σ. (2007). «Ελληνικό Πανεπιστήμιο 1950-2007: Οι αγώνες έρχονται από μακριά», *Αντιτετράδια της εκπαίδευσης*, 81(2), 11-7.
- Μαλκότση, Α. Α. (2021). *Η ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Το πλαίσιο της ακαδημαϊκής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης 1924-1928*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (2001). «Η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού και ο καταμερισμός εργασίας με βάση τον παράγοντα φύλο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση κατά το χρονικό διάστημα 1974 – 1997». Στο: *Δωδώνη: Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Φ.Π.Ψ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Μέρος Γ. Ιωάννινα*, 65-128.
- Μαρκαντωνάτος, Α. Γ. (2019). «Ενίσχυση και προαγωγή των κλασικών σπουδών στην Ελλάδα», *Postmodern.gr*, 5 Νοεμβρίου 2019. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/msiny>.
- Μαρκέτος, Σ. (2007). «Η ίδρυση του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: μια πολιτική επιλογή». Στο: *Ηλεκτρονικά Πρακτικά Συνεδρίου "Πανεπιστήμιο και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές Προσεγγίσεις"* (7-8 Ιουνίου 2007). Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο (ΕΚΠΑ). Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/kau63>.
- Ματθαίου, Δ. (2011). «Η παιδαγωγική και επαγγελματική προετοιμασία του εκπαιδευτικού σε αναθεώρηση. Κριτική και συγκριτική αποτίμηση αντιλήψεων, τάσεων και προοπτικών». Στο: Δ. Ματθαίου (επ.) *Η βασική επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Κριτική και συγκριτική θεώρηση*, Διάδραση, Αθήνα, σ. 15-64.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Διαθεματικότητα στη σχολική Γνώση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μαυροσκούφης, Δ. (2005). «Ιστοριογραφία της ελληνικής εκπαίδευσης και ακαδημαϊκή διδασκαλία: δυνατότητες και αδυναμίες». Στο: Α. Ανδρέου & Σ. Ηλιάδου-Τάχου (επ.) *Η ελληνική παιδεία από τον 18^ο ως τον 20^ό αιώνα. Ερευνητικές συνιστώσες. Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας–Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, 455-72.
- Μαυροσκούφης, Δ. (2006). «Σύνδεση Τριτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μέσω Α.Σ.Ε.Π.: Η περίπτωση της Διδακτικής Μεθοδολογίας της Ιστορίας». Στο: *Πρακτικά του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών: Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης*, 6-8 Οκτωβρίου 2006, 485-94.

- Μαυροσκούφης, Δ. (2015). *Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Στιγμιότυπα από τους αγώνες των ανθρώπων του σε δύσκολα χρόνια*. Ομιλία στην πανηγυρική τελετή της 26ης Οκτωβρίου 2015. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/y0mx2>.
- Μαυροσκούφης, Δ. (2018). *Η Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.: μια ποδηλάτισσα στο σύμπαν των επιστημών*. Επεξεργασμένη μορφή ομιλίας. Εκδήλωση για τα 90+ χρόνια της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Η Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.: από το παρόν στο παρελθόν και το μέλλον», 27 Ιουνίου 2016. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/74x3d>.
- Μαυροσκούφης, Δ. (2020). «Σχολική ιστορία: διδασκαλία χωρίς μάθηση;». Στο: *Η Κλειώ πάει σχολείο Ι. Η διδασκαλία της ιστορίας και η δημόσια παιδαγωγική: Πρακτικά Διημερίδας (9-10 Νοεμβρίου 2018)*, Αθήνα: Όμιλος για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα, 23-34..
- Μουντάνου, Ρ. Γ. (2015). «Η Λογοτεχνία στο σχολείο. Απόλαυση ή τραύμα;». Στο: *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σήμερα, Κοινωνία και Εκπαίδευση*, 28-30 Νοεμβρίου 2013, Αθήνα: Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας, τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Φιλοσοφική, ΕΚΠΑ, 205-16.
- Μπαλάσκα, Κ. (2015). «Η Λογοτεχνία ως μάθημα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Στο: *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σήμερα, Κοινωνία και Εκπαίδευση*, 28-30 Νοεμβρίου 2013, Αθήνα: Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας, τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Φιλοσοφική, ΕΚΠΑ, 105-10.
- Μπιλιώνη, Μ. (2003). *Το ζήτημα της εκπαίδευσης των φιλολόγων μέσα από το παράδειγμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Μπίστα, Π. Κ., Κόκκινος, Θ. Π. & Μάρκογλου, Α. (2016). «Απόψεις μελλοντικών εκπαιδευτικών για τη διδακτική κατάρτιση και την παιδαγωγική επάρκεια», *Επιστήμες Αγωγής*, 2: 117-37.
- Μπουζάκης, Σ. (1989). *Σύγχρονα Παιδαγωγικά και Εκπαιδευτικά Προβλήματα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2006). *Η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005), τόμος Α και Β*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2007). «Η Ελληνική Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση: Από την ίδρυση του πρώτου ελληνικού πανεπιστημίου το 1836/7 μέχρι τον οργανισμό του 1932: Θεσμοί, αντιλήψεις». Στο: *Πρακτικά Συνεδρίου: Πανεπιστήμιο και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές Προσεγγίσεις*, 7-8 Ιουνίου 2007. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο (ΕΚΠΑ).

- Μπουρνάζος, Σ. (1999). «Η εκπαίδευση στο ελληνικό κράτος». Στο: Χρ. Χατζηιωσήφ (επ.) *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Α: Οι απαρχές, 1900-1922*. Αθήνα: Βιβλιόραμα, 191-280.
- Νέζη, Ε. (2012). «Η ανθρωπιστική παιδεία και η Ευρώπη της κρίσης». Στο: *Πρακτικά του 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης*, 5-7 Οκτωβρίου 2012, Αθήνα.
- Νούτσος, Π. (1991). «Η κατάτμηση της Φιλοσοφικής Σχολής: "Κομμάτια και θρύψαλα"». Στο: *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα: Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις. Πρακτικά του 1ου συνεδρίου, τομ. Α*, Αθήνα 28 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 1990, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 267-71.
- Ξωχέλλης, Π. Δ. (2020). «Το έργο και η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών υπό το φως των σύγχρονων συζητήσεων», *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 70: 126-35.
- Ουζούνη, Χ. & Νακάκης, Κ. (2011). «Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των εργαλείων μέτρησης σε ποσοτικές μελέτες», *Νοσηλευτική*, 50(2): 231-9.
- Πανταζίδης, Ι. (1889). *Χρονικόν της πρώτης πενηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου κατ' εντολήν της ακαδημαϊκής Συγκλήτου και δαπάνη του Εθνικού Πανεπιστημίου*. Αθήνα: Τυπογραφείον "Παλιγγενεσία" Ιω. Αγγελουπούλου.
- Παντερμαράκη, Α. & Παπαδοπούλου, Ε. (2014). «Σεμινάριο 11^ο: Φοιτητές και Φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών: Αριθμητικά Δεδομένα, Γεωγραφική και Κοινωνικο-Οικονομική Προέλευση». Στο: Βασίλειος Φούκας (επ.), *Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Το 'παράδειγμα' των Φιλοσοφικών Σχολών*. Ανοιχτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
- Παπαγιαννούλη, Ε. (2022). *Απόψεις και πρακτικές εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Πιερίας για την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών επισκέψεων σε μουσεία, μνημεία και ιστορικούς χώρους για το μάθημα της Ιστορίας: Ποιοτική έρευνα*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας-ΠΤΔΕ.
- Παπαδάκης Ν. (2004). *Η παλίμψηστη εξουσία. Κράτος, Πανεπιστήμιο και Εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα. Από το Ν. 5343/32 στο Ν. 1268/82*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδάκης Ν., & Ζιρπιάδου Ε. (2015). «Στα όρια της διαβούλευσης: "Ανοικτή" νομοπαρασκευαστική διαδικασία, οργάνωση συμφερόντων και εκπαιδευτική πολιτική στην ανώτατη εκπαίδευση: η περίπτωση της ομάδας εργασίας του 1980 (ομάδα Σταθόπουλου)», *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 13, 19-48.

- Παπακωνσταντίνου, Π. (1996). «Η ευέλικτη επιμόρφωση ειδικών προγραμμάτων», *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 35: 10-14.
- Παπαμανώλης, Κ. (1990). *Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στη μεταπολεμική Ελλάδα (1941-1988)*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Παπαιοικονόμου, Α. Δ. (2022). «Ο αρχαιοκεντρικός προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος: Εμπειρική έρευνα σε δείγμα φιλολόγων», *Επιστήμες Αγωγής*, 1: 179-96.
- Παπαστογιαννίδου, Χ. (2019). *Ο τρόπος πρόσληψης των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως κριτήριο ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο ΤΕΙ.
- Παπαστράτης Π. (2007). «Σχέσεις Πανεπιστημίου και κράτους στις αρχές του 20ου αιώνα». Στο: *Πρακτικά Συνεδρίου: Πανεπιστήμιο και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές Προσεγγίσεις*, 7-8 Ιουνίου 2007. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο (ΕΚΠΑ).
- Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας* (τόμ. Α και Β). Αθήνα: Αθηνά.
- Πατούνα, Α., Στελλάκου, Β., Κουτούζης, Μ., Βερέβη, Α., & Θωμαδάκη, Ε. (2005). «Τα μαθήματα Παιδαγωγικής στα Προγράμματα Σπουδών και ο διαγωνισμός του ΑΣΕΠ: Ενδείξεις για τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών». Στο: Γ. Μπαγάκης (επ.). *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 263-75.
- Ρόντος, Κ. & Παπάνης, Ε. (2006). *Στατιστική έρευνα: Μέθοδοι και εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Ρούσσοσ, Π. Λ. & Τσαούσης, Γ. (2020). *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες με τη χρήση του SPSS και του R*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σακκά, Β. (2006). «Η αρχική εκπαίδευση / κατάρτιση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν Ιστορία: η ελληνική πραγματικότητα, η ευρωπαϊκή πολιτική και οι «συστάσεις» του Συμβουλίου της Ευρώπης και κάποια ερωτήματα...», *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 2(1): 39–59.
- Σακκά, Β. & Αργυρού, Ε. (2005). «Ο φιλόλογος και η διδασκαλία της ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: τα προβλήματα και οι προοπτικές στην Ελλάδα και την Ευρώπη (αρχική εκπαίδευση / κατάρτιση, ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση και το «επαγγελματικό προφίλ» του φιλόλογου-ιστορικού)». Στο: Βασίλης Τσάφος (επ.), *Σεμινάριο 32: Ο φιλόλογος στη σύγχρονη κοινωνία: σπουδές, δυνατότητες, προοπτικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο - Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, 133-60.

- Σαματάς, Μ. (1995). «Ο Ελληνικός εκπαιδευτικός γραφειοκρατισμός: Μια κοινωνικοπολιτική θεώρηση της γραφειοκρατούμενης Ελληνικής Εκπαίδευσης». Στο: Α. Μ. Καζαμιάς & Μ. Κασσωτάκης (επ.) *Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Σείριος.
- Σιμενή, Π. (2003). «Η «υποδοχή» της ίδρυσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από το Πανεπιστήμιο Αθηνών». Στο: *2ο Διεθνές επιστημονικό συνέδριο ιστορίας εκπαίδευσης: Πρακτικά, Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών*, Πάτρα: ΠΤΔΕ-Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης. Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/k2qh5>.
- Σιμενή, Π. (2007). «Η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και οι μεταρρυθμίσεις για την ανώτατη εκπαίδευση, 1904-1926». Στο: *Πρακτικά Συνεδρίου: Πανεπιστήμιο και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές Προσεγγίσεις*, 7-8 Ιουνίου 2007. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο (ΕΚΠΑ). Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/64h8a>.
- Σπανός, Γ. Ι. (2005). «Προγράμματα σπουδών των πανεπιστημιακών τμημάτων και παιδαγωγική-ψυχολογική κατάρτιση και διδακτική επάρκεια των προς διορισμό φιλολόγων καθηγητών». Στο: ΠΕΦ (επιμ.), *Σεμινάριο 32, Ο φιλόλογος στη σύγχρονη κοινωνία: Σπουδές, δυνατότητες, προοπτικές*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 15-32.
- Σταυρίδη-Πατρικίου, Ρ. (1989). «Οι ενδοπανεπιστημιακές ισορροπίες και η ανατροπή τους (1910-1926)». Στο: *Πρακτικά του διεθνούς συμποσίου Πανεπιστήμιο Ιδεολογία και Παιδεία: ιστορική διάσταση και προοπτικές*, τ. Α', Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα.
- Στεφανίδης, Μ. Κ. (1948). *Ιστορία της Φυσικομαθηματικής Σχολής*, τχ. Α'. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου.
- Στέφος, Α. (2012α) «Το μάθημα της Φιλοσοφίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση», *Νέα Παιδεία - Γλώσσα*, 141. Διαθέσιμο στο: <https://neapaideia-glossa.gr/articles/681/>.
- Στέφος, Α. (2012β) «Μαθήματα δεύτερης ανάθεσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση», *Νέα Παιδεία - Γλώσσα*, 144. Διαθέσιμο στο: <https://neapaideia-glossa.gr/articles/623/>.
- Σφυροέρας, Β. (1987). «Εκατόν πενήντα χρόνια του Πανεπιστημίου Αθηνών (Βραχύ χρονικό)». Στο: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1837-1987, *Κατάλογος έκθεσης ενθυμημάτων*, Αθήνα, 12-9.
- Τερζής, Ν. (1988). *Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: Πρόγραμμα και πραγματικότητα-Πράγματα και πρόσωπα*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

- Τσεσμετζή-Μαραγκάκη, Δ. (2007). «Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης (1836-1910)», *Σίρις*, 7, 37-54.
- Τσινόρεμα, Β. (1991). «Φιλοσοφικές Σχολές: Όψεις της κρίσης τους». Στο: *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα: Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις. Πρακτικά του 1ου συνεδρίου, τ. Α*, Αθήνα 28 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 1990, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 281-4.
- Τσιοκάνου, Φ. (2019). *Η επαγγελματική εξουθένωση των Φιλολόγων εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Μια συγκριτική μελέτη των Φιλολόγων των Γυμνασίων και των Λυκείων*. Μεταπτυχιακή εργασία. ΕΑΠ.
- Φούκας, Β. (2009). Η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1926-1940): Σπουδές, σπουδαστές και σπουδάστριες κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής, Φιλοσοφική Σχολή, ΑΠΘ.
- Φούκας, Β. (2015). «Ιστοριογραφία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης: Το 'παράδειγμα' του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1926-2012): Δεδομένα και προοπτικές». Στο: Κ. Δαλακούρα, Σ. Χατζηστεφανίδου, Αντ. Χουρδάκης (επ.), *Ιστοριογραφία της ελληνικής εκπαίδευσης: Επανεκτιμήσεις και προοπτικές*, Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, 169-192.
- Φούκας, Β. (2019). «Νεωτερικά και αναχρονιστικά στοιχεία στο πρόγραμμα σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης στον Μεσοπόλεμο». Στο: Γ. Νικολάου, Στ. Τσεσμελή, Κ. Μαλαφάντης, Ι. Δημάκος (επ.), *Βασική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο περιβάλλον, Πρακτικά 11ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Π.Ε.Ε., τόμ. Α΄*, Πάτρα, 384-94.
- Φουρναράκη, Ε. (1987). *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών: Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910)*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γραμματείας Νέας Γενιάς.
- Φραγκουδάκη, Α. (2007). «Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις: Η μακρόχρονη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο αντίπαλες εκδοχές του εθνικισμού». Στο: *Ηλεκτρονικά Πρακτικά Συνεδρίου "Πανεπιστήμιο και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές Προσεγγίσεις"* (7-8 Ιουνίου 2007). Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο (ΕΚΠΑ). Διαθέσιμο στο: <https://rb.gy/hdhrm>.
- Φραντζή, Κ. (1998). *Οι γυναίκες πτυχιούχοι της Φυσικομαθηματικής Σχολής και εκπαιδευτικοί στις Θετικές Επιστήμες στην Ελληνική Μέση Εκπαίδευση (1910-1980)*. Διδακτορική Διατριβή. Ιωάννινα: Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, Σχολή Φιλοσοφική, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

- Φυντίκογλου, Β. (2014). «Εξ όνουχος τον λέοντα: τα λατινικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με αφορμή το "Ψηφιακό Βοήθημα" για το μάθημα», *Νέα Παιδεία - Γλώσσα*, 149: 17-41.
- Χατζηδήμου, Δ. (2003). *Σκέψεις και Προτάσεις για την αναβάθμιση της Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χατζηδήμου, Δ. (2010). «Η εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας σήμερα: Διαπιστώσεις, προβλήματα και προοπτικές». Στο: *ΠΟΣΔΕΠ, Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Η αναβάθμιση του λυκείου και τα συστήματα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση – Οι αναγκαίες αλλαγές*. Αθήνα: ΠΟΣΔΕΠ / Πλέθρον, 71-81.
- Χατζηστεφανίδου, Σ. (2002). «Η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και η συμβολή της στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας (1837-1911)». Στο Σ. Μπουζάκης (επ.). *Πρακτικά 1ου επιστημονικού συνεδρίου ιστορίας εκπαίδευσης: Επίκαιρα θέματα ιστορίας εκπαίδευσης*. Πάτρα, 28-30 Σεπτεμβρίου 2000. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σ. 653-72.

2. Ξενόγλωσση

- Baka, A. & Figgou, L. & Triga, V. (2012). «'Neither agree, nor disagree': A critical analysis of the middle answer category in Voting Advice Applications», *International Journal of Electronic Governance*, 5: 244-263.
- Blaikie, N. (2003). *Analyzing Quantitative Data*. London: SAGE Publications Ltd..
- Boeckh, A. (1837). *Encyklopädie und Methodologie der Philologischen Wissenschaften*. Berlin: Georg Reimer.
- Boon, M. & Van Baalen, S. (2019). «Epistemology for interdisciplinary research – shifting philosophical paradigms of science», *European Journal for Philosophy of Science*, 9: 16.
- Cao, Y., Postareff, L., Lindblom-Ylänne, S., & Toom, A. (2023). «A survey research on Finnish teacher educators' research-teaching integration and its relationship with their approaches to teaching», *European Journal of Teacher Education*, 46(1): 171-98.
- Carifio, J. & Perla, R. J. (2007). «Ten Common Misunderstandings, Misconceptions, Persistent Myths and Urban Legends about Likert Scales and Likert Response Formats and their Antidotes», *Journal of Social Sciences*, 3(3): 106-16.
- Cheung et al. (2017). «The impact of non-response bias due to sampling in public health studies: A comparison of voluntary versus mandatory recruitment in a Dutch national survey on adolescent health», *BMC Public Health*, 17:276.

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. London & New York: Routledge.
- Creswell, J. W. (2011). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. New Jersey: Pearson Education International.
- De Vellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). SAGE Publications.
- Dillman, D. A., Smyth, J. D., & Christian, L. M. (2014). *Internet, phone, mail, and mixed-mode surveys: The tailored design method*. John Wiley & Sons.
- Ecker, A. (2018). «The Education of History Teachers in Europe—A Comparative Study. First Results of the “Civic and History Education Study”», *Creative Education*, 9: 1565-1610.
- Eurydice (2018). *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Implementation Report*. Brussels: EACEA.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3rd ed.). London: Sage Publications Ltd.
- Goldman, S. (2014). «Harvard and the Humanities», *First Things*, 239: 20-21. Διαθέσιμο στο: <https://www.firstthings.com/article/2014/01/harvard-and-the-humanities>.
- Higgins, A. & Dyschkant, A. (2014). «Interdisciplinary collaboration in philosophy», *Metaphilosophy*, 45(3): 372-98.
- Ivaniuk, H., Oleksiuk, O., & Vyshnevetska, M. (2021). «Sociocultural dominants of developing students' value intentions: context of civilization challenges», *Amazonia Investiga*, 10(45), 9-19.
- Karamanolakis, V. (2014). «The University of Athens and Greek Antiquity (1837-1937)». Στο: Dimitris Tziouvas (επ.), *Re-Imagining the Past: Antiquity and Modern Greek Culture*. Oxford University Press, 112-27.
- Levy, P. S. & Lemeshow, S. (2008). *Sampling of populations: methods and applications* (4η έκδ.). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Marins, B. V. S., Ramos, H. C., Ferreira, G. S. et al. (2019), «Interdisciplinarity in Higher Education: A Cross-Sectional Analysis of the Literature in the period 2014-2018», *Brazilian Journal of Operations & Production Management*, 16(1), 113-25.
- MIUR-INDIRE (2014). *I Quaderni di Eurydice*, N. 30. Ministero dell' istruzione, dell' universita e della ricerca (MIUR) – Unita Italiana di Eurydice (INDIRE).

- OECD (2022). *The Design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation*. Διαθέσιμο στο: [https://one.oecd.org/document/EDU/EDPC/RD\(2022\)18/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/EDPC/RD(2022)18/en/pdf).
- Olufsen, M., Karlsen, S., Sæleset, J., & Thorvaldsen, S. (2021). «The impact of specialised content courses on student teaching in a Norwegian teacher education programme», *Education Inquiry*. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1080/20004508.2021.1892908>.
- Pollari, P., Salo, O-P., & Koski, K. (2018). «In Teachers We Trust – the Finnish Way to Teach and Learn», *i.e.: inquiry in education*, 10(1), 4. Διαθέσιμο στο: <https://core.ac.uk/download/pdf/267938462.pdf>.
- Ravitch, D. (2000). *Left back: A century of failed school reforms*. Simon & Schuster.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2006). *Research Methods for Business Students* (4η εκδ.). Pearson Education Limited: Financial Times Prentice Hall.
- Shorey, P. (1910). «The Case for the Classics», *The School Review*, 18(9): 585-617.
- Shumway, D. R. (2017). «The University, Neoliberalism, and the Humanities: A History», *Humanities*, 6(4): 83.
- Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). «Making sense of Cronbach's alpha», *International Journal of Medical Education*, 2: 53-5.
- Weiler, H. (1983). «Legalisation, “expertise and Participation: strategies of compensatory legitimisation policy”», *Comparative Education review*, 27(2): 259-77.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α. Έντυπα της έρευνας

1. Συνοδευτική επιστολή

Αγαπητή κα. Διευθύντρια / Αγαπητέ κ. Διευθυντή

Ονομάζομαι Δημήτρης Γουσόπουλος και είμαι μόνιμος εκπαιδευτικός φιλόλογος.

Το ακόλουθο ερωτηματολόγιο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διπλωματικής μου εργασίας **"Ο ενιαίος κλάδος των Φιλολόγων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Απόψεις εκπαιδευτικών για την ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων"**, στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Επιστήμες της Αγωγής με Νέες Τεχνολογίες" του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Απευθύνεται αποκλειστικά σε Εκπαιδευτικούς **ΠΕ02 (ΦΙΛΟΛΟΓΟΥΣ)** που υπηρετούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Το θέμα που εξετάζει απασχολεί ιδιαίτερα τον κλάδο των φιλόλογων και ελάχιστα έχει ερευνηθεί. Η συμμετοχή των συναδέλφων είναι εντελώς προαιρετική και ανώνυμη, αλλά πολύ χρήσιμη για την επιτυχία της έρευνας.

Παρακαλώ θερμά να προωθήσετε το ερωτηματολόγιο σε κάθε εκπαιδευτικό κλάδου ΠΕ02 που υπηρετεί στο σχολείο σας

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ: <https://forms.gle/tqdNaPQcA9tE2ipc9>

Ευχαριστώ

Για οποιαδήποτε διευκρίνιση μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο παρόν μέιλ

Με εκτίμηση

2. Ερωτηματολόγιο

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διπλωματικής εργασίας "Ο ενιαίος κλάδος των Φιλολόγων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Απόψεις εκπαιδευτικών για την ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων", στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Επιστήμες της Αγωγής με Νέες Τεχνολογίες" (ειδίκευση Ανθρωπιστικές Σπουδές) του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Απευθύνεται αποκλειστικά σε **Εκπαιδευτικούς ΠΕ02 (ΦΙΛΟΛΟΓΟΥΣ)** που υπηρετούν στη **Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση**.

Σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να διερευνήσει τις απόψεις των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών εκπαιδευτικών σχετικά με την ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων του κλάδου ΠΕ02.

Παρακαλώ για την προσεκτική και ειλικρινή συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, καθώς και να θυμάστε ότι αυτό που ενδιαφέρει είναι η δική σας προσωπική θεώρηση.

Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμες** και **δεν υπάρχει δυνατότητα ταυτοποίησης** του προσώπου που συμμετέχει. Τα αποτελέσματα θα αξιοποιηθούν μόνο για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας.

Όλες οι ερωτήσεις είναι **κλειστού τύπου** και χωρίζονται σε δύο (2) ενότητες:

- 1) Δημογραφικά στοιχεία και τυπικά προσόντα του προσώπου που συμμετέχει [10 ερωτήσεις]
- 2) Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και αναθέσεις μαθημάτων [20 δηλώσεις]

Ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι περίπου 5-7 λεπτά.

Η συμμετοχή σας κρίνεται πολύ σημαντική για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο σας.

Δημήτρης Γουσόπουλος
ΜΑ Φιλολόγος - Εκπαιδευτικός
Μεταπτυχιακός φοιτητής
ΠΤΔΕ Παν. Δυτ. Μακεδονίας

e-mail: dimigous@gmail.com

ΜΕΡΟΣ Α: Δημογραφικά στοιχεία και τυπικά προσόντα

Οδηγίες συμπλήρωσης: Η ενότητα αποτελείται από δέκα (10) ερωτήσεις κλειστού τύπου. Επιλέγετε μόνο μια από τις απαντήσεις για κάθε ερώτηση. Για την ορθή συμπλήρωση του ερωτηματολογίου κάθε απάντησή σας είναι απαραίτητη.

1. Φύλο
☐ Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐ Δεν απαντώ
2. Έτη υπηρεσίας
☐ 1-5 ☐ 6-11 ☐ 12-18 ☐ 19-25 ☐ 26-32 ☐ ≥33
3. Σχέση εργασίας
☐ Μόνιμος/Μόνιμη ☐ Αναπληρωτής/Αναπληρώτρια
4. Την τρέχουσα χρονιά υπηρετώ σε:
☐ Γυμνάσιο (ημερήσιο ή εσπερινό) ☐ Λύκειο (ημερήσιο ή εσπερινό) ☐ ΕΠΑ.Λ. (ημερήσιο ή εσπερινό) ☐ Άλλη δομή τυπικής εκπαίδευσης
5. Ανώτερο επίπεδο σπουδών που έχετε ολοκληρώσει:
☐ Πτυχίο ☐ Μεταπτυχιακό ☐ Διδακτορικό
6. Πτυχίο με το οποίο έχετε ενταχθεί στον κλάδο ΠΕ02:
☐ Φιλοσοφικό Τμήμα της Ενιαίας Φιλοσοφικής Σχολής ☐ Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας ☐ Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ☐ Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας ☐ Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας – Κοινωνικής Ανθρωπολογίας ☐ Τμήμα Ιστορίας ☐ Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας ☐ Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ☐ Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών ☐ Τμήμα Φιλοσοφίας ☐ Τμήμα Φιλοσοφίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (Πατρών) ☐ Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Πελοποννήσου)

- Ισότιμο πτυχίο αντίστοιχης ειδικότητας της αλλοδαπής
- Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου της Κύπρου
- Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Κύπρου
- Τμήμα Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου
- Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου
- Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΚΠΑ)

7. Ειδίκευση / Κατεύθυνση:

- Κλασική
- Νεοελληνική
- Γλωσσολογία
- Βυζαντινών / Μεσαιωνικών Σπουδών
- Ιστορία
- Αρχαιολογία
- Φιλοσοφία
- Παιδαγωγική
- Εθνολογία
- Θεωρία και Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών
- Ψυχολογία

8. Το τμήμα από το οποίο αποφοιτήσατε (άσχετα από την πόλη) ήταν η πρώτη σας επιλογή στο μηχανογραφικό των Πανελλαδικών Εξετάσεων;

- Ναι
- Όχι

9. Αν έπρεπε να επιλέξετε ένα σχολικό μάθημα που αντιπροσωπεύει καλύτερα το πτυχίο ή την ειδίκευση που κατέχετε, ποιο θα ήταν;

- Αρχαία Ελληνικά
- Νεοελληνική Γλώσσα
- Νεοελληνική Λογοτεχνία
- Ιστορία
- Λατινικά
- Φιλοσοφία

10. Κατά την τρέχουσα χρονιά, διδάσκετε το μάθημα που επιλέξατε στην προηγούμενη ερώτηση;

- Ναι
- Όχι

ΜΕΡΟΣ Β: Ο ενιαίος χαρακτήρας του κλάδου ΠΕ02

Οδηγίες συμπλήρωσης: Ακολουθούν είκοσι (20) δηλώσεις σχετικά με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, τα επαγγελματικά δικαιώματα, την ανάθεση και κατανομή των διδακτικών αντικειμένων των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ02.

Διευκρινίζεται ότι οι όροι "διδακτικά αντικείμενα" αναφέρονται αποκλειστικά στα **μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο** και όχι στο σύνολο των αντικειμένων που έχουν σχέση με την επιστήμη της φιλολογίας.

Για κάθε δήλωση που ακολουθεί (1-20) δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σε κλίμακα Likert από το 1 έως το 5, όπου:

1 = Διαφωνώ απόλυτα

2 = Διαφωνώ

3 = Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4 = Συμφωνώ

5 = Συμφωνώ απόλυτα

		Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Δ1.	Κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 σωστά έχει το δικαίωμα να διδάσκει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο	1	2	3	4	5
Δ2.	Κάθε εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ02 μπορεί να διδάξει οποιοδήποτε φιλολογικό αντικείμενο εξίσου αποτελεσματικά	1	2	3	4	5
Δ3.	Κάθε πτυχίο που συγκαταλέγεται στον κλάδο ΠΕ02 παρέχει την αναγκαία επάρκεια για τις σχολικές διδακτικές απαιτήσεις	1	2	3	4	5
Δ4.	Είναι παράλογο να υπάρχουν τόσα πανεπιστημιακά τμήματα που παρέχουν φιλολογική εξειδίκευση αλλά αυτή να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την ανάθεση των μαθημάτων	1	2	3	4	5
Δ5.	Τα πανεπιστημιακά τμήματα που παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου είναι πάρα πολλά και πρέπει να περιοριστούν στα απολύτως απαραίτητα	1	2	3	4	5
Δ6.	Απαιτείται αυστηρότερη αξιολόγηση για το αν κάποια πανεπιστημιακά τμήματα πρέπει να παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα φιλολόγου	1	2	3	4	5

Δ7.	Οι μεγάλες αποκλίσεις των βάσεων εισαγωγής μεταξύ των πανεπιστημιακών τμημάτων που συγκαταλέγονται στον κλάδο ΠΕ02 αποτελεί απόδειξη ότι όλα αυτά τα τμήματα δεν είναι ισότιμα	1	2	3	4	5
Δ8.	Μόνο τα τρία τμήματα της παραδοσιακής Φιλοσοφικής Σχολής (Φιλολογίας, Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής) παράγουν εκπαιδευτικούς επαρκείς να διδάξουν όλα τα φιλολογικά αντικείμενα στο σχολείο	1	2	3	4	5
Δ9.	Κάθε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής παρέχει διαφορετική εξειδίκευση που αντιστοιχεί και σε διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα	1	2	3	4	5
Δ10.	Η Φιλοσοφική Σχολή πρέπει να είναι ενιαία με κοινή βάση εισαγωγής στις Πανελλαδικές εξετάσεις	1	2	3	4	5
Δ11.	Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 υπονομεύει το επαγγελματικό του κύρος	1	2	3	4	5
Δ12.	Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 είναι ένδειξη κακού εκπαιδευτικού σχεδιασμού	1	2	3	4	5
Δ13.	Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 δημιουργεί ένα σώμα εκπαιδευτικών με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και σημαντικές αποκλίσεις στη γνωστική επάρκεια	1	2	3	4	5
Δ14.	Η ένταξη τόσων πτυχίων στον κλάδο ΠΕ02 είναι αντιπαιδαγωγική και τελικά λειτουργεί σε βάρος της διδακτικής πράξης	1	2	3	4	5
Δ15.	Η κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 θα υπονομεύσει τη συνδικαλιστική του δύναμη	1	2	3	4	5
Δ16.	Η κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 θα δυσχεράνει την κατοχύρωση οργανικής θέσης	1	2	3	4	5
Δ17.	Η κατάτμηση του κλάδου ΠΕ02 θα περιορίσει σημαντικά τη δυνατότητα απόσπασης και μετάθεσης	1	2	3	4	5
Δ18.	Θεωρώ ότι ο κλάδος ΠΕ02 δεν πρέπει να είναι ενιαίος αλλά πρέπει να κατατμηθεί σε ειδικεύσεις και ανάλογη αντιστοίχιση των διδακτικών αντικειμένων	1	2	3	4	5
Δ19.	Κατά πόσο συμφωνείτε με την ακόλουθη υποθετική κατάτμηση; ΠΕ02.01 Κλασικής Φιλολογίας / Γλωσσολογίας, ΠΕ02.02 Νεοελληνικής Φιλολογίας, ΠΕ02.03 Ιστορίας / Αρχαιολογίας / Εθνολογίας, ΠΕ02.04 Φιλοσοφίας / Παιδαγωγικής / Κοινωνικών Σπουδών	1	2	3	4	5
Δ20.	Κατά πόσο συμφωνείτε με την ακόλουθη υποθετική κατανομή των αντικειμένων; ΠΕ02.01: Αρχαία Ελληνικά, Λατινικά - ΠΕ02.02: Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία - ΠΕ02.03: Ιστορία - ΠΕ02.04: Φιλοσοφία / Κοινωνικές Σπουδές	1	2	3	4	5

Παράρτημα Β. Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία

1. Σύγκριση μέσων τιμών όλων των δηλώσεων του ερωτηματολογίου (ανά τμήμα)

δήλωση	ομαδική_τμημάτων	ομαδική_τμημάτων	Mean Difference	Std. Error	Sig.
Δ.1. (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,69557	,31837	,129
		ιστορικά_τμήματα	,05152	,32685	,999
		φιλοσοφικά_τμήματα	,23744	,33830	,896
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,69557	,31837	,129
		ιστορικά_τμήματα	,74708*	,15677	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,93301*	,17942	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,05152	,32685	,999
		φιλολογικά_τμήματα	-,74708*	,15677	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,18593	,19406	,773
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,23744	,33830	,896
		φιλολογικά_τμήματα	-,93301*	,17942	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,18593	,19406	,773
Δ.2. (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,57771	,29210	,198
		ιστορικά_τμήματα	,11414	,29988	,981
		φιλοσοφικά_τμήματα	,14079	,31038	,969
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,57771	,29210	,198
		ιστορικά_τμήματα	,69185*	,14383	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,71851*	,16461	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,11414	,29988	,981
		φιλολογικά_τμήματα	-,69185*	,14383	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,02665	,17805	,999
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,14079	,31038	,969
		φιλολογικά_τμήματα	-,71851*	,16461	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,02665	,17805	,999
Δ.3. (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,36224	,28858	,592
		ιστορικά_τμήματα	,35758	,29627	,623
		φιλοσοφικά_τμήματα	,50228	,30664	,359
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,36224	,28858	,592
		ιστορικά_τμήματα	,71981*	,14210	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,86452*	,16263	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,35758	,29627	,623
		φιλολογικά_τμήματα	-,71981*	,14210	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,14471	,17591	,844
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,50228	,30664	,359
		φιλολογικά_τμήματα	-,86452*	,16263	<,001

		ιστορικά_τμήματα	-,14471	,17591	,844
Δ.4.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,409	,287	,484
		ιστορικά_τμήματα	-,003	,295	1,000
		φιλοσοφικά_τμήματα	,340	,305	,681
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,409	,287	,484
		ιστορικά_τμήματα	,406*	,141	,022
		φιλοσοφικά_τμήματα	,750*	,162	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,003	,295	1,000
		φιλολογικά_τμήματα	-,406*	,141	,022
		φιλοσοφικά_τμήματα	,343	,175	,205
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,340	,305	,681
		φιλολογικά_τμήματα	-,750*	,162	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,343	,175	,205
Δ.5.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,548	,317	,309
		ιστορικά_τμήματα	,110	,325	,987
		φιλοσοφικά_τμήματα	,295	,337	,817
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,548	,317	,309
		ιστορικά_τμήματα	,659*	,156	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,844*	,179	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,110	,325	,987
		φιλολογικά_τμήματα	-,659*	,156	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,185	,193	,773
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,295	,337	,817
		φιλολογικά_τμήματα	-,844*	,179	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,185	,193	,773
Δ.6.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,559	,289	,216
		ιστορικά_τμήματα	,139	,297	,966
		φιλοσοφικά_τμήματα	,406	,307	,548
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,559	,289	,216
		ιστορικά_τμήματα	,698*	,142	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,965*	,163	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,139	,297	,966
		φιλολογικά_τμήματα	-,698*	,142	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,267	,176	,429
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,406	,307	,548
		φιλολογικά_τμήματα	-,965*	,163	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,267	,176	,429
Δ.7.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,487	,331	,455
		ιστορικά_τμήματα	,288	,340	,832
		φιλοσοφικά_τμήματα	,196	,352	,944

	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,487	,331	,455
		ιστορικά_τμήματα	,775*	,163	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,684*	,187	,002
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,288	,340	,832
		φιλολογικά_τμήματα	-,775*	,163	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,092	,202	,969
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,196	,352	,944
		φιλολογικά_τμήματα	-,684*	,187	,002
		ιστορικά_τμήματα	,092	,202	,969
Δ.8.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,039	,296	,999
		ιστορικά_τμήματα	-,071	,303	,996
		φιλοσοφικά_τμήματα	,043	,314	,999
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,039	,296	,999
		ιστορικά_τμήματα	-,032	,146	,996
		φιλοσοφικά_τμήματα	,082	,167	,961
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,071	,303	,996
		φιλολογικά_τμήματα	,032	,146	,996
		φιλοσοφικά_τμήματα	,113	,180	,923
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,043	,314	,999
		φιλολογικά_τμήματα	-,082	,167	,961
		ιστορικά_τμήματα	-,113	,180	,923
Δ.9.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,546	,248	,124
		ιστορικά_τμήματα	-,127	,255	,959
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,116	,264	,971
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,546	,248	,124
		ιστορικά_τμήματα	,419*	,122	,004
		φιλοσοφικά_τμήματα	,430*	,140	,012
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,127	,255	,959
		φιλολογικά_τμήματα	-,419*	,122	,004
		φιλοσοφικά_τμήματα	,011	,151	1,000
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,116	,264	,971
		φιλολογικά_τμήματα	-,430*	,140	,012
		ιστορικά_τμήματα	-,011	,151	1,000
Δ.10.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	,378	,313	,622
		ιστορικά_τμήματα	,103	,321	,989
		φιλοσοφικά_τμήματα	,269	,332	,849
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,378	,313	,622
		ιστορικά_τμήματα	-,275	,154	,283
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,108	,176	,928
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,103	,321	,989

		φιλολογικά_τμήματα	,275	,154	,283
		φιλοσοφικά_τμήματα	,166	,191	,819
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,269	,332	,849
		φιλολογικά_τμήματα	,108	,176	,928
		ιστορικά_τμήματα	-,166	,191	,819
Δ.11.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,900*	,313	,022
		ιστορικά_τμήματα	-,262	,321	,847
		φιλοσοφικά_τμήματα	,015	,332	1,000
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,900*	,313	,022
		ιστορικά_τμήματα	,639*	,154	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,916*	,176	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,262	,321	,847
		φιλολογικά_τμήματα	-,639*	,154	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,277	,191	,468
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,015	,332	1,000
		φιλολογικά_τμήματα	-,916*	,176	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,277	,191	,468
Δ.12.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,767*	,292	,044
		ιστορικά_τμήματα	-,420	,300	,499
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,091	,310	,991
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,767*	,292	,044
		ιστορικά_τμήματα	,347	,144	,076
		φιλοσοφικά_τμήματα	,677*	,165	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,420	,300	,499
		φιλολογικά_τμήματα	-,347	,144	,076
		φιλοσοφικά_τμήματα	,330	,178	,251
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,091	,310	,991
		φιλολογικά_τμήματα	-,677*	,165	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,330	,178	,251
Δ.13.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,741*	,275	,037
		ιστορικά_τμήματα	-,156	,282	,946
		φιλοσοφικά_τμήματα	,061	,292	,997
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,741*	,275	,037
		ιστορικά_τμήματα	,585*	,135	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,801*	,155	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,156	,282	,946
		φιλολογικά_τμήματα	-,585*	,135	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,216	,168	,569
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,061	,292	,997
		φιλολογικά_τμήματα	-,801*	,155	<,001

		ιστορικά_τμήματα	-,216	,168	,569
Δ.14.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,897*	,294	,013
		ιστορικά_τμήματα	-,202	,302	,909
		φιλοσοφικά_τμήματα	,040	,312	,999
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,897*	,294	,013
		ιστορικά_τμήματα	,695*	,145	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,937*	,166	<,001
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,202	,302	,909
		φιλολογικά_τμήματα	-,695*	,145	<,001
		φιλοσοφικά_τμήματα	,242	,179	,533
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,040	,312	,999
		φιλολογικά_τμήματα	-,937*	,166	<,001
		ιστορικά_τμήματα	-,242	,179	,533
Δ.15 (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	,07418	,33873	,996
		ιστορικά_τμήματα	,15758	,34775	,969
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,16210	,35993	,970
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,07418	,33873	,996
		ιστορικά_τμήματα	,08339	,16679	,959
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,23628	,19089	,603
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,15758	,34775	,969
		φιλολογικά_τμήματα	-,08339	,16679	,959
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,31968	,20647	,410
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,16210	,35993	,970
		φιλολογικά_τμήματα	,23628	,19089	,603
		ιστορικά_τμήματα	,31968	,20647	,410
Δ.16. (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,72383	,30898	,090
		ιστορικά_τμήματα	-,54747	,31721	,312
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,94673*	,32832	,022
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,72383	,30898	,090
		ιστορικά_τμήματα	,17635	,15214	,653
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,22290	,17412	,576
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,54747	,31721	,312
		φιλολογικά_τμήματα	-,17635	,15214	,653
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,39925	,18834	,149
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,94673*	,32832	,022
		φιλολογικά_τμήματα	,22290	,17412	,576
		ιστορικά_τμήματα	,39925	,18834	,149
Δ.17. (R)	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,50385	,29902	,333
		ιστορικά_τμήματα	-,25152	,30698	,845
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,71005	,31774	,116

	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,50385	,29902	,333
		ιστορικά_τμήματα	,25234	,14724	,318
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,20619	,16851	,612
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,25152	,30698	,845
		φιλολογικά_τμήματα	-,25234	,14724	,318
		φιλοσοφικά_τμήματα	-,45853	,18227	,059
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,71005	,31774	,116
		φιλολογικά_τμήματα	,20619	,16851	,612
		ιστορικά_τμήματα	,45853	,18227	,059
Δ.18.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,641	,340	,236
		ιστορικά_τμήματα	-,121	,349	,986
		φιλοσοφικά_τμήματα	,039	,361	1,000
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,641	,340	,236
		ιστορικά_τμήματα	,519*	,167	,011
		φιλοσοφικά_τμήματα	,679*	,191	,002
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,121	,349	,986
		φιλολογικά_τμήματα	-,519*	,167	,011
		φιλοσοφικά_τμήματα	,160	,207	,867
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,039	,361	1,000
		φιλολογικά_τμήματα	-,679*	,191	,002
		ιστορικά_τμήματα	-,160	,207	,867
Δ.19.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,267	,337	,858
		ιστορικά_τμήματα	,025	,346	1,000
		φιλοσοφικά_τμήματα	,259	,358	,888
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,267	,337	,858
		ιστορικά_τμήματα	,292	,166	,293
		φιλοσοφικά_τμήματα	,526*	,190	,030
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,025	,346	1,000
		φιλολογικά_τμήματα	-,292	,166	,293
		φιλοσοφικά_τμήματα	,233	,205	,667
	φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,259	,358	,888
		φιλολογικά_τμήματα	-,526*	,190	,030
		ιστορικά_τμήματα	-,233	,205	,667
Δ.20.	ενιαία_φιλοσοφική	φιλολογικά_τμήματα	-,161	,334	,963
		ιστορικά_τμήματα	,247	,343	,888
		φιλοσοφικά_τμήματα	,440	,355	,602
	φιλολογικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	,161	,334	,963
		ιστορικά_τμήματα	,408	,164	,065
		φιλοσοφικά_τμήματα	,600*	,188	,008
	ιστορικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,247	,343	,888

	φιλολογικά_τμήματα	-,408	,164	,065
	φιλοσοφικά_τμήματα	,192	,204	,781
φιλοσοφικά_τμήματα	ενιαία_φιλοσοφική	-,440	,355	,602
	φιλολογικά_τμήματα	-,600*	,188	,008
	ιστορικά_τμήματα	-,192	,204	,781

2. Σύγκριση μέσων τιμών όλων των δηλώσεων του ερωτηματολογίου (ανά ειδικευση)

δήλωση	ομαδική_ειδίκευση	ομαδική_ειδίκευση	Mean Difference	Std. Error	Sig.
R_όλοι_σωστό_A1	κλασική	νεοελληνική	,40439	,22939	,574
		γλωσσολογία	,38621	,31369	,882
		βυζαντ_μεσαιων	,25287	,39288	,995
		ιστορία	,68144*	,18562	,005
		αρχαιολογία	1,05172*	,26899	,002
		φιλοσοφία	,98476*	,19697	<,001
	νεοελληνική	κλασική	-,40439	,22939	,574
		γλωσσολογία	-,01818	,34940	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,15152	,42194	1,000
		ιστορία	,27706	,24111	,912
		αρχαιολογία	,64734	,30989	,361
		φιλοσοφία	,58037	,24995	,236
	γλωσσολογία	κλασική	-,38621	,31369	,882
		νεοελληνική	,01818	,34940	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,13333	,47309	1,000
		ιστορία	,29524	,32236	,970
		αρχαιολογία	,66552	,37658	,571
		φιλοσοφία	,59855	,32902	,536
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,25287	,39288	,995
		νεοελληνική	,15152	,42194	1,000
		γλωσσολογία	,13333	,47309	1,000
		ιστορία	,42857	,39983	,936
		αρχαιολογία	,79885	,44471	,551
		φιλοσοφία	,73188	,40523	,545
	ιστορία	κλασική	-,68144*	,18562	,005
		νεοελληνική	-,27706	,24111	,912
		γλωσσολογία	-,29524	,32236	,970
		βυζαντ_μεσαιων	-,42857	,39983	,936
		αρχαιολογία	,37028	,27904	,839
		φιλοσοφία	,30331	,21050	,779
αρχαιολογία	κλασική	-1,05172*	,26899	,002	

		νεοελληνική	-,64734	,30989	,361
		γλωσσολογία	-,66552	,37658	,571
		βυζαντ_μεσαιων	-,79885	,44471	,551
		ιστορία	-,37028	,27904	,839
		φιλοσοφία	-,06697	,28672	1,000
	φιλοσοφία	κλασική	-,98476*	,19697	<,001
		νεοελληνική	-,58037	,24995	,236
		γλωσσολογία	-,59855	,32902	,536
		βυζαντ_μεσαιων	-,73188	,40523	,545
		ιστορία	-,30331	,21050	,779
		αρχαιολογία	,06697	,28672	1,000
R_όλοι_ικανοί_A2	κλασική	νεοελληνική	,22335	,20960	,938
		γλωσσολογία	,35517	,28663	,878
		βυζαντ_μεσαιων	,65517	,35899	,532
		ιστορία	,57184*	,16961	,014
		αρχαιολογία	1,00862*	,24578	<,001
		φιλοσοφία	,80372*	,17998	<,001
	νεοελληνική	κλασική	-,22335	,20960	,938
		γλωσσολογία	,13182	,31926	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	,43182	,38554	,922
		ιστορία	,34848	,22031	,694
		αρχαιολογία	,78527	,28316	,084
		φιλοσοφία	,58037	,22839	,148
	γλωσσολογία	κλασική	-,35517	,28663	,878
		νεοελληνική	-,13182	,31926	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	,30000	,43228	,993
		ιστορία	,21667	,29455	,990
		αρχαιολογία	,65345	,34410	,482
		φιλοσοφία	,44855	,30064	,750
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,65517	,35899	,532
		νεοελληνική	-,43182	,38554	,922
		γλωσσολογία	-,30000	,43228	,993
		ιστορία	-,08333	,36534	1,000
		αρχαιολογία	,35345	,40635	,977
		φιλοσοφία	,14855	,37027	1,000
	ιστορία	κλασική	-,57184*	,16961	,014
		νεοελληνική	-,34848	,22031	,694
		γλωσσολογία	-,21667	,29455	,990
		βυζαντ_μεσαιων	,08333	,36534	1,000
		αρχαιολογία	,43678	,25497	,608

		φιλοσοφία	,23188	,19234	,892
αρχαιολογία		κλασική	-1,00862*	,24578	<,001
		νεοελληνική	-,78527	,28316	,084
		γλωσσολογία	-,65345	,34410	,482
		βυζαντ_μεσαιων	-,35345	,40635	,977
		ιστορία	-,43678	,25497	,608
φιλοσοφία		φιλοσοφία	-,20490	,26199	,987
		κλασική	-,80372*	,17998	<,001
		νεοελληνική	-,58037	,22839	,148
		γλωσσολογία	-,44855	,30064	,750
		βυζαντ_μεσαιων	-,14855	,37027	1,000
R_κάθε_πτυχίο_επαρ- κές_A3	κλασική	ιστορία	-,23188	,19234	,892
		αρχαιολογία	,20490	,26199	,987
		νεοελληνική	,37618	,20762	,541
		γλωσσολογία	,45345	,28392	,684
		βυζαντ_μεσαιων	,10345	,35560	1,000
	νεοελληνική	ιστορία	,71059*	,16800	<,001
		αρχαιολογία	,96552*	,24346	,002
		φιλοσοφία	,90055*	,17828	<,001
		κλασική	-,37618	,20762	,541
		γλωσσολογία	,07727	,31624	1,000
γλωσσολογία	βυζαντ_μεσαιων	-,27273	,38190	,992	
	ιστορία	,33442	,21823	,725	
	αρχαιολογία	,58934	,28049	,354	
	φιλοσοφία	,52437	,22624	,238	
	κλασική	-,45345	,28392	,684	
βυζαντ_μεσαιων	νεοελληνική	-,07727	,31624	1,000	
	βυζαντ_μεσαιων	-,35000	,42820	,983	
	ιστορία	,25714	,29177	,975	
	αρχαιολογία	,51207	,34085	,743	
	φιλοσοφία	,44710	,29780	,744	
ιστορία	κλασική	-,10345	,35560	1,000	
	νεοελληνική	,27273	,38190	,992	
	γλωσσολογία	,35000	,42820	,983	
	ιστορία	,60714	,36189	,631	
	αρχαιολογία	,86207	,40251	,330	
		φιλοσοφία	,79710	,36678	,313
ιστορία		κλασική	-,71059*	,16800	<,001
		νεοελληνική	-,33442	,21823	,725
		γλωσσολογία	-,25714	,29177	,975

	βυζαντ_μεσαιων	-,60714	,36189	,631
	αρχαιολογία	,25493	,25257	,952
	φιλοσοφία	,18996	,19053	,954
αρχαιολογία	κλασική	-,96552*	,24346	,002
	νεοελληνική	-,58934	,28049	,354
	γλωσσολογία	-,51207	,34085	,743
	βυζαντ_μεσαιων	-,86207	,40251	,330
	ιστορία	-,25493	,25257	,952
	φιλοσοφία	-,06497	,25952	1,000
φιλοσοφία	κλασική	-,90055*	,17828	<,001
	νεοελληνική	-,52437	,22624	,238
	γλωσσολογία	-,44710	,29780	,744
	βυζαντ_μεσαιων	-,79710	,36678	,313
	ιστορία	-,18996	,19053	,954
	αρχαιολογία	,06497	,25952	1,000
πολλά_τμ_εξειδ_όχι_A4	κλασική			
	νεοελληνική	,510	,204	,163
	γλωσσολογία	,847*	,279	,041
	βυζαντ_μεσαιων	,230	,350	,995
	ιστορία	,575*	,165	,010
	αρχαιολογία	,466	,239	,453
	φιλοσοφία	,875*	,175	<,001
νεοελληνική	κλασική	-,510	,204	,163
	γλωσσολογία	,336	,311	,933
	βυζαντ_μεσαιων	-,280	,376	,990
	ιστορία	,065	,215	1,000
	αρχαιολογία	-,045	,276	1,000
	φιλοσοφία	,365	,223	,657
γλωσσολογία	κλασική	-,847*	,279	,041
	νεοελληνική	-,336	,311	,933
	βυζαντ_μεσαιων	-,617	,421	,766
	ιστορία	-,271	,287	,965
	αρχαιολογία	-,381	,335	,916
	φιλοσοφία	,028	,293	1,000
βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,230	,350	,995
	νεοελληνική	,280	,376	,990
	γλωσσολογία	,617	,421	,766
	ιστορία	,345	,356	,960
	αρχαιολογία	,236	,396	,997
	φιλοσοφία	,645	,361	,557
ιστορία	κλασική	-,575*	,165	,010

		νεοελληνική	-,065	,215	1,000
		γλωσσολογία	,271	,287	,965
		βυζαντ_μεσαιων	-,345	,356	,960
		αρχαιολογία	-,110	,248	,999
		φιλοσοφία	,300	,187	,683
	αρχαιολογία	κλασική	-,466	,239	,453
		νεοελληνική	,045	,276	1,000
		γλωσσολογία	,381	,335	,916
		βυζαντ_μεσαιων	-,236	,396	,997
		ιστορία	,110	,248	,999
		φιλοσοφία	,409	,255	,680
	φιλοσοφία	κλασική	-,875*	,175	<,001
		νεοελληνική	-,365	,223	,657
		γλωσσολογία	-,028	,293	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,645	,361	,557
		ιστορία	-,300	,187	,683
		αρχαιολογία	-,409	,255	,680
τμήμ_πρέπει_πε- ριор_A5	κλασική	νεοελληνική	,470	,229	,382
		γλωσσολογία	,629	,313	,410
		βυζαντ_μεσαιων	-,287	,392	,990
		ιστορία	,546	,185	,052
		αρχαιολογία	,784	,268	,056
		φιλοσοφία	,796*	,197	,001
	νεοελληνική	κλασική	-,470	,229	,382
		γλωσσολογία	,159	,349	,999
		βυζαντ_μεσαιων	-,758	,421	,549
		ιστορία	,076	,241	1,000
		αρχαιολογία	,314	,309	,950
		φιλοσοφία	,326	,249	,849
	γλωσσολογία	κλασική	-,629	,313	,410
		νεοελληνική	-,159	,349	,999
		βυζαντ_μεσαιων	-,917	,472	,454
		ιστορία	-,083	,322	1,000
		αρχαιολογία	,155	,376	1,000
		φιλοσοφία	,167	,328	,999
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	,287	,392	,990
		νεοελληνική	,758	,421	,549
		γλωσσολογία	,917	,472	,454
		ιστορία	,833	,399	,361
		αρχαιολογία	1,072	,444	,195

	φιλοσοφία	1,083	,404	,106
ιστορία	κλασική	-,546	,185	,052
	νεοελληνική	-,076	,241	1,000
	γλωσσολογία	,083	,322	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-,833	,399	,361
	αρχαιολογία	,239	,278	,979
αρχαιολογία	φιλοσοφία	,250	,210	,898
	κλασική	-,784	,268	,056
	νεοελληνική	-,314	,309	,950
	γλωσσολογία	-,155	,376	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-1,072	,444	,195
φιλοσοφία	ιστορία	-,239	,278	,979
	φιλοσοφία	,011	,286	1,000
	κλασική	-,796*	,197	,001
	νεοελληνική	-,326	,249	,849
	γλωσσολογία	-,167	,328	,999
tm_αυστηρ_αξιολογ_A6 κλασική	βυζαντ_μεσαιων	-1,083	,404	,106
	ιστορία	-,250	,210	,898
	αρχαιολογία	-,011	,286	1,000
	νεοελληνική	,506	,207	,185
	γλωσσολογία	,652	,284	,248
νεοελληνική	βυζαντ_μεσαιων	-,198	,355	,998
	ιστορία	,754*	,168	<,001
	αρχαιολογία	,612	,243	,156
	φιλοσοφία	1,041*	,178	<,001
	κλασική	-,506	,207	,185
γλωσσολογία	γλωσσολογία	,145	,316	,999
	βυζαντ_μεσαιων	-,705	,381	,517
	ιστορία	,248	,218	,916
	αρχαιολογία	,106	,280	1,000
	φιλοσοφία	,535	,226	,216
βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,652	,284	,248
	νεοελληνική	-,145	,316	,999
	βυζαντ_μεσαιων	-,850	,428	,424
	ιστορία	,102	,291	1,000
	αρχαιολογία	-,040	,340	1,000
βυζαντ_μεσαιων	φιλοσοφία	,389	,297	,848
	κλασική	,198	,355	,998
	νεοελληνική	,705	,381	,517
	γλωσσολογία	,850	,428	,424

		ιστορία	,952	,361	,119
		αρχαιολογία	,810	,402	,406
		φιλοσοφία	1,239*	,366	,014
	ιστορία	κλασική	-,754*	,168	<,001
		νεοελληνική	-,248	,218	,916
		γλωσσολογία	-,102	,291	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,952	,361	,119
		αρχαιολογία	-,142	,252	,998
		φιλοσοφία	,287	,190	,741
	αρχαιολογία	κλασική	-,612	,243	,156
		νεοελληνική	-,106	,280	1,000
		γλωσσολογία	,040	,340	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,810	,402	,406
		ιστορία	,142	,252	,998
		φιλοσοφία	,429	,259	,647
	φιλοσοφία	κλασική	-1,041*	,178	<,001
		νεοελληνική	-,535	,226	,216
		γλωσσολογία	-,389	,297	,848
		βυζαντ_μεσαιων	-1,239*	,366	,014
		ιστορία	-,287	,190	,741
		αρχαιολογία	-,429	,259	,647
βάσεις_όχι_ιστ_A7	κλασική	νεοελληνική	,618	,239	,131
		γλωσσολογία	,414	,326	,866
		βυζαντ_μεσαιων	,330	,409	,984
		ιστορία	,723*	,193	,004
		αρχαιολογία	,948*	,280	,014
		φιλοσοφία	,740*	,205	,006
	νεοελληνική	κλασική	-,618	,239	,131
		γλωσσολογία	-,205	,363	,998
		βυζαντ_μεσαιων	-,288	,439	,995
		ιστορία	,105	,251	1,000
		αρχαιολογία	,330	,322	,948
		φιλοσοφία	,122	,260	,999
	γλωσσολογία	κλασική	-,414	,326	,866
		νεοελληνική	,205	,363	,998
		βυζαντ_μεσαιων	-,083	,492	1,000
		ιστορία	,310	,335	,969
		αρχαιολογία	,534	,392	,820
		φιλοσοφία	,326	,342	,963
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,330	,409	,984

		νεοελληνική	,288	,439	,995
		γλωσσολογία	,083	,492	1,000
		ιστορία	,393	,416	,965
		αρχαιολογία	,618	,462	,835
		φιλοσοφία	,409	,421	,960
	ιστορία	κλασική	-,723 ⁺	,193	,004
		νεοελληνική	-,105	,251	1,000
		γλωσσολογία	-,310	,335	,969
		βυζαντ_μεσαιων	-,393	,416	,965
		αρχαιολογία	,225	,290	,987
		φιλοσοφία	,017	,219	1,000
	αρχαιολογία	κλασική	-,948 ⁺	,280	,014
		νεοελληνική	-,330	,322	,948
		γλωσσολογία	-,534	,392	,820
		βυζαντ_μεσαιων	-,618	,462	,835
		ιστορία	-,225	,290	,987
		φιλοσοφία	-,208	,298	,993
	φιλοσοφία	κλασική	-,740 ⁺	,205	,006
		νεοελληνική	-,122	,260	,999
		γλωσσολογία	-,326	,342	,963
		βυζαντ_μεσαιων	-,409	,421	,960
		ιστορία	-,017	,219	1,000
		αρχαιολογία	,208	,298	,993
μόνο_φιλοσοφ_επάρ- κεια_A8	κλασική	νεοελληνική	,343	,210	,658
		γλωσσολογία	,607	,287	,344
		βυζαντ_μεσαιων	-,210	,359	,997
		ιστορία	-,055	,170	1,000
		αρχαιολογία	-,138	,246	,998
		φιλοσοφία	,120	,180	,994
	νεοελληνική	κλασική	-,343	,210	,658
		γλωσσολογία	,264	,319	,982
		βυζαντ_μεσαιων	-,553	,385	,783
		ιστορία	-,398	,220	,543
		αρχαιολογία	-,481	,283	,617
		φιλοσοφία	-,223	,228	,959
	γλωσσολογία	κλασική	-,607	,287	,344
		νεοελληνική	-,264	,319	,982
		βυζαντ_μεσαιων	-,817	,432	,489
		ιστορία	-,662	,295	,273
		αρχαιολογία	-,745	,344	,317

		φιλοσοφία	-,487	,301	,670
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	,210	,359	,997
		νεοελληνική	,553	,385	,783
		γλωσσολογία	,817	,432	,489
		ιστορία	,155	,365	1,000
		αρχαιολογία	,072	,406	1,000
		φιλοσοφία	,330	,370	,974
	ιστορία	κλασική	,055	,170	1,000
		νεοελληνική	,398	,220	,543
		γλωσσολογία	,662	,295	,273
		βυζαντ_μεσαιων	-,155	,365	1,000
		αρχαιολογία	-,083	,255	1,000
		φιλοσοφία	,175	,192	,971
	αρχαιολογία	κλασική	,138	,246	,998
		νεοελληνική	,481	,283	,617
		γλωσσολογία	,745	,344	,317
		βυζαντ_μεσαιων	-,072	,406	1,000
		ιστορία	,083	,255	1,000
		φιλοσοφία	,258	,262	,957
	φιλοσοφία	κλασική	-,120	,180	,994
		νεοελληνική	,223	,228	,959
		γλωσσολογία	,487	,301	,670
		βυζαντ_μεσαιων	-,330	,370	,974
		ιστορία	-,175	,192	,971
		αρχαιολογία	-,258	,262	,957
κάθε_τμ_φιλοσ_δια- φορ_A9	κλασική	νεοελληνική	,479	,177	,102
		γλωσσολογία	,788*	,243	,022
		βυζαντ_μεσαιων	,471	,304	,714
		ιστορία	,436*	,144	,041
		αρχαιολογία	,379	,208	,534
		φιλοσοφία	,457*	,152	,046
	νεοελληνική	κλασική	-,479	,177	,102
		γλωσσολογία	,309	,270	,914
		βυζαντ_μεσαιων	-,008	,326	1,000
		ιστορία	-,043	,187	1,000
		αρχαιολογία	-,100	,240	1,000
		φιλοσοφία	-,022	,193	1,000
	γλωσσολογία	κλασική	-,788*	,243	,022
		νεοελληνική	-,309	,270	,914
		βυζαντ_μεσαιων	-,317	,366	,977

		ιστορία	- ,352	,249	,795
		αρχαιολογία	- ,409	,291	,800
		φιλοσοφία	- ,331	,255	,851
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	- ,471	,304	,714
		νεοελληνική	,008	,326	1,000
		γλωσσολογία	,317	,366	,977
		ιστορία	- ,036	,309	1,000
		αρχαιολογία	- ,092	,344	1,000
		φιλοσοφία	- ,014	,314	1,000
	ιστορία	κλασική	- ,436*	,144	,041
		νεοελληνική	,043	,187	1,000
		γλωσσολογία	,352	,249	,795
		βυζαντ_μεσαιων	,036	,309	1,000
		αρχαιολογία	- ,056	,216	1,000
		φιλοσοφία	,021	,163	1,000
	αρχαιολογία	κλασική	- ,379	,208	,534
		νεοελληνική	,100	,240	1,000
		γλωσσολογία	,409	,291	,800
		βυζαντ_μεσαιων	,092	,344	1,000
		ιστορία	,056	,216	1,000
		φιλοσοφία	,077	,222	1,000
	φιλοσοφία	κλασική	- ,457*	,152	,046
		νεοελληνική	,022	,193	1,000
		γλωσσολογία	,331	,255	,851
		βυζαντ_μεσαιων	,014	,314	1,000
		ιστορία	- ,021	,163	1,000
		αρχαιολογία	- ,077	,222	1,000
φιλοσοφ_πρέπ_ε- νιαία_A10	κλασική	νεοελληνική	- ,356	,223	,686
		γλωσσολογία	- ,110	,305	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	,106	,382	1,000
		ιστορία	- ,453	,181	,159
		αρχαιολογία	- ,397	,262	,735
		φιλοσοφία	- ,231	,192	,893
	νεοελληνική	κλασική	,356	,223	,686
		γλωσσολογία	,245	,340	,991
		βυζαντ_μεσαιων	,462	,410	,920
		ιστορία	- ,097	,235	1,000
		αρχαιολογία	- ,041	,301	1,000
		φιλοσοφία	,125	,243	,999
	γλωσσολογία	κλασική	,110	,305	1,000

		νεοελληνική	-,245	,340	,991
		βυζαντ_μεσαιων	,217	,460	,999
		ιστορία	-,343	,314	,930
		αρχαιολογία	-,286	,366	,987
		φιλοσοφία	-,120	,320	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,106	,382	1,000
		νεοελληνική	-,462	,410	,920
		γλωσσολογία	-,217	,460	,999
		ιστορία	-,560	,389	,781
		αρχαιολογία	-,503	,433	,908
		φιλοσοφία	-,337	,394	,979
	ιστορία	κλασική	,453	,181	,159
		νεοελληνική	,097	,235	1,000
		γλωσσολογία	,343	,314	,930
		βυζαντ_μεσαιων	,560	,389	,781
		αρχαιολογία	,057	,271	1,000
		φιλοσοφία	,223	,205	,932
	αρχαιολογία	κλασική	,397	,262	,735
		νεοελληνική	,041	,301	1,000
		γλωσσολογία	,286	,366	,987
		βυζαντ_μεσαιων	,503	,433	,908
		ιστορία	-,057	,271	1,000
		φιλοσοφία	,166	,279	,997
	φιλοσοφία	κλασική	,231	,192	,893
		νεοελληνική	-,125	,243	,999
		γλωσσολογία	,120	,320	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	,337	,394	,979
		ιστορία	-,223	,205	,932
		αρχαιολογία	-,166	,279	,997
πολλά_τμ_επαγ- γελμ_A11	κλασική	νεοελληνική	,455	,228	,419
		γλωσσολογία	,550	,312	,572
		βυζαντ_μεσαιων	-,167	,390	1,000
		ιστορία	,488	,184	,115
		αρχαιολογία	,724	,267	,098
		φιλοσοφία	,841'	,196	<,001
	νεοελληνική	κλασική	-,455	,228	,419
		γλωσσολογία	,095	,347	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,621	,419	,755
		ιστορία	,034	,239	1,000
		αρχαιολογία	,270	,308	,976

		φιλοσοφία	,386	,248	,711
γλωσσολογία		κλασική	-,550	,312	,572
		νεοελληνική	-,095	,347	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,717	,470	,729
		ιστορία	-,062	,320	1,000
		αρχαιολογία	,174	,374	,999
βυζαντ_μεσαιων		φιλοσοφία	,291	,327	,974
		κλασική	,167	,390	1,000
		νεοελληνική	,621	,419	,755
		γλωσσολογία	,717	,470	,729
		ιστορία	,655	,397	,650
ιστορία		αρχαιολογία	,891	,442	,406
		φιλοσοφία	1,007	,402	,161
		κλασική	-,488	,184	,115
		νεοελληνική	-,034	,239	1,000
		γλωσσολογία	,062	,320	1,000
αρχαιολογία		βυζαντ_μεσαιων	-,655	,397	,650
		αρχαιολογία	,236	,277	,979
		φιλοσοφία	,352	,209	,626
		κλασική	-,724	,267	,098
		νεοελληνική	-,270	,308	,976
φιλοσοφία		γλωσσολογία	-,174	,374	,999
		βυζαντ_μεσαιων	-,891	,442	,406
		ιστορία	-,236	,277	,979
		φιλοσοφία	,116	,285	1,000
		κλασική	-,841*	,196	<,001
πολλά_τμ_κα- κός_σχεδ_A12	κλασική	νεοελληνική	,673*	,209	,023
		γλωσσολογία	,441	,286	,718
		βυζαντ_μεσαιων	,075	,358	1,000
		ιστορία	,360	,169	,337
		αρχαιολογία	,345	,245	,798
νεοελληνική		φιλοσοφία	,778*	,179	<,001
		κλασική	-,673*	,209	,023
		γλωσσολογία	-,232	,318	,991
		βυζαντ_μεσαιων	-,598	,384	,710

		ιστορία	-,313	,220	,789
		αρχαιολογία	-,328	,282	,908
		φιλοσοφία	,104	,228	,999
	γλωσσολογία	κλασική	-,441	,286	,718
		νεοελληνική	,232	,318	,991
		βυζαντ_μεσαιων	-,367	,431	,979
		ιστορία	-,081	,294	1,000
		αρχαιολογία	-,097	,343	1,000
		φιλοσοφία	,336	,300	,921
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,075	,358	1,000
		νεοελληνική	,598	,384	,710
		γλωσσολογία	,367	,431	,979
		ιστορία	,286	,364	,986
		αρχαιολογία	,270	,405	,994
		φιλοσοφία	,703	,369	,479
	ιστορία	κλασική	-,360	,169	,337
		νεοελληνική	,313	,220	,789
		γλωσσολογία	,081	,294	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,286	,364	,986
		αρχαιολογία	-,016	,254	1,000
		φιλοσοφία	,417	,192	,312
	αρχαιολογία	κλασική	-,345	,245	,798
		νεοελληνική	,328	,282	,908
		γλωσσολογία	,097	,343	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,270	,405	,994
		ιστορία	,016	,254	1,000
		φιλοσοφία	,433	,261	,646
	φιλοσοφία	κλασική	-,778*	,179	<,001
		νεοελληνική	-,104	,228	,999
		γλωσσολογία	-,336	,300	,921
		βυζαντ_μεσαιων	-,703	,369	,479
		ιστορία	-,417	,192	,312
		αρχαιολογία	-,433	,261	,646
ΠΕ02_ετε- ρόκλ_σύν_A13	κλασική	νεοελληνική	,397	,200	,425
		γλωσσολογία	,516	,274	,492
		βυζαντ_μεσαιων	,299	,343	,976
		ιστορία	,573*	,162	,008
		αρχαιολογία	,457	,235	,450
		φιλοσοφία	,795*	,172	<,001
	νεοελληνική	κλασική	-,397	,200	,425

		γλωσσολογία	,118	,305	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,098	,368	1,000
		ιστορία	,175	,210	,981
		αρχαιολογία	,060	,270	1,000
		φιλοσοφία	,398	,218	,532
	γλωσσολογία	κλασική	-,516	,274	,492
		νεοελληνική	-,118	,305	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,217	,413	,998
		ιστορία	,057	,281	1,000
		αρχαιολογία	-,059	,328	1,000
		φιλοσοφία	,280	,287	,959
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,299	,343	,976
		νεοελληνική	,098	,368	1,000
		γλωσσολογία	,217	,413	,998
		ιστορία	,274	,349	,986
		αρχαιολογία	,158	,388	1,000
		φιλοσοφία	,496	,353	,799
	ιστορία	κλασική	-,573*	,162	,008
		νεοελληνική	-,175	,210	,981
		γλωσσολογία	-,057	,281	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,274	,349	,986
		αρχαιολογία	-,116	,243	,999
		φιλοσοφία	,223	,184	,889
	αρχαιολογία	κλασική	-,457	,235	,450
		νεοελληνική	-,060	,270	1,000
		γλωσσολογία	,059	,328	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,158	,388	1,000
		ιστορία	,116	,243	,999
		φιλοσοφία	,338	,250	,826
	φιλοσοφία	κλασική	-,795*	,172	<,001
		νεοελληνική	-,398	,218	,532
		γλωσσολογία	-,280	,287	,959
		βυζαντ_μεσαιων	-,496	,353	,799
		ιστορία	-,223	,184	,889
		αρχαιολογία	-,338	,250	,826
ΠΕ02_αντιπαιδα- γωγ_Α14	κλασική	νεοελληνική	,675*	,212	,027
		γλωσσολογία	,779	,290	,105
		βυζαντ_μεσαιων	,213	,363	,997
		ιστορία	,629*	,172	,005
		αρχαιολογία	,845*	,249	,013

		φιλοσοφία	1,024*	,182	<,001
νεοελληνική		κλασική	-,675*	,212	,027
		γλωσσολογία	,105	,323	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,462	,390	,900
		ιστορία	-,045	,223	1,000
		αρχαιολογία	,170	,287	,997
γλωσσολογία		φιλοσοφία	,349	,231	,738
		κλασική	-,779	,290	,105
		νεοελληνική	-,105	,323	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,567	,438	,854
		ιστορία	-,150	,298	,999
βυζαντ_μεσαιων		αρχαιολογία	,066	,348	1,000
		φιλοσοφία	,245	,304	,984
		κλασική	-,213	,363	,997
		νεοελληνική	,462	,390	,900
		γλωσσολογία	,567	,438	,854
ιστορία		ιστορία	,417	,370	,920
		αρχαιολογία	,632	,411	,722
		φιλοσοφία	,812	,375	,317
		κλασική	-,629*	,172	,005
		νεοελληνική	,045	,223	1,000
αρχαιολογία		γλωσσολογία	,150	,298	,999
		βυζαντ_μεσαιων	-,417	,370	,920
		αρχαιολογία	,216	,258	,981
		φιλοσοφία	,395	,195	,399
		κλασική	-,845*	,249	,013
φιλοσοφία		νεοελληνική	-,170	,287	,997
		γλωσσολογία	-,066	,348	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,632	,411	,722
		ιστορία	-,216	,258	,981
		φιλοσοφία	,179	,265	,994
R_ΠΕ02_συνδι- καλ_A15	κλασική	νεοελληνική	,08464	,24296	1,000
		γλωσσολογία	,24828	,33224	,989
		βυζαντ_μεσαιων	,36494	,41612	,976
		ιστορία	-,395	,195	,399
		αρχαιολογία	-,179	,265	,994

	ιστορία	,22209	,19660	,919	
	αρχαιολογία	,12931	,28489	,999	
	φιλοσοφία	-,07709	,20862	1,000	
νεοελληνική	κλασική	-,08464	,24296	1,000	
	γλωσσολογία	,16364	,37006	,999	
	βυζαντ_μεσαιων	,28030	,44689	,996	
	ιστορία	,13745	,25537	,998	
	αρχαιολογία	,04467	,32822	1,000	
	φιλοσοφία	-,16173	,26474	,996	
γλωσσολογία	κλασική	-,24828	,33224	,989	
	νεοελληνική	-,16364	,37006	,999	
	βυζαντ_μεσαιων	,11667	,50107	1,000	
	ιστορία	-,02619	,34142	1,000	
	αρχαιολογία	-,11897	,39885	1,000	
	φιλοσοφία	-,32536	,34848	,967	
βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,36494	,41612	,976	
	νεοελληνική	-,28030	,44689	,996	
	γλωσσολογία	-,11667	,50107	1,000	
	ιστορία	-,14286	,42348	1,000	
	αρχαιολογία	-,23563	,47101	,999	
	φιλοσοφία	-,44203	,42920	,947	
ιστορία	κλασική	-,22209	,19660	,919	
	νεοελληνική	-,13745	,25537	,998	
	γλωσσολογία	,02619	,34142	1,000	
	βυζαντ_μεσαιων	,14286	,42348	1,000	
	αρχαιολογία	-,09278	,29555	1,000	
	φιλοσοφία	-,29917	,22295	,832	
αρχαιολογία	κλασική	-,12931	,28489	,999	
	νεοελληνική	-,04467	,32822	1,000	
	γλωσσολογία	,11897	,39885	1,000	
	βυζαντ_μεσαιων	,23563	,47101	,999	
	ιστορία	,09278	,29555	1,000	
	φιλοσοφία	-,20640	,30368	,994	
φιλοσοφία	κλασική	,07709	,20862	1,000	
	νεοελληνική	,16173	,26474	,996	
	γλωσσολογία	,32536	,34848	,967	
	βυζαντ_μεσαιων	,44203	,42920	,947	
	ιστορία	,29917	,22295	,832	
	αρχαιολογία	,20640	,30368	,994	
R_ΠΕ02_οργανικ_A16	κλασική	νεοελληνική	,07524	,22232	1,000

	γλωσσολογία	,07069	,30402	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	,12069	,38077	1,000
	ιστορία	,34688	,17990	,463
	αρχαιολογία	-,03448	,26070	1,000
	φιλοσοφία	-,21989	,19090	,911
νεοελληνική	κλασική	-,07524	,22232	1,000
	γλωσσολογία	-,00455	,33863	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	,04545	,40894	1,000
	ιστορία	,27165	,23368	,908
	αρχαιολογία	-,10972	,30034	1,000
	φιλοσοφία	-,29513	,24225	,887
γλωσσολογία	κλασική	-,07069	,30402	1,000
	νεοελληνική	,00455	,33863	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	,05000	,45851	1,000
	ιστορία	,27619	,31242	,975
	αρχαιολογία	-,10517	,36498	1,000
	φιλοσοφία	-,29058	,31889	,971
βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,12069	,38077	1,000
	νεοελληνική	-,04545	,40894	1,000
	γλωσσολογία	-,05000	,45851	1,000
	ιστορία	,22619	,38751	,997
	αρχαιολογία	-,15517	,43101	1,000
	φιλοσοφία	-,34058	,39274	,977
ιστορία	κλασική	-,34688	,17990	,463
	νεοελληνική	-,27165	,23368	,908
	γλωσσολογία	-,27619	,31242	,975
	βυζαντ_μεσαιων	-,22619	,38751	,997
	αρχαιολογία	-,38136	,27045	,796
	φιλοσοφία	-,56677	,20402	,083
αρχαιολογία	κλασική	,03448	,26070	1,000
	νεοελληνική	,10972	,30034	1,000
	γλωσσολογία	,10517	,36498	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	,15517	,43101	1,000
	ιστορία	,38136	,27045	,796
	φιλοσοφία	-,18541	,27789	,994
φιλοσοφία	κλασική	,21989	,19090	,911
	νεοελληνική	,29513	,24225	,887
	γλωσσολογία	,29058	,31889	,971
	βυζαντ_μεσαιων	,34058	,39274	,977
	ιστορία	,56677	,20402	,083

		αρχαιολογία	,18541	,27789	,994
R_ΠΕ02_απόσπ_με- ταθ_A17	κλασική	νεοελληνική	,22100	,21492	,947
		γλωσσολογία	,14828	,29390	,999
		βυζαντ_μεσαιων	,03161	,36810	1,000
		ιστορία	,35304	,17391	,397
		αρχαιολογία	,00862	,25202	1,000
		φιλοσοφία	-,15680	,18455	,979
	νεοελληνική	κλασική	-,22100	,21492	,947
		γλωσσολογία	-,07273	,32736	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,18939	,39532	,999
		ιστορία	,13203	,22590	,997
		αρχαιολογία	-,21238	,29034	,991
		φιλοσοφία	-,37780	,23419	,674
	γλωσσολογία	κλασική	-,14828	,29390	,999
		νεοελληνική	,07273	,32736	1,000
		βυζαντ_μεσαιων	-,11667	,44325	1,000
		ιστορία	,20476	,30202	,994
		αρχαιολογία	-,13966	,35283	1,000
		φιλοσοφία	-,30507	,30827	,956
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,03161	,36810	1,000
		νεοελληνική	,18939	,39532	,999
γλωσσολογία		,11667	,44325	1,000	
ιστορία		,32143	,37461	,978	
αρχαιολογία		-,02299	,41666	1,000	
φιλοσοφία		-,18841	,37967	,999	
ιστορία	κλασική	-,35304	,17391	,397	
	νεοελληνική	-,13203	,22590	,997	
	γλωσσολογία	-,20476	,30202	,994	
	βυζαντ_μεσαιων	-,32143	,37461	,978	
	αρχαιολογία	-,34442	,26144	,844	
	φιλοσοφία	-,50983	,19722	,134	
αρχαιολογία	κλασική	-,00862	,25202	1,000	
	νεοελληνική	,21238	,29034	,991	
	γλωσσολογία	,13966	,35283	1,000	
	βυζαντ_μεσαιων	,02299	,41666	1,000	
	ιστορία	,34442	,26144	,844	
	φιλοσοφία	-,16542	,26864	,996	
φιλοσοφία	κλασική	,15680	,18455	,979	
	νεοελληνική	,37780	,23419	,674	
	γλωσσολογία	,30507	,30827	,956	

	βυζαντ_μεσαιων	,18841	,37967	,999
	ιστορία	,50983	,19722	,134
	αρχαιολογία	,16542	,26864	,996
ΠΕ02_όχι_ενιαίος_A18	κλασική			
	νεοελληνική	,795*	,240	,018
	γλωσσολογία	1,081*	,329	,019
	βυζαντ_μεσαιων	,264	,412	,995
	ιστορία	,729*	,195	,004
	αρχαιολογία	,578	,282	,386
	φιλοσοφία	,840*	,207	,001
	κλασική	-,795*	,240	,018
νεοελληνική	γλωσσολογία	,286	,366	,987
	βυζαντ_μεσαιων	-,530	,442	,894
	ιστορία	-,066	,253	1,000
	αρχαιολογία	-,217	,325	,994
	φιλοσοφία	,046	,262	1,000
	κλασική	-1,081*	,329	,019
γλωσσολογία	νεοελληνική	-,286	,366	,987
	βυζαντ_μεσαιων	-,817	,496	,652
	ιστορία	-,352	,338	,944
	αρχαιολογία	-,503	,395	,863
	φιλοσοφία	-,241	,345	,993
	κλασική	-,264	,412	,995
βυζαντ_μεσαιων	νεοελληνική	,530	,442	,894
	γλωσσολογία	,817	,496	,652
	ιστορία	,464	,419	,926
	αρχαιολογία	,313	,466	,994
	φιλοσοφία	,576	,425	,825
	κλασική	-,729*	,195	,004
ιστορία	νεοελληνική	,066	,253	1,000
	γλωσσολογία	,352	,338	,944
	βυζαντ_μεσαιων	-,464	,419	,926
	αρχαιολογία	-,151	,293	,999
	φιλοσοφία	,112	,221	,999
	κλασική	-,578	,282	,386
αρχαιολογία	νεοελληνική	,217	,325	,994
	γλωσσολογία	,503	,395	,863
	βυζαντ_μεσαιων	-,313	,466	,994
	ιστορία	,151	,293	,999
	φιλοσοφία	,263	,301	,976
	κλασική	-,840*	,207	,001
φιλοσοφία				

		νεοελληνική	-,046	,262	1,000
		γλωσσολογία	,241	,345	,993
		βυζαντ_μεσαιων	-,576	,425	,825
		ιστορία	-,112	,221	,999
		αρχαιολογία	-,263	,301	,976
υποθ_κατάτρ_A19	κλασική	νεοελληνική	,889 ⁺	,235	,003
		γλωσσολογία	1,157 ⁺	,322	,007
		βυζαντ_μεσαιων	,707	,403	,580
		ιστορία	,540	,190	,071
		αρχαιολογία	,526	,276	,478
		φιλοσοφία	,819 ⁺	,202	,001
	νεοελληνική	κλασική	-,889 ⁺	,235	,003
		γλωσσολογία	,268	,358	,989
		βυζαντ_μεσαιων	-,182	,433	1,000
		ιστορία	-,348	,247	,797
		αρχαιολογία	-,363	,318	,915
		φιλοσοφία	-,069	,256	1,000
	γλωσσολογία	κλασική	-1,157 ⁺	,322	,007
		νεοελληνική	-,268	,358	,989
		βυζαντ_μεσαιων	-,450	,485	,968
		ιστορία	-,617	,331	,505
		αρχαιολογία	-,631	,386	,661
		φιλοσοφία	-,338	,338	,954
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,707	,403	,580
		νεοελληνική	,182	,433	1,000
		γλωσσολογία	,450	,485	,968
		ιστορία	-,167	,410	1,000
		αρχαιολογία	-,181	,456	1,000
		φιλοσοφία	,112	,416	1,000
	ιστορία	κλασική	-,540	,190	,071
		νεοελληνική	,348	,247	,797
		γλωσσολογία	,617	,331	,505
		βυζαντ_μεσαιων	,167	,410	1,000
		αρχαιολογία	-,014	,286	1,000
		φιλοσοφία	,279	,216	,855
	αρχαιολογία	κλασική	-,526	,276	,478
		νεοελληνική	,363	,318	,915
		γλωσσολογία	,631	,386	,661
		βυζαντ_μεσαιων	,181	,456	1,000
		ιστορία	,014	,286	1,000

		φιλοσοφία	,293	,294	,954
	φιλοσοφία	κλασική	-,819'	,202	,001
		νεοελληνική	,069	,256	1,000
		γλωσσολογία	,338	,338	,954
		βυζαντ_μεσαιων	-,112	,416	1,000
		ιστορία	-,279	,216	,855
		αρχαιολογία	-,293	,294	,954
υποθ_κατανομ_Α20	κλασική	νεοελληνική	,388	,239	,667
		γλωσσολογία	,738	,327	,268
		βυζαντ_μεσαιων	,638	,409	,709
		ιστορία	,400	,193	,374
		αρχαιολογία	,491	,280	,580
		φιλοσοφία	,692'	,205	,014
	νεοελληνική	κλασική	-,388	,239	,667
		γλωσσολογία	,350	,364	,962
		βυζαντ_μεσαιων	,250	,440	,998
		ιστορία	,012	,251	1,000
		αρχαιολογία	,103	,323	1,000
		φιλοσοφία	,304	,260	,905
	γλωσσολογία	κλασική	-,738	,327	,268
		νεοελληνική	-,350	,364	,962
		βυζαντ_μεσαιων	-,100	,493	1,000
		ιστορία	-,338	,336	,952
		αρχαιολογία	-,247	,392	,996
		φιλοσοφία	-,046	,343	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	κλασική	-,638	,409	,709
		νεοελληνική	-,250	,440	,998
		γλωσσολογία	,100	,493	1,000
		ιστορία	-,238	,417	,998
		αρχαιολογία	-,147	,463	1,000
		φιλοσοφία	,054	,422	1,000
	ιστορία	κλασική	-,400	,193	,374
		νεοελληνική	-,012	,251	1,000
		γλωσσολογία	,338	,336	,952
		βυζαντ_μεσαιων	,238	,417	,998
		αρχαιολογία	,092	,291	1,000
		φιλοσοφία	,292	,219	,836
	αρχαιολογία	κλασική	-,491	,280	,580
		νεοελληνική	-,103	,323	1,000
		γλωσσολογία	,247	,392	,996

	βυζαντ_μεσαιων	,147	,463	1,000
	ιστορία	-,092	,291	1,000
	φιλοσοφία	,201	,299	,994
φιλοσοφία	κλασική	-,692	,205	,014
	νεοελληνική	-,304	,260	,905
	γλωσσολογία	,046	,343	1,000
	βυζαντ_μεσαιων	-,054	,422	1,000
	ιστορία	-,292	,219	,836
	αρχαιολογία	-,201	,299	,994

Παράρτημα Γ. Οδηγοί Σπουδών

- 1.1. [Τμήμα Φιλολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών](#)
- 1.2. [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών](#)
- 1.3. [Τμήμα Φιλοσοφίας. Φιλοσοφική Σχολή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών](#)
- 1.4. [Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών](#)
- 2.1. [Τμήμα Φιλολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης](#)
- 2.2. [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης](#)
- 2.3. [Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής. Φιλοσοφική Σχολή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης](#)
- 3.1. [Τμήμα Φιλολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων](#)
- 3.2. [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων](#)
- 3.3. [Τμήμα Φιλοσοφίας. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων](#)
- 4.1. [Τμήμα Φιλολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Κρήτης](#)
- 4.2. [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Κρήτης](#)
- 4.3. [Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών. Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Κρήτης](#)
- 5.1. [Τμήμα Φιλολογίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πανεπιστήμιο Πατρών](#)
- 5.2. [Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πανεπιστήμιο Πατρών](#)
- 5.3. [Τμήμα Φιλοσοφίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πανεπιστήμιο Πατρών](#)
- 6.1. [Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας. Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης](#)

- 6.2. Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας. Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
7. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- 8.1. Τμήμα Φιλολογίας. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- 8.2. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
9. Τμήμα Ιστορίας. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Ιόνιο Πανεπιστήμιο